

JOURNAL OF GRADUATE SAKET REVIEW

Vol.9 No.1
January-April
2024

ISSN 2630-0648 (ONLINE)

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2567

วารสารบัณฑิต
สาเกตปริทรรศน์

Journal of วารสาร
Graduate บัณฑิต
Saket साकेत
Review परिทรรศน์

ISSN 2630-0648 (ONLINE)

Volume 9 No.1 January - April 2024

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2567

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1

มกราคม - เมษายน 2567

Journal of Graduate Saket Review Volume 9 No.1

January - April 2024

จัดทำโดย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170 โทรศัพท์ 092-746 7383 , 081-739
1811

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์

Journal of Graduate Saket Review

ISSN 2630-0648 (ONLINE)

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2567 Vol.9 No.1 January – April 2024

ISSN 2630-0648 (Online)

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ในปี 2567 เป็นต้นไป จะเป็นราย 4 เดือน ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม ดำเนินการโดย บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

•วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ต่อบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบชื่อของผู้ส่งบทความ (Double-Blind) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์

The Journal of Graduate Saket Review is an academic journal published thrice a year (1st issue January-April, 2nd issue May-August, 3rd September-December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students. The Journal focuses on Buddhism, Liberal Arts Political Science and Public Administration and Interdisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of Graduate Saket Review, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of Graduate Saket Review including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of Graduate Saket Review are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

•กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน - ธันวาคม

•อัตราค่าธรรมเนียม

ตีพิมพ์บทความละ 3,500 บาท

•เจ้าของ

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

•Owner

Graduate School Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

•สำนักงาน

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170

โทร. 092-746 7383, 081- 739 1811

<http://www.roiet.mcu.ac.th>

Email : roietjournal@gmail.com

•Officer

Graduate School Roi Et Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

252 M.4 , Niwet, Thawutburi, Roi-Et, Thailand, 45170

Tel. 092-746 7383, 081- 739 1811

อธิการบดี

Rector

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

Vice-Rector for Administration

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

Vice-Rector for Academic Affairs

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

Vice-Rector for General Affairs

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา

Vice-Rector for Planning and Development

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

Vice-Rector of MCU

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

Dean, Graduate School

คณบดีคณะพุทธศาสตร์

Dean, Faculty of Buddhism

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

Dean, Faculty of Social Sciences

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

Director, Buddhist Research Institute

พระครูสุตวธรรมกิจ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

Phrakhrusutawarathamakit, Asst.Prof.Dr.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สยามพร พันธไชย

Asst.Prof. Dr.Siamporn Phanthachai

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกานดา จันทวารีย์

Asst.Prof. Dr.Sukanda Junthavaree

<http://www.roiet.mcu.ac.th>, <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/saketreview/index>

พระครูวาปีจันทคุณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร.

Phrakhruwapeejanthakun, Asst.Prof.Dr.

• ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจันโท, ดร.

Phra Adhikan Natthawut Siricando, Dr.

• ผู้จัดการวารสาร

ดร.สนั่น ประเสริฐ

Dr.Snan Prasert

• กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

พระครูภาวนาพัฒน์บัณฑิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phrakhrubavanapadtanabanthid, Asst.Dr.

: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สวนมะไฟ

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Asst.Prof.Dr.Phaithoon Suanmafai

: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ดร.พิกุล มีมานะ

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Dr.Pikul Meemana

: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา

: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Assoc. Prof. Dr. Rattana Panyapa

: Rajabhat Ubon Ratchathani University

รองศาสตราจารย์ ดร.สัณญา เคนาภูมิ

: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Assoc.Prof. Dr.Sanya Kenaphoom

: Rajabhat Mahasarakham University

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง

: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Assoc.Prof.Dr.Thiraphong Meithaisong

: Mahasarakham University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา

: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Asst.Prof. Dr.Homhuan Buarabha

: Khon Kaen University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์

: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Asst.Prof.Dr.Chalong Phanchan

: Mahasarakham University

ดร.สุทธินันท์ ศรีอ่อน

: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Dr.Suddhinan Srion

: Ubon Ratchathani University

• ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewers)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์,ดร.

คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์,ดร.

วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศาสตราจารย์,ดร.

คณะสังคมศาสตร์

พระปริยัติพัฒน์บัณฑิต, รองศาสตราจารย์,ดร.

วิทยาเขตขอนแก่น

พระมหาโยธิน โยธโก, รองศาสตราจารย์,ดร.

วิทยาเขตขอนแก่น

พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ,ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยาเขตขอนแก่น

พระครูภาวนาโพธิคุณ, รองศาสตราจารย์ ดร.
พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, รองศาสตราจารย์ ดร.
พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ, ดร.
พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
พระพลากร สุ่มงค์โล, ดร.
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม
รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญมี พรรษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย อวดศรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์ วงศ์พรพจน์

วิทยาเขตขอนแก่น
วิทยาเขตขอนแก่น
วิทยาเขตขอนแก่น
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
คณะสังคมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
วิทยาเขตขอนแก่น
วิทยาเขตขอนแก่น
วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.เดือน คำดี
รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ
รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์
รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม พิริยะสิงห์
รองศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา
รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา
รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดี
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา เวียงเสนา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชาติ ชาญวิจิตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญมี โททำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี ทุมเมฆ
พระมหาพงษ์ทราทิพย์ สุธีโร, ดร.
ดร.กุสุมา สุ่มมาตร
ดร.ชูเกียรติ ผลาผล
ดร.ธวัชชัย ดุยสุจริตกุล
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์เป็นวารสารวิชาการที่ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า รวบรวมองค์ความรู้ในมิติทางด้าน พระพุทธศาสนา ศิลปะศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ พร้อมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ได้ดำเนินการนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ค้นคว้าวิจัยจากหลายกลุ่ม สหวิทยาการ ซึ่งได้ผ่านการกลั่นกรอง พิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ทรงความรู้ เพื่อให้ได้คุณภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการ ทาง กองบรรณาธิการได้ดำเนินงานพัฒนาวารสารอยู่ตลอด ปรับปรุงระบบงานให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน ปัจจุบันได้พัฒนาสู่การ เป็นวารสารที่ได้มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 2 ในปี 2567 วารสารได้เพิ่มการออกฉบับเผยแพร่เป็น 3 ฉบับต่อปี ซึ่งฉบับที่ 1 ของปีที่ 9 นี้จะเผยแพร่ระหว่างเดือน มกราคม - เมษายน 2567

กองบรรณาธิการวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินบทความ ที่ให้ข้อคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้บทความนั้นได้คุณภาพพร้อมทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนบทความ กองบรรณาธิการขอเชิญผู้ สนใจได้ส่งบทความมาตีพิมพ์ที่วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ตามรายละเอียดที่อยู่ท้ายเล่ม หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะที่เป็น ประโยชน์อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวารสารให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทางกองบรรณาธิการวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ขอน้อมรับด้วยความยินดี และขอเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูวาปีจันทคุณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

» บทบรรณาธิการ	จ
» แรงงานเมียนมาร์ : มโนทัศน์และการบริหารจัดการ Myanmar Workers: Concepts and Management เดโช แชน้ำแก้ว	1
» การกรวดน้ำ: ความเชื่อและการปฏิบัติที่ถูกต้อง Water pouring: correct beliefs and practices พระครูกิตติพิพัฒน์ (ดวง กิตติปัญญา) , ธนกร ดรกมลกานต์, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต	16
» คติความเชื่อเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนา Belief in the Naga in Buddhism พระครูไพโรจน์ญาณโสภณ, ธนกร ดรกมลกานต์	27
» การประยุกต์ใช้หลักสติในพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลยุติธรรม Application of the principles of mindfulness in Buddhism to help mediate disputes in the court of law วัชรวิ ไสธรรชัย, ธนกร ดรกมลกานต์, ไพฑูรย์ สวนมะไฟ	38
» การใช้บาตรของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา Using the Alms-Bowl (Pāta) of Monks and novices in Buddhism พระครูบวรวารวิพิทักษ์, ไพฑูรย์ สวนมะไฟ	48
» คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี Desirable Characteristics of School Administrators in The 21th Century of Phetburi Province ภาวินี อนามัย, ฉัตรกุล เอื้อพิพัฒน์กุล	57
» การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชน ในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม Participation In the Election of the President of the Provincial Administrative Organization of the People in Chuenchom District, Mahasarakham Province ต่อศักดิ์ สังขะทิพย์	72

- » การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 81
Academic administration Based on good governance of educational Institution administrators
under Buriram primary educational service area office 4
ธงชัย ชูนาพรหม, พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์
- » การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มง สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 94
School personnel management in the Phra That Uppmung under Roi Et primary
Educational service area office 3
ปกรณเกียรติ กะอาจ, กฤตยากร ลดาวัลย์
- » ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอไทยเจริญ
จังหวัดยโสธร 107
The Factors Affecting Electoral Behavior of the President of Sub-District Administrative
Organization in the Thai Charoen District, Yasothon Province
พระธนากร ญาณโมลี, สุรพล พรหมกุล, ชาญชัย ฮวดศรี
- » คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร 121
Quality of Service Impacting the Operation of Student Support Systems in Schools
under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon
อภิชาติ หอมหวล, สุภัทรรักษ์ดี คำสามารถ
- » ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนใน อำเภอเชียงคาน
จังหวัดเลย 132
Diagnosis of Mathematical Deficiencies in Three - Dimensional for student in Grade 6
through web application
พระวัจนกร กนตวณฺโณ (พิมล)

- » การประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา
ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน 142

An application of modern media innovations to promote the development of quality of
life according to Buddhist ethics that appears in Isan folk tales

สงวน หล้าโพนทัน, นพระใบฎีกานรินทร์ สีสเตโช, พระมหาสาทร สุภรเมธี, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

- » ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัด
ร้อยเอ็ด 159

A study of the Meditation practitioners' quality of life at Wat Thanyawat, Nong Kaeo
subdistrict, Mueang Roi Et district, Roi Et province

พระปลัดสุขประเสริฐ สุขเมธโส (ศิริเวช)

- » วัฒนธรรม กับ การพัฒนา 171

Culture and development

พระครูกิตติพิพัฒน์ (ดวง กิตติปัญญา), ธนกร ธรรมกลานต์, พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต

แรงงานเมียนมาร์ : มโนทัศน์และการบริหารจัดการ Myanmar Workers: Concepts and Management

เดโช ข่าน้ำแก้ว

Daycho Khaenamkhaew

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

Email: Daycho_kha@nstru.ac.th

(Received: April 22, 2022/ Revised: March 10, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์และการบริหารจัดการของแรงงานเมียนมาร์ในปัจจุบัน พบว่า แรงงานเมียนมาร์เป็นแรงงานต่างด้าวที่อพยพไปทำงานในแต่ละจังหวัดเพื่อช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจในการผลิตและการแข่งขันของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ แม้ว่าการจ้างงานแรงงานเมียนมาร์จะส่งผลกระทบต่อสังคมในด้านต่าง ๆ แต่นายจ้างต้องการใช้แรงงานเมียนมาร์มากขึ้น ดังนั้น แรงงานเมียนมาร์จึงต้องได้รับการจัดการผ่านการบริหารทรัพยากรบุคคลและมีกลยุทธ์ในการปรับปรุงหรือพัฒนาระบบการเข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย รวมถึงสร้างเครือข่ายคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์และพัฒนาฝีมือแรงงานด้วยวิธีการและขั้นตอนการทำงานเพื่อสิทธิแรงงานเมียนมาร์ เช่น การฝึกอบรมด้านกฎหมาย สิทธิขั้นพื้นฐานและความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อสร้างความเข้าใจและเข้าถึงสิทธิ ตลอดจนการรณรงค์ตามบริบทของแรงงานเมียนมาร์หรือดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมและนโยบายที่เป็นกลางเพื่อให้แรงงานเมียนมาร์อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยการบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: แรงงานเมียนมาร์, มโนทัศน์, การบริหารจัดการ

Abstract

This academic article aims to analyze the current concept and management of Myanmar workers. It is found that Myanmar workers are migrant workers who migrate to work in each province to help increase their economic capacity in production and distribution. Gross Domestic Product Competition Although the employment of Myanmar workers affects society in many ways, employers want to use more Myanmar workers. Therefore, Myanmar workers must be managed through human resource management and have strategies to improve or develop the legal immigration system. as well as create a network to protect Myanmar workers and develop labor skills through methods and procedures for working for Myanmar workers' rights, such as legal training; Fundamental rights and legal assistance to understand and access rights, as well as campaigning in the context of Myanmar workers or implementing cultural

activities and neutral policies to enable Myanmar workers to live with human dignity by integrating cooperation from all sectors.

Keywords: Myanmar Workers, Concepts, Management.

1. บทนำ

แรงงานเมียนมาร์หรือแรงงานต่างด้าวในปัจจุบันได้หลั่งไหลเข้ามาด้วยความเจริญก้าวหน้าด้านการผลิต การค้า การบริการและย้ายฐานการผลิตแล้วมาตั้งในประเทศต่าง ๆ ที่มีปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจ ซึ่งไทยเป็นประเทศที่นักลงทุนต่างชาติเห็นว่าเหมาะสมเพื่อรองรับการผลิตจึงต้องมีการเปิดเสรีในประเทศ (ฝ่ายวิชาการ กองแผนงาน และสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, มปป.: 1) แม้ว่าไม่อาจหลีกเลี่ยงอุปสรรคที่ต้องเกิดควบคู่กับประโยชน์ที่ได้รับและมาตรการแห่งรัฐเพื่อแก้ปัญหาและในการช่วยเหลือ (พระศีกดิ์ ศุเมธ (บุญทอง) และคณะ, 2564: 108-117) แรงงานเมียนมาร์ไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงด้านเดียว ดังที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, 2006: 1-5) มุลนิธิอารมณ พงศ์พັນ (2559: ออนไลน์) และโอเคเนชั่น (Ok Nation Blog, 2554: ออนไลน์) ที่อธิบายว่า เนื่องจากการย้ายถิ่นเพื่อจ้างงาน และเชื่อมโยงกับการพัฒนาได้ เพราะแรงงานเมียนมาร์มีส่วนในการสร้างความเจริญ และการพัฒนาซึ่งประเทศต้นทางได้รับประโยชน์เป็นอย่างมากก่อเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมร่วมกันของแรงงานเมียนมาร์ ประกอบด้วย ความเข้ากันได้ทางสังคม และวัฒนธรรม เกิดสำนึกทางชนชั้นที่ก้าวข้ามพรมแดนของเชื้อชาติ หรือความแตกต่างของภาษา สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเพราะการอยู่ร่วมกันนาน ๆ ทำให้เกิดโอกาสสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงความเป็นพี่น้องแรงงานเหมือนกัน การสร้างความเป็นพวกเดียวกัน เพราะการอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน ทั้งแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวและวัฒนธรรมความเป็นอยู่เพื่อความเป็นกันเอง และได้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงเพื่อเป็นต้นแบบของการนำไปใช้ (พระมหาแพง เตชสีโล (ชำนาญ), 2556) แรงงานเมียนมาร์แสดงอัตลักษณ์และการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมและแสดงอัตลักษณ์ความเป็นแรงงานเมียนมาร์เป็นการรักษาและสืบสานเพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นแรงงานเมียนมาร์ในพื้นที่ข้ามแดน (สมทรง นุ่มนวล และคณะ, 2564: 20-31)

ในขณะเดียวกันก็สร้างความเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกัน การเพิ่มช่องทางการเข้าถึงสิทธิทางกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้แรงงานต่างด้าวได้รับความช่วยเหลือหรือข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ปกป้อง และคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือในกรณีต่าง ๆ อย่างบูรณาการกับทุกหน่วยงาน และทุกภาคส่วนอย่างมีมาตรฐานหรือมีการจัดสรรดูแลด้านสวัสดิการเพื่อให้มีความมั่นคง และมีความปลอดภัย เป็นมาตรฐานสากลเพื่อให้เกิดผลชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจและความเคารพในกฎเกณฑ์ ระเบียบ และกฎหมาย (ฐานเศรษฐกิจ, 2560: ออนไลน์) ทั้งการสร้างคุณค่าและการยอมรับ ซึ่งสังคม และวัฒนธรรม เป็นความแตกต่างในพื้นที่การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม มีความเป็นพวกเดียวกัน เพราะการอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานเป็นสำนึกที่ก้าวพ้นชาติพันธุ์และพรมแดนของความเป็นชาติและการสร้างเครือข่ายที่ได้ประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย (เดโช แชนน้ำแก้ว, พระสุธีรัตบัณฑิต และปาริชาติ วลัยเสถียร, 2562: 305-325)

จากความสำคัญข้างต้น ผู้เขียนสนใจนำเสนอเรื่อง แรงงานเมียนมาร์ : มโนทัศน์และการบริหารจัดการ ทำให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาสังคมของแรงงานเมียนมาร์ที่เกิดขึ้นจากความเข้ากันได้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามความแตกต่างในทุก ๆ ด้านที่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ เสมือนความเป็น

พี่น้องแรงงานเหมือนกัน หรือการสร้างความเป็นพวกเดียวกันเพราะอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานก็จะเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน เกิดเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันบนพื้นฐานความเข้าใจจนสามารถสร้างคุณค่าและสร้างการยอมรับที่ได้ประโยชน์ร่วมกันโดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

2. ความหมายของแรงงานเมียนมาร์

แรงงานเมียนมาร์เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดกับประเทศไทย มีสภาพพื้นที่ที่สะดวกในการเดินทางไปมาระหว่างกันและมีแรงงานเมียนมาร์มาจำนวนมากเข้ามาทำงานเป็นลูกจ้างอยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้ ทวีปแปซิฟิก (2519: 13) กล่าวว่า แรงงานเมียนมาร์ หมายถึง แรงงานต่างด้าวที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2470 มีความหมายว่า “บุคคลไม่มีสัญชาติเป็นไทย” ขณะที่ เรืองเดช นวสันติ (2556) กล่าวถึงแรงงานเมียนมาร์ เกี่ยวกับตรากฎหมายเกี่ยวกับคนเข้าเมืองและการปฏิบัติต่อแรงงานต่างด้าว ซึ่งให้หมายถึง “บุคคลไม่มีสัญชาติไทย” ส่วนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2551: ออนไลน์) ที่ได้กล่าวถึงแรงงานเมียนมาร์ เป็นบุคคลผู้ซึ่งไม่มีสัญชาติไทยหรือนิยามถึงคนต่างด้าวนั่นเอง ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาไม่มีสัญชาติไทยและกำหนดไว้ว่า คนต่างด้าวทำงานได้เมื่อได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมการจัดหางาน หรือเจ้าพนักงานซึ่งอธิบดีมอบหมายเท่านั้น

ในขณะที่องค์กรในต่างประเทศ เช่น องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, 2006: 1-5) ได้ให้ความหมายของแรงงานเมียนมาร์ไว้ว่า บุคคลที่ย้ายถิ่นจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งเพื่อไปทำงาน แต่ไม่รวมถึงคนที่ทำงานตามบริเวณชายแดน กรรมการ หรือสมาชิกของกลุ่มผู้ชำนาญการที่เข้าเมืองระยะสั้น ชาวเรือและลูกเรือเดินทะเลต่างชาติ (อุมพร คำนวนเดช, 2562: ออนไลน์) อีกทั้ง สหประชาชาติ (United Nation, 1995: 15) ได้กล่าวถึงแรงงานเมียนมาร์ว่าหมายถึง บุคคลซึ่งจะถูกว่าจ้างให้ทำงาน กำลังถูกว่าจ้างหรือเคยถูกว่าจ้างทำงาน โดยได้รับค่าตอบแทนในรัฐที่ตนไม่ได้เป็นคนของชาติ แต่ก็ยังไม่รวมถึง บุคคลที่เดินทางข้ามประเทศเพื่อทำงานในฐานะที่เป็นผู้ลงทุน ผู้ลี้ภัย หรือบุคคลที่ไม่มีสัญชาติ นักเรียน นักศึกษา หรือผู้ฝึกอบรม และผู้ที่ทำงานภายใต้การว่าจ้างขององค์การระหว่างประเทศ (อรุณกมล แดงไพ, 2562: ออนไลน์) และอาจหมายรวมถึงคนที่มี Visa เข้าเมืองถูกกฎหมาย และคนที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย แต่การเข้าเมืองทั้งสองลักษณะเป็นเพียงการเข้ามาชั่วคราวเพื่อทำงานแล้วนำเงินกลับประเทศต้นทาง (จันทรา ธนะวัฒนาวงศ์ และคณะ, 2553: 9) ประกอบกับการออกระเบียบกำหนดประเภทของงานและกิจการที่อนุญาตให้แรงงานเมียนมาร์ที่ได้รับการผ่อนผันจดทะเบียนทำงานมี 2 งาน คือ งานกรรมกรและงานผู้รับใช้ในบ้านตามที่แต่ละจังหวัดพิจารณากำหนด (ปณิดา ศรศรี, 2562: ออนไลน์; Office of the United Nations high commissioner for Human Rights, 2005: 3)

ดังนั้น แรงงานเมียนมาร์ เป็นแรงงานต่างด้าวหรือบุคคลไม่มีสัญชาติเป็นไทย คนที่อพยพมาจากประเทศหนึ่งมาทำงานที่ประเทศอื่น แต่ไม่รวมถึงคนที่ทำงานในพื้นที่ชายแดน ผู้อพยพระยะสั้น คนเดินเรือต่างชาติ นักลงทุน ผู้ลี้ภัย นักศึกษา และบุคคลที่ทำงานภายใต้การจ้างงานขององค์การระหว่างประเทศ อาชีพที่อนุญาตให้แรงงานเมียนมาร์ทำงานตามที่แต่ละจังหวัดกำหนดเพื่อความจำเป็นในการจ้างแรงงานเมียนมาร์ต่อไป

3. ความจำเป็นในการจ้างแรงงานเมียนมาร์

แรงงานเมียนมาร์มีความจำเป็นต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก สืบเนื่องจากสาเหตุดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ปณิตา ศรศรี, 2562: ออนไลน์)

3.1 ความจำเป็นต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากการที่ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างกันมาก จึงเกิดแรงงานเมียนมาร์ที่อพยพจากประเทศเพื่อนบ้านเข้าประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเพื่อนบ้านไม่เอื้อต่อการทำงาน หรือรายได้ดีกว่าในประเทศของแรงงานเมียนมาร์ ทำให้การผลิตเพิ่มมากขึ้น แต่ถ้าแรงงานเมียนมาร์ออกไปจากระบบเศรษฐกิจจะมีแรงกดดันต่อค่าจ้างแรงงาน และระดับการส่งออกน้อยลง การที่มีแรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงานในประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจในการช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางการผลิตแล้ว แต่ยังส่งผลทางลบต่อแรงงานไร้ฝีมือ และการกระจายรายได้ด้วย รวมทั้งปัญหาการแย่งงานคนไทยในบางอาชีพ

3.2 ความจำเป็นในการใช้แรงงานเมียนมาร์ เนื่องจากความจำเป็นของการจ้างแรงงานเมียนมาร์ในประเทศไทย เช่น การตั้งตัวของตลาดแรงงานระดับล่าง โดยเฉพาะในอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง ผู้รับใช้ในบ้าน และกรรมกร ประกอบกับธุรกิจ และอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต้องการรักษาความสามารถในการแข่งขันจึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานเมียนมาร์ อีกทั้งแรงงานบางกลุ่ม “เลือกงาน” โดยเฉพาะงานที่เสี่ยงลำบาก และสกปรก จึงต้องจ้างแรงงานเมียนมาร์แทนในตำแหน่งงานที่ว่างเนื่องจากแรงงานไทยเลือก ซึ่งแรงงานเมียนมาร์ไม่เกี่ยงงาน อีกทั้งภาคการเกษตรก็จำเป็นต้องมีการพึ่งพาแรงงานเมียนมาร์ เนื่องจากลักษณะตามฤดูกาลของความต้องการ และการว่างงานที่ลดลง และในอุตสาหกรรมเกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานเพิ่มขึ้น (ปณิตา ศรศรี, 2562: ออนไลน์; House of Commons library, 2017: 3) ประกอบกับแรงงานระดับล่างของอาชีพต่าง ๆ มีการแข่งขันในตลาดสูง แต่แรงงานไทยเลือกการทำงาน อีกทั้งการลดอัตราการเกิดของประชากรทำให้มีแรงงานไทยเข้าสู่ตลาดแรงงานลดลง และเกิดจากความจำเป็นของนายจ้างที่ต้องการใช้แรงงานเมียนมาร์ในระดับสูง เช่น กิจการของนายจ้าง และพื้นที่ตั้งสถานที่ทำงานซึ่งเอื้ออำนวยต่อการใช้แรงงานเมียนมาร์ได้ (ปณิตา ศรศรี, 2562: ออนไลน์)

จากที่กล่าว ผู้เขียนคิดเห็นว่า แรงงานเมียนมาร์มีความจำเป็นต่อระบบเศรษฐกิจในการช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางการผลิต และการรักษาความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะทางด้านเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ อีกทั้งแรงงานไทยเลือกการทำงาน ทำให้มีแรงงานไทยเข้าสู่ตลาดแรงงานลดลง แต่แรงงานเมียนมาร์ไม่เกี่ยงงาน ทำให้นายจ้างต้องการใช้แรงงานเมียนมาร์มากขึ้น แม้มีผลกระทบจากการจ้างแรงงานเมียนมาร์ดังรายละเอียดต่อไป

4. ผลกระทบจากการจ้างแรงงานเมียนมาร์

หากมีแรงงานเมียนมาร์เป็นจำนวนมากมีผลให้การอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ดังที่ โมหะพัตรา ราธาและเชจา (Mohapatra, Ratha, and Scheja, 2010: online) และวิทวัส ขุนหนู และประสพชัย พสุนนท์ (2558: 75-94) อธิบายถึงการก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ระหว่าง “แรงงานเมียนมาร์” และ “คนพื้นเมือง” รวมถึงการจัดหา “บริการทางสังคม” มีผลกระทบจากการจ้างแรงงานเมียนมาร์ ทั้งที่มีผลกระทบด้านสาธารณะ ด้านการดำรงชีวิตประจำวัน ด้านการจัดการภาครัฐ ด้านความรู้สึกทางจิตใจ ด้านการแพร่ระบาด และ

วัฒนธรรม ด้านการงาน ด้านสุขภาพ และการพัฒนาฝีมือแรงงาน ค่าครองชีพ การท่องเที่ยว การพัฒนาแรงงาน และด้านการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งผลกระทบจากการจ้างแรงงานเมียนมาร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ผลกระทบทางด้านสังคม แรงงานเมียนมาร์ผิดกฎหมายเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก จึงก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาด้านอาชญากรรมและยาเสพติด เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิต และร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับสิทธิ และเสรีภาพ และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (สุริยประภา ตรีเวช, 2551: 14) เพราะมีแรงงานเมียนมาร์ผิดกฎหมายจำนวนมาก ทำให้เกิดการแย่งงานกันเองระหว่างแรงงานเมียนมาร์ผิดกฎหมายด้วยกัน บ่อยครั้งมีการทะเลาะวิวาทจากการดื่มสุราและมีการลักทรัพย์ ทำให้คนไทยบางส่วนเกิดความหวาดกลัวภัย ทำให้มีลักษณะที่แยกกันอยู่จะมีความสัมพันธ์กันตามความจำเป็นเท่านั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่เห็นได้ชัดเจน คือ เรื่องสิ่งแวดล้อม ชยะ และชุมชนสกปรกขึ้น อีกทั้งยังเกิดปัญหาการลักลอบเข้าเมือง การเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะเมียนมาร์ที่เข้ามาในประเทศไทยมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี และถูกจับเนื่องจากเข้าเมืองผิดกฎหมาย หรือกระทำความผิดในคดีต่าง ๆ มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559: 2) ส่วนปัญหาด้านการศึกษา โดยแรงงานเมียนมาร์ในวัยเรียนมีโอกาสในการศึกษาอยู่ 2 ลักษณะ คือ การศึกษาจากชั้นเรียนที่ไม่เป็นทางการที่จัดขึ้นกันเองในกลุ่มแรงงานเมียนมาร์ผิดกฎหมาย และการได้เข้าเรียนในสถานศึกษาของไทย แต่เนื่องจากสถานศึกษาหลายแห่งอ้างว่าเด็กไม่มีสัญชาติไทย เพราะการที่บุตรของแรงงานเมียนมาร์ผิดกฎหมายเหล่านี้จะได้รับการศึกษาเหมือนเด็กไทย เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ทำให้เด็กเมียนมาร์ยังขาดโอกาสในการศึกษาที่ดี (สุริยพร พันพิง และคณะ, 2551: 5)

4.2 ผลกระทบทางด้านสาธารณสุข โดยที่ปัญหาด้านสาธารณสุขของแรงงานเมียนมาร์ได้เพิ่มมากขึ้น เช่น โรคฉี่หนู โรคชิฟิลิส โรคเรื้อน โรคเท้าช้าง โรคพิษสุราเรื้อรัง โรคจิตฟันเฟือน (สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2562: ออนไลน์) ประกอบกับแรงงานเมียนมาร์บางส่วนได้เป็นพาหนะนำโรคใหม่ ๆ เข้ามาในประเทศไทย สร้างปัญหา และผลกระทบในด้านสาธารณสุขต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความยากลำบากในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข หรือการรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อันก่อให้เกิดผลกระทบในแง่ลบแก่สภาวะสุขภาพอนามัยต่อแรงงานเมียนมาร์ เช่น การแพร่ระบาด หรือการกระจายโรคติดต่อที่สำคัญ ซึ่งพบว่าแรงงานเมียนมาร์ผิดกฎหมายส่วนหนึ่งเป็นโรคติดต่อ และเจ็บป่วยด้วยโรคที่ประเทศไทยได้แก่ มาลาเรีย วัณโรค เท้าช้าง ไข้เลือดออก โรคเรื้อน และไข้กาฬหลังแอ่น อาจทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคเหล่านี้อีกครั้ง เกิดผลกระทบต่อรายจ่ายทางด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะจังหวัดบริเวณชายแดนที่ติดต่อกับระหว่างประเทศเมียนมาร์กับไทย เพราะมีผู้มาใช้บริการจำนวนมาก แต่มีค่าใช้จ่ายที่ทั้งเรียกเก็บได้และไม่ได้ เช่น การรักษาที่เรียกเก็บได้ 419,079,721.52 บาท และค่าใช้จ่ายในการรักษาที่ไม่สามารถเรียกเก็บได้ 414,721,969.74 บาท (ธีรดา สุธีรวิทย์, 2559: ออนไลน์)

4.3 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากค่าจ้างในประเทศไทยสูงกว่าเมื่อเทียบกับประเทศเมียนมาร์ จึงจูงใจให้แรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงานในประเทศไทยมากขึ้น และผู้ประกอบการก็ต้องการแรงงานราคาถูก จึงเลือกที่จะจ้างแรงงานเมียนมาร์ในกระบวนการผลิต เพราะการยึดติดกับความได้เปรียบด้านต้นทุนค่าแรงที่ต่ำของผู้ประกอบการ (วาทินี แก้วทับทิม, 2554: 1-19)

4.4 ผลกระทบด้านความมั่นคง การที่มีแรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงานโดยผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก และกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยไม่ทราบจำนวนและที่พักอาศัย จึงเป็นปัญหาต่อความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวแรงงานเข้าประเทศ

อย่างรุนแรง จึงมีการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายจำนวนมาก อาจมีผลต่อการก่อความไม่สงบภายในประเทศได้ เช่น มีการชุมนุมเรียกร้องค่าแรง หรือสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอิทธิพล ก่ออาชญากรรม ปัญหาทางการเมือง การปกครองที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศได้ (Mohapatra, Ratha, and Scheja, 2010: online)

4.5 ผลกระทบด้านการศึกษา เนื่องจากโอกาสในการศึกษาของเด็กในครอบครัวแรงงานเมียนมาร์มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การศึกษาจากชั้นเรียนที่ไม่เป็นทางการที่จัดขึ้นกันเองในกลุ่มแรงงานเมียนมาร์ และการได้เข้าเรียนในสถานศึกษาของไทยซึ่งเป็นไปได้ยาก จึงทำให้ขาดโอกาสในการศึกษาที่ดี (วาทีณี แก้วทับทิม, 2554: 1-19)

ดังนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า การจ้างแรงงานเมียนมาร์มีผลกระทบทางด้านสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาด้านอาชญากรรม ยาเสพติด และการแย่งงานกันเองระหว่างแรงงานเมียนมาร์ด้วยกัน ทำให้คนไทยบางส่วนเกิดความหวาดกลัว หรือกระทำความผิดในคดีต่าง ๆ อีกทั้งเกิดปัญหาขยะ และชุมชนสกปรกขึ้น มีผลกระทบทางด้านสาธารณสุข ได้แก่ แรงงานเมียนมาร์บางส่วนได้นำโรคใหม่ ๆ เข้ามาในประเทศไทยที่สร้างปัญหา และผลกระทบในด้านสาธารณสุข เพราะมีผู้มาใช้บริการจำนวนมาก แต่มีค่าใช้จ่ายที่ทั้งเรียกเก็บได้ และไม่ได้ มีผลกระทบด้านเศรษฐกิจเพราะค่าจ้างในประเทศไทยสูงกว่าเมื่อเทียบกับประเทศเมียนมาร์ เป็นการจูงใจให้แรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงานในประเทศไทยมากขึ้น และผู้ประกอบการที่ต้องการแรงงานราคาถูก มีผลกระทบด้านความมั่นคง ซึ่งแรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงานโดยผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก โดยไม่ทราบจำนวน และที่พักอาศัย มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอิทธิพลก่ออาชญากรรม ปัญหาทางการเมือง และการปกครองที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ และผลกระทบด้านการศึกษา แรงงานเมียนมาร์ และบุตรขาดโอกาสในการศึกษา จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงต่อไป

5. การบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์

การบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์เป็นการลดผลกระทบด้านต่าง ๆ ของแรงงานเมียนมาร์ โดยองค์กรธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม (Business for Social Responsibility, 2010: 3-4) ปณิดา ศรศรี (2562: ออนไลน์) และวิโรจน์ เกษภูลักษ์ และศิริพร ลิ้มบุญสูง (2560: 2027-2040) ได้ให้มุมมองถึงการสร้างเครือข่ายในการทำงานให้สอดคล้องกันตามแนวทางในการจัดการปัญหาแรงงานเมียนมาร์ได้ดีขึ้นปราศจากความเสี่ยงและเพื่อปกป้องสิทธิแรงงานเมียนมาร์ให้ดียิ่งขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของนายจ้างและผู้ประกอบการมีการบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 มีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การสรรหาแรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงานต้องให้มีกำลังเพียงพอต่อการผลิต ทำให้สามารถผลิตสินค้าได้ตามเป้าหมาย จึงการคัดเลือกแรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงาน พร้อมทั้งกำหนดรายละเอียดในการทำงาน และบอกหน้าที่ความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้ปฏิบัติงาน รวมถึงการพัฒนา และฝึกฝนทักษะการปฏิบัติงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการจัดการด้านสวัสดิการเพื่อต้องการให้แรงงานเมียนมาร์มีความมั่นคงในการทำงานและคุ้มครอง

5.2 มียุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์เพื่อปรับปรุง หรือพัฒนาระบบให้แรงงานเมียนมาร์ที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเป็นแรงงานเมียนมาร์ถูกกฎหมาย และได้รับการคุ้มครองสิทธิ และหลักประกันตามกฎหมายเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ ลดผลกระทบด้านสังคมและสาธารณสุขจากการจ้างแรงงานเมียนมาร์ อีกทั้งมีกลยุทธ์การบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์ ได้แก่ พัฒนาระบบบริหารจัดการแรงงาน

เมียนมาร์ คุ่มครองสิทธิ และหลักประกันตามกฎหมาย ลดการพึ่งพาแรงงานเมียนมาร์ สนับสนุนดำเนินการศึกษาวิจัย ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ขั้นตอนในการปฏิบัติงานเพื่อเผยแพร่รับทราบ และให้เข้าใจสู่สาธารณชน

5.3 การควบคุม และจัดระบบแรงงานเมียนมาร์ โดยการควบคุมการทำงานของแรงงานเมียนมาร์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งนี้รวมถึงการควบคุมแรงงานเมียนมาร์ที่หลบหนีเข้าเมือง โดยต้องดำเนินการจัดระบบการทำงานของแรงงานเมียนมาร์อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพิจารณาอนุญาตการทำงานของแรงงานเมียนมาร์ และการตรวจสอบการทำงานของแรงงานเมียนมาร์ และสถานประกอบกิจการ

5.4 การสร้างเครือข่ายเพื่อการคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์ เพื่อสนับสนุนการคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์ ในลักษณะเครือข่ายประชาสัมพันธ์ที่มีการกิจ หน้าที่ความรับผิดชอบ หรือแนวทางในการให้ความคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์ ตลอดจนเป็นสื่อกลางเพื่อประสานความเข้าใจระหว่างผู้ใช้แรงงาน และแรงงานเมียนมาร์ รวมถึงประชาชนทั่วไปให้เข้าใจ และรับทราบสิทธิประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้มีการจ้างแรงงานที่ถูกกฎหมาย และป้องกันแรงงานเมียนมาร์มีจำนวนมากจนล้นเมือง อันจะส่งผลกระทบต่อต่าง ๆ

5.5 การพัฒนาทักษะ และสมรรถนะผู้ปฏิบัติงานด้านคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์ในลักษณะการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์มีความรู้ ความเข้าใจที่สามารถดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ หรือข้อกำหนดตามมาตรฐานการจ้างแรงงานเมียนมาร์เพื่อสร้างสมรรถนะในการวิเคราะห์ แยกแยะ สามารถจำแนกกลุ่มเป้าหมาย และสถานประกอบกิจการที่มีการจ้างแรงงานเมียนมาร์ รายงานผลได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ดังนั้น การบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์ โดยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การสรรหาแรงงานเมียนมาร์เข้ามาทำงานเพียงพอต่อการผลิต คัดเลือก กำหนดรายละเอียดในการทำงาน และบอกหน้าที่ความรับผิดชอบ และฝึกฝนทักษะการปฏิบัติงาน มียุทธศาสตร์เพื่อปรับปรุง หรือพัฒนาระบบให้แรงงานเมียนมาร์ที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเป็นแรงงานเมียนมาร์ถูกกฎหมาย ผู้เขียนคิดเห็นว่า หากมีการควบคุมการทำงานของแรงงานเมียนมาร์ให้เป็นไปตามกฎหมายและให้ประชาชนเข้าใจ ตลอดจนสร้างเครือข่ายคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์และคุ้มครองแรงงานจำนวนมากและพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อลดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีและกระบวนการทำงานเพื่อสิทธิแรงงานเมียนมาร์ต่อไป

6. วิธีและกระบวนการทำงานเพื่อสิทธิแรงงานเมียนมาร์

การให้ความรู้ การให้คำปรึกษา และการช่วยเหลือ หากมีการละเมิดสิทธิ และคุ้มครองสิทธิแรงงานเมียนมาร์ ดังที่ สุทธิดา มะลิแก้ว (2552: 17-21) และอัน (Ahn, 2004: 1-15) ได้อธิบายถึงกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการคุ้มครองเกี่ยวกับแรงงาน และสิทธิมนุษยชนมากขึ้น โดยมีวิธีและกระบวนการทำงานเพื่อสิทธิแรงงานเมียนมาร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 การอบรมให้ความรู้ เป็นการทำงานเพื่อส่งเสริมสิทธิแรงงานเมียนมาร์นั้นในพื้นที่เรื่องกฎหมาย และสิทธิขั้นพื้นฐานแก่แรงงานเมียนมาร์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและการช่วยเหลือทางกฎหมายตามหลักการสิทธิมนุษยชน และสิทธิแรงงานที่ควรรู้เพื่อให้ได้มีความเท่าทันตามสถานการณ์เกิดขึ้น

6.2 การให้คำปรึกษา ทั้งทางโทรศัพท์ และให้คำปรึกษาโดยตรง รวมถึงการจัดเวที ตามสถานที่ต่าง ๆ หรือในโอกาสสำคัญต่าง ๆ และใช้สติ๊กเกอร์ แผ่นพับที่ให้รายละเอียด เช่น หมายเลขโทรศัพท์และรายละเอียดการบริการขององค์กร

6.3 การดำเนินการเพื่อให้การช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิแรงงานเมียนมาร์ที่ถูกละเมิดสิทธิ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ได้แก่ การรับเรื่องร้องเรียน หรือข้อมูลการละเมิด ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น แรงงานเมียนมาร์ หรือญาติเข้ามาร้องเรียนด้วยตัวเอง การโทรศัพท์เข้ามา มีการส่งต่อจากเครือข่ายที่ทำงานกับแรงงานเมียนมาร์ หรือเครือข่ายอื่น ๆ และผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์การตรวจสอบข้อมูล เช่น การโทรศัพท์ไปคุยกับคู่กรณี และตรวจสอบกับบุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูล และบันทึกข้อมูลที่ได้มาว่าเป็นประเด็นละเมิดสิทธิหรือไม่ และมีใครเกี่ยวข้องบ้าง การหารือกับผู้เสียหายถึงกระบวนการดำเนินการ หรือสอบถามผู้เสียหายว่าต้องการให้ดำเนินการต่อไปหรือไม่ ตามความสมัครใจของผู้เสียหาย และอธิบายว่าผู้เสียหายสามารถทำได้อย่างไรบ้าง และการยื่นข้อเสนอเพื่อเจรจาไกล่เกลี่ย หากผู้เสียหายยินยอมการฟ้องร้องจะเป็นมาตรการขั้นสุดท้ายหากไกล่เกลี่ยไม่เป็นผล ซึ่งการไกล่เกลี่ยจะเป็นผลดีกับทั้งตัวแรงงาน และนายจ้างที่สามารถจะทำงานร่วมกันได้

6.4 การผลิตสื่อที่เป็นภาษาแรงงาน เพื่อให้เป็นช่องทางหนึ่งที่จะให้แรงงานมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเข้าถึงสิทธิได้ เช่น การผลิตเอกสาร หนังสือต่าง ๆ การจัดพิมพ์สติ๊กเกอร์ประชาสัมพันธ์ (สุทธิดา มะลิแก้ว, 2552: 17-21)

ดังนั้น มีวิธีและกระบวนการทำงานเพื่อสิทธิแรงงานเมียนมาร์ จะต้องมีการอบรมให้ความรู้เรื่องกฎหมาย และสิทธิขั้นพื้นฐานแก่แรงงานเมียนมาร์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และการช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น การให้คำปรึกษา ทั้งทางโทรศัพท์ และให้คำปรึกษาโดยตรง โดยการดำเนินการเพื่อให้การช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิแรงงานเมียนมาร์ที่ถูกละเมิดสิทธิได้รับความเป็นธรรม รวมถึงการผลิตสื่อที่เป็นภาษาแรงงานสร้างความเข้าใจ และเข้าถึงสิทธิได้โดยการให้ความรู้ด้านสิทธิกับคนทำงานด้านแรงงานเมียนมาร์ดังรายละเอียดต่อไป

7. การให้ความรู้ด้านสิทธิกับคนทำงานด้านแรงงานเมียนมาร์

การทำงานโดยตรงกับแรงงานเมียนมาร์ และการให้ความรู้เรื่องสิทธิต่าง ๆ กับองค์กรภาคีเครือข่าย ก็เป็นการพัฒนาศักยภาพในการทำงานด้านสิทธิให้กับคนทำงานด้านแรงงานเมียนมาร์อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สุทธิดา มะลิแก้ว, 2552: 45-47)

7.1 การให้แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน และสิทธิขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ผ่านกระบวนการฝึกอบรมที่มีผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านร่วมให้ข้อมูลเพื่อให้คนทำงานที่ผ่านกระบวนการอบรม โดยการใช้คู่มือนำไปใช้ในการทำงานได้

7.2 การฝึกบันทึกข้อมูล เป็นการฝึกอบรมทักษะการบันทึกข้อเท็จจริงเมื่อมีการมาขอคำปรึกษา เพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ และสามารถดำเนินการช่วยเหลือได้ เช่น เรื่องความปลอดภัยจากการทำงาน

7.3 การอบรมเพื่อการเจรจาไกล่เกลี่ย เนื่องจากการทำงานส่งเสริมคุ้มครองสิทธิแรงงาน มีกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่สำคัญจะช่วยลดค่าใช้จ่าย การสูญเสียเวลา และลดความขัดแย้ง ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า การให้ความรู้ด้านสิทธิกับคนทำงานด้านแรงงานเมียนมาร์ เกี่ยวกับการให้แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน และสิทธิขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พร้อมทั้งฝึกการบันทึกข้อมูลเมื่อมีการมาขอคำปรึกษา และอบรมการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อลดความขัดแย้งเพื่อการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแรงงานเมียนมาร์ที่กล่าวถึงในลำดับต่อไป

8. แนวทางพัฒนาและการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแรงงานเมียนมาร์

การผลักดันในเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมสิทธิแรงงานเมียนมาร์ในหลากหลายวิธีต่าง ๆ ทั้งนี้ เด็มเทอร์ และฮาเก็บ (Dempster and Hargrave, 2017: 6) สุทธิดา มะลิแก้ว (2552: 49-53) และเสาวธาร โพธิ์กลัด และอุไรรัตน์ แย้มซุติ (2555: 1-9) ได้กล่าวถึงการทำความเข้าใจต่อแรงงานเมียนมาร์ในฐานะชุมชนเจ้าบ้านที่กำลังจะกลายเป็นแหล่งสร้างงานที่สำคัญให้สามารถมีส่วนร่วม และได้รับโอกาสที่จะทำงานซึ่งต้องมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแรงงานเมียนมาร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

8.1 สื่อสิ่งพิมพ์ โดยการจัดทำสื่อในการจัดพิมพ์ให้รับทราบเกี่ยวกับสิทธิด้านต่าง ๆ ได้มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นแรงงาน และสิทธิแรงงานเมียนมาร์ หรือสรุปสถานการณ์สิทธิแรงงานเมียนมาร์ที่เกิดขึ้น

8.2 การสร้างความเข้าใจสาธารณะ พยายามให้ประเด็นแรงงานเมียนมาร์มีพื้นที่ในสื่อเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และปรับระบบคิดจากแรงงานเมียนมาร์เข้ามาแย่งงาน และเอาโรคต่าง ๆ เข้ามาสู่คนไทย ปรับเปลี่ยนความคิดเป็น “แรงงานทุกคนเป็นพี่น้องกัน” ทั้งแรงงานไทย และแรงงานเมียนมาร์ที่สร้างประโยชน์ร่วมกัน และควรได้รับการคุ้มครองในมาตรฐานเดียวกับแรงงานไทย และสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้ และพร้อมที่จะเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างกัน

8.3 การรณรงค์ โดยเฉพาะวันสำคัญต่าง ๆ ให้เห็นบริบทของแรงงานเมียนมาร์ หรือดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของแรงงานเมียนมาร์ หรือในลักษณะของนิทรรศการ หรือโปสเตอร์ ลงไปในพื้นที่ และมีการจัดเวทีประชาพิจารณ์นโยบายการจัดระบบแรงงานเมียนมาร์ และการทำงานเพื่อรณรงค์หรือผลักดันการทำงานในหลายรูปแบบ

8.4 ภาควิชาช่วย โดยการทำงานกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อการขับเคลื่อนประเด็นสิทธิแรงงานเมียนมาร์ให้เกิดแผนปฏิบัติการในการทำงานในประเด็นแรงงานเมียนมาร์ขึ้น โดยวิธีการทำงานโดยการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อเกิดความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของแรงงานเมียนมาร์

8.5 กฎหมาย และนโยบาย เป็นวิธีการในการทำงานเพื่อให้มั่นใจว่าสิทธิของแรงงานเมียนมาร์ก็จะได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม โดยปราศจาก “อคติ และทัศนคติที่ไม่ดี” ต่อแรงงานเมียนมาร์ซึ่งหลายภาคส่วนที่ต้องทำงานร่วมกันทำงานกับแรงงานเมียนมาร์ ซึ่งมีทั้งในลักษณะของการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิ และการช่วยเหลือหากถูกละเมิดหรือไม่ได้รับการคุ้มครอง ตั้งแต่การอบรมให้ความรู้จนกระทั่งการเจรจาต่อรอง พร้อมทั้งผลักดันเชิงนโยบายที่จะเอื้อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิของแรงงานเมียนมาร์แบบรอบด้าน เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จ สามารถเข้าถึงสิทธิที่พึงได้ และสามารถอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

8.6 การสร้างโอกาส และสิทธิการเข้าถึง ต้องทำงานกับคนอีกหลายระดับ เช่น แรงงานไทย สาธารณชน สื่อ ฯลฯ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อแรงงานเมียนมาร์เพื่อให้แรงงานเมียนมาร์สามารถมีโอกาสเข้าถึงสิทธิมากขึ้น และการถูกเลือกปฏิบัติน้อยลง

8.7 การหาแนวทางการสร้างนโยบาย หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาของแรงงานเมียนมาร์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลในทางปฏิบัตินั้น ควรเป็นการบูรณาการความร่วมมือแนวคิด และการสร้างนโยบาย ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมุ่งประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ การคุ้มครองแรงงานที่เหมาะสม การป้องกันการแสวงประโยชน์ และเสรีภาพของแรงงานในการเคลื่อนย้าย กลไกการร้องเรียน การสร้างความเข้มแข็ง และการศึกษาให้กับแรงงานเมียนมาร์ และการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อแรงงานเมียนมาร์

ดังนั้น การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแรงงานเมียนมาร์ โดยการจัดทำสื่อในการจัดพิมพ์ให้รับทราบเกี่ยวกับสิทธิด้านต่าง ๆ และการสร้างความเข้าใจสาธารณะในสื่อเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และปรับระบบคิด พร้อมทั้งรณรงค์ให้เห็นบริบทของแรงงานเมียนมาร์ หรือดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของแรงงานเมียนมาร์ และการทำงานกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อการขับเคลื่อนประเด็นสิทธิแรงงานเมียนมาร์สู่กฎหมาย และนโยบายที่ปราศจากอคติเพื่อให้ทำงานประสบผลสำเร็จ และสามารถอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการสร้างโอกาส สิทธิการเข้าถึง หรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาของแรงงานเมียนมาร์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพอย่างบูรณาการความร่วมมือของทุกฝ่าย

9. สรุป

แรงงานเมียนมาร์เป็นแรงงานต่างด้าวที่อพยพจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งเพื่อทำงานภายใต้การจ้างงานขององค์กรระหว่างประเทศหรือตามที่แต่ละจังหวัดกำหนดสำหรับความต้องการระบบเศรษฐกิจเพื่อช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ การผลิตและรักษาความสามารถในการแข่งขันโดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ แรงงานเมียนมาร์ไม่เกี่ยงงาน ทำให้นายจ้างต้องการใช้แรงงานเมียนมาร์มากขึ้น แม้ว่าการจ้างแรงงานเมียนมาร์จะส่งผลกระทบต่อทางสังคมในด้านต่างๆ รวมถึงปัญหาอาชญากรรมยาเสพติดและการทะเลาะวิวาทในหมู่แรงงานเมียนมาร์ ทำให้คนไทยบางส่วนตื่นตระหนกหรือกลัวในหลายกรณี อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องขยะ และชุมชนสกปรก มีผลกระทบต่อสาธารณสุข เช่น แรงงานเมียนมาร์บางคนนำโรคใหม่เข้ามาในประเทศไทยที่และผลกระทบต่อสาธารณสุขเนื่องจากมีผู้มาใช้บริการเป็นจำนวนมาก แต่มีค่าใช้จ่ายทั้งที่เรียกเก็บเงินได้บ้างและไม่สามารถเรียกเก็บได้ มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจเนื่องจากค่าจ้างในประเทศไทยสูงกว่าเมื่อเทียบกับเมียนมาร์ ซึ่งจะจูงใจให้แรงงานเมียนมาร์มาทำงานในประเทศไทยมากขึ้น และผู้ประกอบการต้องการแรงงานราคาถูก มีผลกระทบต่อความปลอดภัย โดยที่แรงงานเมียนมาร์จำนวนมากเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายโดยไม่ทราบจำนวนและที่พัก มีกลุ่มก่ออาชญากรรม ประเด็นทางการเมืองและธรรมาภิบาลที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ และผลกระทบต่อการศึกษา แรงงานเมียนมาร์และเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษา จึงต้องบริหารจัดการแรงงานเมียนมาร์โดยการบริหารทรัพยากรบุคคล เช่น การสรรหาแรงงานเมียนมาร์ให้ทำงานเพียงพอสำหรับการผลิต คัดเลือก ระบุรายละเอียดงานและบอกความรับผิดชอบและฝึกฝนทักษะการปฏิบัติงาน มีกลยุทธ์ในการปรับปรุงหรือพัฒนาระบบให้แรงงานเมียนมาร์ลึกลับเข้ามาเมืองอย่างผิดกฎหมายให้ถูกกฎหมาย

ตลอดจนสร้างเครือข่ายคุ้มครองแรงงานเมียนมาร์และคุ้มครองแรงงาน และพัฒนาทักษะแรงงานเพื่อลดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีการและขั้นตอนการทำงานเพื่อสิทธิแรงงานเมียนมาร์ ต้องมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับแรงงานเมียนมาร์ในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และความช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น การให้คำปรึกษา ทั้งทางโทรศัพท์และให้คำปรึกษาโดยตรง โดยดำเนินการช่วยปกป้องสิทธิแรงงานเมียนมาร์ที่ถูกล่วงละเมิดเพื่อรับความยุติธรรม รวมถึงการผลิตสื่อในภาษาของแรงงานเพื่อสร้างความเข้าใจและการเข้าถึงสิทธิโดยให้ความรู้แก่แรงงานเมียนมาร์เกี่ยวกับแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน และสิทธิขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน และฝึกบันทึกข้อมูลเมื่อขอคำแนะนำและอบรมการไกล่เกลี่ยเพื่อลดความขัดแย้งเพื่อสร้างความเข้าใจให้แรงงานเมียนมาร์ โดยสร้างสื่อเพื่อเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในด้านต่างๆ และสร้างความเข้าใจสาธารณะในสื่อ เพื่อความเข้าใจและปรับระบบการคิด ตลอดจนรณรงค์ให้เห็นบริบทของแรงงาน เมียนมาร์หรือดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของแรงงานเมียนมาร์และทำงานร่วมกับองค์กรเพื่อขับเคลื่อนประเด็นเรื่องสิทธิแรงงาน

เมียนมาร์ต่อกฎหมายและนโยบายที่เป็นกลางในการทำงานให้สำเร็จ และสามารถอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการสร้างโอกาสการเข้าถึงสิทธิหรือมาตรการแก้ไขปัญหาแรงงานเมียนมาร์ได้อย่างถูกต้อง และบูรณาการความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากเรื่องแรงงานเมียนมาร์ : มโนทัศน์และการบริหารจัดการในลักษณะ “SHONT” รายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแรงงานเมียนมาร์ : มโนทัศน์และการบริหารจัดการ

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแรงงานเมียนมาร์ : มโนทัศน์และการบริหารจัดการ พบว่า การสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาระบบการทำงานให้กับแรงงานเมียนมาร์อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (S : Strategies for developing a legal working system) พร้อมทั้งให้มีการบริหารทรัพยากรบุคคลหรือแรงงานเมียนมาร์และฝึกฝนทักษะการปฏิบัติงานให้กับแรงงานเมียนมาร์ (H: Human resource management and practical skills training) เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงสิทธิหรือมาตรการแก้ไขปัญหายโดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการ (O : Opportunity to access rights or measures to solve problems with integrated cooperation) เพื่อการสร้างเครือข่ายคุ้มครองแรงงานและพัฒนาทักษะแรงงานให้กับแรงงานเมียนมาร์ (N : Network of Labor Protection and Skill Development) นอกจากนี้ยังต้องอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนและสิทธิขั้นพื้นฐาน (T : Training to educate about the law human rights and fundamental rights) เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันสู่การบริหารจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป

10. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- จันทรา ธนะพัฒน์วงศ์ และคณะ. (2553). *แนวทาง และกลไกการแก้ไขปัญหาของความทับซ้อน/กำกวมระหว่างคนไร้รัฐกับคนทำงานสัญชาติลาว : กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ฐานเศรษฐกิจ. (2560). *ก.แรงงานย้ายดูแลแรงงานไทย และต่างด้าวตามมาตรฐานสากล*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <http://www.thansettakij.com/content/120524>.
- เดโช แชนน้ำแก้ว, พระสุธีรัตบัณฑิต และปาริชาติ วลัยเสถียร. (2562). *แรงงานข้ามชาติ : คุณภาพชีวิต และการสร้างคุณค่าบนประสบการณ์ ณ ถิ่นปลายทาง กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช*. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 6(1), 305-325.
- ทวีป ปันมณี. (2519). *ระบบการควบคุมคนทำงานลักลอบเข้าเมืองของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยกองทัพบก.
- ธีรดา สุธีรุฒิ. (2559). *การดำเนินงานสาธารณสุขแรงงานต่างด้าว*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก http://www.boe.moph.go.th/files/meeting/slide_IHR_2DEC_pdf/3.pdf.
- ปณิตา ศรศรี. (2562). *แรงงานต่างด้าว : ความสำคัญ และการบริหารจัดการ*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <http://training.p3.police.go.th/doc/non4.pdf>.
- ฝ่ายวิชาการ กองแผนงาน และสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. (มปป.). *รายงานผลการศึกษาเรื่องความต้องการแรงงานในอาชีพ และวิชาชีพที่ให้และห้ามคนต่างด้าวทำ*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการ กองแผนงาน และสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- พระมหาแพง เตชสีโล (ชำนิงาน). (2556). *การบริหารจัดการการใช้แรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการขนาดย่อมในเขตกรุงเทพมหานคร*. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง) และคณะ. (2564). *รัฐ : การเสริมสร้างนโยบายรัฐสวัสดิการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำสังคมไทย*. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์*. 6(2), 108-117.
- มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์. (2559). *สหภาพแรงงานกับการปกป้องสิทธิแรงงานต่างด้าว*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <http://aromfoundation.org/2016/สหภาพแรงงานกับการปกป้อง/>.
- เรืองเดช นวสันติ. (2556). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยเพื่อปรับให้เป็นแรงงานถูกกฎหมาย*. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วาทีณี แก้วทับทิม. (2554). *ผลกระทบจากการจ้างแรงงานข้ามชาติของไทยภายใต้ยุคพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ.
- วิทวัส ขุนหนู และประสพชัย พสุนนท์. (2558). *ผลกระทบของแรงงานพม่าในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี*. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 10(1), 75-94.
- วิโรจน์ เจริญลักษณ์ และศิริพร ลิ้มบุญสูง. (2560). *การจัดการแรงงานต่างด้าวของบริษัทห้องเย็นโชติวัฒน์ หาดใหญ่ จำกัด (มหาชน) สาขาระนอง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง*. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*. 10(3), 2027-2040.

- สมทรง นุ่มนวล และคณะ. (2564). พื้นที่วัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติชาวพม่าในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารนาครบุตตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 13(2), 20-31.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2551). พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A149/%A149-20-2551-a0001.pdf>.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์. (2559). สถิติแรงงานต่างด้าว. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักกระบวนวิชา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2562). การดำเนินงานสาธารณสุขแรงงานต่างด้าว. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก http://www.boe.moph.go.th/files/meeting/slide_IHR_2DEC_pdf/3.pdf.
- สุพิดา มะลิแก้ว. (2552). ชุดสรุปบทเรียนการทำงานกับกลุ่มแรงงานต่างด้าว เรื่องกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านเอตส์.
- สุรีย์ประภา ตรัยเวช. (2551). แรงงานต่างด้าวกับกระบวนการค้ายาเสพติดในประเทศไทย. (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล) สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุรีย์พร พันพื้ง และคณะ. (2551). การศึกษาของบุตรหลานแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT).
- เสาวธาร โพธิ์กลัด และอุไรรัตน์ แยมขุติ. (2555). ปัญหาของแรงงานต่างด้าว กรณีศึกษา แรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในเขตพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยธนบุรี*. 6(11), 1-9.
- อรุณกมล แดงไฟ. (2562). แรงงานต่างด้าว. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <https://www.l3nr.org/posts/467910>.
- อุมาพร คำนวนเดช. (2562). *ครอบครัวข้ามชาติ*. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/569719>.
- โอเคเนชั่น. (2554). วัฒนธรรมและประเพณีภายในแคมป์แรงงานต่างด้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/HotTopic/2011/10/25/entry-1>.

ภาษาอังกฤษ

- Bureau of Epidemiology, Department of Disease Control, Ministry of Public Health. (2019). *Public Health Operations for Foreign Workers*. Retrieved April 30, 2022, from http://www.boe.moph.go.th/files/meeting/slide_IHR_2DEC_pdf/3.pdf.
- Business for Social Responsibility. (2010). Migrant Worker Management Toolkit : A Global Framework Managing Workers and Protecting Rights. BSR, 3-4.
- Company of Thansettakij Multimedia. (2016). *Ministry of Labor emphasizes on taking care of Thai and foreign workers according to international standards*. Retrieved April 30, 2022, from <http://www.thansettakij.com/content/120524>.
- Daengfai, A. (2019). *Foreign workers*. Retrieved April 30, 2022, from <https://www.l3nr.org/posts/467910>.

- Dempster, H. and Hargrave, K. (2017). *Understanding public attitudes towards refugees and migrants*. London: The Royal Institute of International Affairs.
- Department of Academic, Division of Planning and Information. (n.d.). *Report on the results of the study on the need for labor in the occupation and professions that allow and prohibit foreigners from doing*. Bangkok: Ministry of Labour.
- Foundation of Arom Phong Phangan. (2016). *Labor union and protection of the rights of migrant workers*. Retrieved April 30, 2022, from <http://aromfoundation.org/2016>.
- House of Commons library. (2017). Migrant workers in agriculture. *Briefing Paper*. 7987(4), 3.
- International Labour Organization. (2006). *ILO Multilateral Framework on Labour Migration Non-binding principles and guidelines for a rights-based approach to labour migration*. International Labour Office Geneva.
- Jadesadalug, V. and limbunsung, S. (2017). Alien Labor Management of Kiang Huat Sea Gull Trading Frozen Food Public Co., Ltd., Ranong Province. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*. 10(3), 2027-2040.
- Kaewtubtim, W. (2011). *Effects of employing migrant workers in Thailand under the era of nationality verification*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.
- Khaenamkhaew, D., Phrasuthirattanapundit, and Valaisathien, P. (2019). Transnational Workers: Quality of Life and Value Creation Under Experience at The Destination, A Case Study of Nakorn Si Thammarat. *Journal of MCU Nakhondhat*. 6(1), 305-325.
- Khanundej, U. (2019). *Multinational family*. Retrieved April 30, 2022, from <https://www.gotoknow.org/posts/569719>.
- Kunnu, W. and Pasunon, P. (2015). The Affecting of Migrant Labour in Surat Thani Municipality, Thailand. *Journal of Humanities and Social Sciences, Thaksin University*. 10(1), 75-94.
- Malikaew, S. (2009). *Summary of Lessons on Working with Foreign Workers Group. on working processes to promote and protect the rights of migrant workers*. Bangkok: Foundation of the Center for the Protection of AIDS Rights.
- Mohapatra, S. Ratha, D. and Scheja, E. (2010). *Impact of Migration on Economic and Social Development: A review of evidence and emerging issues*. Retrieved April 30, 2022, from <https://elibrary.worldbank.org/doi/epdf/10.1596/1813-9450-5558>.
- Navasanti, R. (2013). Legal measures in illegal Alien Labor to work in Thailand for Adjust as legal Labor. *Thesis of the Master of Laws*. Dhurakij Pundit University.
- Numnuan, S. et al. (2021). Cultural Area of Burmese Migrant Workers in Surat Thani Province. *Narkbhutparitat Journal Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*. 13(2), 20-31.
- Office of the Council of State. (2008). *Alien Working Act B.E. 2551*. Retrieved 30 April 2022, from <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A149/%A149-20-2551-a0001.pdf>.

- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security. (2016). *Statistics of foreign workers*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security.
- Office of the United Nations high commissioner for Human Rights. (2005). *The International Convention on Migrant Workers and its Committee*. United Nations New York and Geneva.
- Ok Nation Blog. (2011). *Culture and traditions within the migrant labor camp in Chiang Mai area*. Retrieved April 30, 2022, from <http://oknation.nationtv.tv/blog/HotTopic/2011/10/25/entry-1>.
- Panmanee, T. (1976). *The control system of illegal workers in Thailand*. Bangkok: Royal Thai Army College.
- Panpueng, S. et al. (2008). Education of children of migrant workers in Thailand. *Research report*. Institute for Population and Social Research Mahidol University and the Asian Institute of Technology (AIT).
- Phoklad, S. and Yamchuti, U. (2012). Problems of migrant workers: a case study of Burmese migrant workers in Prachuap Khiri Khan Province. *Academic journal Thonburi University*, 6 (11), 1-9.
- Phra Silasak Sumato (Buntong) et al. (2021). State: Strengthening the welfare state policy to reduce inequality in Thai society. *Journal of Graduate Saket Review*. 6(2), 108-117.
- Phramahapaeng Teachaseelo (Chumningan). (2013). The Management of Foreign Workers of Small and Medium Enterprises in Bangkok Metropolitan. *A Thesis of Master of Arts*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sornsri, P. (2019). *Foreign workers: importance and management*. Retrieved on April 30, 2022, from <http://training.p3.police.go.th/doc/non4.pdf>.
- Sutheerawut, T. (2016). *Implementation of migrant workers' health care*. Retrieved 30 April 2022, from http://www.boe.moph.go.th/files/meeting/slide_IHR_2DEC_pdf/3.pdf.
- Thanawatanawong, C. et al. (2010). *Guidelines and mechanisms for solving the problems of conflicts and the ambiguity between stateless people and Lao nationality workers: a case study in Buntharik district Ubon Ratchathani Province*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- Traiwet, S. (2008). *Foreign workers and the drug trafficking process in Thailand*. Academic documents. Bangkok: Judicial Training Institute.
- United Nations. (1995). *Quality of Life in the ESCAP Region*. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.

การกรวดน้ำ: ความเชื่อและการปฏิบัติที่ถูกต้อง

Water pouring: correct beliefs and practices

พระครูกิตติพิพัฒน์ (ดวง กิตติปัญญา)

Phrakru Kittipipat (Doung Kittipanno)

ธนกร ดรงมลگانต์

Tanakorn Donkamonkan

พระครูภาวนาพัฒน์บัณฑิต

Phrakhrubhavanapattthanabanthita

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi-Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail.dwngdithanci@gmail.com

(Received: October 31, 2023/ Revised: April 21, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับการกรวดน้ำที่ถูกต้อง ผลการศึกษาพบว่า การกรวดน้ำหรือหลังทักษิณทกเกิดขึ้นครั้งแรกในพระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าพิมพิสารอุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตญาติของพระองค์ อย่างไรก็ตามสันนิษฐานว่าได้แบบอย่างจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งทำกันอยู่ในสมัยนั้น การถวายนํ้าทักษิณทกมีจุดมุ่งหมาย 3 อย่าง ได้แก่ 1) ถวายเพื่อล้างพระหัตถ์พระพุทธเจ้าหรือฉัน 2) เพื่อเป็นการยืนยันในการบริจาคทาน หรือการมอบถวายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 3) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตชน วิธีกรวดน้ำมี 4 อย่าง ได้แก่ 1) วิธีการกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสาร 2) การหลังอุทิสทก หรือการหลังอุทิสทก เป็นการมอบกรรมสิทธิแบบเจาะจง 3) การหลังปตฺถโนทก การให้โดยหลังน้ำแบบตั้งความปรารถนา 4) การกรวดแบบ สักขิโนทก คือแบบที่ทำกันอยู่ในปัจจุบัน การกรวดน้ำในปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์พระแม่ธรณีได้บิณฑบาตให้นํ้า (ทักษิณทก) ไหลบ่าท่วมมารและพญามารจนพ่ายแพ้ต้อนมาถวายพระพุทธเจ้าหลังตรัสรู้ใหม่ๆ การกรวดน้ำในปัจจุบันแตกต่างจากสมัยพุทธกาล คือเป็นการกรวดน้ำลงบนภาชนะ ไม่ใช่การถวายนํ้าทักษิณทกหรือหลังนํ้าบนมือผู้รับ การกรวดน้ำที่มีรูปแบบเฉพาะอย่างหนึ่งคือการกรวดน้ำหรือหลังทักษิณทกตัดความสัมพันธ์กับกรุงหงสาวดีและประกาศอิสรภาพกรุงศรีอยุธยาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชรูปแบบการกรวดน้ำที่ไม่ถูกต้องคือการใช้มือแตะแขนของผู้กรวดน้ำ คำกรวดน้ำในบทอธิมาและบทยังกัญจิเป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่เทพ มนุษย์ สัตว์ ตนเอง รวมทั้งตั้งความปรารถนาให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลด้วย ซึ่งมีทั้งความเหมือนและแตกต่างจากการกรวดน้ำแบบทั่วไปในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การกรวดน้ำ, ความเข้าใจ, การปฏิบัติ, ถูกต้อง

Abstract

This academic article aims to study beliefs and practices regarding correct water pouring. The results of the study found that the pouring of water or the pouring of dakshinodaka first occurred in Buddhism during the period of the King Bimbisara dedicating merit to ghosts (Peta) who are his relatives. However, it is assumed that it was modeled after Brahmanism, which was done in those days offering Dakshinodaka water has three purposes: 1) offering it to wash the hands of the Lord Buddha or me, 2) as a confirmation of donation or offering something, 3) to dedicate merit to Petajana. There are 4 methods of pouring water: 1) the method of pouring water by King Bimbisara, 2) pouring out Udhisodaka or pouring Udhisodaka, it is the granting of specific ownership rights, 3) the secretion of Pattanotok, giving by pouring water in the form of making a wish, 4) the pouring of water in the Sakkhinodaka style, it is the type that is currently being done. The pouring of water today is connected to the event of Mother Earth squeezing the bun of the hair to make the water (Thaksinotok) flow. The shoulders of Mara and the Devil were defeated when he faced the Buddha after his new enlightenment. The practice of pouring water today is different from that of the Buddha's time. That is, pouring water onto the container. It is not offering dakshinodaka or pouring water on the hands of the recipient. One specific form of pouring water is pouring water or pouring water to break ties with Hongsawadee and proclaim the independence of Ayutthaya by King Naresuan the Great. The incorrect form of pouring water is to use the hands and arms of the person pouring water. The pouring of water in the Imina and Yangkinji is a way of dedicating merit to gods, humans, animals, and oneself, as well as making a wish for rain to fall according to the season, which is both similar and different from general water pouring at present.

Keywords: Water pouring, Beliefs, Practices, Correct

1. บทนำ

สังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดประเทศอินเดีย เพราะฉะนั้นบริบทหรือองค์ประกอบของศาสนาบางอย่างเราจึงได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นศาสนาเก่าแก่กว่าพระพุทธศาสนา ลักษณะของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยโดยเฉพาะเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมมีเอกลักษณ์เป็นพระพุทธศาสนาแบบไทยหลายๆ เรื่องมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างพราหมณ์ ฝั พุทธ เกี่ยวกับเรื่องนี้พระพุทธศาสนาแบบท้องถิ่นจะมีความชัดเจนมาก เช่น ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการบวช การทำบุญ เป็นต้น เอกษณด้านความเชื่อนี้ถือว่าเป็นพัฒนาการขององค์ประกอบศาสนา บรรดาความเชื่อและพิธีกรรมหลายๆ อย่างนั้น การกรวดน้ำก็เช่นเดียวกัน หากเราศึกษาที่มาและพัฒนาการอย่างละเอียดแล้วจะไม่สามารถพุดยืนยันด้วยความมั่นใจว่าเป็นพิธีกรรมของพุทธล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ เพราะพบว่ามียุทธฐานความเป็นมาและวิธีการปฏิบัติในศาสนาพราหมณ์มาก่อน พุทธศาสนิกชนถือว่าการกรวดน้ำเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าพิมพิสาร เพราะมียุทธฐานการทำบุญและอุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตที่เป็นญาติในอดีตของพระองค์ ซึ่งได้เสวยผลกรรมชั่วของตนเองในอดีตและส่งผลเสียรื่องน่ากลัวให้พระเจ้าพิมพิสารได้สดับเพื่อขอส่วนบุญด้วย หลังจากที่มิได้รับส่วนบุญจากพระเจ้าพิมพิสารในครั้งแรกที่พระองค์ทรงถวายทานแต่พระสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข เพราะพระเจ้าพิมพิสารลืมนุทิศให้ ดังหลักในอรรถกถาติโรกฐตสูตรว่า “ฝ่ายพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแล้ว ทรงพระดำริว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าจะพึงประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ทรงพระดำริถึงแต่เรื่องที่ประทับอยู่ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มิได้ทรงอุทิศทานนั้นแก่ใครๆ เปรตทั้งหลายสิ้นหวัง ตอนกลางคืนจึงพากันทำเสียงแปลกประหลาดน่าสะพรึงกลัวอย่างเหลือเกินในพระราชานิเวศน์” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย/39/283)

ข้อความดังกล่าวนี้แม้จะมิได้ระบุว่าพระเจ้าพิมพิสารมิได้ทรงกรวดน้ำหรือหลังทักษิณทกอุทิศส่วนกุศลแก่เปรตทั้งหลาย แต่เหตุการณ์ตอนที่พระองค์ทรงถวายทานและหลังทักษิณทกอุทิศแก่เปรตทั้งหลายย่อมสื่อว่าการอุทิศส่วนบุญมีการหลั่งน้ำทักษิณทกด้วย แต่ที่ชาวพุทธสื่อกันในปัจจุบันคือพระเจ้าพิมพิสารมิได้ทรงกรวดน้ำในการถวายทานครั้งแรก อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นว่าหากถือแบบสากลการกรวดน้ำครั้งแรกไม่น่าจะเกิดขึ้นในครั้งที่พระเจ้าพิมพิสาร เหตุผลคือก่อนนับถือพระพุทธศาสนาพระเจ้าพิมพิสารทรงนับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน และศาสนาพราหมณ์มีการอุทิศบุญแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วด้วยวิธีหลังทักษิณทก พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงปฏิบัติตามรูปแบบพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ที่ทำกันอยู่ในสมัยนั้น ดังข้อความว่า “การกรวดน้ำเป็นธรรมเนียมของพราหมณ์ที่นับถือกันมาตามทำเนียมโบราณ เวลาพราหมณ์จะยกของให้ใครก็เทน้ำลงไปในฝ่ามือของผู้นั้น การกรวดน้ำก็เพื่อเป็นการยืนยันว่า ได้ยกสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ไปแล้ว ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ได้บริจาคช้างให้แก่เหล่าพราหมณ์จึงทรงจับพระเต้าทองคำอันเต็มด้วยน้ำหอมเจือดอกไม้ทรงวางวางช้างพร้อมกับพวงเงินบนมือพราหมณ์แล้วหลั่งน้ำลง เพื่อเป็นพยานยืนยันการบริจาคทานของพระองค์ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย/64/161) ประเพณีดังกล่าวมีการตกทอดมาถึงยุคพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วไปโปรดพระเจ้าพิมพิสารให้เป็นสัมมาทิฐิมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา พระองค์ได้ถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วก็ได้หลั่งน้ำทักษิณทก (กรวดน้ำ) อุทิศให้พระญาติที่เป็นเปรต และการกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสารอาจถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของการกรวดน้ำของชาวพุทธในยุคปัจจุบันอีกด้วย ถึงแม้ว่าจะเป็นประเพณีที่สืบทอดจากพราหมณ์ แต่ก็เป็นที่ใช้แทนน้ำใจได้เป็นอย่างดี น่าจะด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงปฏิเสธวิธีการกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสาร” (นายอินทร์ เอียด, 2558: 57)

ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อและความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการกรวดน้ำที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เกิดจากพัฒนาการของพิธีกรรมที่มีฐานมาจากการสืบต่อความเชื่อ และความเห็น การกระทำ ความเชื่อที่เกิดขึ้นในภายหลัง โดยเฉพาะการไม่ได้ศึกษาข้อมูลที่ถูกต้อง โดยมากเข้าใจตามที่ได้ยินได้ฟังหรือได้เรียนมา ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการศึกษาเรื่องการกรวดน้ำในประเด็นความเข้าใจและการปฏิบัติที่ถูกต้อง

2. ความเป็นมาของการกรวดน้ำ

การกรวดน้ำมีคำที่ใช้ร่วมกันคือ “ตรวจน้ำ” ซึ่งใช้ในความหมายว่า “หลั่งน้ำ” ดังกล่าวนี้น่าจะเพี้ยนเสียงมาจาก จูรวจ อันเป็นคำศัพท์เขมร แปลว่า เท-สาด-ฟุ้งไป หรือหากจะแปลว่า ริน-รด -หลั่ง ก็ฟังได้ ความก็เหมือนกับศัพท์บาลีที่ใช้ อุทกปาตนะ เช่นในประโยคว่า อุทกํ ปาเตสิ เขายังน้ำให้ตกลง โดยนัยนี้การ กรวดน้ำ หลั่งน้ำ รดน้ำ และ สาดน้ำ ชัดน้ำ ก็เป็นเรื่องเดียวกันแท้ๆ สักแต่ต่างกรรมต่างวาระที่จะนำไปใช้เท่านั้น (เสถียรโกเศศ, อ่างใน พระศรีวิสุทธิญาณ, 2505: 34) การตั้งใจอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ พร้อมไปกับหลั่งรินน้ำเป็นเครื่องหมาย และเป็นเครื่องรวมกระแสนจิตที่ตั้งใจอุทิศนั้นให้แน่วแน่; เริ่มรินน้ำเมื่อ พระองค์หัวหน้าเริ่มสวดยถา รินน้ำหมด พร้อมกับพระหัวหน้าสวดยถาจบ และพระทั้งหมดเริ่มสวดพร้อมกัน จากนั้นวางที่กรวดน้ำลงแล้ว ประนมมือรับพร ต่อไป; คำกรวดน้ำอย่างสั้นว่า “อิหํ โน ญาตินํ โหตุ” แปลว่า “ขอส่วนบุญนี้จง สำเร็จแก่...(ออกชื่อผู้ล่วงลับ) และญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าเถิด” จะต่ออีกก็ได้ ว่า “สุจิตา โหนตุ ญาตโย” แปลว่า “ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2566: 7) การกรวดน้ำมีศัพท์เฉพาะคือ “ทักษิณาทก” ตามรูปศัพท์แปลว่า น้ำที่กรวดหรือถวายเป็นด้วยมือขวา ส่วนโดยความหมายแปลว่า น้ำที่กรวดอุทิศส่วนบุญให้แก่เปตชน (รวมทั้งสรรพสัตว์ทั้งหลาย) หรือการอุทิศส่วนบุญด้วยวิธีการกรวดน้ำ นอกจากนี้ยังมีความหมายว่าน้ำที่เป็นเครื่องหมายสำหรับกรวดบนบาตรของภิกษุหลังจากให้ทานทันที เช่น การถวายโอสถใหม่ ทายกต้องกรวดน้ำทักษิณาทกบนมือเจ้าอาวาส เป็นต้น (สมเด็จพระสังฆราช (ณฺดาต), อ่างใน นายอินทร์ เจริญ, 2558: 57)

หลักฐานเกี่ยวกับการหลั่งหรือกรวดทักษิณาทกปรากฏข้อความในหนังสือเรื่อง “ทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระ” ของเสถียรโกเศศ ว่า การกรวดน้ำเห็นจะเป็นคติที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ เพราะมีทำกันอยู่มาช้านาน ชาวอินเดียมีพิธีหลั่งน้ำเรียกว่า ตรวปะณะ คือกอบเอาน้ำไว้ในมือทั้งสองที่แนบชิดกันทางด้านนิ้วก้อย หรือใช้อุ้งมือขวามือเดียวก็ได้แล้วเทเอียงให้น้ำไหลจากมือไปทางปลายนิ้วบ้าง ทางข้างมือทางขวาหรือทางซ้ายบ้าง หรือเปิดเป็นช่องในระหว่างมือทั้งสองที่ต่อกันทางด้านนิ้วก้อยบ้างแล้วแต่ที่กำหนดไว้ในพิธี เพื่อให้ น้ำไหลลงไปตามช่องนั้น ที่ทำเช่นนี้ว่าเพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่ฤๅษีเทวดา หรือเปตชนคือญาติที่ล่วงลับไปแล้วตามที่กำหนดไว้ว่าจะให้น้ำไหลไปทางไหน ตรวปะณะ มี 3 อย่าง คือ เทวตรวปะณะ ฤๅษีตรวปะณะ และ ปิตฤ หรือ ยมตรวปะณะ ตรวปะณะเป็นการหลั่งน้ำอุทิศถวายแก่เทวดาฤๅษีหรืออาจารย์ และบรรพบุรุษผู้ซึ่งล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้ท่านได้รับความชุ่มชื่น ถ้าเป็นเทวตรวปะณะ ผู้ถวายต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ห้อยยัชโญปวีต หรือสายมงคลพราหมณ์เฉียงไหล่ซ้าย เทน้ำจากภาชนะทองแดงลงบนปลายนิ้วที่ยื่นออกไป ถ้าเป็นฤๅษีตรวปะณะให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก เอายัชโญปวีตคล้องคอแล้วเทน้ำสองครั้งลงระหว่างช่องนิ้วก้อยของสองฝ่ามือที่ประกบกัน ถ้าเป็นปิตฤตรวปะณะให้หันหน้าไปทางทิศใต้เฉียงยัชโญปวีตให้ลงขวาเทน้ำลงระหว่างช่องมือขวาตรงโคนหัวแม่มือและนิ้วชี้ น้ำที่ถวายนํ้าจะกลายเป็นสิ่งที่ตนปรารถนา และเป็นการแสดงกตัญญูตถเวท (เสถียรโกเศศ, อ่างใน พระศรีวิสุทธิญาณ, 2505: 13-14) แม้ว่าวิธีการกรวดน้ำเป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากพราหมณ์ แต่ก็มีลักษณะบางประการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ประเพณีของพวกรพราหมณ์เวลาหลั่งน้ำมักจะรดบนฝ่ามือเสมอ จะเห็นได้ชัดจากเรื่องพระเวสสันดรที่มีการหลั่งน้ำบนฝ่ามือของพวกรพราหมณ์ ส่วนพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรรถกถาสถาปกรณ์จะใช้คำว่า “ถวายนํ้าทักษิณาทก” ซึ่งมีจุดประสงค์อยู่ 3 ประการ คือ

1) ถวายเพื่อล้างพระหัตถ์พระพุทธเจ้าหรือฉัน เนื่องจากในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้ารวมถึงพระภิกษุสงฆ์เวลาฉันภัตตาหารมักจะฉันด้วยมือ พระสงฆ์ส่วนมากก็ฉันในบาตร มิได้ใช้ช้อนหรือภาชนะอย่างในปัจจุบัน ดังนั้นเวลาฉันจึงจำเป็นต้องใช้น้ำสำหรับล้างมือ และล้างบาตร รวมถึงเพื่อฉันด้วย ดังที่ปรากฏข้อความในอรรถกถาธรรมบทว่า “สิริวัฑฒกุกุมพีได้ต้อนรับพระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์ แล้วรับบาตรจากพระหัตถ์ของพระตถาคต เชิญเสด็จให้เข้าไปสู่มณฑป ถวายน้ำทักษิโณทกแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ซึ่งนั่งบนอาสนะที่แต่งไว้ อังคาสด้วยโกชนะ อันประณีต ในเวลาเสร็จภัตกิจได้ถวายผ้าจีวรแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย/40/150)

2) เพื่อเป็นการยืนยันในการบริจาทาน หรือการมอบถวายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น นันทียะอุบาสก ได้สร้างศาลา 4 หลัง มี 4 ห้อง ในอิสิปตนมหาวิหาร และจัดเตียง ตั้ง เป็นต้น ถวายมหาทานแด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วหลั่งน้ำทักษิโณทกลงในพระหัตถ์ของพระตถาคต ในขณะที่ถวายน้ำทักษิโณทกปราสาททิพย์ประกอบไปด้วยรัตน 7 ประการ ยาวและกว้าง 12 โยชน์ โดยรอบสูงร้อยโยชน์ พร้อมด้วยหมუნางอัปสรพันหนึ่งได้ผุดขึ้น ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย/48/429)

3) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่เปตชน ดังกรณีพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายน้ำทักษิโณทกแล้วทรงอุทิศว่า “ขอทานนี้จะมีแก่พวกญาติของเราทันใดนั้นเอง สรรโบทกษณินดารดาชด้วยปทุมก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้นก็อาบและดื่มในสรรโบทกษณินั้น ระงับความกระวน กระวาย ความลำบากและหิวกระหายได้แล้ว มีผิวพรรณดุจทอง” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย/39/284) ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า “น้ำทักษิโณทก” ที่ถวายแด่พระพุทธเจ้าหรือพระภิกษุสงฆ์นั้น มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ หากเรานำมาเปรียบกับการกรวดน้ำในปัจจุบันก็จะเห็นลักษณะบางประการที่แตกต่างกัน (นายอินทร์ เียต, 2558: 57-58)

สรุปได้ว่า การกรวดน้ำมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “การหลั่งน้ำทักษิโณทก” ทั้งนี้สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลหรือรูปแบบมาจากศาสนาพราหมณ์ รูปแบบการกรวดน้ำที่ปรากฏในสมัยพุทธกาลมี 3 อย่าง ได้แก่ 1) การถวายเพื่อล้างพระหัตถ์พระพุทธเจ้าหลังเสวยภัตตาหารเสร็จ 2) การกรวดน้ำเพื่อเป็นการยืนยันในการบริจาทาน เช่น ถวายบนพระหัตถ์พระพุทธเจ้าหลังการถวายวิหาร เป็นต้น 3) การกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่เปตชน เช่น การถวายทักษิโณทกของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น

3. หลักการกรวดน้ำ

การกรวดน้ำมี 4 วิธี ดังนี้

กรวดน้ำอย่างแรก เรียกว่า หลั่งทักษิโณทก หรือ ทักขิโณทก หตสํเนิงเป็น ชิโณทก ก็มี แปลว่า น้ำคือมือขวา-น้ำอันต่างมือขวาบ้าง ว่าน้ำที่หลั่งในเวลาทำทาน เพื่อเจริญสุขแก่คนหรือแก่ผู้ตายบ้าง

ตามปกติเมื่อจะให้ของแก่ผู้หนึ่งผู้ใดเรานิยมใช้มือขวาส่งของนั้นให้ เป็นการแสดงว่าให้โดยเคารพหรือให้โดยเต็มใจ ผู้รับก็เป็นสุข ทั้งนี้ถ้าของที่เรานำให้ไม่มีที่จะหยิบยกให้ได้ หรือเป็นของใหญ่โต เช่น บุญกุศล หรือวัดศาลา กุฏิวิหาร เป็นต้น โบราณบัณฑิตท่านก็ถือเอาน้ำแทน น้ำซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งวัตถุประสงค์เช่นนี้และนิยมเรียก ทักขิโณทก หรือทักขิโณทก

วิธีการกรวดน้ำให้ของอย่างแรกนี้โดยมากกระทำเพื่อผู้ตายเท่านั้น เป็นการให้บุญให้ความสุข ซึ่งไม่มีรูปที่จะพึงหยิบส่งให้กันได้ หรือของนั้นๆ เป็นข้าวน้ำ เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งมีรูปร่างเป็นชิ้นเป็นอันพอหยิบส่งได้

แต่ไม่อาจส่งไปถึงผู้รับ เพราะอยู่ในวิสัยที่ต่างกัน มองเห็นไม่ได้ด้วย เช่นที่ให้แก่คนตาย ดังนี้ จะทำให้สำเร็จสมประสงค์ได้ ก็แต่โดยให้น้ำแทน คือเอาน้ำต่างมือนั่นเอง เมื่อประสงค์อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ตายก็ดี อุทิศสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ก็ดี ต้องกรวดน้ำ หลังน้ำลงในมือพระสงฆ์หรือนักบุญก่อน พร้อมทั้งตั้งใจอุทิศด้วยคำเป็นต้นว่า อิทัมเม ญาตึน โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโย ทานอุทกสิ่งนี้จึงบังเกิดมีแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายนั้นเป็นสุขๆเถิด ครั้นแล้ว จึงถวายอุทิศทานวัตถุที่เกื้อกูล มีข้าว น้ำ และผ้านุ่มๆเป็นต้นนั้น ในภายหลังกรวดน้ำแบบนี้พระพุทธเจ้าของเราทรงแนะนำพระเจ้าพิมพิสารให้ทรงกระทำเป็นครั้งแรก พระราชประสงค์จะอนุเคราะห์เปตญาติ ซึ่งได้ทุกข์ลำบากเพราะกรรมที่พวกตนในอดีต ได้พากันขัดขวางทำอันตรายต่อทาน เปียดบังเอาพระราชทรัพย์ซึ่งทรงบริจาคไว้ถวายพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง พร้อมทั้งพระสงฆ์บริวารบ้าง เอาสิ่งของไทยธรรมสำหรับถวายบริภคเสียเองบ้าง ให้ลูกหลานบ้าง และเอาไฟเผาโรงครัวโรงฉันเสียอีกด้วย พอถวายน้ำอุทิศเสร็จแล้ว ก็บังเกิดสระโบกขรณีมีบัวดารดาษแก่บรรดาเปตญาติเหล่านั้น เขาพากันดื่ม พากันอาบ ได้รับความชุ่มชื้น รับความกระวนกระวายโดยทั่วกัน ต่อมาจึงถวายอุทิศทานวัตถุที่เกื้อกูลอันพอแก่ประโยชน์และความสุขให้อีก

วิธีนี้เราทำกันคลาดเคลื่อนไปจากเดิม คือถวายของทานวัตถุแล้วจึงกรวดน้ำอุทิศที่หลัง ผิดตรงกันข้ามทีเดียว การกรวดน้ำลงในมือพระสงฆ์ผู้รับก่อน เป็นพิธีกรรมแสดงเจตนาจำนง ซึ่งจะว่าขออภัยมีพระสงฆ์หรือนักบุญแทนก็คงไม่ผิด หรือจะว่าปลงสิ่งของให้เป็นบุญก่อนก็ได้ การถวายของที่หลัง เป็นแต่ยกสิ่งที่อุทิศมอบหมายให้ตามประสงค์อีกทอดหนึ่งเท่านั้น ถือว่าเป็นอันให้ผู้ตายโดยสมบูรณ์ทีเดียว

กิริยาที่เรากรวดน้ำที่หลังนั้น ถ้ามุ่งจะให้ส่วนบุญส่วนกุศลแต่อย่างเดียว ก็ไม่นับว่าผิด ถ้ามุ่งจะให้สิ่งของที่เป็นทานวัตถุด้วย คงไม่ถูกต้องตามกระบวน เพราะให้ส่วนบุญล้วนๆ ท่านเรียกว่าเป็นปัตติทาน จะกรวดน้ำหรือไม่กรวดน้ำ ย่อมมีผลเท่ากัน แต่ที่ให้สิ่งของพร้อมทั้งส่วนบุญอันเจริญเป็นความสุขด้วย เรียกว่า ทักขิณาทาน อย่างหลังนี้ถ้าหากให้ประจำเป็นคราวๆ เราก็มีคำนิยมเรียกต่างกันว่า ทักขิณานุประทาน บ้าง เรียกว่า ทักขิณานุสรณ์ บ้าง

กรวดน้ำอย่างที่ 2 เรียกว่า หลังอุททิโสทก หรือ หลังอุททิโสทก เป็นการให้โดยหลังน้ำพร้อมกับออกวาจาขอบเป็นกรรมสิทธิ แบบนี้ใช้สำหรับการถวายหรือยกสิ่งก่อสร้างที่ดินและวัตถุใหญ่โตให้เป็นทาน เช่นที่พระเจ้าพิมพิสารทรงยกอุทยานเวฬุวันอุทิศถวายเป็นสังฆารามแก่สงฆ์ มีสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นประมุข ดังพระบาลีในมหาโมคคัลลานสูตรว่า ราชานามโคธ เสนิโย พิมพิสารโธ โสวณณมยํ ภิกขารํ คเหตฺวา ภควโต โอโณเชสิ (พระไตรปิฎกสยามรัฐ ภาษบาลี/4/63/71) ทรงถือสุวรรณภิงคารหลังน้ำมอบถวาย โดยออกพระวาจาว่า เอตาคํ ภนเต เวฬุวันํ อุตฺตมํ พุทฺธปมฺพชฺชสฺส ภิกขุสงฺฆสฺส ทมมิ (พระไตรปิฎกสยามรัฐ ภาษบาลี/4/63/71) ทานเช่นนี้เรียกอุทิสทาน

ธรรมดาของใหญ่โตหรือติดอยู่กับที่ย่อมหมดโอกาสอันจะใช้มือหยิบให้ยกให้ แต่โบราณท่านฉลาดนัก เอาน้ำแทน ก็เป็นอันสำเร็จกิจโดยไม่ต้องลำบาก ได้ชื่อว่าถวายหรือให้ด้วยมือตนเองจริง ๆ ปัจจุบันเราทำกันเพียงกล่าวคำถวายหรือกล่าวคำมอบบ้าง เช่นนี้ก็เพียงพอแล้วอย่างเดียว ไม่เชื่อว่าได้ให้กับมือตนเอง

เมื่อครั้งสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 กับสมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงตั้งพระนครกรุงเทพฯ แล้ว ทรงมีพระราชศรัทธาอุทิศสาหะบูรณปฏิสังขรณ์ และก่อสร้างสถาปนาพระอาราม พระวิหาร พระเจดีย์ ตลอดจนบริวารณกฎ เป็นศรีแก่พระมหานคร ด้วยการบริจาคพระราชทรัพย์เป็นศาสนพลีอย่างใหญ่หลวงสำเร็จลุล่วงแล้ว ทรงมีพระราชประสงค์จะถวายสงฆ์ให้ถูกต้องตามโบราณจารีตและราชประเพณี พระสงฆ์ทั้งหลายผู้ทรงความรู้ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประธาน ได้ถวายพระพรให้ทรงทำอุทิสทานยกพระราชทานโดย

วิธีนี้ ในหนังสือสังคดียวงศ์เล่าว่า องค์สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้านั้น ทรงอุทิศถาวรวัตถุทั้งนั้นพระราชทาน แก่สงฆ์มีองค์พระพุทธรูปเป็นประมุข โดยทรงหลังอุทิศทูลเกล้าถวายแด่พระพุทธรูปปฏิมา พร้อมกับทรงเปล่ง วาจาตรัสมอบ แม้จะมีพระสงฆ์บางรูปคัดค้าน ไม่เห็นชอบด้วย แต่เมื่อสมเด็จพระสังฆราชและพระมหาเถระผู้ เชี่ยวชาญในโบราณคัมภีร์แสดงหลักฐานทั้งบาลี อรรถกถา ฎีกาว่าตัวอย่างเคยมีให้เป็นที่เข้าใจทั่วแล้ว ก็หมดคำ ครหาคัดค้าน ฝ่ายสมเด็จพระอนุชาธิราชพเจ้าก็ทรงประชุมสงฆ์พระราชทานถาวรวัตถุส่วนของพระองค์ โดยทรง หลังอุทิศทูลเกล้าถวายเหมือนกัน ข้อที่มีผู้คัดค้านบ้างนั้น เป็นเพราะพิธีกรรมดังกล่าวนี้เล็กน้อยมาเสียนานนั้น เอง

กรวดน้ำอย่างที่ 3 เรียกว่า หลังปัดถโนทก เป็นการให้โดยหลังน้ำ พร้อมกับตั้งทานเจตนาและจิต ปรารภณาผล เหมือนที่พระเวสสันดรทรงกระทำ มีความในเทศนามหาชาติว่าดังนี้ เวสสันดร ราชชา อันว่าพระ เวสสันดรราชสุริยวงศ์ พระกรทรงจับวงศขไอยรา พระกรขวาทรงอุทกวาริคนทีทอง ท้าวเธอก็ร้องประกาศแก่อ มรเวหาราชทุกท้องถิ่นให้ช่วยอนุโมทนาศขทาน แล้วตรัสเรียกพญาจารย์มิได้ช้า หลังอุทกธาราให้ตกลงเหนือมือ พราหมณ์ ตั้งพระทัยไว้ให้งามดังดวงแก้ว แล้วก็ออกอุทานวาจาว่า อิหิ ทานํ อันว่าผลทานของข้านี้จึงสำเร็จแก่ พระสร้อยสรเพชญ์โพธิญาณ ในอนาคตกาลนั้นเถิด และนอกจากนี้ยังมีกล่าวในทำนองเดียวกันอีกว่า

“เธอก็จงกรพระลูกน้อยพาเข้าสู่มาธัญญกาวาส นั่งเหนือศิลาอาสน์นามุขพระอาศรม ทรงพระคำ อันทอดด้วยวารี จึงตรัสเรียกพชิชาจารย์ ว่าพราหมณ์เอ๋ย ! จงมารับพระราชทานสองกุมารแต่โดยดี เธอก็หล่อ หลังอุทกวาริลงมือพราหมณ์ ตั้งพระทัยไว้ ให้งามดังดวงแก้ว แล้วก็ออกอุทานวาจาอันแจ่มใส ว่า พราหมณ์เอ๋ย ! ลูกทั้งสองของเรา นี้ ไชเรารักคงดวงใจในยเนตร เหตุว่าเรารักพระโพธิญาณ ยิ่งกว่าสองกุมารได้ร้อยเท่าพันทวี อิหิ ทานํ เตะผลปิยบุตรทานในครั้งนี้จึงสำเร็จแก่พระสร้อยสรเพชญ์พุทธรัตนอนาวรรณญาณ ในอนาคตกาลนั้น เถิด”

มีพระราชโองการว่า ดูก่อนทชี ท่านมาขอพระมัทรีศรีเสาวภาคอันเป็นเพื่อนพเนจรจากพระนคร เมื่อยามไร้ จิตเราก็อ่อนโยนสนมในทาน มิได้หวั่นไหวด้วยมัจฉริยะหมู่มารมลิทนต์ อันเป็นทานราคะนินโทษ จะยก ให้สำเร็จประโยชน์พญาจารย์ แลกเอาพระสัพพัญญุตญาณในกายหน้า พลังทรงพระเต้าอุทกวาริ แล้วกุมพระกร มังมหิษสุมุขกษัตริย์มัทราทราชวงศ์ จึงหลังอุทกให้ตกลงเหนือมือทชีก็เปล่งพระปณิธานวาที่บัณฑิตประกาศว่า พราหมณ์เอ๋ย ! อนองค์เอกธรรมาภิกษุญา เราก็ค้นแสนหาดวงหทัยในยเนตร ปิยตร แต่เรารักพุทธรัตน สวรรเยศวิเศษสุด ยิ่งกว่าองค์อนงค์นุชสักแสนเท่า อิหิ ทานํ อันว่าภริยาทานของเราจึงให้สำเร็จ แก่พระสร้อย สรเพชญ์โพธิญาณ ในอนาคตกาลนั้นเถิด (ดูรายละเอียดใน พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราช วิทยาลัย/28/536/2281)

ทำนองเรื่องของปัดถโนทก ดังยกมากล่าวนี้ท่านผู้อ่านผู้ฟังอาจเข้าใจได้เองโดยตลอด การหลังน้ำหรือ กรวดน้ำทั้ง 3 อย่าง นำมาเทียบเคียงกันแล้วมีข้อเหมือนกันตรงที่ผู้ให้ต้องรินน้ำลงในมือของผู้รับเสมอ ไม่เหมือน กับที่เราๆ กระทำเลย น่าเสียดายประเพณีอันดีงามนี้มาหายไ้ไป ยังเหลืออยู่บ้างไซ้แต่อย่างที 4 ซึ่งก็ผันแปรไป มากเหมือนกัน

กรวดน้ำอย่างที 4 เรียก สักขิโนทก (เขียนสักขิโนทกก็มี) วิธีนี้แหละปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป เป็นวิธี สุดท้ายที่ยังรักษาไว้ได้ เมื่อทนายให้ทานซึ่งอุทิศแล้ว ตั้งใจแล้ว ภายหลังหลังน้ำกระทำเป็นสักขีพยานให้มัน คือ ใช้น้ำกรวดนั้นต่างพยาน ยืนยันว่าตนได้กระทำทานแล้ว สิ่งของหรือทานวัตถุอันใดให้แล้วอุทิศแล้วนั้นทนายผู้ให้ ผู้ถวายหมดสิทธิ์แห่งความเป็นเจ้าของปฤคคาหากผู้รับกลับเป็นเจ้าของทานวัตถุนั้นๆ ทั้งสิ้น พุดง่ายๆ ก็ว่าผู้ถวาย ผู้ให้ เมื่อกรวดน้ำแล้วจากสิทธิ์เป็นเจ้าของสิ่งที่ให้ กลายเป็นเจ้าของบุญแต่อย่างเดียว ฝ่ายผู้รับไม่เป็นเจ้าของบุญ

เป็นเจ้าของวัตถุทาน เมื่อผู้ให้ถวายได้ความเป็นเจ้าของบุญโดยชอบแล้ว ก็มีสิทธิ์ที่จะพึงแบ่งพึงปันส่วนบุญให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดได้ จัดเข้าในปัตติทาน วิธีที่ 4 นี้ต่างจากอย่างแรกตรงที่ทักษิณทกมุ่งอุทิศบุญและวัตถุที่ให้แล้วสำเร็จประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับเท่านั้น ตนเองไม่หวังเป็นเจ้าของ ท่านว่าหากบุญและสิ่งของที่อุทิศให้ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ตาย ผู้ให้นั้นก็จะได้ไรผล หรือว่าใช้ทานของตนนั้นจะสูญเปล่า เรานำของมาต้อนรับแขกก็มุ่งให้เป็นสิทธิ์แก่เขาโดยเฉพาะ หากแขกผู้มาสู่ไม่รับของนั้น โดยธรรมดาเราเองก็ย่อมกลับเป็นเจ้าของสิ่งนั้นอีกฉันใด การให้ทานหลังน้ำทักษิณทกก็ฉันนั้น คำเก่าที่พูดๆ กันว่ากรวดน้ำฝากนางพสุทรธราไว้คือยกแม่พระธรณีเป็นพะยานผู้รู้เห็นถึงคราวดับขันจะได้เข้าถึง ความนิยมอย่างนี้ใช้วิธีเป็นการหลั่งน้ำสัทธิโยทกโดยแท้ แต่กระนั้นก็นักเอาไปปนกับการหลั่งน้ำทักษิณทกอย่างที่ทำๆ กันอยู่ (พระศรีวิสุทธิญาณ, 2505: 4-10)

สรุปได้ว่า การกรวดน้ำมี 4 วิธี ดังนี้ 1) กรวดน้ำอย่างแรก เรียกว่า หลั่งทักษิณทก หรือ ทักษิณทก วิธีกรวดน้ำให้ของอย่างแรกนี้โดยมากกระทำเพื่อผู้ตายเท่านั้น ซึ่งเป็นการให้บุญหรือให้ความสุขแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว 2) กรวดน้ำอย่างที่สอง เรียกว่า หลั่งอุทิสาทก หรือ หลั่งอุทิสาทก เป็นการให้โดยหลั่งน้ำพร้อมกับเปล่งวาจาขอบให้เป็นกรรมสิทธิ์ เช่น การถวายที่ดิน วิหาร เป็นต้น 3) กรวดน้ำอย่างที่สอง เรียกว่า หลั่งปัตถโนทก เป็นการให้โดยหลั่งน้ำพร้อมกับตั้งจิตหรือเจตนาปรารถนาผลแห่งทาน 4) กรวดน้ำอย่างที่สอง เรียก สักชีโนทก หรือ สักชีโนทก เป็นวิธีที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน คือการกรวดน้ำเวลาพระสงฆ์ให้พรหลังจากถวายทานแล้ว

4. ความเชื่อและการกรวดน้ำในปัจจุบันของพุทธศาสนิกชน

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อเรื่องการกรวดน้ำเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ตอนมารผจญพระพุทธเจ้าหลังตรัสรู้แล้วตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธานุชาดกชั้นหลัง เช่น ปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น สรุปความได้ว่า พญามารและเสนามารยกพลมาเพื่อชิงบังลังก์ของพระพุทธเจ้าโดยอ้างว่าเป็นของตน แต่พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าบัลลังก์นี้เป็นของพระองค์ เกิดขึ้นด้วยบุญของพระองค์ มารไม่ยอม พระองค์จึงทรงอ้างปฐพีเป็นพยาน เช่น ตอนที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรได้บำเพ็ญทานบารมีจนถึงบริจาคนางมัทรีเป็นทาน พันพสุธาก็มาการถึง 7 ครั้ง ทรงชี้ดัชนีลงที่พื้นปฐพีและตรัสถามพระธรณีว่าไม่มีใครในที่นี้เป็นสักขีพยานให้แก่พระองค์ โฉนดนางพสุธรรณาริจึงมิได้เป็นสักขีพยานแก่พระองค์ เมื่อพระองค์ตรัสดังนี้แล้วนางพสุธรรณาริหรือพระแม่ธรณีจึงจำแลงกายเป็นนารีปิรมวยผมที่รองรับน้ำทักษิณทกที่พระพุทธองค์ได้กรวดน้ำในอดีตทั้งหมด ทำให้น้ำไหลท่วมพญามารและเสนามารพ่ายแพ้ในที่สุด ดังข้อความว่า

ในขณะนั้น นางพสุธรวิเนตาก็มีอาจดำรงกายอยู่ได้ ด้วยโพธิสมภารานุภาพยิ่งใหญ่แห่งพระมหาสัตว์ ก็อุบัติบนตาลเป็นรูปนารี ผุดขึ้นจากพื้นปฐพียืนประดิษฐานเฉพาะพระพักตร์พระพุทธองค์ราช เหมือนดุจร้องประกาศกราบทูลพระกรุณาว่า ข้าแต่พระมหาบุรุษราช ข้าพระบาททราบซึ่งสมภารบารมีที่พระองค์สั่งสมอบรมบำเพ็ญมา แต่น้ำทักษิณทกตกลงชุ่มอยู่ในเศวตชาพระพุทธานี้ก็มากกว่ามาก ประมาณมิได้ ข้าพระองค์จะปิดกระแสน้ำในมหาสมุทรให้ตกไหลลงลงจนเห็นประจักษ์แก่นัยนาในคราวนี้ แล นางพระธรณีก็ปิดน้ำในโมลีแห่งตน อันว่ากระแสน้ำที่ไหลออกจากเศวตชาแห่งนางพสุธรวิเนตาคือเป็นทอธารา มหาสมุทรพองท่วมไปในประเทศที่ทั้งปวงประดุจห้องมหาสมุทร...ครั้งนั้น หม่อมมารเสนาทิ้งหลายมีอาจดำรงกายอยู่ได้ ก็ลอยไปตามกระแสน้ำปลาตนาการไปสิ้น ส่วนศิริเมฆลคชินทรที่นั่งทรงองค์พระยาวิสวดีก็มีบาทาอันพลาดมีอาจตั้งกายตรงอยู่ได้ ก็ลอยตามชลธารไปทราบเท่าถึงมหาสมุทร อันว่าระเบียบแห่งฉัตรธวัชจามรทั้งหลายก็หักทบทาว ทำลายล้มลงเกลื่อนกลาด (ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม, 2554: 150)

สรุปได้ว่า วิธีการกรวดน้ำและอุทิศส่วนบุญของพุทธศาสนิกชนแตกต่างจากอดีต คือในอดีตเวลาทวายถวายทานวิธีการกรวดน้ำเป็นการหลังทักษิโณทกลงบนมือของผู้รับ เช่น อุบาสกนันทิยะถวายศาลา 4 หลังและเตียง ตั้ง เป็นต้น แต่พระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้า เขาได้หลังทักษิโณทกลงบนพระหัตถ์ของพระพุทธองค์ ปัจจุบันรูปแบบวิธีการกรวดแตกต่างจากอดีตคือน้ำผู้ถวายทานไม่ได้หลังน้ำลงบนมือของผู้รับ แต่เป็นการกรวดน้ำลงในภาชนะแทน ในส่วนของคนที่ร่วมทำบุญหากไม่มีน้ำกรวด นิยมใช้มือแตะแขนของผู้กรวดน้ำ เพราะมีความเชื่อว่าตนเองจะได้มีส่วนร่วมในการอุทิศส่วนบุญครั้งนี้ด้วย ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความรู้สึกและความต้องการของคนนั้นๆ เอง เป็นเหตุให้คนอื่นเอาเป็นแบบอย่างดังที่เห็นในปัจจุบัน

5. วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างความเชื่อและการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันกับหลักการกรวดน้ำ

การกรวดน้ำในปัจจุบันมีรูปแบบที่แตกต่างจากการกรวดน้ำในอดีตที่ใช้วิธีถวายทักษิโณทกและหลังทักษิโณทก แม้แต่รูปแบบการถวายเสนาสนะที่มีขนาดใหญ่ในอดีตกับปัจจุบันก็แตกต่างกัน คือในอดีตใช้วิธีหลังทักษิโณทกถวาย แต่ปัจจุบันใช้วิธีโยงสายสิญจน์จากเสนาสนะมายังผู้ถวาย เมื่อกล่าวคำถวายแล้วก็ถวายเสนาสนะนั้นโดยวิธีให้พระสงฆ์รับสายสิญจน์ เพราะถือว่าโยงมาจากเสนาสนะ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาพบว่าโดยมากทวยการใช้วิธีอุทิศส่วนบุญแบบถวายทักษิโณทกแต่พระพุทธเจ้า เช่น พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงถวายทักษิโณทกแด่พระพุทธเจ้า ทรงอุทิศส่วนบุญแก่เปรตทั้งหลาย ต่อจากนั้นจึงทรงถวายทาน พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาทาน (ดูรายละเอียดใน พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย/39/283-284) เป็นอันเสร็จพิธี จะเห็นว่าการกรวดน้ำและการอุทิศส่วนบุญจะทำก่อนการถวายทาน แต่ก็มีบางแห่งที่ทวยถวายทานก่อนแล้วจึงกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตชน เช่น การถวายทานของอุบาสกนันทิยะที่ปรากฏในอรรถกถาเวทีวิมาน เป็นต้น (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย/48/429) ซึ่งเรื่องนี้มีกล่าวถึงทั้งการหลังทักษิโณทกลงบนพระหัตถ์ของพระพุทธเจ้าและถวายทักษิโณทกแด่พระองค์

เวลาที่พระสงฆ์อนุโมทนาทานทวยจะกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญแก่เปรตชน ผู้ที่ไม่มีน้ำกรวดจะใช้วิธีประนมมือรับพรและอุทิศส่วนบุญในใจ วิธีนี้เรียกว่า “กรวดน้ำแห้ง” ถามว่า เปรตชนจะได้รับส่วนบุญหรือไม่ หากถามผู้กรวดน้ำแห้งนั้นสันนิษฐานว่าส่วนหนึ่งคงไม่มีความมั่นใจว่าการอุทิศส่วนบุญนั้นจะสำเร็จหรือไม่ เพราะมีความเชื่อว่าการอุทิศส่วนบุญต้องมีการกรวดน้ำด้วยจึงจะสำเร็จ ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมานานว่าเปรตญาติพระเจ้าพิมพิสารไม่ได้รับส่วนบุญในครั้งแรกเพราะพระเจ้าพิมพิสารไม่ได้ทรงกรวดน้ำ ความจริงแล้วคือพระองค์ทรงลืมนำอุทิศส่วนบุญให้เปรตเหล่านั้น ซึ่งรูปแบบการอุทิศส่วนบุญจะมีการกรวดน้ำด้วย ประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าหากการแผ่เมตตาสำเร็จแก่ผู้อื่น การอุทิศส่วนบุญโดยไม่มีการกรวดน้ำก็น่าจะสำเร็จได้ เพราะการแผ่เมตตาและการกรวดน้ำแห้งนี้ไม่ได้กรวดน้ำเหมือนกัน ที่แตกต่างกันคือการแผ่เมตตาที่มีทั้งแผ่แบบไม่เจาะจงและเจาะจงส่วนการอุทิศส่วนบุญนิยมอุทิศแบบเจาะจงมากกว่า

ประเด็นสุดท้ายที่จะกล่าวถึงคือบทกรวดน้ำตอนเย็น “อิมินา” หรือมีชื่อเต็มว่า “อุทิสสนาธิฐานคาถา” (พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวนโณ), ม.ป.บ.: 27) และบทกรวดน้ำตอนเช้า “ยงกิญจิ” หรือ “ปัตติทานคาถา” (สมเด็จพระสังฆราช (ปุสสเทว), 2453: 208) เวลาสวดบทกรวดน้ำโดยเฉพาะบทอิมินาผู้เขียนเคยเห็นหลายคนนำน้ำมากรวดด้วย ซึ่งหากพิจารณาบทสวดแล้วพบว่า บทกรวดน้ำทั้งสองมีลักษณะเป็นการอุทิศส่วนบุญให้สัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นเทพ มนุษย์และสัตว์ที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ อุทิศให้ตนเอง รวมทั้งปรารถนาให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลด้วย ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากการอุทิศส่วนบุญทั่วไปที่นิยมอุทิศให้แก่ญาติของตนที่ล่วงลับไป

แล้ว โดยเฉพาะอุทิศให้แก่สุริยเทพ จันทเทพ พระพรหม ท้าวโลกบาลทั้ง 4 และพระยมนั้นมีคติเหมือนศาสนาพราหมณ์

6. สรุป

การกรวดน้ำหรือหลังทักษิณทกสันนิษฐานว่าได้คติจากศาสนาพราหมณ์ เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาครั้งแรกตอนที่พระเจ้าพิมพิสารอุทิศแก่เปรตญาติของพระองค์ การถวายน้ำทักษิณทก มีจุดประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) ถวายเพื่อล้างพระหัตถ์พระพุทธเจ้าหรือฉัน 2) เพื่อเป็นการยืนยันในการบริจาทาน หรือการมอบถวายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 3) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตชน, วิธีการกรวดน้ำ 4 อย่าง ได้แก่ 1) วิธีการกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสาร 2) การหลังอุทิสทก หรือ หลังอุทิสทก เป็นการให้โดยหลังน้ำพร้อมกับออกวาจาขอบเป็นกรรมสิทธิ 3) การหลังปัดถโนทก เป็นการให้โดยหลังน้ำ พร้อมกับตั้งทานเจตนาและจิตปรารถนาผล 4) การกรวดแบบ สักขิโนทก แบบที่ทำกันอยู่ในปัจจุบัน, การกรวดน้ำในปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ตอนมารผจญพระพุทธเจ้า ซึ่งครั้งนั้นพระแม่ธรณีได้บีบมวยผมให้น้ำ (ทักษิณทก) ไหลบ่าท่วมมารและพญามารจนพ่ายแพ้, การกรวดน้ำในปัจจุบันเป็นการกรวดน้ำลงบนภาชนะ ไม่ใช่การถวายทักษิณทกหรือหลังน้ำบนมือผู้รับเหมือนในสมัยพุทธกาล การกรวดน้ำที่ปรากฏแบบหนึ่งคือการกรวดน้ำหรือหลังทักษิณทกตัดความสัมพันธ์กับกรู๋หงสาวดีและประกาศอิสรภาพกรุงศรีอยุธยาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช, การกรวดน้ำแบบใช้มือแขนของผู้กรวดน้ำไม่ใช่วิธีที่ถูกต้อง แต่เกิดขึ้นจากความเข้าใจและความต้องการส่วนตัวของคนนั้นๆ และเป็นแบบอย่างให้คนอื่นทำตามดังที่ปรากฏในปัจจุบัน, คำกรวดน้ำในบทอธิมาและบทยังกัญจิเป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่สัตว์ทั้งหลายทั้งที่เป็นเทพมนุษย์ สัตว์ ตนเอง รวมทั้งตั้งความปรารถนาเกี่ยวกับบรรพชาติดด้วยคือให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งค่อนข้างมีความหลากหลายกว่าการกรวดน้ำแบบทั่วไป

7. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม. (2554). *ปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

นายอินทร์ เอียด. (2558). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการอุทิศส่วนบุญในประเพณีสารทเพ็ญ (พฤษภาคม). *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาปรัชญา. คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระครูอรุณธรรมรังสี. (ม.ป.ป.). *มนต์พิธี*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท..

พระศรีวิสุทธิญาณ. (2505). *ประเพณีกรวดน้ำ*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท..

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. (2556). *พระไตรปิฎกสยามรัฐ ภาษาบาลี*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.

_____. (2556). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2566). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 62. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

สมเด็จพระสังฆราช (ปสุสเทว). (2453). *สวดมนต์ฉบับหลวง*. พระนคร: โรงพิมพ์ ไทย สะพาน ยศเส.

ภาษาอังกฤษ

- Dhamma Council and Banluetham Institute. (2011). *Pathamasambodhikatha*. Bangkok: Thammasabha Publishing House.
- Eath I. (2015). An analytical study of the doctrine of merit transference in the khmer's pchum ben ceremony. *Master of Arts*. Department of Buddhist Studies Department of Philosophy. Faculty of Liberal Arts: Thammasat University.
- Phrakru Arun Thamrangsri. (M.P.T.). *Ceremonial mantra*. Bangkok: M.P.T..
- Phra Sri Wisutthiyan. (1962). *The tradition of pouring water*. Bangkok: M.P.T.
- Mahamakut Buddhist University. (2013). *Tripitaka Siamrath, Pali language*. 7th printing. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- _____. (2013). *Tripitaka and translated Commentary*. Mahamakut Buddhist University edition. 8th printing. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Somdej Phra Buddhakosajarn. (2023). *Dictionary of Buddhism*. Glossary edition. 62nd printing. Nakhon Pathom: Wat Yanwetkhawan.
- Somdej Phra Sangharaja (Pussadeva). (1910). *Royal version of prayers*. Phra Nakhon: Thai Printing House, Saphan Yotse.

คติความเชื่อเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนา

Belief in the Naga in Buddhism

พระครูไพโรจน์ญาณโสภณ

Phrakhu Pairojñānasophon

ธนกร ตรกมลกานต์

Tanakorn Donkamonkan

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi-Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail.dwngdithanci@gmail.com

(Received: April 2, 2024/ Revised: April 21, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

พญานาคเป็นกำเนิดประเภทเดรัจฉาน แต่มีความพิเศษเพราะเป็นอมมนุษย์ สามารถจำแลงกายเป็นมนุษย์ได้ มี 4 ตระกูล ได้แก่ วิรูปักข์ เอรापถะ ฉัพพาบุตร และกัณหาโคตมกะ อาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ป่าไม้และต้นไม้ จอมปลวก ภูเขา และภพนาครหรือสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาของตนเอง กรรมที่ทำให้เกิดเป็นพญานาคมีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ความแตกต่างคือกุศลกรรมทำให้เกิดเป็นนาคราช มีทิพยสมบัติคล้ายเทวดา บทบาทของนาครที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ การปกป้องช่วยเหลือคนทำความดี การบำเพ็ญความดี เป็นผู้มีความเห็นผิด ทุจริต ทำร้ายผู้อื่น และเป็นอุปกรณ์การแสดงของหมอขงูรักษาอุโบสถศีล อิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย ได้แก่ ประเพณีการบวช ประเพณีการฮตสรอง ศิลปะ การท่องเที่ยว และการบันเทิงละคร

คำสำคัญ: คติความเชื่อ, พญานาค, พระพุทธศาสนา

Abstract

The Naga is the origin of the beast type, but they are special because they are non-human. Able to take the form of a human being, there are 4 clans: Virupaksa, Erapatha, Chapayaputra, and Kanthagotamaka. They live in water sources, ponds, forests and trees, termite mounds, mountains, and the Naga world or the heavens of the Jatumahārājikā. The kamma that causes one to become a Naga has both good kamma and bad kamma. The difference is that merit causes one to be born as a Nagaraja. Have divine treasures similar to those of angels. The role of the Naga that appears in Buddhist scriptures includes protecting and helping those who do good. Practicing good deeds He is a person who has wrong opinions, is cruel, and hurts others and is a performance device for snake charmers while maintaining the precepts of the temple. The influence of the belief in the Naga in Buddhism on Thai society includes the tradition of ordination. Traditional bathing, art, tourism and the inspiration of good fortune.

Keywords: Belief, Naga, Buddhism

1. บทนำ

พญานาคมีกำเนิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่มีความพิเศษแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉานทั่วไป เพราะเป็นอมมนุษย์ มีฤทธิ์มาก จำแลงกายเป็นมนุษย์ได้ โดยมากเป็นโอบปาติกะคือผุดเกิดเช่นเดียวกับมนุษย์อื่นๆ เช่น เทวดา เป็นต้น คำสอนพระพุทธศาสนามีกล่าวถึงพญานาคมากพอสมควร โดยเฉพาะในชาดกและอรรถกถาชาดก มีทั้งในส่วนของกำเนิด ประเภท ที่อยู่อาศัย กรรม และบทบาท ผู้เขียนมีความเชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ เพราะคัมภีร์ของพราหมณ์ เช่น ปุราณะ เป็นต้น กล่าวถึงพญานาค เช่น อนันตนาคราช เป็นต้น อิทธิพลคำสอนเกี่ยวกับพญานาคของพราหมณ์นี้มีอิทธิพลต่อศิลปะในไทยด้วย เช่น เรื่องพระนังอนันตนาคราช (อำพล สัมมาวุฒธิ, 2565: 5) เป็นต้น ความเชื่อเรื่องพญานาคที่โดดเด่นที่สุดคือบั้งไฟพญานาคที่เชื่อว่ามีมูลเหตุมาจากการจุดบั้งไฟถวายเป็นพุทธบูชาเนื่องในเทศกาลออกพรรษาของเหล่าพญานาค อย่างไรก็ตามสังคมไทยค่อนข้างมีความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคที่หลากหลาย คือเชื่อตามคติศาสนาพราหมณ์ ศาสนพุทธ และลัทธิใหญ่ของท้องถิ่น ดังนั้นหากไม่รู้จริงเรื่องพญานาคจะทำให้สับสนเรื่องที่มาของความเชื่อ คืออาจแยกไม่ออกว่าเป็นพญานาคตามคติของศาสนาหรือลัทธิใดดังที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน

อิทธิพลความเชื่อพญานาคในสังคมไทยค่อนข้างมีความหลากหลายจนผู้นับถือเองอาจไม่รู้ที่มาของความเชื่อก็ได้ แต่นับถือเพราะศรัทธาว่าเป็นผู้มีฤทธิ์มาก สามารถลดบันดาลโชคลาภได้ อาจกล่าวได้ว่าการนับถือพญานาคตามคติพระพุทธศาสนาที่โดดเด่นคือบั้งไฟพญานาค ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ นอกนั้นก็ปรากฏในงานศิลปะ อิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคในศาสนาพราหมณ์มักปรากฏในงานศิลปะทั้งหลาย ส่วนการนับถือพญานาคตามคติท้องถิ่นจะมีในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น การนับถือปู่ศรีสุทโธแห่งคำชะโนด เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีนาคลสถานกระจายอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ของประเทศไทย แต่โดยมากเป็นภาคอีสาน เช่น หนองคาย บึงกาฬ อุดรธานี เป็นต้น ที่มีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจนาคลสถานในภาคอีสานที่คนรู้จักมากเมื่อ พ.ศ. 2561 รวม 27 แห่ง (ชาญชัย คงเพ็ญธรรม และคณะ, 2561: สารบัญ) เพราะเป็นพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขงซึ่งเป็นบ่อเกิดพญานาคตามความเชื่อของคนท้องถิ่น มักมีคนจำนวนหนึ่งไม่ศรัทธาและเห็นด้วยเกี่ยวกับความเชื่อและการนับถือพญานาค อย่างไรก็ตามคนส่วนมากไม่ถูกเหยียดหยามคนที่นับถือเพราะเห็นว่าเป็นสิทธิและความเชื่อส่วนบุคคลและไม่ได้สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แม้ผู้นับถือเองก็มีกิริยาสงวนสิทธิในการนับถือ ดังวลีฮิตในแวดวงเรื่องเร้นลับว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” บทความเรื่องนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอเฉพาะคติความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ซึ่งจะเป็ประโยชน์เชิงวิชาการแก่ผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับพญานาคและคติความเชื่อเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนา

2. พญานาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พญานาค บางครั้งก็เรียกว่า พญางูบ้าง งูใหญ่บ้าง ซึ่งเป็นพญางูประเภทมีหงอน ในพระไตรปิฎกได้จำแนกประเภทของพญานาคไว้ ดังนี้

2.1 ประเภทพญานาค

พญานาคแบ่งออกเป็น 4 ตระกูล

1) ตระกูลวิรูปักษ์ (ตระกูลนี้เป็นใหญ่กว่าพญานาคทั้งปวง ท้าววิรูปักษ์เป็นผู้ปกครองนาคทั้งหลาย เป็นหนึ่งในบรรดาท้าวมหาราชทั้งสี่ที่ปกครองสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาด้านทิศตะวันตก)

2) ตระกูลเอราปละ

3) ตระกูลฉัพยาบุตร

4) ตระกูลกัณหาโคตมกะ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/67/111)

บรรดาพยานาคทั้ง 4 ตระกูลนี้ ตระกูลวิรูปักษ์มีผิวกายเป็นสีทอง ตระกูลเอราปละ มีผิวกายเป็นสีเขียว ตระกูลฉัพยาบุตร มีผิวกายเป็นสีรุ้ง ส่วนตระกูลกัณหาโคตมกะ มีผิวกายเป็นสีดำ

2.2 ที่อยู่พยานาค

คัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงสถานที่พยานาคอาศัย มีดังนี้ (พระปัลลภพจน์ทพล ฐานสมบุญโน (ยุบลเลิศ), 2563:13-14)

1) แหล่งน้ำ โดยน้ำเป็นสัญลักษณ์ของนาค ดังที่นางนาคมาณิกาได้กล่าวว่าลูกของนาง มีกำเนิดจากน้ำอันเป็นธาตุละเอียดอ่อน หากขึ้นบนบกอาจได้รับอันตรายจากลมและแดดจึง สั่งให้ทำ แอ่งน้ำไว้บนเกวียนให้บุตรของนางลงเล่นน้ำในแอ่งนั้น หรือกาฬนาคราชที่อยู่ใต้แม่น้ำเนรัญชราได้ยิน เสียงถาดทองคำกระทบกัน จึงได้รู้ว่ามีพระพุทเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว โดยแหล่งน้ำที่พยานาคอาศัยอยู่มี 3 ประเภท คือ

1.1) สระน้ำนาคบางส่วนอาศัยอยู่ในสระน้ำ เช่น นาคในเมืองโกสุมพิณาคันฉิมจิตรกะอยู่ในสระเมืองหลวงแคว้นอุตรปัญจาละ นาคในมณฑลชนาดอกอยู่ในสระน้ำ ปันนกะนาคราชก็อาศัยอยู่ในสระอนดาตหรือมัจฉินทรนาคราชที่เกิดในสระโบกขรณีใกล้ต้นมัจฉินทรและในภพนาครจะมีสระน้ำไว้อาบหรือสื่อบอกเหตุ เช่น ในกรณีจัมเปยยนาคราช หรือกรณีภูริทัตตนาคราช (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 4/3/33) เป็นต้น

1.2) แม่น้ำโดยพยานาคอาศัยอยู่ในแม่น้ำ เช่น แม่น้ำเนรัญชราเช่นกาฬนาคราชและพยานาคของชฎิล 3 พี่น้องที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคยาสีสะ แม่น้ำยมุนาเป็นที่อยู่ของพญาธรรฐ นาคราช เป็นต้น ซึ่งมีหลักฐานว่า “เมืองของท้าวธรรฐอยู่ใต้แม่น้ำยมุนาจดหิมวันตบรรพตซึ่งอยู่ไม่ไกลแม่น้ำยมุนา” (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 4/1/92) แม่น้ำคงคาเป็นที่อาศัยอยู่ของมณีกัณหาคราช และพญาคังคเยยนาคราช แม่น้ำจัมปาเป็นที่อาศัยของพยานาคจัมเปยยะและแม่น้ำกัณณเวณณาเป็นที่อาศัยของพยานาคสังขปาละ (ขุ.ชา. (ไทย) 27/143-194/618-672) ในคัมภีร์ลลิตวิสตระ (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 3/7/670) ได้กล่าวถึงพญาสาครนาคราชและนางนาคกัญญาอาศัยอยู่ในแม่น้ำเนรัญชรา หรือพยานาคชื่อว่านิมมาทอาศัยอยู่ในแม่น้ำนิมมาท เป็นต้น ซึ่งแม่น้ำมีผู้คนนำพลีกรรมมาบูชาพยานาคและมีท่าที่ลงสู่ภพของนาคได้ง่าย

1.3) มหาสมุทรพระพุทเจ้าตรัสว่า “มหาสมุทรเป็นที่อยู่ของพยานาคและสิ่งมีชีวิตใหญ่ๆ เช่น ปลาติมิปลาติมิงคลา ปลาติมิริมิงคลา พวกอสูร นาค และคนธรรพ์ที่มีร่างกายประมาณ 100 โยชน์ 200 โยชน์ 300 โยชน์ 400 โยชน์ 500 โยชน์” และในภูริทัตตชาดกกล่าวว่า “พญาครุฑได้กระพือปีกเพื่อให้ลมแรงแหวกน้ำลงไปจับพยานาค” อรรถกถาขุททกนิทาย ชาดกกล่าวว่า “พวกนาคราชเข้หิมพานต์ยอมเดิบทแล้วลงสู่หนองแล้วลงสู่บึงแล้วลงสู่แม่น้ำน้อยแล้วลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้วลงสู่มหาสมุทร นาคเหล่านั้นยอมถึงความเจริญเติบโตทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น (ส.ม. (ไทย) 19/151/81)

2) ป่าไม้และต้นไม้

พยานาคอาศัยป่าไม้หรือต้นไม้บางชนิด เช่น กรณีมัจฉินทรนาคราชอาศัยอยู่ใกล้ต้นจิกได้แผ่พังพานและทำขนดตัวป้องกันฝนให้พระพุทธรูปประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขตลอดเจ็ดวัน ในมหาวาณิชชาดกได้กล่าวถึงพ่อค้าประชุมกันที่เมืองพาราณสีแล้วได้ให้พ่อค้าคนหนึ่งเป็นหัวหน้า เมื่อเดินทางกลับมาถึงถิ่นทุรกันดารขาดแคลดน้ำและอาหาร เห็นต้นไทรต้นหนึ่งที่ร่มรื่นจึงเข้าไปพักผ่อนและคิดว่าจะมีน้ำจึงตัดกิ่งทางทิศตะวันออก ปรากฏว่ามีน้ำใสสะอาดไหลออกมาให้ดื่มกินกันอย่างเต็มที่แล้วเกิดความละโมภจึงพากันตัดกิ่งในทิศอื่นๆ และมีทรัพย์สมบัติพรั่ง

พรูออกมา จึงคิดว่าแค่ตัดกิ่งยังได้ทรัพย์ปานนี้หากตัดลำต้นจะได้ทรัพย์มากขนาดไหน แม้ถูกพ่อค้าผู้เป็นหัวหน้าห้ามปราม แต่ถูกความโลภครอบงำเสียแล้วจึงไม่เชื่อ ได้พากันตัดโค่นต้นไทร ฝ่ายพญานาคผู้อาศัยอยู่ภายในต้นไทรได้สั่งให้บริวารของตนฆ่าพวกพ่อค้าเหล่านั้นทั้งหมดยกเว้นเพียงพ่อค้าผู้เป็นหัวหน้า

3) จอมปลวก โดยพญานาคจะมาบำเพ็ญภาวนาในวันอุโบสถศีลโดยมาในรูปของงู แต่ มีหงอนสีแดงซึ่งเป็นลักษณะของสัตว์ทิพย์เช่น กรณีของภริยัตตนาคราช จัมเปยยนคราช และสังขปาล นาคราช (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 3/7/195-196, 670) เป็นต้น การมาอาศัยจอมปลวกที่อยู่ไม่ไกลจากแหล่งน้ำ ซึ่งการปฏิบัติธรรมในโลกมนุษย์จะได้รับผลมากกว่าในดินแดนอื่นๆ อีกทั้งเอื้อต่อรูปร่างของพญานาคที่สามารถขดตัวรอบจอมปลวกได้ไม่ลำบาก

4) บ่อน้ำ พบว่าบ่อน้ำเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค เช่น ในชรูปานชาตกที่กล่าวถึง พ่อค้าที่ไปค้าขายต่างเมือง พอถึงถิ่นทุรกันดารได้เห็นบ่อน้ำแห่งจึงพากันขุดจนได้พบกับทรัพย์สิน มากมาย และได้ขุดให้ลึกลงไปอีก ทำให้ก้อนดินและเศษฝุ่นตกลงไปสู่ที่อยู่ของพญานาคในบ่อน้ำนั้น ทำให้พญานาคโกรธและพ่นลมในจมูกพ่นออกมาจนพ่อค้าทั้งหมดเสียชีวิตเหลือแต่พ่อค้าผู้เป็น หัวหน้าเท่านั้น (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 3/6/492-493)

5) ภูเขา ในนาถสูตรกล่าวว่า “พญานาคทั้งหลายได้อาศัยภูเขาชื่อว่าหิมวันต์ใน เบื้องต้น เมื่อเติบโตใหญ่จะย้ายไปอยู่ ณ สถานที่อื่นๆ ตามลำดับ มีบึงน้อยใหญ่แล้วลงสู่ มหาสมุทรในที่สุด” (สัมมา.อ. (ไทย) 5/1/184) ในภริยัตตนาถได้กล่าวว่า “นาคชื่อว่ากัมพลอัสตร ผู้เป็นฝ่ายแห่งมารดาของเรา นาคผู้อยู่ ณ เชิงเขาสิเนรุและนาคเหล่านั้นจึงลุกขึ้นเกิด” (ขุ.ชา.อ. (ไทย) 4/3/39)

6) ภูพานาค จัมเปยยชาตกกล่าวถึงพระเจ้ากาสิเสด็จไปชมภพของนาคราชจัมเปยยะ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระนิเวศน์ของพญานาคจัมเปยยะที่ดารดาษด้วยพฤษชาตินานาพันธุ์ อบอุ่นด้วยกลิ่นหอมานาประการ มีเหล่าทิพย์ดนตรีบรรเลง ทั้งเหล่านางนาคกัญญาที่พื่อนรำ พระองค์เสด็จขึ้นสู่นาคนิเวศน์ มีหมู่พญานาคกัญญาตามเสด็จ ได้ประทับนั่งบนภัทรบิฐทองคำ มีพนักอิงฉาบไล้ด้วยจูลณแก่นจันทน์หอมทิพย์ นางนาคกัญญาเหล่านั้นสวมสังวาลทองคำ ใส่เสื้อผ้าสวยงาม มีองค์กลมกลึง มีฝ่ามือฝ่าเท้าแดง ผิวพรรณงดงาม ในภพภูมินั้นมีแม่น้ำเตาขุดด้วยฝูงปลา มีเกล็ดหนานานาชนิด มีนกเงือกเปล่งเสียงร้องอยู่ระงมไพเราะ มีน้ำที่สวยงาม ฝูงนกกระเรียน นกยูง หงส์ และนกดุเหว่าทิพย์ต่างพากันเปล่งเสียงประสานเสียงอย่างไพเราะ ไผ่ผืนไปมา ต้นมะม่วง ต้นสาละ ต้นหมากเฒ่า ต้นหว้า ต้นราชพฤกษ์ และต้นแคฝอย ผลิดอกออกผลบานสะพรั่ง รอบๆ สระโบกขรณีทิพย์สุคนธ์หอมฟุ้งตลบอบอวลไม่ขาดสาย (ขุ.ชา. (ไทย) 27/265-274/517-518)

3. กรรมที่ทำให้เกิดเป็นพญานาค

กรรมที่ทำให้เกิดเป็นพญานาค ได้แก่ อกุศลกรรม และกุศลกรรม ดังนี้

3.1 กุศลกรรม

ในสังขปาลชาตก อาฬารดาบสกราบทูลถามพญานาคสังขปาละถึงกรรมที่เป็นเหตุให้ได้ครอบครองวิมานอันงดงาม พญานาคสังขปาละตอบว่าตนนั้นเมื่อครั้งเป็นพระราชาพระนามว่า ทุโยธนะ มีอานุภาพมาก ได้เห็นสังขธรรมว่าชีวิตมีเพียงนิดหน่อย ไม่เที่ยง มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ดังนั้นจึงได้บำเพ็ญบุญกุศลสม่ำเสมอ และพราหมณ์ทั้งหลายด้วยการถวายพวงดอกไม้ ของหอม เครื่องอุปโภค บริโภค ยานพาหนะ ที่พักอาศัย ผ้านุ่ง ผ้าห่ม ที่นอน ข้าวและน้ำเป็นทานโดยเคารพ ด้วยผลกรรมนั้นจึงทำให้ตนได้วิมานนี้ ซึ่งมีอาหารเพียงพอ มีข้าวและน้ำมากมาย และสมบูรณ์ด้วยการพื่อนรำขบร้อง (ขุ.ชา. (ไทย) 27/169-175/622-623)

3.2 อภุศลกรรม

ในอรรถกถาขุททกนิกาย ธรรมบท กล่าวถึงพญานาคเฮอร์กปัตต์ ความว่า ในศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พระยานาคนั้นเป็นภิกษุหนุ่ม ขึ้นเรือไปในแม่น้ำคงคา ยึดใบตะไคร้น้ำกอหนึ่ง เมื่อเรือล่มแล่นไปโดยเร็วก็ไม่ปล่อย ใบตะไคร้น้ำขาดไปแล้ว ภิกษุหนุ่มนั้นไม่แสดงอาบัติ เพราะคิดว่าเป็นโทษเพียงเล็กน้อย” เธอทำสมณธรรมในป่าสิ้น 2 หมื่นปี ในกาลมรณภาพเห็นนิมิตเป็นเหมือนใบตะไคร้น้ำผูกคอ แม้อยากจะแสดงอาบัติ แต่ก็ไม่ได้แสดง เพราะไม่เห็นภิกษุอื่น ก็เกิดความเดือดร้อนใจว่าตนมีศีลไม่บริสุทธิ์ จุตติจากอภุศลกรรมนั้นแล้วบังเกิดเป็นพระยานาค มีร่างกายประมาณเท่าเรือโกลน ชื่อว่า “เฮอร์กปัตตะ” ในขณะที่เกิดแล้วนั้นเองพระยานาคนั้นแลดูอภุศลกรรมแล้วได้มีความเดือดร้อนว่าตนทำสมณธรรมตลอดกาลยาวนานประมาณเท่านี้ กลับได้บังเกิดเป็นนาค มีกบเป็นอาหาร ต่อมาเขาได้ธิดาคนหนึ่ง จึงทำอุบายเพื่อทราบการอุปบัติแห่งพระพุทธเจ้า โดยแผ่พังพานใหญ่บนหลังน้ำในแม่น้ำคงคา วางธิดาไว้บนพังพานนั้น ให้พ่อน้ำและขั้วร้องแล้วในวันอุโบสถทุกกึ่งเดือน

ชาวชมพูทวีปทั้งหลายพากันมาด้วยหวังว่าจักได้ครอบครองนางนาคมาณวิกา แต่นางได้ปฏิเสธเพลงขับแก้เหล่านั้นทั้งหมด นางทำอยู่อย่างนี้จนล่วงไป 1 พุทธันตร พระโคตมพุทธเจ้าจึงได้อุบัติขึ้นในโลก วันหนึ่งเวลาใกล้รุ่ง พระองค์ทรงตรวจดูโลก ทรงเห็นมาณพอุตตระปรากฏในชายพระญาณของพระองค์ เมื่อทรงใคร่ควนดูก็ได้ทรงทราบเหตุที่จะเกิดขึ้นคืออุตตรมาณพจะเรียนเพลงขับที่พระองค์ทรงให้แล้วนำไปร้องขับแก้เพลงขับนางนาคมาณวิกา และนางจะได้ทราบการอุปบัติขึ้นแก่พระองค์ ดังนี้แล้วพระองค์เสด็จไปประทับนั่ง ณ โคนต้นชีกคันหนึ่งใกล้เมืองพาราณสี พระองค์ทอดพระเนตรเห็นอุตตรมาณพเดินไปในที่ไม่ไกลจึงตรัสเรียกให้มาหาและถามว่าจะไปไหน เมื่อทราบการไปของเขาจึงได้ให้เพลงขับแก้ของพระองค์แทนเพลงขับแก้ของเขา มาณพได้สำเร็จโสดาบันขณะที่เรียนเพลงขับแก้ นั้น เมื่อเรียนได้แล้วก็นำไปร้องขับแก้เพลงขับของนางนาคมาณวิกา ทำให้นาคเฮอร์กปัตต์ได้ทราบว่าพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้วและถามถึงที่ประทับอยู่ปัจจุบันของพระพุทธเจ้า เมื่อทราบเรื่องจึงได้เดินทางไปกับอุตตรมาณพและชาวชมพูทวีป เมื่อได้พบพระพุทธเจ้าแล้วได้กราบทูลอดีตชาติของตนเองให้พระพุทธเจ้าสดับ พระองค์ได้แสดงธรรมแก่พุทธบริษัท เวลาจบพระธรรมเทศนาผู้ฟังแปดหมื่นสี่พันได้ตรัสรู้ธรรม แต่เฮอร์กปัตตนาคเฮอร์กปัตต์ได้บรรลุธรรมเหมือนผู้อื่นเพราะตนเป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่ได้ถึงความไม่ลำบากในฐานะทั้ง 5 คือ การถือปฏิสนธิ การลอกคราบ การวางใจก้าวลงสู่ความหลับ การเสพเมถุนกับนางนาคผู้มีชาติเสมอกัน และจติ ที่บรรดาพญานาคทั้งหลายพากันลำบากอยู่ในฐานะทั้ง 5 นี้ (84000.org, ม.ป.ป.: ออนไลน์)

4. บทบาทของพญานาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงบทบาทของพญานาคใน 3 ประเด็นคือ 1) การปกป้องช่วยเหลือคนทำความดี 2) การบำเพ็ญความดี 3) เป็นผู้มีความเห็นผิด ดุร้าย ทำร้ายผู้อื่น 4) เป็นอุปกรณ์การแสดงของหมองู ดังนี้

4.1 การปกป้องช่วยเหลือคนทำความดี

ในคัมภีร์มหาวรรคกล่าวถึงเหตุการณ์การเสวยวิมุตติสุข ณ ควางตันมุจลินท์ หลังตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า ครั้นล่วงไป 7 วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธิแล้วเสด็จจากควางตันมุจลินท์ไปยังควางตันมุจลินท์เมื่อถึงแล้วจึงประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียวเสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ ควางตันมุจลินท์เป็นเวลา 7 วัน ครั้นนั้น ได้บังเกิดเมฆใหญ่ขึ้นในสมัยมิใช่ฤดูกาล เกิดฝนเจือลมหนาวตกพรำตลอด 7 วัน ขณะนั้นพญานาคมุจลินท์ต้องการป้องกันพระพุทธเจ้าไม่ให้หนาวจึงได้ออกจากที่อยู่ของตนไปโอบรอบพระกายของพระผู้มีพระภาคด้วยขนด 7 รอบ แผ่พังพานใหญ่ปกคลุมเหนือพระเศียร เมื่อล่วงไป 7 วันผ่านไป เมื่อฝนหายและปลอดเมฆแล้วจึงคลายขนดออกจาก

พระกายของพระผู้มีพระภาค จำแลงร่างของตนเป็นมาณพ ยืนประนมมือถวายอภิวาทอยู่เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า(วิ.ม. (ไทย) 4/5/8)

4.2 การบำเพ็ญความดี

ในคัมภีร์มหาวรรคกล่าวถึงนาคปลอมบวชในพระพุทธศาสนาว่า ในครั้งพุทธกาล นาคตัวหนึ่งอึดอัดระอา รังเกียจกำเนิดนาคของตนและมีความคิดที่จะพ้นจากกำเนิดนาค ได้อัฏฐาภเป็นมนุษย์โดยเร็ว จึงคิดที่จะบวช ดังนี้แล้วได้แปลงกายเป็นชายหนุ่มเข้าไปขอบรรพชาอุปสมบทกับสงฆ์ พระนาคอาศัยอยู่ในวิหารหลังสุดท้ายกับภิกษุรูปหนึ่ง ครั้นใกล้รุ่ง ภิกษุรูปนั้นตื่นขึ้นไปเดินจงกรมอยู่ในที่แจ้ง เมื่อเธอออกไปแล้ว พระนาคก็วางใจก้าวลงสู่ความหลับ วิหารทั้งหลังจึงเต็มไปด้วยงู ขนดื่นออกทางหน้าต่าง เมื่อภิกษุนั้นผลึกบานประตูจะเข้าวิหารจึงได้เห็นงูใหญ่ ตกตะลึงร้องเสียงดัง ภิกษุทั้งหลายวิ่งเข้าไปหาถามภิกษุนั้น ขณะนั้นพระนาคได้ตื่นขึ้นเพราะเสียงนั้น แล้วรีบนั่งบนอาสนะของตน ภิกษุทั้งหลายถามว่าท่านเป็นใคร พระนาคจึงบอกความจริงให้ทราบ ความทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์สั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์และได้ตรัสกับพระนาคนั้นว่าพวกเจ้าเป็นนาค ไม่มีความงอกงามในพระธรรมวินัยนี้ ดังนั้นจึงไม่อาจบวชได้และให้ออกไปจากสงฆ์ และพระองค์ได้ทรงแนะนำให้เธอจำอุโบสถในวันพระ 14 ค่ำ 15 ค่ำ และ 8 ค่ำ ซึ่งจะทำให้พ้นจากกำเนิดนาค และได้อัฏฐาภมนุษย์โดยเร็ว นาคครั้งได้ทราบวาทนไม่มีความงอกงามในพระธรรมวินัยนี้ก็มีทุกข์ เสียใจ หลังน้ำตา ส่งเสียงดังลั่นไป เหตุการณ์ครั้งนี้พระองค์ได้ทรงห้ามการบวชแก่สัตว์เดรัจฉาน (วิ.ม. (ไทย) 4/111/175-177) ในอรรถกถาพระวินัยกล่าวถึงบารมีของพระเจ้าอโศกมหาราช โดยพญานาคทั้งหลายนำเครื่องพระสุคันธสำหรับสนานพระเศียร พระสุคันธสำหรับใส่พระวรกาย ผ้ามีสีคล้ายดอกมะลิ ที่มีได้ทอดด้วยด้าย เพื่อเป็นพระภูษาห่ม และยาหยอดพระเนตรที่มีค่ามาก จากนาคพิภพมาถวายแด่พระองค์ทุกวัน (วิ.ม.ห.อ. (ไทย) 1/9/78)

4.3 เป็นผู้มีความเห็นผิด ทุจริต ทำร้ายผู้อื่น

ในคัมภีร์มหาวรรคกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชฎิล 3 พี่น้องว่า ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปถึงตำบลอุรุเวลา สมัยนั้น ชฎิล 3 คน คือ อุรุเวลกัสสปะ นทิกัสสปะ คยากัสสปะ อาศัยอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาบรรดาชฎิล 3 คนนั้น อุรุเวลกัสสปะมีบริวาร 500 คน นทิกัสสปะมีบริวาร 300 คน คยากัสสปะมีบริวาร 200 คน พระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปยังอาศรมของอุรุเวลกัสสปะ และขอพักในโรงไฟคันทหนึ่ง อุรุเวลกัสสปะกราบทูลว่าตนเองไม่หนักใจ แต่ว่ามีพญานาคที่ดุร้าย มีฤทธิ์ มาก มีพิษร้าย อาศัยที่โรงไฟนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามถึง 3 ครั้ง อุรุเวลกัสสปะจึงอนุญาตให้อยู่ได้ พระองค์จึงได้เสด็จเข้าไปสู่โรงไฟ ทรงปูเครื่องลาดหญ้า ประทับนั่งคู่บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ครั้งนั้นพญานาคนั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปก็โกรธ ไม่พอใจ บังเหวนคว้นทันใดนั้น ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงสำแดงอิทธิทธิสังขารเช่นนั้นบังเหวนคว้น พญานาคทนการลบหลู่ไม่ได้ จึงพ่นไฟใส่ทันที ฝ่ายพระผู้มีพระภาคก็ทรงเข้าเตโชกสนิโพลงไฟสู้ เมื่อทั้งสองฝ่ายบันดาลให้เกิดไฟขึ้น เรือนไฟได้ลุกโพลงโชติช่วงดุจทะเลเพลิง ลำดับนั้นชฎิลเหล่านั้นพากันมาล้อมเรือนไฟด้วยคิดว่ามหาสมณะรูปงามคงจะถูกพญานาคทำร้ายเป็นแน่ ครั้นราตรีนั้นผ่านไปพระผู้มีพระภาคทรงเอาชนะพญานาคนั้นด้วยเดชของพระองค์ ทรงจับพญานาคขดลงในบาตรแสดงแก่ชฎิลอุรุเวลกัสสปะ(วิ.ม. (ไทย) 4/37-39/47-50)

ในคัมภีร์อรรถกถาขุททกนิกาย เถรคาถา กล่าวถึงพญานาคนั้นโทบั่นทะว่า สมัยหนึ่งท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วจึงทูลนิมนต์พระองค์พร้อมภิกษุสงฆ์ 500 รูปรับภัตตาหารในเรือนของตน วันนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูหมิ่นโลกธาตุในเวลาใกล้รุ่งและได้ได้ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งสรณคมน์ของนโทบั่นทะ และได้ทรงเห็นว่าพระโมคคัลลานะเป็นผู้สามารถทราบพยานาคตนนี้ได้ เมื่อราตรีสว่างแล้ว พระองค์ทรงกระทำการปฏิบัติพระสรีระแล้วจึงรับสั่งท่านพระอนาถให้บอกบอกภิกษุ 500

ตามเสด็จพระองค์ไปทั่วโลก วันนั้นพวกนาคระเตรียม โรงต้มสุราเพื่อนันโทปนันทนาคราช พวกนาคกันเสด็จฉัตรทิพย์ นพรัตนบัลลังก์ทิพย์ให้นันโทปนันทนาคราช มีนักพ่อน 3 พวกและนาครีบท้อมล้อม นั่งมองดูข่าวและน้ำที่เขาจัดวางไว้ในภาชนะทิพย์ทั้งหลาย ลำดับนั้นแลพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำให้นาคราชเห็น เสด็จบายพระพักตร์ไปยังดาวดึงส์เทวโลก พร้อมด้วยภิกษุ 500 โดยเฉพาะทางยอดวิมานของนาคราชนั้น ขณะนั้นนันโทปนันทนาคราชคิดว่าพวกสมณะหัวโล้นเหล่านี้ เข้าๆ ออกๆ ยังที่อยู่ของพวกเทพดาวดึงส์ โดยทางเบื้องบนที่อยู่ของเรา ตั้งแต่บัดนี้ไปตนจะไม่ให้พวกสมณะเหล่านี้ไปรบกวนเท้าลงบนหัวของตน ดังนี้แล้วจึงลุกขึ้นไปยังเชิงเขาสิเนรุ ละอตัภาพนั้น เอาขนดวงรอบเขาสิเนรุ 7 รอบแล้วแผ่พังพานข้างบน เอาพังพานคว่ำลงปกปิดภพดาวดึงส์ไว้ ทำให้มองไม่เห็น.

ท่านรัฐपालะ ท่านภัททิยะ ท่านราหุล ทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าขอทรมานนันโทปนันทนาคราช พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงอนุญาต แต่ทรงอนุญาตให้พระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้ทรมาน พระเถระจึงเนรมิตอตัภาพเป็นนาคราชใหญ่ เอาขนดทางวงรอบนันโทปนันทนาคราช 14 รอบ วางพังพานของตนลงบนยอดพังพานของนันโทปนันทนาคราชแล้วกดเข้ากับเขาสิเนรุ นันโทปนันทนาคราชบังหวนคว้น พระเถระก็บังหวนคว้น เมื่อสู้ไม่ได้ นันโทปนันทนาคราชจึงโหลงไฟ พระเถระก็โหลงไฟสู้ เมื่อนันโทปนันทนาคราชสู้ไม่ได้จึงขอให้พระเถระกลับอตัภาพเป็นภิกษุดังเดิม พระเถระได้เข้าและออกทางช่องหู ช่องจมูก ช่องปากและเดินจงกรมในท้องของนันโทปนันทนาคราช เมื่อพระเถระออกมาจากท้องยืนอยู่ข้างนอก นันโทปนันทนาคราชจึงพ่นลมจุก พระเถระเข้าจตุตถฌาน ลมไม่สามารถทำแม้เพียงขนของพระเถระให้ไหวได้ ต่อจากนั้นพระเถระได้เนรมิตอตัภาพเป็นพญาครุฑ แสดงลมครุฑไล่ติดตามนาคราชไป นาคราชจึงเนรมิตอตัภาพมาณพน้อยแล้วกล่าวถึงพระเถระเป็นที่พึง และขอถึงพระศาสดาเป็นที่พึ่งด้วย (ขุ.เถร.อ. (ไทย) 53/400/474-479)

ในคัมภีร์อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค กล่าวถึงพระมัชฌันติกเถระไปประกาศพระศาสนาที่กัสมิรคันธารัฐว่า สมัยนั้นแคว้นกัสมิรคันธาระ เป็นช่วงฤดูข้าวกล้าสุก พญานาคชื่ออาราวพได้บันดาลฝนลูกเห็บให้ตกลงมา ทำข้าวกล้าให้ลอยไปยังมหาสมุทร พระมัชฌันติกเถระเหาะขึ้นเวหาจากนครปาตลีบุตรไปลงเบื้องบนสระอาราวพที่ป่าหิมพานต์ จงกรมบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง บนหลังสระอาราวพ นางนาคมาณวิกาทั้งหลายเห็นพระเถระนั้นแล้วจึงบอกแก่พญานาคอาราวพว่ามีสมณะโล้นรูปหนึ่งประทุษร้ายน้ำของเรา พญานาคฟังค่านั้นแล้วก็โกรธ ได้ออกไปพบพระเถระในทันที นิรมิตรูปที่น่าสะพรึงกลัวกลางอากาศ บันดาลให้พายุที่มีความแรงพัดฟุ้งไปในที่นั้นๆ รุกขชาติทั้งหลายหักโค่นลง เหล่ายอดบรรพตพังทลาย เมฆทั้งหลายคำรามลั่น สายฟ้าทั้งหลายแลบเปลวๆ อสนีบาตผ่าลงมา น้ำไหลนองเหมือนท้องฟ้าแตกฉนั้น. เหล่าลูกนาคซึ่งมีรูปอันน่าสะพรึงกลัวประชุมกัน ฝ่ายพญานาคเองก็บังหวนคว้น ลูกโหลง ปล่อยฝนเครื่องประหาร คุกคามพระเถระด้วยคำหยาบคาย บังคับหมู่พญานาคให้ขับไล่พระเถระออกไป พระเถระป้องกันกำลังพญานาคที่น่าสะพรึงกลัวทั้งหมดด้วยกำลังฤทธิ์ของตน และได้แสดงธรรมีกถาให้พญานาคจำนวนแปดหมื่นสี่พันตนตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์และเบญจศีล (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/9/112-113)

4.4 เป็นอุปกรณ์การแสดงของหมองู

ในอรรถกถาจำเริญชาดกกล่าวถึงพระโพธิสัตว์ (พญานาคจัมเปยยะ) ถูกหมองูจับไปแสดงเพื่อหารายได้ว่า กาลครั้งนั้นมีมาณพชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่งไปเมืองตักกศิลา เรียนอาลัมภายมนต์ในสำนักของอาจารย์ทิศาปาโมกข์ เดินทางกลับบ้านของตนโดยผ่านมรรคานั้น เห็นพระมหาสัตว์เจ้า (ที่กำลังรักษาอุโบสถศีลอยู่) แล้วคิดว่าจักจับงูนี้บังคับให้เล่นกีฬาในคามนิคมราชธานีทั้งหลายเพื่อให้ได้ทรัพย์ ดังนี้แล้วจึงหยิบทิพโอสถร้ายทิพมนต์ พระมหาสัตว์เจ้าได้สดับทิพมนต์แล้วเกิดอาการเหมือนซีเหล็กร้อนยอนเข้าไปในพระกรรณทั้งสอง

ตอนแรกหมองูคิดว่าเมื่อได้ทรัพย์สินหนึ่งแล้วจักปล่อยไป แต่เมื่อเห็นว่าในปัจจุบันตามแห่งเดียวยังได้ทรัพย์สินมากอย่างนี้ ในสำนักพระราชและมหาอำมาตย์ คงจักได้ทรัพย์สินมากมาย ดังนั้นแล้วจึงซื้อเกวียนเล่มหนึ่งกับยานสำหรับนั่งเล่มหนึ่ง บรรทุกของลงในเกวียนแล้วนั่งบนยานน้อยพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก บังคับพระมหาสัตว์ให้เล่นในบ้านและนิคม เป็นต้น โดยลำดับ ตั้งใจว่าจักให้นาคราชเล่นถวายในสำนักของพระเจ้าอุคคเสน แล้วก็จักปล่อย ดังนั้นแล้วก็เดินทางต่อไป หมองูชักบนำมาให้นาคราชกินเป็นอาหาร นาคราชเห็นว่ากบฏุกฆ่าบ่อยๆ เพราะตนเป็นเหตุ ดังนั้นแล้วจึงไม่ยอมกินกบเป็นอาหาร หมอดูเห็นดังนั้นจึงได้ให้ข้าวตอกเคล้าน้ำผึ้งแก่พระมหาสัตว์ พระมหาสัตว์คิดว่าหากตนกินอาหารดังกล่าวนี้คงจักตายภายในกระโปรงเป็นแน่ จึงไม่ได้บริโภคอาหารเหล่านั้น หมองูไปถึงเมืองพาราณสีแล้วให้พระมหาสัตว์เล่นให้คนดูที่ใกล้ประตูเมือง ได้ทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก พระราชาทรงทราบเรื่องจึงตรัสสั่งให้หมองูเข้าเฝ้าแล้วรับสั่งเขาบังคับให้เล่นให้พระองค์ดู เขาทูลสนองพระราชโองการว่าจักเล่นถวายพระองค์ในวันปณณรสีพຸ່ງนี้ พระราชาก็ตรัสสั่งให้พนักงานเฝ้าตึกลองประกาศว่าพຸ່ງนี้ นาคราชจักพ้อนรำที่หน้าชานชาลาหลวง ให้มหาชนมาประชุมกันดู วันรุ่งขึ้นหมองูได้นำพระมหาสัตว์มาแสดงการพ้อนรำถวายพระราช มหาชนดีใจ พากันปรบมือ โบกธง โบกผ้า แสดงความรื่นเริงพอใจต่อการแสดงครั้งนี้ (จุ.ขา. (ไทย) 61/199-201/2207) ในที่สุดพระมหาสัตว์ก็ได้รับอิสรภาพด้วยความช่วยเหลือของพระมหาสีที่เป็นนางนาคกัญญาและพระราชโดยการให้ทรัพย์สินของพระองค์แก่อิสระให้

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยใน 4 ประเด็นคือ ประเพณี ศิลปะ การท่องเที่ยว และการบันเทิงคดีดังต่อไปนี้

1) ประเพณีการบวช

ประเพณีการบวชในสังคมไทยมีความเกี่ยวข้องกับนาศ เพราะมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่าเมื่อนาค
ที่ปลอมบวชไม่อาจเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาอีกต่อไป เพราะตนเองเป็นสัตว์เดรัจฉาน จึงได้ขอให้ฝากชื่อตน

ไว้ในพระพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อมีการบวชกุลบุตรจึงต้องมีพิธีเข้านาค คือสมาทานศีล 5 ก่อนบวช ช่วงก่อนการบรรพชาและอุปสมบทจะเรียกว่านาค ซึ่งนาคต้องรักษาศีล 5 และท่องขานนาคให้ได้ก่อนบวช นักวิชาการบางท่านอาจไม่ยอมรับเรื่องนี้ แต่เชื่อตามรากศัพท์ของคำว่า “นาค” หมายถึง ไม่มาสู่ความชั่ว ไม่ถึงความชั่ว ไม่ทำความชั่ว เพราะก่อนบวชต้องทำตนให้บริสุทธิ์ด้วยการรักษาศีล 5 ผู้เขียนค่อนข้างเห็นด้วยกับประเด็นนี้ เพราะความจริงแล้วในคัมภีร์มหาวรรคไม่ได้กล่าวถึงว่านาคขอฝากชื่อไว้ในพระพุทธศาสนา กล่าวแต่เพียงว่าเมื่อไม่ได้บวชเป็นพระอีกต่อไปจึงจากไปด้วยความเสียใจ ดังนั้นผู้เขียนจึงสันนิษฐานว่าเป็นการกล่าวอ้างเองของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาท้องถิ่น ซึ่งมีความต้องการเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องนาคกับประเพณีการบวชเข้าด้วยกัน จึงทำให้มีความเชื่อสืบต่อกันมาอย่างนี้ อย่างไรก็ตามความเชื่อดังกล่าวได้ฝังรากลึกในสังคมไทยแล้วและถือเป็นขั้นตอนและพิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งของการบวช

2) ประเพณีหุดสรง/ฮุดสรง

การสงฆ์น้ำในที่นี้เป็นการสงฆ์น้ำพิเศษ เรียกว่า “หุดสรง” หรือเรียกโบราณว่า “เถราภิเศก” คือหุดสรงพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิคงแก่เรียน เช่น เรียนจบมนต์น้อย มนต์กลางสัททาปาฏิโมกข์ หรือเป็นผู้มั่นคงในพระพุทธศาสนาแล้ว ญาติโยมจะพากันจัดหาบริขารมาหุดสรง เป็นการถวายเป็นอภิสมาจารให้เพื่อให้เป็น หลักชัยไม่ทำสืบท่ออายุพระพุทธศาสนาสืบทอดไป “บุญฮุดสรง” หรือ บุญเดือน 5 เป็นช่วงตรุษสงกรานต์คือ วันที่พระอาทิตย์ได้เคลื่อนย้ายจากฤดูหนาวก้าวเข้าสู่ฤดูร้อน โดยกำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นวัน ประกอบการจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเดือน 5” ดังเช่นคำกล่าวต่อไปนี้ที่ว่า ฮิตหนึ่งนั้น พอถึงเดือน 5 ได้ พวกไพร่ชาวเมือง จงพากันสงฆ์น้ำขัดสีพระพุทธรูปให้ทั่วทุกวัดแท้อย่าไถ่ล้างล้างเสีย ให้พากันทำแท้อย่างไรก็ได้ว่า ทุกทั่วทวีปแผ่นหล้าให้ทำแท้อย่างไรก็ได้คน จึงสืบทอดกันทำถึกคำสอน ถือฮิตคงควรถือน้ำหลังปฐมพูน ในการทำพิธีฮุดสรง จำเป็นต้องมี “ฮางฮุด” ซึ่งก็คือท่อนไม้ที่เจาะให้เป็นรางสำหรับเอาน้ำรดให้ไหลลงไปตามรางนั้น จึงเรียก “รางรด” หรือ “ฮางฮุด” ตามเสียงขานนครหลวงเวียงจันทน์โดยนิยามทางด้านหัวของฮางฮุดเป็นรูปพญานาค ส่วนด้านท้ายทำเป็นหางนาค เป็นส่วนที่ใช้เทน้ำให้ไหลลาดลงไปตามหัว ซึ่งเจาะรูให้น้ำ ไหลออกไปถูกองค์พระพุทธรูปที่ต้องการ “ฮุดสรง” ความยาวของฮางฮุดเท่าที่ปรากฏสูงที่สุดไม่เกิน 12 ศอก กลุ่มชนในสายวัฒนธรรมไทย-ลาว นิยมใช้ “ฮางฮุด” ในการสงฆ์น้ำพระพุทธรูป” สำหรับความเชื่อนี้มีสาเหตุ หรือที่มาจากประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ 1) ความเชื่อตามพุทธประวัติที่ชาวนครหลวงเวียงจันทน์เชื่อตามหลักฐานพุทธประวัติว่าพญานาคมาปลอมบวช แต่เพราะความหลงสติทำให้รูปร่างกลายเป็นนาคทำให้พระพุทธรูปองค์ไม่ทรงอนุญาตให้นาคบวชเป็นพระได้แต่เพราะความศรัทธาพญานาคได้ขอพรพระพุทธรูปว่าก่อนที่จะมีการบวชพระขอให้เรียกผู้ที่จะบวชว่า “นาค” เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาของพญานาคที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง 2) คติความเชื่อของชาวนครหลวงเวียงจันทน์ว่าตนเองสืบเชื้อสายมาจากพญานาคและพญานาคก็เป็นเผ่าพันธุ์ทางสายการปกครอง หรือผู้มีอำนาจปกครอง ชาวนครหลวงเวียงจันทน์อยู่ดังนั้น ความเชื่อเรื่องพญานาคจึงได้แทรกอยู่ในพิธีกรรมดังกล่าวด้วยการสื่อถึง สัญลักษณ์ว่าการแต่งตั้งยศให้กับพระเถระเป็นอาชญาของพระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์พญานาค ดังนั้น แม้จะเป็นการแต่งตั้งโดยมติของมหาชนก็ถือว่าเป็นตัวแทนของพระเจ้าแผ่นดินเช่นกัน ดังนั้น จึงต้องให้มีสัญลักษณ์เชิงอำนาจของผู้ปกครองที่เป็นพญานาคอยู่ในพิธีกรรมดังกล่าว 3) ความสืบเนื่องจากความเชื่อเรื่องพญานาคมาปลอมบวช ภายหลังพญานาคได้ขอพรว่าถ้ามีการแต่งตั้งพระเถระเหล่าพญานาคก็จะมีส่วนร่วมด้วยการเป็นผู้รดสรงด้วยน้ำอบน้ำหอมแก่พระเถระรูปนั้นด้วย ซึ่งข้อสันนิษฐานทั้ง 3 ประการถือได้ว่าเป็นความเชื่อเรื่องพญานาคที่ปรากฏในชาวนครหลวงเวียงจันทน์ที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน (แสงทอง บัวตึก, อ่างโน พระวินัย ธรรมะวง และคณะ, 2564: 83-84)

5.2 ศิลปะ

ศิลปะในที่นี้หมายถึงงานจิตรกรรม ประติมากรรม และการแสดง แต่จะกล่าวเฉพาะที่เกิดจากอิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่รวมความเชื่อเรื่องงูใหญ่หรือพญานาคของคนท้องถิ่น ซึ่งเป็นคนละส่วนกัน กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องพญานาคมิอิทธิพลต่องานจิตรกรรม ดังนั้นจึงมีศิลปะดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นทั่วไป โดยเฉพาะตามวัดทั้งหลาย ถึงอย่างนั้นก็ยังน้อยกว่างานประติมากรรม ซึ่งมีให้เห็นทั่วไปทั้งในวัดและสถานที่ก่อสร้างเคารพบูชาพญานาคโดยตรง โดยเฉพาะจังหวัดหนองคายซึ่งมีมากกว่าจังหวัดอื่นๆ เพราะมีความเชื่อ ตำนาน เรื่องเล่า และข่าวเกี่ยวกับพญานาคมากกว่าที่อื่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ติดแม่น้ำโขง ซึ่งมีตำนานพญานาคปรากฏในนิทานอุรังคธาตุ ศิลปะเกี่ยวกับพญานาค เช่น พระพุทธรูปปางนาคปรก เศียรพญานาคที่ราวบันไดอุโบสถ และศาลาการเปรียญ เป็นต้น อย่างไรก็ตามคติความเชื่อเรื่องพญานาคมิปนกันทั้งพญานาคในพระพุทธศาสนาและพญานาคตามความเชื่อคนท้องถิ่น ความเชื่อเรื่องพญานาคที่มีความเด่นคือบั้งไฟพญานาค เพราะชาวพุทธเชื่อว่าเป็นการจุดบั้งไฟของเหล่าพญานาคบูชาพระพุทธเจ้าที่ได้เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากที่พระองค์ได้เสด็จขึ้นไปแสดงพระอิทธิธรรมโปรดพระพุทธมารดาครบ 3 เดือน ส่วนศิลปะด้านการแสดงโดยมากเป็นละครประเพณีไทยพื้นบ้าน เช่น การต่อสู้ระหว่างพญานาคกับพญาครุฑ เป็นต้น ซึ่งเรื่องราวลักษณะนี้มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทั้งนี้ไม่รวมละครเกี่ยวกับเรื่องนาคอื่นๆ เช่น นาคี เป็นต้น ซึ่งได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคแบบท้องถิ่น

5.3 การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในที่นี้หมายถึงช่วงบั้งไฟพญานาคตอนออกพรรษาที่แม่น้ำโขงจังหวัดหนองคายเท่านั้น ซึ่งจัดว่าเป็นเทศกาลท่องเที่ยวได้ เพราะมีคนนิยมเดินทางไปเที่ยวชมบั้งไฟพญานาคมากทุกปี ทำให้บั้งไฟพญานาคจังหวัดหนองคายมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั้งหลายทั้งชาวไทยและต่างชาติ โดยชาวพุทธเชื่อว่าเป็นการจุดบั้งไฟของเหล่าพญานาคเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าที่ได้เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากทรงแสดงพระอิทธิธรรมโปรดพระพุทธมารดา แม้จะมีการสนับสนุนและมีผู้พยายามพิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับบั้งไฟพญานาคตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ก็ไม่มีการพิสูจน์เชิงประจักษ์ที่ยืนยันได้ว่าความเชื่อดังกล่าวไม่มีมูลความจริง ดังนั้นความเชื่อเรื่องบั้งไฟพญานาคจึงยังคงมีอยู่ทำลายความจริงทางวิทยาศาสตร์ต่อไป ในแต่ละปีจะมีคนทั้งหลายเดินทางไปเพื่อชมบั้งไฟพญานาคที่แม่น้ำโขง ทำให้ธุรกิจโรงแรม ที่พักเช่าทั้งหลายมีรายได้มาก ไม่เพียงพื่อต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ต้องรีบจองที่พักไว้ล่วงหน้า บริการทัวร์ก็มีรายได้ดี สินค้าทั้งหลายก็ขายดีด้วยโดยเฉพาะอาหาร ดังนั้นจังหวัดหนองคายจึงให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์เทศกาลบั้งไฟพญานาค เพราะสร้างรายได้ให้กับจังหวัดเป็นอย่างดี

5.4 การบันดลโซคลาภ

หลักฐานเกี่ยวกับสมบัติล้ำค่าของพญานาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือนิพนธ์หรือแก้ววิเศษ ซึ่งเป็นสมบัติประจำตัวของพญานาคนั่นเอง ซึ่งมีนิพนธ์จะอยู่ที่คอของพญานาค ดังนั้นจึงมีศัพท์บาลีว่า “มณิกณัฐ” แปลว่า (พญานาค) มีแก้วที่คอ หลักฐานบางแห่งพบว่าพญานาคมีนิพนธ์นอกกายรักษไว้เป็นสมบัติล้ำค่า ดังที่ปรากฏในภุริทัตตชาด ตอนที่พราหมณ์เนสาทะจะลวงพราหมณ์อลัมปายณะเพื่อเอาแก้ววิเศษที่ได้มาจากภพพญานาคว่า “แก้วมณีนีพวงนางนาคนาณวิกาประมาณ 1,000 ล้วนแต่มินัยน์ตาแดงวงล้อมไว้โดยรอบ เราเดินทางไปได้แก้วมณีนีมาในวันนี้” และว่า “แก้วมณีนีเกิดแต่หินนี้ที่หามาได้ด้วยดีที่บุคคลบูชาขับถ้อย วาญไว้ เก็บไว้เป็นอย่างดีทุกเมื่อ พึงทำประโยชน์ทุกอย่างให้สำเร็จได้ เมื่อบุคคลปราศจากการระมัดระวังในการเก็บรักษาหรือในการวางไว้ เก็บไว้แก้วมณีนีเกิดแต่หินนี้ที่บุคคลหามาได้แล้วไม่ใส่ใจ ย่อมนำมาซึ่งความพินาศ คนผู้ไม่มีกุศล

ไม่ควรประดับแก้วมณีทิพย์นี้ เราจักให้ทองคำ 100 แถ่งแก่ท่าน ท่านจงให้แก้วมณีนี้แก่เราเถิด” (ขุ.ชา. (ไทย 28/823-825/311) ความเชื่อเรื่องแก้ววิเศษของพญานาคนี้เป็นเหตุแห่งความเชื่อเรื่องการบันดาลโชคกลางของพญานาค หลายคนอาจไม่รู้เรื่องแก้ววิเศษของพญานาค แต่เชื่อว่าตัวพญานาคเองที่บันดาลโชคกลางให้แก่ผู้บูชา ดังนั้นจึงมีการนับถือบูชาพญานาค และดูเหมือนว่ากระแสการบูชาพญานาคตามคติความเชื่อแบบท้องถิ่นจะเป็นที่นิยมมากกว่าการบูชาพญานาคที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการบูชาพญานาคศรีสุทโธหรือปู่ศรีสุทโธแห่งคำชะโนด หลายคนมีประสบการณ์การบูชาพญานาคแล้วชีวิตดีขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้คนอื่นบูชาตามและแพร่หลายเป็นลัทธินับถือบูชาพญานาคดังที่ปรากฏในสังคมไทย เมื่อมีคนนับพญานาคมากจึงมีคนสร้างวังพญานาคให้คนสักการะบูชา ซึ่งปรากฏการณ์นี้มองได้หลายมุมทั้งความศรัทธาและความโลภ กระแสการนับถือพญานาคยังคงมีอยู่ตลอด ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับพญานาคที่มีมาโดยตลอดในสังคมไทย

5. สรุป

พญานาคมี 4 ตระกูล ได้แก่ วิรูปักษ์ เอราปละ ฉัพยาบุตร และกัณหาโคตมกะ พญานาคอาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ป่าไม้และต้นไม้ จอมปลวก ภูเขา และถ้ำพนาศ (สุวรรณคัมภีร์จตุรุมมหาราชิกา) กรรมที่ทำให้เกิดเป็นพญานาคมีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ความแตกต่างคือกุศลกรรมทำให้ได้ทิพยสมบัติ บทบาทของนาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ การปกป้องช่วยเหลือคนทำความดี การบำเพ็ญความดี เป็นผู้มีความเห็นผิด คุร้าย ทำร้ายผู้อื่น และเป็นอุปสรรคการแสดงของหมองู (พญานาคที่อยู่ในเพศของงูขณะจำศีล) อิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย ได้แก่ ประเพณี ศิลปะ การท่องเที่ยว และการบันดาลโชคกลาง

6. เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. (2565). “นาค” ในวัฒนธรรมไทย. เอกสารประกอบ *การสัมมนา*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มจารีตประเพณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- ชาญชัย เพียรครองธรรม และคณะ. (2561). *นาคสถาน ในภาคอีสานของไทย*. อุบลราชธานี: คณะศิลปศาสตร์ และ กองส่งเสริมการวิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- พระวินัย ธรรมะวง และคณะ. (2564). ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพญานาคในการประกอบพิธีกรรมของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *Journal of Modern Learning Development*. 6(4), (กรกฎาคม-สิงหาคม 2564): 67-89.
- พระปลัดพจน์ทพล ฐานสมบุญโน (ยุบลเลิศ). (2563). ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนา เถรวาทที่มีความสัมพันธ์กับองค์พระธาตุพนม. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2556). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- 84000.org. 84000 พระธรรมชั้น. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2566, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=25&i=24&p=3>

การประยุกต์ใช้หลักสติในพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลยุติธรรม

Application of the principles of mindfulness in Buddhism to help mediate disputes in the court of law

วัชร โสธรชัย

Watcharee Sothonchai

ธนกร ดรกมลگانต์

Thanakorn Drakamonkan

ไพฑูรย์ สวนมะไฟ

Paitoon Suanmafai

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: w_sothonchai@hotmail.com

(Received: February 25, 2024/ Revised: April 21, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

คดีความที่เป็นคดีแพ่งที่มีการฟ้องร้องกันต่อศาลที่เป็นคดีพิพาทกันนั้นก่อนจะมีการสืบพยานจะมีผู้ประนีประนอมประจำศาลทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนทุกคดีในกรณีที่คดีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายแสดงความประสงค์ที่จะไกล่เกลี่ย แต่ในส่วนที่คู่ความไม่ประสงค์จะไกล่เกลี่ยก็ไม่สามารถที่จะบังคับให้ไกล่เกลี่ยได้เช่นกัน ส่วนใหญ่แล้วจะพบว่า ปัญหาระหว่างคู่ความนั้นนอกจากจะเป็นเรื่องของคดีที่นำมาฟ้องร้องแล้ว ยังมีเรื่องของจิตใจ อารมณ์ ทิฐิ และความไม่พอใจกัน ของคู่ความจนนำมาสู่การพิพาทกันในคดีในศาล ฉะนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยต้องใช้หลักสตินำมาใช้ในการค้นหาปัญหาข้อพิพาทที่แท้จริงของคู่ความให้ได้เสียก่อน แล้วจึงจะดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไปได้ถูกทางโดยในระหว่างขั้นตอนการไกล่เกลี่ยจนกระทั่งหาทางออกและแก้ปัญหาให้กับคู่ความได้นั้น จะต้องใช้หลักสติตลอดเวลาเพื่อควบคุมอารมณ์ ควบคุมสถานการณ์ในระหว่างการไกล่เกลี่ยจนกระทั่งการไกล่เกลี่ยได้ผลสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตาม โดยผู้ไกล่เกลี่ยนั้นต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญดังนี้รวมอยู่ด้วยเช่นความเป็นกลาง ความอดทน ความซื่อสัตย์ ความสามารถในการเจรจาและใช้สติปัญญาในการนำมาแก้ปัญหาหาทางออกให้คู่ความให้ได้

คำสำคัญ: การใช้สติ; การไกล่เกลี่ย; การยุติข้อพิพาท

Abstract

Civil cases that are filed in the court that are disputed cases, before the examination of witnesses, there will be a conciliator assigned to the court to mediate the dispute first in every case. In the case of cases in which both parties present desire to mediate But in the part where the parties do not wish to mediate, they cannot be forced to mediate either. In most cases, It will find that problems between litigants are in addition to the matter of the case brought in litigation. There are also matters of the mind, emotions, viewpoints dissatisfaction of the parties until it leads to a dispute in a court case. Therefore, the mediator must use the principle of mindfulness to find the real dispute problem of the parties first. Then, mediation can be carried out in the right way. During the mediation process until finding a solution and solving the problem for the litigants, mindfulness must used at all times to control emotions, to control the situation during the mediation until the mediation is successful or unsuccessful. The mediator must have the following important qualities, such as neutrality, patience, and honesty. Ability to negotiate and use intelligence to solve problems and find solutions for the litigants.

Keywords: mindfulness, mediation, dispute resolution

บทนำ

ในโลกของเราประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และประเทศชาติ จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบข้อบังคับของสังคมเพื่อให้คนหลากหลายอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขต่อมาเมื่อคนมีการเพิ่มจำนวนขึ้นพร้อมกับการเจริญก้าวหน้าทางด้าน เทคโนโลยี และในด้านส่วนต่าง ๆ ทำให้โลกของเราดูเหมือน แคลงการติดต่อสื่อสารกันดูง่ายขึ้น จึงมีผลให้เกิดข้อพิพาทข้อขัดแย้งมากขึ้นเป็นเหมาตามตัว จึงได้มีความพยายามในการพัฒนาหาวิธีการระงับข้อพิพาทที่เหมาะสม ถูกต้องและเป็นธรรม

ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่าสิ่งทั้งหลายไม่ว่า จะเป็น คนหรือสัตว์และสิ่งของ เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมเป็นวัตถุหรือเป็นเรื่องของจิตใจ ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หรือโรคที่แวดล้อมอยู่ก็ตาม ทั้งหมดล้วนแต่เป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัยการกระทำ หรือกรรมใด ๆ นั้น ไม่ได้เกิดจากพระเจ้าหรืออยู่ในความดูแลของพระเจ้า สิ่งต่าง ๆ ในโลกนั้นจะมีสิ่งใดคงที่ถาวรหรือนิรันดร์ แต่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงมีการเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปนี้จะเป็นไปตามลักษณะ ของธรรมชาติเรียกว่าไตรลักษณ์แปลว่าลักษณะสามอย่างหมายถึงสามัญลักษณะหรือลักษณะที่เสมอกันหรือข้อ กำหนดหรือสิ่งที่มีประจำอยู่ในตัวของสังขารทั้งปวงเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้สามอย่าง ได้แก่ อนิจจตา (อนิจจัง) หมายถึง ความไม่เที่ยงความไม่คงที่ความไม่ยั่งยืนภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป ทุกขตา (ทุกขัง) หมายถึงความเป็นทุกข์ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผืนและขัดแย้งอยู่ในตัวเพราะ ปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้อยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความ บกพร่องในตัว และอนัตตา (อนัตตา)หมายถึง ความเป็นอนัตตาความไม่ใช่ตัวตนความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของ

มันเองไม่ใช่ของใครไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของใคร

จากความเข้าใจตามความเป็นจริงตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว จึงเป็นคำอธิบายได้เป็นอย่างดีในเรื่องภาวะของความขัดแย้งว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์เพราะความคิดหรือการกระทำของมนุษย์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่สามารถที่จะคงอยู่ในสภาพเดิมได้ ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่สามารถบังคับให้บุคคลหรือสิ่งใดก็ตามเป็นไปตามความปรารถนาของเรา ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นบนพื้นฐานที่การที่บุคคลอื่นกระทำการพูด หรือคิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ไม่ลงรอยเหมือนกับเรา หรือการคาดหวังว่าสิ่งต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามความต้องการของเรา (ชลธรร เทียนส่องใจ. 2553: 75-76)

ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์

พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่า จะเป็นคนหรือสัตว์ และสิ่งของ เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เป็นวัตถุหรือเป็นเรื่องของจิตใจ ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตหรือโลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตาม ทั้งหมดล้วนแต่เป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย การกระทำหรือกรรมใด ๆ นั้นไม่ได้เกิดจากพระเจ้าหรืออยู่ในความดูแลของพระเจ้าสิ่งต่าง ๆ ในโลกนั้นจะมีสิ่งใดคงที่ถาวรหรือเป็นนิรันดร์ แต่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปนี้จะไปตามลักษณะของธรรมชาติ เรียกว่า ไตรลักษณ์ แปลว่า “ลักษณะ 3 อย่าง” หมายถึงสามัญลักษณ์หรือลักษณะที่เสมอกัน หรือข้อกำหนด หรือสิ่งที่มีประจำอยู่ในตัวของสังขารทั้งปวงเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ 3 อย่าง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 2539) ได้แก่

1. อนิจจตา (อนิจจัง) หมายถึง ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป
2. ทุกขตา (ทุกข์) หมายถึง ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว
3. อนัตตตา (อนัตตา) หมายถึง ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง ไม่ใช่ของใคร ไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของใคร

จากความเข้าใจตามความเป็นจริงตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว จึงเป็นคำอธิบายได้เป็นอย่างดีในเรื่องภาวะของความขัดแย้งว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์เพราะความคิดหรือการกระทำของมนุษย์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่สามารถที่จะคงอยู่ในสภาพเดิมได้ ด้วยเหตุนี้ เราจึงไม่สามารถบังคับให้บุคคลหรือสิ่งใดก็ตามเป็นไปตามความปรารถนาของเรา ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นบนพื้นฐาน การที่บุคคลอื่นกระทำการพูด หรือคิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ไม่ลงรอยเหมือนกับเราหรือการคาดหวังว่าสิ่งต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามความต้องการของเรา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง

แนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาทางสังคมแบบบูรณาการ คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาช่วยในการไกล่เกลี่ยจะเป็นประโยชน์เป็นอย่างมาก โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือการนำหลักสติปัฏฐาน 4 มาประยุกต์ใช้ เพราะหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นธรรมชั้นเอกทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง สามารถนำมาเป็นแนวทาง ในการดำรงชีวิตในทุกแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสติปัฏฐาน 4

เป็นหลักปฏิบัติทำที่สมบูรณ์ที่สุดมีปรากฏอยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นหนทางเดียวที่จะทำให้จิตใจบริสุทธิ์หมดจดทำให้ผลจากทุกข์ และบรรลุมรรคผลนิพพาน และสติปัฏฐาน 4 ชื่อว่าเป็นเอกายนมรรคหรือทางสายเอก (พระโสภณมหาเถระ (มหาศรียาตอ), 2549) สติปัฏฐาน จึงเป็นคำที่ตั้งของสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน หรือตั้งสติกำหนดพิจารณาสงบทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่างๆ และความเป็นไปทั้งหลายโดยรู้ทันเท่าตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายที่ทำให้มองเห็นเพียงแต่อำนาจกิเลสมี 4 อย่าง คือ

1. กายานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาการมีสติกำกับดูรู้เท่าทันกายและเรื่องของทางกาย
2. เวทนานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา หรือการมีสติกำกับดูรู้เท่าทันเวทนา
3. จิตตานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต หรือการมีสติกำกับดูรู้เท่าทันจิต หรือสภาพ และอาการของจิต
4. อัมมานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมหรือการมีสติกำกับดูรู้เท่าทันธรรม เรียกสั้น ๆ ว่า กายเวทนา จิตธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2539) ผู้ใดปฏิบัติตามแนวแห่งสติปัฏฐาน 4 นี้อย่างต่อเนื่องด้วยความเพียรและความฉลาดย่อมจะได้บรรลุมรรคผล นิพพาน สามารถตัดมูลเหตุแห่งวิภวภูตจากการเวียนว่ายตายเกิดไม่หลงผิดในสภาวะธรรม มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จิตของผู้ผู้นั้นจะมีความสงบร่มเย็นไม่เร้าร้อนเพราะเพลิงกิเลสต้นหา พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติธรรมแนววิปัสสนากรรมฐานว่ามีอยู่ 4 ประการ คือ เมื่อใกล้ตายจะได้สติ ระลึกถึงบุญกุศลคุณงามความดีที่ตนได้ทำไว้ ไม่หวั่นกลัวต่อความตาย เมื่อตายแล้วจะได้ไปสู่สุคติ คือการเกิดในโลกสวรรค์หรือกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ที่เป็นบัณฑิตชนถ้อยคำไม่บรรลู่ในชาตินี้ก็เป็นอุบัตินิสัยส่งเสริมให้บรรลุมรรคผล นิพพานในชาติหน้าต่อไปแต่ถ้าได้เจริญวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 นี้เป็นเวลา 7 วัน ถึง 7 ปีต่อเนื่องกัน จะได้ผลคือจะได้เป็นบรรลู่ธรรมในชาตินี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/12/128-131/137-138)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสติปัฏฐาน 4

สติปัฏฐาน 4 เป็นหลักการภาวนาตามมหาสติปัฏฐานสูตร(พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐออนไลน์) เป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐาน 4 มี 4 อย่างการตามอนุปัสสนาในกาย เวทนา จิต และทำสติปัฏฐาน รวมความหมายถึงศีล 5

โดยคำว่า สติ หมายถึง ความระลึกรู้ ไม่ลืมสติเป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตที่ติงามเท่านั้น ไม่เกิดกับอกุศลคอยช่วยให้จิตที่ติงามนึกถึงแต่เรื่องที่เป็นประโยชน์ให้ผลเป็นความสุข ระลึกถึงแต่สิ่งที่ไม่ก่อเกิดโทษคือ กิเลสส่วนปัญญา แปลได้หลายอย่างแต่ในมหาสติปัฏฐานสูตร และสติปัฏฐานสูตรหมายถึงความตั้งมั่นความแน่วแน่มั่นไม่ปล่อยเวลาให้เสียประโยชน์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546)

โดยรวมคือเข้าไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงคือ วงจรปฏิจกสมุปปาท เพื่อให้เห็นไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณะจนละคลายความยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง (บรรจบ บรรณรุจิ, 2535)

1. กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมนึกว่ากายเป็นแค่ที่รวมของธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ มาประชุมรวมกันเป็นร่างกายไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็นรูปธรรมหนึ่งๆ อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจกสมุปปาท ก็จะทำให้ความเกิดดับ และเห็นว่ากายล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

2. เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมว่าเวทนา ทั้งสุข ทุกข์ อุเบกขา มีและไม่มีอามิส ล้วนเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็นแค่นามธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจสงมุขบาท ก็จะเห็นความเกิดดับ และเห็นว่าเวทнал้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

3. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมว่าจิตมีเหตุใกล้คือเจตสิกมากมายเป็นปัจจัยให้เกิดอยู่ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธหรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง ที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจสงมุขบาท ก็จะเห็นความเกิดดับ และเห็นว่าจิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (ทรงกรด มั่นสิงห์, 2563)

4. ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติไม่ลืมว่า โลภกรรมทั้งปวงเกิดจากเหตุปัจจัยมากมาย ไม่มองด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองเป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจสงมุขบาท ก็จะเห็นความเกิดดับ และเห็นธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2532)

ทักษะการไกล่เกลี่ย

การทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการระงับข้อพิพาททางเลือกในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ข้อพิพาทระงับลงด้วยความพึงพอใจของคู่พิพาททั้งสองฝ่าย ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจึงจำต้องตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองว่า การทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นคนกลาง ทำหน้าที่สนับสนุน อำนวยความสะดวกช่วยเหลือและส่งเสริมให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ อันนำไปสู่การระงับข้อพิพาท โดยต้องระมัดระวังตนไม่ทำตนเป็นตัวแทนของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลาง ปราศจากอคติต่อคู่พิพาทและเป็นผู้อยู่ในศีลธรรมอันดี ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม กระทำในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรม ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีจิตสำนึกที่ดี ด้วยความสุจริต เสมอภาค และเต็มกำลังความสามารถ รอบคอบ รวดเร็ว โปร่งใส และตรวจสอบได้ มีความรู้ความเข้าใจในระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยคำนึงถึงประโยชน์ของทางราชการและประชาชนเป็นสำคัญ ทั้งมุ่งถึงประโยชน์และหนทางต่าง ๆ ที่จะทำห้คู่ความสามารถตกลงกันได้ เพื่อให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ประชาชนทั้งจะต้องแสดงให้เห็นปรากฏด้วยว่าตนไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับคดีความเรื่องนั้น ๆ ไม่ว่าในทางใดทางหนึ่ง (อดุลย์ ชันทอง, 2554: 71)

ในการประนีประนอม คู่พิพาททั้งสองฝ่ายต้องมีความพร้อมที่จะพูดคุยกัน เพื่อหาทางออกร่วมกัน การที่คู่พิพาทจะสามารถพูดคุยกันได้ต้องอาศัยบุคคลที่สามเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ให้คู่พิพาทสามารถพูดคุยกันได้ โดยผู้ประนีประนอมทำหน้าที่ในการช่วยกำกับกระบวนการ ประนีประนอมให้สามารถดำเนินการประนีประนอมกันได้อย่างประนีประนอม (Compromising) จัดได้ว่าเป็นหลักการในทางรัฐศาสตร์ที่นำมาประยุกต์ใช้ เมื่อเกิดการตึงตัวในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากันท่ามกลางการเผชิญหน้า เพื่อเจรจาต่อรองในสิ่งที่แต่ละฝ่ายต้องการ บรรยายภาคเติมไปด้วยหลักแนวคิดและทฤษฎี คือ “แสวงจุดร่วม และ สงวนจุดต่าง” จึงจะสามารถทำให้บรรลุข้อตกลงร่วมกันได้ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2547: 101-102)

บทบาทหน้าที่สำคัญประการแรกจึง คือการเข้าไปเพื่อช่วยเหลือให้คลายความตึงตัวในสถานการณ์ของความขัดแย้งต่าง ๆ รูปแบบของการเข้าไปเพื่อเจรจาต่อรองให้แต่ละฝ่ายได้ในสิ่งที่ต้องการ บทบาทหน้าที่สำคัญจึงต้องเริ่มต้นเพื่อค้นหาคู่จุดร่วมของแต่ละฝ่ายว่า มีจุดร่วมเดียวกันอย่างไร ส่วนจุดที่แตกต่างกันให้สงวน

เอาไว้ก่อน เพื่อที่จะให้ได้ให้มีการตกลงจุดร่วมที่เป็นอย่างเดียวกัน นำไปสู่การประนีประนอมกันได้นั้นเอง นอกจากนี้ บทบาทและหน้าที่หลักของผู้ประนีประนอม คือเรื่องของการอำนวยความสะดวกในการประนีประนอม การให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการให้ความรู้และความเข้าใจในการประนีประนอม โดยตระหนักถึงประโยชน์ในการร่วมกันแก้ปัญหา (ชลากร เทียนส่องใจ, 2556: 91) ผู้ประนีประนอมเป็นผู้ไม่มีส่วนได้เสียในข้อพิพาทที่คู่ความทั้งสองฝ่ายมีต่อกัน และเป็นคนกลางที่เข้ามาช่วยทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับเข้ามาคืนดีกันอีก (นพพร โพธิ์รังสิยากร, 2552: 18) โดยการนำคู่ความทั้งสองฝ่ายมาพบปะกันซึ่งหน้าเพื่อเจรจากัน เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารกัน และช่วยจัดความเป็นศัตรูที่มีต่อกัน ช่วยเสาะหาข้อมูลที่จะช่วยให้การเจรจาประสบผลสำเร็จ ช่วยจัดข้อยุ่งยากต่าง ๆ ที่ขัดขวางการเจรจาออกเสีย ช่วยแปลหรือตีความสิ่งที่คู่พิพาทอีกฝ่ายได้พูด เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันแต่ผู้ประนีประนอมไม่มีหน้าที่ในการชี้ขาดข้อพิพาท

ขั้นตอนในการไกล่เกลี่ย

1. ลดภาวะอารมณ์

ลดภาวะอารมณ์ จากความขุ่นเคือง โกรธแค้น (โทสะ) มาสู่ความต้องการหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

1.1 การมีสติเราย่อมเห็นได้ว่า ความขัดแย้งมักทำให้เรามีสติน้อยลง ปฏิกริยาตอบโต้จะเกิดอย่างรวดเร็ว อารมณ์ความรู้สึกก็รุนแรงจนสติขาดหายไป การไกล่เกลี่ยช่วยให้เกิดความรู้ตัวระดับหนึ่ง การกระทำ ความคิดและความรู้สึกจะเปิดกว้างยอมรับผู้ไกล่เกลี่ย หากผู้ไกล่เกลี่ยมีสติตระหนักก็จะช่วยให้คู่ขัดแย้งมีสติมากขึ้นด้วย

1.2 ความเป็นมิตร ความขัดแย้งก่อให้เกิดบรรยากาศที่คุกรุ่นด้วยโทสะ ดังนั้นเมื่อมองคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจึงเห็นผิดจากความเป็นจริง โทสะและความเครียดจึงขยายตัวขึ้น การไกล่เกลี่ยช่วยให้คู่ขัดแย้ง ไปพบปะกับผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นมิตรที่ดีของทั้งสองฝ่าย อะไรก็ตามที่ไม่สะดวกจะพูดหรือทำเพราะมีความโกรธ และระแวงกัน ล้วนสามารถทำได้ทั้งนั้นหากมีมิตรภาพต่อกัน

1.3 ความร่วมมือ ทันทิที่คู่ขัดแย้งยอมรับข้อเสนอให้มีการไกล่เกลี่ย แม้ว่าภายนอก เขาจะยังคงทะเลาะหรือปะทะกันต่อ เขาก็เริ่มต้นที่จะให้ความร่วมมือ เขายอมรับที่จะติดต่อกันโดยอ้อม (ผ่านผู้ไกล่เกลี่ย) ยิ่งทั้งสองฝ่ายเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดและแผนการของตนให้ผู้ไกล่เกลี่ยรับรู้มากเท่าไร ความร่วมมือระหว่างคนทั้งสองก็ยิ่งเพิ่มพูนมากเท่านั้น

2. ทำความเข้าใจสถานการณ์ความขัดแย้ง

2.1 อารมณ์ความรู้สึก เมื่อความขัดแย้งปรากฏตัวขึ้น มักส่งผลให้เกิดแรงกดดันในตัวเองและเก็บกดอารมณ์เอาไว้ครั้นเมื่อแสดงอารมณ์ออกมา ก็มักจะมาพร้อมกับความโกรธและความขุ่นเคืองซึ่งอารมณ์ที่ถูกเก็บกดนี้จะมีผลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของคู่ขัดแย้ง และบ่อยครั้งเมื่อความขัดแย้งถูกพัฒนาไปสู่อารมณ์ความโกรธเกลียด เริ่มมีการกระทบกระทั่งโต้ตอบกันและปฏิเสธฝ่ายตรงข้าม สิ่งที่ตามมาคือการป้องกันตนเองและความขุ่นเคืองของทั้งสองฝ่าย ช่วงขณะนี้ประเด็นซึ่งเป็นสาเหตุแรกเริ่มของความขัดแย้งจะถูกหลงลืมไป สิ่งที่ถูกกลายเป็นปัญหาเข้ามาแทนที่คือพฤติกรรมที่คู่กรณีกระทำต่อกันหลังจากนั้น ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องมีสติเท่านั้นและต้องรู้สิ่งนี้ด้วย

- 1) แต่ละฝ่ายมีความรู้สึกอย่างไรกับตนเองในความขัดแย้ง
- 2) แต่ละฝ่ายมีความรู้สึกอย่างไรกับอีกฝ่ายในความขัดแย้ง
- 3) แต่ละฝ่ายคิดว่าอีกฝ่ายเข้าใจความรู้สึกของตนเองมากน้อยแค่ไหน

ประเด็นที่ผู้ไกล่เกลี่ยพึงใส่ใจ เมื่อฟังจากทุกฝ่ายแล้ว เราเห็นว่ามีความรู้สึกเจ็บปวดอันใดบ้างที่จำเป็นต้องให้คู่กรณีรับรู้และจะคลี่คลายอารมณ์ที่เกิดขึ้นนี้อย่างไร

โจทย์ การจัดการกับอารมณ์ที่กำลังลุกลามขยายตัว คือ มีสติรู้เท่าทัน พิจารณาถึงผลที่ตามมา ใช้การบำเพ็ญเมตตา ช่วยให้ได้แต่ละฝ่ายมีความเข้าใจความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างรอบด้าน และ ช่วยเป็นสื่อกลางในการฝากคำขอโทษหรือคำพูดที่แสดงความตั้งใจในที่จะแก้ไขปัญหา

2.2 มุมมองของแต่ละฝ่าย ในฐานะของผู้ไกล่เกลี่ยเราต้องมีความสามารถที่จะมองปัญหาจากมุมมองของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้เพื่อที่จะเข้าใจแต่ละฝ่ายได้อย่างแท้จริง เราอาจสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นขณะที่คุยกับผู้ขัดแย้งโดยใช้คำถามเหล่านี้ การเข้าใจทัศนะของคู่ขัดแย้ง คือ แต่ละฝ่ายเข้าใจถึงประเด็นของความขัดแย้งอย่างไรและมีความคิดเห็นหรือเหตุผลอย่างไร แต่ละฝ่ายเห็นว่าอีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจถึงประเด็นที่ขัดแย้งอย่างไรและเห็นอีกฝ่ายมีความคิดเห็นหรือเหตุผลอย่างไร

ประเด็นที่ผู้ไกล่เกลี่ยพึงใส่ใจ คือ ความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ส่วนใดบ้างที่ยังขาดหายไป เรื่องไหนบ้างที่คู่ขัดแย้งเข้าใจอีกฝ่ายหนึ่งผิดไป ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ประเด็นใดบ้างที่ยังเข้าใจสับสนและต้องทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนหลังจากที่รับรู้มุมมองของแต่ละฝ่ายแล้ว เราเห็นว่ามีความเข้าใจผิดตรงจุดไหนบ้างที่ต้องแก้ไข

2.3 ดูประวัติศาสตร์การแก้ไขปัญห เคยมีการแก้ไขปัญหามาอย่างไรบ้างและส่งผลอย่างไร

3. วิเคราะห์ความขัดแย้ง

3.1 จุดยืนของแต่ละฝ่าย จุดยืนเป็นแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งที่กำลังดำเนินอยู่ ซึ่งโดยมากแล้วเป็นจุดที่ทำให้ความขัดแย้งยังไม่อาจคลี่คลายได้หรือยังไม่อาจเข้ามาสู่การหาข้อตกลงร่วมกัน

3.2 อะไรความต้องการหรือความเข้าใจที่แท้จริง การที่ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่สิ่งสำคัญ ส่วนหนึ่งมาจากการที่ทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจความต้องการหรือไม่เข้าใจความเข้าใจที่แท้จริง เช่นปัญหา ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์หากทำให้เข้าใจความต้องการที่แท้จริง ก็อาจจัดสรรผลประโยชน์ได้ลงตัว

3.3 สิ่งที่ถูกอุปสรรคและข้อจำกัด อุปสรรคหรือข้อจำกัดอาจมีได้หลายปัจจัย ซึ่งอาจมาจากทางฝ่ายคู่ขัดแย้ง ตัวผู้ไกล่เกลี่ย สถานการณ์แวดล้อม ฯลฯ สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าเรารู้ถึงปัจจัยต่างๆเหล่านี้หรือไม่ เพื่อที่เราจะได้เตรียมหาแนวทางข้ามพ้นหรือจำกัดอุปสรรคและข้อจำกัดที่มี

4. หาทางออกหรือข้อตกลงร่วมกัน

วิธีหนึ่งที่เอื้อให้เกิดทางออกใหม่ ๆ คือ การแยกการกระทำบางอย่างออกจากกัน คือ จินตนาการ การประเมินผล และการตัดสินใจ

4.1 จินตนาการ เราสามารถจินตนาการให้พ้นจากกรอบความเคยชินเดิม ๆ ได้ด้วย การรวบรวมทางเลือกให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ก่อนที่จะประเมินข้อดีข้อเสียอย่างจริงจัง

4.2 การประเมิน เราสามารถประเมินข้อแนะนำแต่ละข้อได้โดยการพิจารณาว่ามีข้อบวกข้อลบอย่างไรบ้าง วิธีนี้จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่ง ก่อนที่จะมีการคิดให้รอบคอบ

4.3 การตัดสินใจ เมื่อใคร่ครวญถึงผลต่าง ๆ ที่จะติดตามมาจากข้อเสนอแต่ละข้อแล้ว ควรให้คู่ขัดแย้งเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง

จากการที่คนเราเกิดความขัดแย้งกันด้วยปัญหาและเหตุผลต่าง ๆ กัน จึงทำให้ต้องมีคนกลางสำหรับขจัดความขัดแย้ง แก้ปัญหา หาทางออกของความขัดแย้งให้ทั้ง 2 ฝ่าย เข้าใจและตกลงกันได้ คนกลางดังกล่าวคือผู้ไกล่เกลี่ย

สรุป

จากการศึกษาดังกล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า คติมีข้อพิพาทที่ขึ้นมาสู่ศาลนั้น เมื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทั่วไปมีทั้งที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ ในส่วนที่ไม่ประสบผลสำเร็จหรือตกลงกันไม่ได้นั้น ผู้ศึกษาพบว่า ในข้อพิพาทพบว่าในข้อพิพาทดังกล่าวจะมีอารมณ์ของคู่ความแอบแฝงอยู่ ความไม่เข้าใจกัน ความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ปัญหาที่ค้างคาใจยังไม่ได้รับการสะสาง ยังไม่ได้ให้อภัยกัน ล้วนทำให้ขาดสติมองปัญหาที่เกิดขึ้นจากมุมมองของตนเองเท่านั้น หากไม่สามารถจัดความไม่เข้าใจกัน ปัญหาที่ค้างคาใจยังไม่ได้รับการสะสางและยังไม่ได้ให้อภัยให้แกกัน การไกล่เกลี่ยให้ประสบผลสำเร็จจึงเกิดขึ้นได้ยาก การใช้หลักสติในพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในการไกล่เกลี่ยมีส่วนช่วยให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จมากขึ้น หลักธรรมเหมือนเครื่องเตือนสติทำให้คู่ความแต่ละฝ่ายมีสติไม่ใช่เพียงอารมณ์ เมื่ออารมณ์ตกลงแล้วจึงมองเห็นเหตุผล การใช้เหตุผลก็จะมีมากขึ้นมากกว่าการใช้อารมณ์เป็นเครื่องตัดสิน การมองปัญหาและทางแก้ไขปัญหาก็จะมีความหลากหลายจนสามารถหาทางออกที่ดีและเป็นธรรมกับคู่ความทุกฝ่าย ทั้งผลจากการนำหลักธรรมมาใช้ในการไกล่เกลี่ยระงับคดีข้อพิพาท นอกจากจะทำให้คู่ความตกลงกันได้ทางคดีโดยไม่มีผู้แพ้ผู้ชนะ ยังช่วยให้คู่ความสามารถปรับความเข้าใจกันให้อภัยแก่กัน เข้าใจกันซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอันเป็นเป้าหมายและวัตถุประสงค์สำคัญอย่างยิ่งในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท หลักธรรมในความหมายของผู้ศึกษา ไม่จำกัดเฉพาะพุทธศาสนาแต่ละศาสนาล้วนมีหลักธรรมคำสอนเพื่อให้คนเป็นคนดี ปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องไม่เร้าตเอาเปรียบกัน ผู้ใดกระทำความผิดผู้นั้นย่อมได้รับการลงโทษไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น หัวใจหลักธรรมของแต่ละศาสนาจึงมีส่วนช่วยให้คู่ความมีสติระลึกว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ ซึ่งส่งผลให้การเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นไปในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือคู่ความแต่ละฝ่ายได้รับความเป็นธรรมและยังสามารถนำหลักธรรมด้านอื่น ๆ มาใช้ในการไกล่เกลี่ยให้สำเร็จผลได้อีกและยังสามารถนำหลักสติมาเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย เพื่อไม่ให้เกิดข้อพิพาท ยังให้เกิดความสงบสุขในสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกริก พิสัยพันธ์. (2022). *สติพื้นฐาน 4 กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย.
- ชลธรร เทียนส่องใจ. (2553). การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นพพร โพธิ์รังสิยากร. (2552). ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ย. *รายงานการวิจัย*. หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่น 12 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ทรงกรด มั่นสิงห์, (2563). *ปุจฉา-วิสัชนา เล่ม 1 : เริ่มต้นปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: น้ำการพิมพ์.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2535). *ปฎิจจสมุปบาท*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2546). *มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน*. แปลโดย พระคันธสารากิวงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *ธรรมกับการพัฒนาชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2532). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2547). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้างจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อดุลย์ ชันทอง. (2554). *คู่มือการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทของประชาชน*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

ภาษาอังกฤษ

- Banaruchi B. (1992). *Paticcasamuppada*. Bangkok: Dhamma sabha publishing house.
- Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (1996). *Dhamma and life development*. 2nd printing. Bangkok: Buddhaddham Foundation Publishing House.
- Khanthong A. (2011). *Manual for mediation and conciliation of public disputes*. Khon Kaen: Klang Nanawittaya printing house.
- Mansingh S. (2020). *Puja-Visatchana volume 1: Starting to practice Dhamma*. Bangkok: Nam printing.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka Mahachulalongkornrajavidyalaya edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- _____. (2003). *Thai Tripitaka Mahachulalongkornrajavidyalaya edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya
- Phisaiphan K. (2022). *Satipatthana 4 and the development of quality of life*. Mahachulalongkornrajavidyalaya university. Thailand.
- Phothirangsiyakorn N. (2009). *Legal problems regarding conflict management through mediation. research report*. advanced justice administration course, class 12, college of justice office of the court of justice.
- Phra Sophon Maha Thera (Mahasi Sayadaw). (2003). *Mahasatipatthana sutta the road to nirvana. translated by Phra Khanthasraphiwong*. 2nd printing. Bangkok: Thai daily printing.
- Phra Thepwetthi (Prayut Payutto). (1989). *Buddhadhamma*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya under Royal Patronage.

Phra Mahahansa Thammahaso. (2004). Conflict management model using the Buddhist santi method: study and analysis of the Mae Ta Chang river basin, Chiang Mai province. *Doctor of Buddhist studies thesis*. Graduate school Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Tiensongchai C. (2010). Buddhist mediation negotiation. Principles and tools for managing conflict. *Doctor of Buddhism thesis*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การใช้บาตรของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา

Using the Alms-Bowl (Pāta) of Monks and novices in Buddhism

พระครูบรรวรวิพิตักษ์

Phrakhru Bowornwareephithak

ไพฑูรย์ สวนมะไฟ

Phaitoon Suanmafai

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail narongko251@gmail.com

(Received: February 25, 2024/ Revised: April 21, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการใช้บาตรของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาบาตรคือภาชนะที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ใช้อาหารบิณฑบาตของชาวบ้านที่ทำบุญด้วยการตักบาตร วัสดุที่ทรงอนุญาตให้ใช้ทำบาตรมี 2 คือดินเหนียว และเหล็ก บาตรมี 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก พระพุทธเจ้าได้ทรงวางบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้บาตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ (1) การใช้บาตรเพื่อรับปัจจัยสี่ (2) พระอุปัชฌาย์บอกการใช้บาตรแก่ภิกษุผู้บวชใหม่ว่าเป็นกิจวัตร (3) การใช้บาตรเป็นส่วนหนึ่งของพุทธกิจและ (4) การใช้บาตรในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธุดงค์วัตร ประโยชน์ของการใช้บาตรโดยภาพรวมมี 2 อย่าง ได้แก่ 1) ด้านการดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ คือใช้เป็นภาชนะรับข้าวและอาหารที่ชาวบ้านทำบุญโดยการตักบาตร 2) ประโยชน์ด้านการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน คือพระสงฆ์ได้อาศัยชาวบ้านถวายข้าวและอาหารสำหรับเลี้ยงชีพ ส่วนชาวบ้านได้ทำบุญกับพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์เป็นเพื่อนบุญอันดีงาม ทำให้ท่านมีผลมาก ส่วนการพัฒนาพฤติกรรมของพระภิกษุด้วยการอุ้มบาตร โดยรวมมี 2 อย่าง ได้แก่ 1) การพัฒนากาย จิต และปัญญาของตน เช่น ทำให้เกิดความรู้สึกรวม เป็นต้น 2) การสงเคราะห์ชาวบ้านในการทำบุญ

คำสำคัญ: บาตร; พระภิกษุสามเณร; พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to present using the alms-bowls (Pāta) of monks and novices in Buddhism. The alms-bowl (Pāta) is a container that the Lord Buddha allowed monks to use to receive alms from villagers who make merit by giving alms. The two materials allowed for making alms-bowls (Pāta) are clay and iron. There are 3 sizes of alms bowls: large, medium and small. The Lord Buddha has laid down the provisions regarding the use of alms-bowls (Pāta) in Theravada Buddhism as follows: (1) Using alms-bowls (Pāta) for Receive the four factors, (2) the preceptor tells the use of alms-bowls (Pāta) to newly ordained monks as a routine practice, (3) the use of alms-bowls (Pāta) is part of Buddhist activity and (4) the use of alms

bowls is part of the Dhutanga practice. Overall, there are 2 benefits of using alms bowls: 1) the lifestyle of monks that is, it is used as a container for receiving rice and food that villagers make merit by giving alms to monks, 2) Benefits in interaction with the community that is, the monks relied on the villagers to offer rice and food for a living. As for the villagers, they made merit with the monks, because monks are good fields of merit. It makes eating very effective. As for developing the behavior of monks by holding alms-bowls (Pāta), there are 2 things: 1) Developing one's physical, mental, and intellectual abilities, such as creating composure, etc., 2) Supporting villagers in making merit.

Keywords: the Alms-Bowl (Pāta); Monks and Novices; Buddhism

บทนำ

บาตร หมายถึง ภาชนะที่ภิกษุสามเณรใช้รับอาหารบิณฑบาต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) 2558: 180) พระพุทธองค์ทรงบัญญัติลักษณะของบาตร ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำหรับการดำรงชีพของพระภิกษุ ทรงตรัสว่า ที่ชื่อว่า บาตร ได้แก่ บาตร 2 ชนิด คือบาตรเหล็ก และบาตรดินเผา ส่วนขนาดของบาตร พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ 3 ขนาด คือ (1) บาตรขนาดใหญ่ (2) บาตรขนาดกลาง (3) บาตร ขนาดเล็ก พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าที่ชื่อว่า บาตรขนาดใหญ่ จุข้าวสุกจากข้าวสาร 2 ทะนาน จุกองเคี้ยว เศษหนึ่งส่วนสี่จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุกนั้น ที่ชื่อว่า บาตรขนาดกลาง จุข้าวสุกจากข้าวสาร 1 ทะนานจุกองเคี้ยวเศษหนึ่งส่วนสี่จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุกนั้นที่ชื่อว่า บาตรขนาดเล็ก จุข้าวสุก จากข้าวสารครึ่งทะนาน จุกองเคี้ยวเศษหนึ่งส่วนสี่จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุกนั้น บาตรมีขนาดใหญ่ กว้านั้นเป็นบาตรที่ใช้ไม่ได้ บาตรมีขนาดเล็กกว่านั้นก็เป็นบาตรที่ใช้ไม่ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/2/602/124) บาตรที่ทรงอนุญาต มี 2 อย่าง คือ บาตรเหล็กและบาตรดิน หมายถึงบาตรดินเผาซึ่งสุ่มดำสนิท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2558: 179) บาตรได้มีการเริ่มการใช้ก่อนสมัยพุทธกาล นักบวชสันยาสีได้มีการนำผลไม้เต่า, เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ ขนาดใหญ่ที่แห้ง เอาเมล็ดออก ดินเผา กะโหลกผี ใช้เชือกร้อยเป็นห่วงสำหรับใช้ถือ หรือหิ้ว หรืออาจจะคล้องที่บ่าด้วยก็ได้เพื่อรับอาหาร แต่อาหารส่วนใหญ่จะเป็นอาหารสด (พระสุริยนต์ ทสสนโย (น้อยสงวน), 2554: 11)

บาตร จึงถือว่าเป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารของพระภิกษุสงฆ์และถือเป็นสิ่งสำคัญ และมีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาได้สอนให้พระสงฆ์มีแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติและเนื่องจากสังคมนั้นๆ ได้มีหลักปฏิบัติและวิถีชีวิตอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงก่อให้เกิดสิ่งที่ตั้งถามอันเกี่ยวเนื่องกับบาตรโดยตรงหลายประการ เช่น เป็นที่มาของพระพุทธรูปปางประสาธน์บาตร อีกทั้งภูมิปัญญาในเรื่องของการทำบาตร (อิสระพงษ์ พลธานี, ม.ป.ป.: 698-703)

บาตรมีความสำคัญทั้งต่อการเลี้ยงชีพของพระสงฆ์ ปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน นั่นคือการทำบุญ และพัฒนาตนที่อาศัยบาตรเป็นฐานหรืออุปกรณ์ ดังนั้นบทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอ 3 ประการสำคัญ คือ 1) ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบาตรตามพุทธานุญาต ซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงของพระสงฆ์ เพราะเป็นภาชนะในการรับข้าวที่ญาติโยมทำบุญตักบาตร 2) ประโยชน์ของการใช้บาตร ซึ่งเป็นประโยชน์โดยอ้อมหรือประโยชน์เชิงสังคม 3) การพัฒนาพฤติกรรมของพระสงฆ์ด้วยการอุ้มบาตรหรือใช้บาตร

ความหมายของบาตร

คำว่า บาตร มาจากภาษาบาลีว่า ปตต์ แปลว่า บาตร ในหลักฐานชั้นปฐมภูมิ พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปัตตวรรค พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงลักษณะของบาตรไว้ดังนี้บาตร ได้แก่บาตร 2 ชนิด คือ บาตรเหล็ก และบาตรดินเผา บาตรมี 3 ขนาด คือ (1) บาตรขนาดใหญ่จุข้าวสุกจากข้าวสาร 2 ทะนาน จุของเคี้ยวเศษหนึ่งส่วนสี่ 1 จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุก (2) บาตรขนาดกลางจุข้าวสุก จากข้าวสาร 1 ทะนาน จุของเคี้ยวเศษหนึ่งส่วนสี่ จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุก (3) บาตรขนาดเล็กจุ ข้าวสุกจาก ข้าวสารครึ่งทะนาน จุของเคี้ยว เศษหนึ่งส่วนสี่ จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุก บาตรมีขนาดใหญ่กว่านั้นเป็นบาตรที่ใช้ไม่ได้ บาตรมีขนาดเล็ก กว่านั้นก็เป็นบาตรที่ใช้ไม่ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/2/602/124) บาตร ภาชนะที่ภิกษุสามเณรใช้รับอาหารบิณฑบาต เป็นบริวารประจำตัวคู่กับไตรจีวร ซึ่งผู้จะอุปสมบทจำเป็นต้องมีจึงจะบวชได้ ดังที่เรีกยรวมกันว่า ปัตตจีวร และจัดเป็นอย่างหนึ่งในบริวาร 8 ของภิกษุ บาตรที่ทรงอนุญาตมี 2 อย่างคือ บาตรเหล็ก (อโยปัตต) และบาตรดิน (มตติกาปัตต หมายถึงบาตรดินเผาซึ่งสุ่มดำสนธิ) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) 2557: 179) บาตร (บาต) หมายถึง ภาชนะชนิดหนึ่งสำหรับภิกษุสามเณรใช้รับอาหารบิณฑบาต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 686) บาตรเป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารสุกของ ภิกษุชนิดหนึ่ง บาตรนี้เป็นบริวารดั้งเดิมของภิกษุในสมัยพุทธกาล พระภิกษุใช้บาตรดิน เป็นบาตรดิน เมาสุ่มไฟจนดำสนธิ ในสมัยต่อมาที่พัฒนาการมาเป็นกระเบื้องและบาตรเหล็ก (ปัจจุบันนิยมบาตร แสตนเลส เพราะสะดวกในการดูแลรักษา) อย่างอื่นสำหรับภิกษุไม่ทรงอนุญาตให้ใช้ และให้มีใช้ได้ลูกเดียว (ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี, 2550: 47)

บาตรในพระพุทธศาสนา

การใช้บาตร เริ่มมีการใช้มาก่อนสมัยพุทธกาล อย่างเช่นการนำผลน้ำเต้า, เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ ขนาดใหญ่ที่แห้ง เอาเมล็ดออก ดินเผา กะโหลกผี เป็นต้นของนักบวช สันยาสิ ที่ตัดก้านออกและใช้เชือกร้อยเป็นห่วงสำหรับใช้ถือ หรือหิ้ว หรืออาจจะคล้องที่บ่าด้วยก็ได้ เพื่อใช้รับอาหาร แต่อาหารส่วนใหญ่จะเป็นอาหารสด ที่จะต้องนำมาประกอบในการหุงต้มเองแทนที่จะเป็นอาหารที่สุก (พระวิจิตร ฐานุตตโร (เกิดไผ่ล้อม), 2551) สำหรับการใช้บาตร ในพระพุทธศาสนา มีภิกษุรูปหนึ่งท่านใช้บาตรกะโหลกผี สตรีผู้หนึ่งเห็นแล้วกลัวส่งเสียงร้องว่า ผู้นี้เป็นปีศาจแน่ คนทั้งหลายดำนิ ประณามว่า โฉนพวกพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงใช้บาตรกะโหลกผี เหมือนพวกปีศาจเล่า ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคเจ้าสั่งว่า ภิกษุไม่พึงใช้บาตรกะโหลกผีรูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/7/255/25) ภิกษุผู้ดำรงตนเป็นนักบวช เป็นผู้เว้นประกอบอาชีพอื่น มีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น เพราะคำว่า ภิกษุ แปลตามรูปศัพท์ว่า ผู้ขอมีปกติของการขอตามอย่างพระอริยะ คือไม่ออกปากขอ เพียงแต่ยืนนิ่งอยู่ ด้วยภิกขาจารวัตรเท่านั้น นี่เป็นอาการขอของพระอริยะทั้งหลาย บาตรที่นับว่าเป็นใบแรกในพุทธประวัติที่ท้าวหมื่นการมหารพหมถวายบริวาร ซึ่งมีบาตรรวมอยู่ด้วยถวายต่อพระองค์ (พระสุริยนต์ ทสสนีย (น้อยสงวน) 2554: 11) และเมื่อพิจารณาแล้วจะมีคำที่มีความสัมพันธ์กับบาตร นั่นคือ บิณฑบาต แต่เมื่อเราศึกษาประวัติความเป็นมาของคำว่า บิณฑบาต จะเห็นได้ว่ามีความเป็นมาที่ชัดเจน อาทิเช่นการบิณฑบาตมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเป็นพุทธวงศ์คือพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ในอดีตได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมา คงจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ ได้เสด็จเข้าไป บิณฑบาตในเมือง พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบจึงรีบเสด็จไปยืนเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุ

ไรพระองค์จึงทำให้หม่อมฉันได้ อายวงศ์ของเราเป็นวงศ์ กษัตริย์ ไม่เคยมีกษัตริย์องค์ใดออกไปเที่ยวภิกขาจาร เช่นนี้” (คณาจารย์เลี้ยงเซียง, 2547: 92) พระพุทธองค์ ตรัสว่า มหาบพิตร คำว่า วงศ์กษัตริย์นั้นเป็นวงศ์ของ พระองค์ ส่วนวงศ์ของอาตมาภาพ อันมีพระที่ปึงกรพระพุทธเจ้า เป็นต้นนั้น ชื่อว่าพุทธวงศ์ ซึ่งสำเร็จการเลี้ยงชีพ ด้วยภิกขาจารเท่านั้นแล้วตรัสพระคาถาว่า บุคคลไม่ควรประมาทในภินทบาตที่ตนได้รับ (วิเชียร มีผลกิจและสุริย์ มีผลกิจ, 2547: 16)

ความเป็นมาของบาตรในประเทศไทย ภูมิปัญญาในเรื่องของการทำบาตรถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ ศาสนาพุทธที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านานวิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ดังจะเห็น ได้ว่าชาวไทยได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็น รากฐาน ทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติและเนื่องจากสังคมไทยมีหลักปฏิบัติและวิถีชีวิตอยู่บน หลักของ ระพุทธศาสนา (วีรพล พิชนาหะรี, 2560: 14) บาตร ได้กระทำการต่อเนื่องสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจากรุ่นสู่รุ่น โดยจะทำบาตรแบบโบราณ กล่าวคือ บาตรโบราณที่ถูกต้องตามหลักศาสนาจะต้องมี 8 ชิ้น ไม่ว่าจะเป็น บาตรขนาดใด วัตถุประสงค์สำคัญที่ใช้ในการทำบาตรคือเหล็ก เดิมชาวบ้านจะใช้วัสดุที่มาจากกระป๋องสี ถังยาง มะตอย ฝาถังน้ำมันก๊าด ถังแก๊ส ฝากระป๋องรถ เป็นต้น โดยนำถังเหล็ก เหล่านั้นมาทำความสะอาดแล้วนำมาหลอมรวม กันปัจจุบันใช้เหล็กแผ่น และเหล็กเส้น เหล็กแผ่นทำตัวบาตร ส่วนเหล็กเส้นทำขอบบาตร การเริ่มต้นโดยการทำ โครงของบาตร ซึ่งประกอบด้วยเอ็นและฝาทั้ง 2 ข้าง การเชื่อมเหล็กในสมัยก่อนจะใช้ไฟ แต่ปัจจุบันเทคโนโลยี ก้าวหน้าจึงใช้การเชื่อมเหล็กแทนต่อจากนั้น ก็ตัดเหล็กมาปิดกึ่งให้เป็นรูปร่างโดยอาศัยกรรไกรมอญ ซึ่งมีขนาด ใหญ่พอสมควร และจะต้องมีการวัดขนาดจากกง ซึ่งสมัยก่อนใช้ดินสอที่ใช้เขียนกระดานชนวน (วีรพล พิชนาหะรี, 2560: 14)

ขั้นตอนทำลวดลายบาตร โดยใช้ค้อนลาย ที่มีขนาดสั้นและยาวต่างกัน และมีแท่งรองให้หมดโดยแช่ ในกรดที่ผสมกำมะถันอ่อนๆ ซึ่งสมัยก่อนไม่มีการล้าง แต่ปัจจุบันต้องการความสวยงาม มากขึ้นบาตรที่ได้เรียกว่า บาตรลาย ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปร่างบาตรแล้วยังมีรอยทองแดงที่เชื่อมไว้ปรากฏให้เห็นแล้วนำบาตรลายนี้ มาตีตะเข็บให้เรียบร้อยทั้งใบ โดยใช้การสังเกตด้วยตา ถ้าตีไปแล้วมี เม็ดๆ ขึ้นมา เราต้องไม่ตีซ้ำลงไปตรงนั้น ถ้า ตีซ้ำลงไปจะทำให้บาตรโป่งออกมาแล้วข้างยังต้องใช้มีดลูบดูด้วย แล้วอาจใช้ตะไบแต่งได้ด้วย ข้างจะไม่ใช้กระดาด หวายในการแต่งบาตร เพราะจะทำให้กินเนื้อบาตรเข้าไป ในการขัดตะไบบาตรนั้นข้างต้องไปนั่งที่มานั่งที่มีหู 2 หู ข้างไม้เท้ายัน ตะไบให้เป็น เส้นในทางเดียวกัน ขั้นตอนนี้ใช้เวลาพอสมควรพอๆ กับการตีบาตรเมื่อตะไบ เสร็จบาตรจะเงาสวย มองด้านบนเหมือนศีร์ษะมนุษย์ ดูแล้วไม่มีที่บรรจุเรียกว่าบาตรนี้ได้ ว่า “บาตรขาว” บาตร นี้ธรรมดาจะ ไพร่ควันต่อ บาตรจึงจะมีสีดำ เหมือนบาตรที่เราเห็นทั่วไปการรดน้ำ นี้ใช้เวลาไม่นาน แต่ถ้าเป็น พระกรรมฐาน ท่านจะนำบาตรขาวไปเผาเอง ซึ่งเรียกว่า “ระบบบาตร” คือการอบโดยการตั้งอิฐขึ้นมา นำบาตร วางไว้แล้ว นำเหล็กครอบ จุดไฟอบประมาณ 8-9 ชั่วโมง โดยให้บาตรแดงถึงขอบแล้วทิ้งไว้ให้ เย็นเอง โดยไม่ต้อง เปิดถึง เมื่อเสร็จแล้วเหล็กจะขั้บคาร์บอนออกมา จะดูสวยงามมาก (วีรพล พิชนาหะรี, 2560: 14)

ประโยชน์ของการใช้บาตร

ประโยชน์ของการใช้บาตร บาตร เป็นภาชนะที่ภิกษุสามเณรใช้รับใส่อาหารบิณฑบาต เป็นบริวาร ประจำตัวคู่กับไตรจีวร ซึ่งผู้จะอุปสมบทจำเป็นต้องมีจึงจะบวชได้ ดังที่เรียกรวมกันว่า “ปุตตจีวร ” และจัดเป็น บริหารอย่างหนึ่ง ในบริหารทั้ง 8 ของภิกษุ บาตรที่ทรงอนุญาต มี 2 อย่าง คือ บาตรเหล็ก และบาตรดิน เป็นที่ รองรับของใส่บาตร พระที่ไปบิณฑบาต คือไปรับอาหารที่เขาจะใส่ลงในบาตร และคำว่า บิณฑบาต หมายถึง

อาหารที่ใส่ลงในบาตรพระแต่เมื่อพิจารณาแล้วประโยชน์ของบาตร บาตรมีประโยชน์ (วีรพล พิชนาหะรี, 2560: 25-27) ดังนี้

1) ประโยชน์ด้านการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน การบิณฑบาตนั้นเป็นการปฏิบัติตามพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงมอบบาตรเอาไว้ให้เป็นเครื่องมือ สำหรับเลี้ยงชีพของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อต้องการให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพระภิกษุกับชาวบ้าน โดยชาวบ้านถวายปัจจัย 4 พระภิกษุก็ให้ธรรมะเป็นการตอบแทน การบิณฑบาตเป็นกิจ เป็นหน้าที่ เป็นกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์ต้องปฏิบัติในสมัยพุทธกาล ดังนั้นพระภิกษุจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยการพิจารณา คือปัจเจกชน

2) ประโยชน์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมัยพุทธกาลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระอัสสชิสาวกของพระพุทธเจ้า ท่านเดินบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ มีมารยาทก้าวไป ถอยกลับ แลเหลียว คู้แขน เหยียดแขน นำเลื่อมใส มีนัยน์ตาทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ ขณะนั้นอุปติสสมานพเห็นท่านแล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง จึงตามไปพูดปราศรัย อินทริย์ท่านฟังใส ผิงพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชเฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านขอใจธรรมของใครขอรับ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/2/252-254/407-408) เป็นการเอากริยาทางกายเดินบิณฑบาตเป็นสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อุปติสสมานพเห็นอาการ สำรวมก็มีจิตน้อมศรัทธาในตัวท่าน เป็นต้น

3) ประโยชน์ด้านปฏิมากร เรื่องความเป็นมาของบาตรกล่าวไว้ในปฐมสมโพธิ และพระวินัยปิฎก มหาวรรค ว่า บาตรใบแรกของพระพุทธเจ้าคือบาตรที่ขมิ้นการพรหมนำมาถวายคราวเสด็จออกทรงผนวช ณ ฝั่งแม่น้ำอนoma บาตรนั้นเกิดหายไปตอนรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดา ท้าวจตุมหาราช เทพผู้อภิบาลรักษาลोकประจำอยู่ที่ทิศทั้งสี่ ทรงหยั่งทราบในพระอริยาศัยจึงนำบาตร ศีลามีพรรณรังสีเขียวมาถวายองค์ละ 1 ใบ รวมเป็น 4 ใบ พระพุทธองค์ทรงรับบาตรทั้งสี่อธิษฐานเข้า เป็นใบเดียวกัน พระพุทธประวัติตอนนี้เป็นที่มาของพระพุทธรูปปางประธานบาตร จึงเป็นที่มาของธรรมเนียมการสร้างบาตรให้เป็นรอยประสานต่อกันเป็นตะเข็บ ประหนึ่งการประสานบาตรของ พระพุทธเจ้าในครั้งนั้นด้วย

4) ประโยชน์ด้านศาสนพิธี สังคมไทยถือว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชน ดังนั้นศาสนาจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชน พลเมืองได้ใช้หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ มาเป็นเครื่องมือในการประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาจิตใจของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้มีความมั่นคงและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสมานฉันท์ แต่การที่ประชาชนพลเมืองจะเข้าถึงหลักธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนานั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก เนื่องจากผลของการกระทำมีลักษณะเป็นนามธรรม เช่นเดียวกับเรื่องการศึกษาที่จะทำให้ผู้ที่รับการศึกษาได้เกิดปัญญาจริงๆ ย่อมเห็นผลอย่างไม่เหมือนการสร้างวัตถุต่างๆ ที่สามารถเห็นผลได้รวดเร็วทันใจ

5) ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ การบิณฑบาตเป็นการรักษาข้อวัตร ปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ เพราะเป็นกิจวัตรของการโคจรบิณฑบาต เพราะพระสงฆ์ต้องออกรับบิณฑบาตทุก เข้า ทั้งนี้ยังเป็นการเกี่ยวกับกริยามารยาทในการออกรับบิณฑบาต และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระภิกษุ สามเณร ที่จะได้นำไปเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติให้สมกับความเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่สมบูรณ์ อีกทั้งเพื่อจะได้ยังความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดแก่อุบาสกอุบาสิกาและผู้พบเห็นทั้งหลาย

การพัฒนาพฤติกรรมของพระภิกษุด้วยการอุปัชฌาย์

1) การอุปัชฌาย์ทำให้กายสงบ การเดินบิณฑบาตถือได้ว่าเป็นการเดินที่สมบูรณ์แบบ ท่านติชานท์ ฮันท์ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือเรื่อง เดิน วิถีแห่งสติว่า เดินให้ช้าลงและจดจ่อความสนใจของเธอลงไปในแต่ละก้าว มีสติอยู่ในการก้าวแต่ละก้าว ก้าวอย่างระมัดระวังและสงบ ก้าวด้วยอาการดำเนินแห่งพุทธองค์ (รสนา โตสิตระกูล แปล, 2524: 14) มุนีนั้้นอุปัชฌาย์เที่ยวไปไม่เป็นใบ้ก็สมมติตนว่า เป็นใบ้ไม่ควรดูหมิ่นทานว่าน้อย ไม่ควรดูแคลน ทายกผู้ให้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/25/719/669)

2) การอุปัชฌาย์ก่อให้เกิดความสำรวม การเดินบิณฑบาตของพระภิกษุสามเณรนั้น จะมีลักษณะพิเศษ ที่เป็นการกำหนดกิริยา อาหารทุกอย่างที่เดิน โดยการกำหนดรู้ จะต้องมีความสำรวมตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็น การก้าว การแลดู การคู้และเหยียดกาย เป็นต้น เมื่อพระภิกษุสามเณรมีการกำหนดทุกกิริยาอาการ ทุกอย่างก้าวแล้ว ก็จะทำให้บุคลิกภาพทางด้านกายมีความสำรวม และเมื่อเข้าไปบิณฑบาตยังหมู่บ้านแล้ว ก็ไม่ควรแสดงอาการรับ ร้อนลุกลี้ลุกลอน ไม่ควรกล่าววาจาใดๆ ที่เป็นการขออาหารจากชาวบ้านจะต้องมีความสำรวมกาย และวาจา ดัง ปรากฏความว่ามุนีเข้าไปถึงหมู่บ้านแล้วไม่ควรรับร้อนเข้าไปเรือนตระกูลอุปัชฌาย์เป็นผู้ ตัดการพูดคุยไม่ควรกล่าว วาจาเกี่ยวกับการแสวงหาของกิน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/25/717/669)

3) การอุปัชฌาย์ก่อให้เกิดมีสมาธิ พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลต้องได้รับการฝึกอบรม ปฏิบัติสมาธิภาวนา เกือบตลอดทั้งวัน ท่านเหล่านั้นจะสัมพันธ์กับผู้คนในหมู่บ้านก็ในกรณีของการแสดงธรรม และการรักษาจารเพื่อ หาอาหารประทังชีพไปวันหนึ่งๆ เท่านั้น ฉะนั้นเมื่อพระภิกษุ สามเณรต้องอาศัยอาหารจากชาวบ้าน ก็อาศัยเหตุ คือการบิณฑบาตนี้เป็นประโยชน์ในการฝึกหัด พัฒนาทางด้านจิตใจ ฝึกจิตให้มีสมาธิอยู่ตลอดเวลาเพราะว่าการ เดินบิณฑบาตก็คล้ายกับการเดินจงกรม สามารถใช้เป็นอุบายในการฝึกจิตให้มีสมาธิได้ และสมาธิที่เกิดขึ้นจาก การเดินจะต้องอยู่ได้นาน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า สมาธิที่ได้จากการเดินจงกรมตั้งอยู่ได้นาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/22/19/41)

4) การอุปัชฌาย์ก่อให้เกิดมีสติสัมปชัญญะ พระภิกษุต้องมีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ก่อน จะ ออกไปบิณฑบาต ขณะกำลังเดินบิณฑบาตอยู่ ทุกอย่างก้าว ทุกอริยาบถไม่ว่าจะเป็น การเปิดจีวร การเปิดฝา บาตร การยื่นบาตร ออกไปรับอาหาร การปิดฝาบาตร การเดินกลับเมื่อบิณฑบาตเสร็จแล้ว จะต้องตั้งอยู่บนพื้น ฐานของสติสัมปชัญญะอยู่เสมอการกำหนดรู้ขณะกำลังเดินบิณฑบาตจัดเป็นกายนุปัสสนาอย่างหนึ่ง เพราะ เป็นการกำหนดรู้กิริยาอาการต่างๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็น การยืน เดิน การเคลื่อนไหว เมื่ออยู่ใน กิริยาอาการ ใดๆ ก็ให้รู้ชัดในกิริยาอาการนั้นๆ ตามหลักสติปัฏฐาน ภิกษุนั้นเมื่อดำรงกายอยู่โดย อาการใดๆ ก็รู้ ชัดกายที่ดำรง อยู่โดยอาการนั้นๆ ด้วยวิธีนี้ ภิกษุจึงชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย/12/108-109/104-105)

5) การอุปัชฌาย์ก่อให้เกิดมีความสันโดษ พระพุทธองค์ตรัสสอนให้พระภิกษุเป็นผู้มี ความสันโดษ ในการบิณฑบาตตามมีตามได้ ก็เพื่อสอนให้รู้จักประมาณ ไม่ทะเยอทะยานในสิ่งซึ่งทำให้เกิดความโลภจนไม่สิ้นสุด อันเป็นทางที่จะให้เกิดความทุกข์ร้อน เป็นทางที่จะนำไปสู่หายนะ เพราะธรรมชาติของความโลภนั้นไม่มีขีด จำกัด (พุทธทาสภิกขุ, 2529: 141) ดังมีปรากฏในพระไตรปิฎก ความว่าภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้สันโดษด้วย บิณฑบาตตามมีตามได้ และกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ทั้งไม่ประกอบการแสวงหา ผิดที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่กระวนกระวาย และได้บิณฑบาตแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่ หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่ อนึ่ง เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมี ตามได้นั้น จึงไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่นเพราะภิกษุ โดยชน ไม่เกียจคร้าน มีความรู้ตัว มีสติกำกับในการสันโดษด้วย

บิณฑบาตนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/9/215/73)

6) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดปัญญาเห็นคุณค่าของอาหาร การบิณฑบาตส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาปัญญาในด้านให้รู้จักคุณค่าของอาหารที่บิณฑบาตได้มา จะต้องทำให้ถูกต้องทั้งสองฝ่าย ข้าว ปลา อาหารส่วนที่เป็นวัตถุดิบเป็นอาหารทางกาย การฉันอาหารเป็นเรื่องราวฝ่ายธรรมะ ต้องฉันให้ดี ฉันให้ถูกวิธี จะต้องฉันชนิดที่เป็นอาหารอย่าฉันอย่างเป็นเหยื่อ อย่าฉันเพื่อสนองกิเลส ข้าวปลาอาหารที่บิณฑบาตมาได้นั้นแหละฉันให้เป็นอาหารทางจิตใจด้วย คืออย่าฉันเพื่อความเอร็ดอร่อยให้เป็นเหยื่อของกิเลส ฉันเท่าที่เหมาะสมจะหล่อเลี้ยงร่างกายให้ปกติ แล้วจิตใจก็จะได้อาศัยอยู่บนร่างกายที่เป็นปกติ ฉะนั้นจึงต้องฉันอาหารโดยมีธรรมะอยู่ในอาหารที่เข้าไป (พุทธทาสภิกขุ, 2549: 28)

7) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดปัญญารู้จักการปล่อยวาง การออกบิณฑบาตของพระภิกษุ สามเณรในทุกๆ วันนั้น เป็นการส่งเสริมให้จิตใจไม่เกิดความยินดีในการสะสม พระภิกษุสามเณรต้องพิจารณาให้รู้จักคุณค่าที่แท้จริงของปัจจัย 4 โดยเฉพาะอาหารบิณฑบาต จะต้องไม่หลง ไม่ยึดติด ไม่พัวพัน ต้องประกอบด้วยปัญญามองเห็นโทษ จึงจะสามารถปล่อยวาง พัฒนาจิตให้บรรลุถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ถึงแม้ว่าจะบิณฑบาตได้อาหารมาน้อยก็ฉันด้วยปัญญา หากได้อาหารมากก็รู้จักการแบ่งปัน ไม่เก็บกักตนไว้ด้วยโมหะ โดยหวังว่าจะได้ไม่ต้องออกบิณฑบาตบ่อยๆ อันเป็นการขัดต่อพุทธบัญญัติ (วีรพล พิชนาหารี, 2560: 66-67)

8) การอุ้มบาตรเป็นการแสดงธรรมโปรดชาวบ้าน จุดมุ่งหมายการออกบิณฑบาตของพระภิกษุสามเณรด้านปรัถยะประโยชน์ประการแรก คือ เพื่อแสดงธรรมโปรดชาวบ้านที่ทำบุญตักบาตร เพราะบางครั้งชาวบ้านไม่มีเวลาได้เข้าวัดไปถือศีล ฟังธรรม ก็อาศัยการออกไปบิณฑบาตนี้แสดงธรรมโปรดชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจตามแต่ ความสามารถ โอกาส และเวลาที่จะอำนวยให้เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ชาวบ้านด้วยธรรมะให้มีหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง อันเป็นหน้าที่ของพระภิกษุ (วีรพล พิชนาหารี, 2560: 66-67)

9) การอุ้มบาตรเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านบำเพ็ญกุศล จุดมุ่งหมายของการออกไปบิณฑบาตด้านปรัถยะประโยชน์ ยังเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้ ชาวบ้านได้บำเพ็ญบุญในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่าการบำเพ็ญบุญหรือเหตุให้เกิดบุญนั้นมี 3 ประการ ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า ด้วยบุญกิริยาวัตถุ ความว่าภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้ คือ (1) บุญกิริยาวัตถุที่เสร็จด้วยทาน (2) บุญกิริยาวัตถุที่เสร็จด้วยศีล (3) บุญกิริยาวัตถุที่เสร็จด้วยภาวนา เป็นต้น (วีรพล พิชนาหารี, 2560: 66-67)

สรุป

บาตร คือภาชนะสำหรับใช้รับข้าวและอาหารที่ชาวบ้านทำบุญกับพระสงฆ์ เป็น 1 ในบรรดาบริวาร 8 ของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ 2 ชนิด คือ บาตรเหล็ก และบาตรดินเผา บาตรมี 3 ขนาด คือ 1) บาตรขนาดใหญ่ จูข้าวสุก 2 ทะนาน จูของเคี้ยวเศษหนึ่งส่วนสี่ จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุก 2) บาตรขนาดกลาง จูข้าวสุก 1 ทะนาน จูของเคี้ยวเศษหนึ่งส่วนสี่ จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุก 3) บาตรขนาดเล็ก จูข้าวสุกครึ่งทะนาน จูของเคี้ยวเศษหนึ่งส่วนสี่ จุกับข้าวพอสสมควรแก่ข้าวสุก บาตรในสมัยโบราณตามหลักศาสนาจะต้องมีวัสดุ 8 ชิ้น เช่น เหล็ก เป็นต้น เพื่อประสานเป็นบาตร 1 ใบ วัตถุดิบสำคัญที่ใช้ในการทำบาตรคือเหล็ก เดิมชาวบ้านจะใช้วัสดุที่มาจากกระป๋องสี ถังยาง มะตอย ฝาถังน้ำ มันก๊าด ถังแก๊ส ฝากระป๋องรด โดยนำถังเหล็กเหล่านี้นมาทำความสะอาดแล้วนำมาหลอมรวมกันปัจจุบันใช้เหล็กแผ่น และ เหล็กเส้น เหล็กแผ่นทำตัวบาตร ส่วนเหล็กเส้นทำขอบบาตร

ประโยชน์ของการใช้บาตรมี 5 อย่าง ได้แก่ 1) ประโยชน์ด้านการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน 2) ประโยชน์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3) ประโยชน์ด้านปฏิมากร 4) ประโยชน์ด้านศาสนพิธี 5) ประโยชน์ในด้านการดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ ส่วนการพัฒนาพฤติกรรมของพระภิกษุด้วยการอุ้มบาตร มี 9 อย่าง ได้แก่ 1) การอุ้มบาตรทำให้กายสงบ 2) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดความสามัคคี 3) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดมีสมาธิ 4) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดมีสติสัมปชัญญะ 5) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดมีความสันโดษ 6) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดปัญญาเห็นคุณค่าของอาหาร 7) การอุ้มบาตรก่อให้เกิดปัญญารู้จักการปล่อยวาง 8) การอุ้มบาตรเป็นการแสดงธรรมโปรดชาวบ้าน 9) การอุ้มบาตรเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านบำเพ็ญกุศล

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- คณาจารย์เลี้ยงเชียง. (2547). *พุทธประวัติ ฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงเชียง.
- ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี. (2550). *การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2529). *พุทธทาสกับสวนโมกข์ ประวัติการทำงานของท่านพุทธทาส*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 23. มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.
- _____. (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุริยนต์ ทสฺสนิโย (น้อยสงวน). (2554). *การศึกษาวิเคราะห์บัณฑิตบาตรในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิต และกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิจิตร ฐานุตฺโตโร (เกิดไผ่ล้อม). (2551). *วิเคราะห์การใช้บริการของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- รสนา โตสิตระกูล แปล, ดิช นัท อันท์ เขียน. (2528). *เดิน วิถีแห่งสติ*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- วีรพล พิชนาหะรี. (2560). *ศึกษาการใช้บาตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิเชียร มีผลกิจ และสุรีย์ มีผลกิจ. (2543). *พระพุทธกิจ 45 พรรษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมฟอร์ม จำกัด.
- อิสระพงษ์ พลธานี.(ม.ป.ป.). *บ้านบาตร ภูมิปัญญาที่กำลังจะหายไปจากสังคมไทย*. *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการแห่งชาติ ครั้งที่ 9*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.

ภาษาอังกฤษ

- Bampenboonbaram T. (2007). *Study of ordination in Theravada Buddhism*. Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya University.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1986). *Buddhadasa and Suan Mokka Work history of Buddhadasa*. Bangkok: Thammasabha.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka Mahachulalongkornrajavidyalaya edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Meeplokit W. and Meeplokit S. (2000). *Phra Buddhakit's 45th Birthday Anniversary*. Bangkok: Comform Company Limited.
- Phra Phromkhunaporn (P. A. Payutto). (2015). *Buddhist Dictionary Glossary edition*. 23rd edition. Dhammathan Kusonchit Foundation.
- _____. (2014). *Dictionary of Buddhism. Glossary edition*. 22nd printing. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Suriyon Dassaniyo (Noi Sa-nguan). (2011). An analytical study of alms as a tool to support life and a strategy for propagating Buddhism. *Master of Buddhist Studies Thesis*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phonthani I. (M.P.P.). Baan Bat, wisdom that is about to disappear from Thai society. *Documents 9th National Academic Conference*. Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus.
- Pitchanahari W. (2017). Study of the use of bowls in Theravada Buddhism. *Master of Philosophy Thesis*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Wichit Thanuttaro (Kerd Phai Lom). (2008). Analysis of the use of monks' services in Buddhism. *Master of Buddhist Studies Thesis*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Royal Academy. (2003). *Dictionary, Royal Institute Edition, 1999*. Bangkok: Printed at Nanmee-books Publishing Company.
- Teacher Liang Xiang. (2004). *Biography of Buddha, standard edition*. Bangkok: Liang Xiang Printing House.
- Tositrakul R. translated, Thich Nhat Hanh wrote. (1985). *Walking the way of mindfulness*. Bangkok: Komon Khimthong Foundation Publishing House.

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี

Desirable Characteristics of School Administrators in

The 21th Century of Phetburi Province

ภาวินี อนามัย

Pawinee Anamai

ฉัตรกุล เอื้อพิพัฒน์กุล

Chatkul Uapipattanakul

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Phetchaburi Rajabhat University

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

Rajapruk university

E-mail: chatkul.g@gmail.com

(Received: February 26, 2024/ Revised: April 22, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และ 2) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมตามตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย กำหนดค่าแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูในผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในปีการศึกษา 2566 จำนวน 22 แห่ง และใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้ง 266 คน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี มี 5 ด้าน 30 ตัวแปร ได้แก่ 1) ด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ จำนวน 11 ตัวแปร 2) ด้านมีวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล จำนวน 9 ตัวแปร 3) ด้านบุคลิกภาพ จำนวน 4 ตัวแปร 4) ด้านทักษะการบริหารจัดการ จำนวน 4 ตัวแปร 5) ด้านความรับผิดชอบ จำนวน 2 ตัวแปร มีค่าของความแปรปรวนทั้งหมดร้อยละ 68.872 ส่วนความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านทักษะการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล ด้านบุคลิกภาพ ด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ และด้านความรับผิดชอบตามลำดับ

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบ, คุณลักษณะที่พึงประสงค์, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The objectives of this research article were to analyze the factors of desirable characteristics and investigate the level of opinions toward the desirable characteristics of school administrators in 21st century of Phetchaburi province. By theoretical concepts from documents related articles and research which has comprehensive content based on the variables used in the research and then determines the questions using a rating scale. The sample group used were administrators and teachers in educational institution administrators under the Office of the Private Education Commission in 2023, totaling 22 places, and using a simple random sampling method to obtain the entire sample group 266 people. The research results found that components of desirable characteristics of educational administrators in the 21st century in Phetchaburi Province have 5 aspects and 30 variables, including 1) Using innovation and technology, 11 variables, 2) vision and foresight, 9 variables, 3) personality, 4 variables, 4) Administrative skills, 4 variables. 5) Responsibility, 2 variables, with a total variance of 68.872 percent. For opinions regarding the components of desirable characteristics of educational administrators in the 21st century, the overall level was at the highest level. The Administrative skills aspect had the highest average, followed by Vision and foresight, Personality, Using innovation and technology and scope of Responsibility respectively.

Keyword: Factor Analysis, Desirable Characteristics, 21st century

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโลกปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือโลกไร้พรมแดนที่กระแสของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในหลายด้านทำให้ทุกคนต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็ได้รับผลกระทบจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้อยู่รอดและเหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าว ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรจำเป็นต้องปฏิรูปตนเองและการเปลี่ยนแปลงองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญ จะต้องบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ (ชัยยนต์ เพาพาน, 2558: 115) ซึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่พัฒนาเตรียมความพร้อมให้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อส่งต่อนักเรียนที่มีศักยภาพเข้าสู่การเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาสู่การผลิตแรงงานที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันกับตลาดแรงงานของโลกได้ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงใหม่ พุทธศักราช 2560) จัดทำขึ้นเพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการเป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลสังคมไทย นักเรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก ปลุกฝังให้นักเรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นไปตามเจตนารมณ์มาตรา 8 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560 การศึกษาเป็นกลไกในการพัฒนา ส่งเสริมและปลูกฝังแนวความคิดให้กับพลเมืองและเยาวชนของชาติ ภายใต้การขับเคลื่อนของการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอันเชื่อมโยงกับมนุษย์และสังคมในพลวัตการเปลี่ยนแปลงของการก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นโจทย์สำคัญสำหรับทุกภาคส่วน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพและพร้อมรับกับความท้าทายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ จึงจะนำโรงเรียนบรรลุความสำเร็จตามภารกิจและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน การเป็นผู้บริหารมืออาชีพจะต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะที่เอื้อโดยเฉพาะและอาศัยกระบวนการบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายทุกสถาบัน และทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษา (ธีระ รุญเจริญ, 2557) นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นตรงกันว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารส่วนหนึ่ง ดังนั้นผู้บริหารจึงเป็นตัวแปรสำคัญในด้านการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ต้องมีคุณลักษณะที่โดดเด่น มีทักษะและบทบาทในการบริหารการเปลี่ยนแปลงให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และนำไปสู่การปฏิบัติในอนาคต (ชัยยนต์ เพาพาน, 2559) ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนเป็นคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่ดีของผู้บริหารโรงเรียนที่มีอยู่และจำเป็นต้องสร้างขึ้นมาปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์การบริหารที่มุ่งเน้นพัฒนาขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การพัฒนาก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายๆ ด้าน ที่กำลังจะเกิดขึ้นภายในอนาคต ซึ่งผู้ที่มีอิทธิพลส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้น ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นคุณลักษณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 พึงมีสิ่งสำคัญที่สุด คือ ตัวผู้บริหารต้องมีคุณภาพ ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเอง มีความเป็นผู้นำนำความเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการใช้ทักษะการบริหารได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยความสามารถด้านวิชาการ การสื่อสาร และเทคโนโลยี การเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์และประกอบการ นักสร้างพลัง สร้างแรงบันดาลใจเชิงบวก ตัวแบบที่ดี และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ เบญจพร สุคนธร (2565) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องใช้กลยุทธ์ กระบวนการและหลักเกณฑ์ต่างๆ อาศัยความรู้ทางการบริหารจัดการทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อมุ่งส่งเสริมและพัฒนากิจการดำเนินงาน ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลซึ่งเป็นเสมือนการสะท้อนศักยภาพความเป็นตัวตนของผู้บริหาร การควบคุมดำเนินการหรือการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่ามากที่สุด จึงจะถือว่าเป็นสถานศึกษาที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ผู้ปกครอง ชุมชนเดียวกันต้องสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานแก่ครูผู้สอน ติดตามการเรียนการสอนควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของครู เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่นและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ดังนั้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารจะช่วยให้กระบวนการต่างๆภายในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

โรงเรียนเอกชนในจังหวัดเพชรบุรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ดำเนินงานอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติการกิจของกระทรวงศึกษาธิการในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการบริหารและจัดการศึกษาของจังหวัดเพชรบุรี ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์บูรณาการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต บนพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงตระหนักในเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากศักยภาพของผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่งและส่งผลต่อการบริหารจัดการในภาพรวม เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้บริหารที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้บริหารยุคใหม่จึงจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและสามารถมองโลกได้หลายมิติสามารถเชื่อมโยงบูรณาการสิ่งต่างๆ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานภายในองค์กรได้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสเทคโนโลยี จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี

2.2 เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี

3.1 การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดเพชรบุรี ปีการศึกษา 2566 จำนวน 802 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในปีการศึกษา 2566 ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง คิดเป็น 50 % จากสถานศึกษาจำนวน 22 แห่ง และใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางสำเร็จของเครจซี่และมอร์แกน (Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 266 คน

3.2 การสร้างเครื่องมือและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดเพชรบุรี แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย สถานภาพการดำรงตำแหน่ง อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 30 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับ ตามวิธีของ เรนซิสไลเคอร์ท (Rensis Likert Method) โดยกำหนดเกณฑ์แปลความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง มีความคิดเห็นว่าข้อความมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

- 4 หมายถึง มีความคิดเห็นว่าข้อความมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความคิดเห็นว่าข้อความมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความคิดเห็นว่าข้อความมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความคิดเห็นว่าข้อความมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.2.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 การวิเคราะห์องค์ประกอบและบริบททั่วไปของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดเพชรบุรี

2) สร้างแบบสอบถามด้วยตนเองโดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาตามข้อ 1 ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมครอบคลุมตามตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 แล้วกำหนดคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ชนิด 5 ระดับตามวิธีของ เรนซิสไลเคอร์ท (Rensis Likert Method) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เป็นการตรวจสอบเครื่องมือว่าตัวบ่งชี้หรือข้อคำถามนั้นเที่ยงตรงตามเนื้อหา หรือใช้เป็นตัวบ่งชี้ได้หรือไม่ ชัดเจนในการสื่อความหมายมากน้อยเพียงใด เป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

3) นำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเป็นการตรวจสอบเครื่องมือว่าข้อคำถามนั้นเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อความจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วหาค่า IOC ของแต่ละข้อ โดยแบบสอบแต่ละข้อต้องใช้เกณฑ์ IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

4) นำแบบสอบถามที่ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและจัดทำแบบสอบถาม

5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความสมบูรณ์และนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มเป้าหมาย เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 30 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability Index) โดยวิเคราะห์ข้อคำถามเป็นรายข้อ (Item Analysis) การตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นนั้น ผู้วิจัยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Correct Item-Total Correlation) ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) มีค่า .991 และค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .789 - .941 โดยพิจารณากับค่าซึ่งแสดงความสอดคล้องภายในของแบบวัดด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) (Cronbach, 1990)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมานำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.3.1 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาทุกฉบับก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ เพื่อกำหนดหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.3.2 ทดสอบความเหมาะสมของข้อมูลทั้งหมดว่าสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบได้หรือไม่ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ถ้าข้อคำถามไม่สัมพันธ์กัน แสดงว่า ไม่มีองค์ประกอบร่วมและไม่มีประโยชน์จะนำเมทริกซ์นั้นไปวิเคราะห์สำหรับค่าสถิติที่จะต้องพิจารณาตามข้อเสนอของแฮร์และคณะ (Hair; et al. 2010: 103-104) คือ Bartlett's test of Sphericity จะต้องมียุทธศาสตร์ทางสถิติ ซึ่งบ่งบอกว่าข้อคำถามมีความสัมพันธ์กันจึงจะวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้ และจำเป็นต้องพิจารณาค่าดัชนี ไกเซอร์-ไมเยอร์-อลคิน (Kaiser – Mayer – Olkin Measures of Sampling Adequacy MSA) ซึ่งเป็นค่าบ่งบอกความสมดุลของข้อมูลควรมีค่ามากกว่า .50

3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บและที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) โดยใช้การวิเคราะห์สัปดาห์ปัจจัย (Principle Component Analysis: PCA) วิธีการหมุนแกนโดยใช้วิธีการหมุนแกนแบบตั้งฉาก (Orthogonal) ด้วยวิธีแวนแม็กซ์ (Varimax) หาค่า ไอเกน (Eigen Value) ร้อยละความแปรปรวน และค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว การคัดเลือกองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี จะพิจารณากำหนดองค์ประกอบด้วยเกณฑ์ค่าความแปรปรวนร่วม (Eigen Value) ค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) โดยใช้เกณฑ์ 3 ประการ ของแฮร์และคณะ (Hair; et al. 2010: 111) ได้เสนอเกณฑ์ในการกำหนดองค์ประกอบเบื้องต้นไว้ดังนี้

- 1) แต่ละองค์ประกอบต้องมีค่าความแปรปรวนร่วม (Eigen Value) มากกว่า 1 ขึ้นไป
- 2) จำนวนองค์ประกอบเบื้องต้นต้องอยู่ในกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) การใช้ทดสอบสกรีนเทส (Scree Test) เป็นการตรวจสอบกราฟระหว่างองค์ประกอบกับความแปรปรวนร่วม (Eigen Value) โดยตรวจดูว่าจุดเปลี่ยนความชันของโค้งปกติอยู่ที่จุดใดก็ใช้จุดนั้นเป็นจุดตัด

ในส่วนของการพิจารณารายข้อใช้ การพิจารณาค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) ซึ่ง (Hair; et al. 2010: 116-117) ได้เสนอการพิจารณาค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) ไว้ 2 ประการ คือ ความมีนัยสำคัญเชิงปฏิบัติ (Practical Significance) และความมีนัยสำคัญเชิงสถิติ (Statistical Significance) สำหรับ การพิจารณาความมีนัยสำคัญเชิงปฏิบัติเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวแปร การประเมินค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) ไว้ 3 ระดับ ดังนี้

- 1) ค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) ในช่วงระหว่าง $\pm .30$ ถึง $\pm .40$ อยู่ในระดับต่ำที่สามารถตีความโครงสร้างของข้อมูล
- 2) ค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) $\pm .50$ หรือมากกว่า จะได้รับพิจารณาว่ามีนัยสำคัญเชิงปฏิบัติ
- 3) ค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) $\pm .70$ เป็นตัวบ่งชี้ของโครงสร้างที่นิยามได้มาอย่างดี และเป็นจุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์องค์ประกอบ ในส่วนของความมีนัยสำคัญทางสถิติ (Statistical Significance) ของค่าน้ำหนักตัวแปร (Factor Loading) นั้น (Hair; et al. 2010: 117)

3.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้การวิเคราะห์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนโดยใช้ค่าสถิติดังนี้

3.4.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.4.2 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

3.4.2.1 การตรวจสอบความตรง(Content Validity)ของแบบสอบถามโดยใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อรายการกับประเด็นหลักของเนื้อหา (IOC)

3.4.2.2 ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item total Correlation) ของเพียร์สัน (Pearson)

3.4.2.3 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)

3.4.2.4 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ(Exploratory Factor Analysis)โดยใช้การวิเคราะห์สัปดาห์ปัจจัย (Principle Component Analysis: PCA) วิธีกำหนดมุมแนบโดยใช้วิธีการมุมแนบแบบตั้งฉาก (Orthogonal)

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถแสดงผลการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี โดยการสังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า องค์ประกอบและตัวแปรคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี มีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ 30 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1.1 องค์ประกอบด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ มีจำนวน 11 ตัวแปร

1.2 องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล มีจำนวน 9 ตัวแปร

1.3 องค์ประกอบด้านบุคลิกภาพ มีจำนวน 4 ตัวแปร

1.4 องค์ประกอบด้านทักษะการบริหารจัดการ มีจำนวน 4 ตัวแปร

1.5 องค์ประกอบด้านความรับผิดชอบ มีจำนวน 2 ตัวบ่งชี้

2. การศึกษาระดับความคิดเห็นของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี มีจำนวน 5 องค์ประกอบ โดยแต่ละองค์ประกอบมีตัวแปร ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 1 ด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้

ตัวแปร (ข้อ)	ข้อความ	ค่า ($\bar{X}$)	ค่า S.D
1	ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ความสามารถที่หลากหลายของบุคลากรแต่ละคนมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน	4.60	.583
2	ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม	4.46	.695
3	ผู้บริหารสถานศึกษานำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีใช้ในการบริหารงาน เช่น แอปพลิเคชัน อุปกรณ์ ICT สมาร์ทโฟน เป็นต้น	4.73	.530
4	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถโน้มน้าวให้เกิดสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอในสถานศึกษา	4.55	.595
5	ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ ความสามารถในการบริหารงาน	4.59	.627

6	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำกลยุทธ์ของสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติได้	4.60	.583
7	ผู้บริหารสถานศึกษาประสานความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วน	4.65	.585
8	ผู้บริหารสถานศึกษามีความกล้าหาญทั้งกายและจิตใจ	4.77	.503
9	ผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่น พากเพียร	4.73	.537
10	ผู้บริหารสถานศึกษามีความยุติธรรม ไม่ลำเอียงต่อกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง	4.70	.512
17	ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ๆ	4.72	.533
ค่าเฉลี่ยรวม		4.64	.430

จากตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = .430) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 8 ผู้บริหารสถานศึกษามีความกล้าหาญทั้งกายและจิตใจ รองลงมา คือ ข้อ 3 ผู้บริหารสถานศึกษานำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการบริหารงาน เช่น แอปพลิเคชัน อุปกรณ์ ICT สมาร์ทโฟน และผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่น พากเพียร และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 2 ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม

ตารางที่ 4.2 แสดงระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 2 ด้านวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล

ตัวแปร (ข้อ)	ข้อความ	ค่า ($\bar{X}$)	ค่า S.D
16	ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	4.62	.635
21	ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาไว้อย่างชัดเจน	4.70	.542
22	ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันให้มีอิสรภาพ	4.71	.546
23	ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.71	.560
24	ผู้บริหารสถานศึกษามีมุมมองที่ขยายออกไปจากสิ่งที่เป็นอยู่	4.71	.552
25	ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถดำเนินงานให้สถานศึกษาได้ถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็ว	4.67	.585
26	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างแรงบันดาลใจเชิงบวกให้กับครู บุคลากร นักเรียนและชุมชน	4.66	.589
27	ผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อการบริหารสถานศึกษา	4.72	.542
28	ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับการยอมรับความไว้วางใจในการบริหารสถานศึกษาจากผู้ปกครองและชุมชน	4.70	.588
ค่าเฉลี่ยรวม		4.68	.456

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 2 ด้านวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = .456) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 27 ผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อการบริหารสถานศึกษา รองลงมา คือ ข้อ 22, 23, 24 ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันให้มีอิสรภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และผู้บริหารสถานศึกษามีมุมมองที่ขยายออกไปจากสิ่งที่เป็นอยู่ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 16 ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ตารางที่ 3 แสดงระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 3 ด้านบุคลิกภาพ

ตัวแปร (ข้อ)	ข้อความถาม	ค่า ($\bar{X}$)	ค่า S.D
11	ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	4.67	.565
12	ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะ เช่น ใช้วาจาสุภาพ แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นต้น	4.67	.622
13	ผู้บริหารสถานศึกษามีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ถือตนเองเป็นใหญ่	4.67	.585
14	ผู้บริหารสถานศึกษายึดมั่นคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงาน	4.62	.658
ค่าเฉลี่ยรวม		4.65	.536

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 3 ด้านบุคลิกภาพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = .536) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 11 ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะ เช่น ใช้วาจาสุภาพ แต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ และผู้บริหารสถานศึกษามีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ถือตนเองเป็นใหญ่ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 14 ผู้บริหารสถานศึกษายึดมั่นคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 4 แสดงระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 4 ด้านทักษะการบริหารจัดการ

ตัวแปร (ข้อ)	ข้อความถาม	ค่า ($\bar{X}$)	ค่า S.D
15	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสื่อสารด้วยการเขียนการพูดภาษาที่ใช้ชัดเจน ถูกต้องและกระชับ	4.72	.569
18	ผู้บริหารสถานศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบและประโยชน์ของสถานศึกษาได้	4.77	.497
19	ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคลากรทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง	4.62	.634
29	ผู้บริหารสถานศึกษามีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว	4.75	.498
ค่าเฉลี่ยรวม		4.71	.452

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 4 ด้านทักษะการบริหารจัดการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = .452) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 18 ผู้บริหารสถานศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบและประโยชน์ของสถานศึกษาได้ รองลงมา คือ ข้อ 29 ผู้บริหารสถานศึกษามีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 19 ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคลากรทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 5 แสดงระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 5 ด้านความรับผิดชอบ

ตัวแปร (ข้อ)	ข้อความถาม	ค่า ($\bar{X}$)	ค่า S.D
20	ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง	4.63	.602
30	ผู้บริหารสถานศึกษาเอาใจใส่ต่อนักเรียน	4.75	.587
ค่าเฉลี่ยรวม		4.62	.565

ตารางที่ 5 พบว่า ระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบที่ 5 ด้านความรับผิดชอบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = .4565) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 20 ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 30 ผู้บริหารสถานศึกษาเอาใจใส่ต่อนักเรียน

5. อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ตัวแปรคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 30 ตัวแปร พบว่า ตัวแปรแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กัน โดยพิจารณาจากค่าองค์ประกอบที่มีค่ามากกว่า 0.30 ขึ้นไป โดยใช้สถิติ KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) และ Bartlett's Test of Sphericity เพื่อวัดความเหมาะสมของข้อมูล แล้วจึงพิจารณาคัดเลือกเฉพาะตัวแปรที่ร่วมกันชี้วัดค่าความแปรปรวนของแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งได้องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี ทั้งหมด 5 องค์ประกอบ 30 ตัวแปร ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ จำนวน 11 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 2 ด้านด้านวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล จำนวน 9 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 3 ด้านบุคลิกภาพ จำนวน 4 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 4 ด้านทักษะการบริหารจัดการ จำนวน 4 ตัวแปร และ องค์ประกอบที่ 5 ด้านความรับผิดชอบ จำนวน 2 ตัวแปร เมื่อพิจารณาองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี หลังจากที่ได้วิเคราะห์องค์ประกอบในแต่ละองค์ประกอบแล้วมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กัน สรุปได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษานำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการบริหารงาน เช่น แอปพลิเคชัน อุปกรณ์ ICT สมาร์ทโฟน ผู้บริหารสถานศึกษามีความกล้าหาญทั้งกายและจิตใจ ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความสามารถในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ผู้บริหารสถานศึกษามีความยุติธรรม ไม่ลำเอียงต่อกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถโน้มน้าวให้เกิดสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาประสานความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วน ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ความสามารถที่หลากหลายของบุคลากรแต่ละคนมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน และผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำกลยุทธ์ของสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจุบันนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในสถานศึกษาได้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นคลังเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานบริหารงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตรวจสอบได้สะดวกรวดเร็ว รวมถึงการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการประสานความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ดังที่กระทรวงศึกษาธิการที่ระบุว่า นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับสร้างนวัตกรรมใหม่ทางการศึกษา จึงทำให้บุคลากรในโรงเรียนใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียน พร้อมทั้งใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้าและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมืออาชีพ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน (พลากร ชูรินทร์, 2561) สอดคล้องกับ ศิริลักษณ์ มีจันท (2560) ที่กล่าวว่าความสามารถในการนำข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษา การสนับสนุนให้มีการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน การบริหารงานโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจ อีกทั้งนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานส่งเสริมสนับสนุนให้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 ด้านวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันให้มีอิสรภาพ ผู้บริหารสถานศึกษามีมุมมองที่ขยายออกไปจากสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารสถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาไว้อย่างชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์สุจริตต่อการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับการยอมรับความไว้วางใจในการบริหารสถานศึกษาจากผู้ปกครองและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถดำเนินงานให้สถานศึกษาได้ถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างแรงบันดาลใจเชิงบวกให้กับครู บุคลากร นักเรียนและชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่ก่อให้เกิดความสลับซับซ้อนและปัญหาอย่างไม่ที่สิ้นสุด การดำเนินงานในสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และมีมุมมองในมิติที่แตกต่างจากที่เป็นอยู่ อีกทั้งต้องได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับ ชัยยนต์ เพาพาน (2559) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลต้องมีวิสัยทัศน์ในการที่จะทำให้สถานศึกษาเตรียมพร้อมที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนไปสู่อนาคตที่ต้องการ และสามารถแบ่งปันวิสัยทัศน์ไปพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมกันได้ด้วย นอกจากนี้ความมุ่งมั่นและความพากเพียร (Commitment and Persistence) ผู้บริหารต้องแสดงความมุ่งมั่นและความทุ่มเท (dedication) อย่างจริงจัง เพื่อผลักดันให้กับครูและนักเรียนเกิดความมุ่งมั่นทุ่มเทในงาน และอย่าย่อมนแพ้ (Never give up) เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดไว้และความเต็มใจที่จะเรียนรู้ (Willingness to Learn) ผู้บริหารต้องเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพราะการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เป็นที่น่าตื่นเต้นและนำมาใช้เสริมสร้างศักยภาพผู้บริหารและสังคมสถานศึกษา ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Be a Lifelong Learner)

องค์ประกอบที่ 3 ด้านบุคลิกภาพ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ถือตนเองเป็นใหญ่ ผู้บริหารสถานศึกษามีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้บริหารสถานศึกษายึดมั่นคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงาน และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีสัมมาคารวะ เช่น ใช้วาจาสุภาพ แต่งกายเหมาะสมกับ

กาลเทศะ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลิกภาพของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีบุคลิกภาพดีและเหมาะสมจึงได้รับความเชื่อถือ และผู้บริหารยุคใหม่จะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การบริหารงานในสถานศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ กิ่งแก้ว ห้วยจันทร์ (2560) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยอาศัยแนวคิดตามเกณฑ์มาตรฐานการประกอบวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2556) มีด้านบุคลิกภาพเป็นองค์ประกอบแรก

องค์ประกอบที่ 4 ด้านทักษะการบริหารจัดการ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบและประโยชน์ของสถานศึกษาได้ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสื่อสารด้วยการเขียนการพูดภาษาที่ใช้ชัดเจน ถูกต้องและกระชับ ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคลากรทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และผู้บริหารสถานศึกษามีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารงานในสถานศึกษาต้องบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีความรู้ด้านกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง มีความสามารถในการบริหารและการจัดการศึกษาให้สามารถยกระดับการเรียนรู้ให้เพิ่มสูงขึ้นไป ความสนใจการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการสมัยใหม่อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับ สมศักดิ์ เจริญพานิชเสรี (2558) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องสร้างศักยภาพของตนเองให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นยอดนักจัดการ ความสามารถในการบริหารจัดการที่ผู้บริหารพึงมี คือ การมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการทั้งคนและงาน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้บริหารตัดสินใจบริหารจัดการในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งรวมไปถึงการบริหารจัดการและวางแผนงานทุกด้านในโรงเรียนได้อย่างเป็นระบบ มีความสามารถวัดและประเมินผลงานได้อย่างครอบคลุม และมีประสิทธิภาพพร้อมทั้งรายงานหน่วยงานต้นสังกัดได้ทันตามกำหนดเวลา มีระบบงานสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันและทันสมัย สามารถสืบค้นข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจสั่งการได้ทันเหตุการณ์ ทั้งนี้การบริหารจัดการงานทุกอย่างล้วนมีเป้าหมายสูงสุดที่การยึดประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

องค์ประกอบที่ 5 ด้านความรับผิดชอบ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และผู้บริหารสถานศึกษาเอาใจใส่ต่อนักเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดในสถานศึกษา จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินงานทุกอย่างของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และพัฒนางานด้านต่างๆ ของสถานศึกษาให้ดีขึ้น คอยให้คำแนะนำแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอุทิศเวลาเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้ร่วมงานและมีความรับผิดชอบต่อตนเอง หน้าที่การงาน ผู้ร่วมงาน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดของนักเรียน สอดคล้องกับ จอร์ส คอรัส (George Couros, 2010) กล่าวว่า การดูแล หากปราศจากสิ่งนี้ไม่มีสิ่งอื่นที่สำคัญ นักเรียนและเจ้าหน้าที่จำเป็นต้องรู้ว่าพวกเขาได้รับการดูแลในฐานะผู้คนและเราจะพยายามอย่างดีที่สุดเพื่อมองหาผลประโยชน์ที่ดีที่สุดของพวกเขา นี่คือการฐานที่โรงเรียนของเราจำเป็นต้องได้รับการสร้างขึ้น

6. องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาเอกชนในจังหวัดเพชรบุรีให้มีประสิทธิภาพและมาตรฐานมากยิ่งขึ้น ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ คือ องค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี มีองค์ประกอบทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้
- 2) ด้านวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล
- 3) ด้านบุคลิกภาพ

4) ด้านทักษะการบริหารจัดการ และ5) ด้านความรับผิดชอบ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

7.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาใช้ความสามารถที่หลากหลายของบุคลากรแต่ละคนมาใช้ในการดำเนินงานในสถานศึกษา

7.1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องกำหนดวิสัยทัศน์และมุมมองที่ขยายออกไปจากสิ่งที่เป็นอยู่เดิม เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

7.1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบุคลิกภาพที่ดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และมีสัมมาคารวะ

7.1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะการบริหารจัดการ โดยใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารและการจัดการศึกษาให้สามารถยกระดับการเรียนรู้ให้เพิ่มสูงขึ้น

7.1.5 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรับผิดชอบต่อใส่ใจต่อนักเรียนและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานเพื่อให้บุคลากรมีกำลังใจในปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่และเต็มศักยภาพ

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 ควรศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี

7.2.2 ควรศึกษาเชิงยืนยันเกี่ยวกับองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จังหวัดเพชรบุรี

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กิ่งแก้ว ห้วยจันทร์. (2560). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูในเขตอำเภอศรีราชา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชัยยนต์ เพาพาน. (2558). ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21. การประชุมวิชาการระดับชาติคุรุศาสตร์ ครั้งที่ 1. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน : ทิศทางใหม่ในศตวรรษที่ 21. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____. (2559). แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานการเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติคุรุศาสตร์ ครั้งที่ 1. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน : ทิศทางใหม่ในศตวรรษที่ 21. ภาพสนธิ์: มหาวิทยาลัยภาพสนธิ์.

ธีระ ฤกษ์เจริญ. (2557). E-Leadership ผู้นำการศึกษาในยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการ. 7(1), 55-62.

เบญจพร สุคนธร. (2565). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเกริก.

- พลากร ชูริมินต์ และคณะ. (2561). อนาคตภาพของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2562-2571). *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*. 20(2), 29-40.
- ศิริลักษณ์ มีจันท. (2560). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สมศักดิ์ เจริญพานิชเสรี. (2558). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในสภาพปัจจุบันและในยุคปฏิรูปการศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสำนักงาน

ภาษาอังกฤษ

- Charoenpanichseree S. (2015). Characteristics of educational institution administrators in the present condition and in the era of educational reform According to the opinions of educational institution administrators and teachers in the Office of Primary education Suphanburi Province. *Master of Education Thesis*. Burapha University.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. 5th ed.. New York: Harper Collins Publishers.
- Ekakul T. (2000). *Research methods in behavioral and social sciences*. Ubon Ratchathani Rajabhat Institute.
- George Couros. (2010). *The 21st Century Principal*. Retrieved 15 September 2019, จาก <http://connectedprincipals.com/archives/1663>.
- Hair Jr., J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective*. 7th Edition. Pearson Education, Upper Saddle.
- Huaichan K. (2017). Desired characteristics of educational institution administrators according to the views of teachers in Sriracha District Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office 18. *Master's Thesis*. Burapha University.
- Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(3), 607-610.
- Khurimon P. et al. (2018). The future outlook for primary school administration using information and communication technology in the next decade (2019-2028). *Journal of Humanities and Social Sciences Surin Rajabhat University*. 20(2), 29-40.
- Meechantho S. (2017). A study of the relationship between the characteristics of educational institution administrators and being a learning organization of educational institutions. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office, Area 1. *Master's degree thesis*. Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

- Phaphan C. (2015). *Basic concepts and theories of leadership for educational institution administrators in the 21st century*. Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Phaphan P. (2016). Basic concepts and theories of leadership Leadership of educational institution administrators in the 21st century. *At the 1st National Academic Conference on Education*. Educational management for local development towards the ASEAN community: new directions in the 21st century (303-304). Kalasin: Kalasin University.
- Runcharoen T. (2014). *School administration in the era of educational reform*. Bangkok : Expertnet.
- Sukhonthorn B. (2022). The role of educational institution administrators in promoting online teaching and learning Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office Bangkok, District 2. *Master's degree thesis*. Krirk University.

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนใน
อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

Participation In the Election of the President of
the Provincial Administrative Organization of the People in
Chuenchom District, Mahasarakham Province

ต่อศักดิ์ สังขะทิพย์

Torsak Sangkhathip

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

Email: tosakpanto@gmail.com

(Received: May 28, 2022/ Revised: April 22, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม 2) ศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในเขตอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวน 19,728 คนใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Taro Yamane จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระสังฆาธิการ บุคคลและประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่-เทส และ เอฟ-เทส วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการศึกษาพบว่า

1) ระดับพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2) ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีเพศต่างกันการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การเลือกตั้ง; นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

Abstract

This research aimed 1) to study level of participation in an election of the President of Provincial Administrative organization of people in Chuen Chom District, Mahasarakham Province, and 2) to perform comparative study on participation in the election of the President of Provincial Administrative organization of people in Chuen Chom District, Mahasarakham Province. The population included 19,728 people in Chuen Chom District, Mahasarakham Province. According to the Taro Yamane sampling method, there were 400 samples in this research. The key informants were 10 monks, personnel and people in Chuen Chom District, Mahasarakham Province. who were randomly selected with purposive sampling method. A research instrument was a questionnaire and an interview form while statistics employed for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, T-Test and F-Test. Data were analyzed with the statistical package for the social sciences program. Meanwhile, the qualitative research was conducted by analyzing the data with content and contextual analysis technique.

The findings revealed that

1) The behavior of participation in the election of the President of Provincial Administrative organization of people in Chuen Chom District, Mahasarakham Province was generally at high level.

2) The comparative study demonstrated that people with different age, educational background, occupation and average monthly income had distinct level of participation in the election of the President of Provincial Administrative organization with statistical significance at 0.05. Meanwhile, people with different sexes had no dissimilar participation level.

Keyword: Participation; election; President of provincial administrative organization

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2560 ได้บัญญัติไว้ให้มีการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชนโดยตรงที่ทุกคนมีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละระดับได้ทำหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตยถ้าบุคคลใดไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่ของตนเองโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรจะต้องถูกตัดสิทธิด้านอื่นๆตามกฎหมาย (สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2560) การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชนอย่างเป็นทางการเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเลือกตั้งผู้แทนของตนเองเข้ามาบริหารท้องถิ่นโดยการยอมรับในเสียงส่วนใหญ่ที่ประชาชนผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งมาใช้สิทธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (โกวิท พวงงาม, 2546) ประชาชนมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญที่จะรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและมีความเสมอภาคในกฎหมาย เหตุการณ์ที่ผ่านมาได้พิสูจน์ว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนเท่านั้นจึงจะ

สามารถพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตยตลอดจนสิทธิเสรีภาพไว้ได้ (สุวิทย์ รุ่งวิสัย, 2541)

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยสิ่งสำคัญก็คือประชาชนและความสมบูรณ์แบบของระบอบประชาธิปไตยก็คือการที่ประชาชนสามารถเข้ามามีสิทธิมีเสียงในการปกครอง แต่เนื่องจากความจำหลักหลายๆ ด้านเช่นการมีจำนวนประชาชนมากเกินไปจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยตรงจึงทำให้ประชาธิปไตยโดยอาศัยตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมประชาชนจึงเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเลือกตัวแทนนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจึงถือเป็นบทบาทสำคัญโดยเฉพาะการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่ทำให้ได้มาซึ่งตัวแทนการเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรมจะเพิ่มโอกาสถ่ายโอนอำนาจการปกครองอย่างสันติเพราะจะเป็นหลักประกันประการหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ที่พ่ายแพ้การเลือกตั้งยอมรับผลของการเลือกตั้งและยอมถ่ายโอนอำนาจไปสู่รัฐบาลใหม่อย่างราบรื่นการเลือกตั้งที่เสรีภาพและยุติธรรมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถกำหนดรูปแบบของรัฐบาลและทิศทางนโยบายในอนาคตของรัฐบาลการยึดถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการเลือกตั้งเป็นวิธีการในการจัดตั้งรัฐบาลและเป็นหลักในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะต่างๆ แต่ไม่ใช่เป็นเหตุผลของการกีดกันเสียงข้างน้อยไม่ว่าจะเป็นเพราะชาติพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนาทางภูมิศาสตร์ระดับรายได้รัฐบาลหรือเสียงส่วนใหญ่ที่มาจากการเลือกตั้งหรือการแต่งตั้งก็ตามไม่สามารถรื้อถอนสิทธิดังกล่าวได้ (จิระพันธ์ วิสูตรศักดิ์, 2547) การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองถือเป็นบริบทที่สำคัญยิ่งในการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นการสะท้อนอำนาจอธิปไตยที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง และเมื่อรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมทั้งการเมือง การพัฒนาตามบริบทของท้องถิ่นตัวเอง โดยได้การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ส่วนท้องถิ่นให้บทบาทกับประชาชนมีส่วนร่วมทั้งท้องถิ่นมากขึ้น

การเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นเพื่อสรรหาตัวแทนภาคประชาชนเข้าไปดูแลและบริหารตรวจสอบงบประมาณของจังหวัดเสมือนเป็นการดูแลความเดือดร้อนของประชาชนทั้งจังหวัดอีกทั้งยังออกกฎและข้อบัญญัติของสภาเพื่อมาบังคับใช้ภายในจังหวัด วัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดนอกจากการกระจายอำนาจการปกครองแล้วองค์การบริหารส่วนจังหวัดยังจัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารกิจการต่างๆ ภายในพื้นที่จังหวัดและยังช่วยพัฒนางานของหน่วยงานเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยการประสานแผนการพัฒนาของท้องถิ่นเพื่อไม่ให้ทำงานทับซ้อนกันและเพื่อจัดสรรงบประมาณให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอื่นนำไปดำเนินงานด้วยขนาดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นที่หน่วยงานปกครองท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่ที่ การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในอำเภอขึ้นชมที่ผ่านมาประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 19,728 คน แต่มีประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 4,013 คนเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 20.34 (สำนักงานทะเบียน อำเภอชุมพล จังหวัดมหาสารคาม, 2564) จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดทั้งที่ก่อนหน้านี้ประชาชนได้เรียกร้องให้มีการเลือกตั้งเรื่อยมา ซึ่งผู้เขียนสันนิษฐานว่ามีหลายสาเหตุของสถิติการเลือกตั้งครั้งนี้ เช่น การทำงานในต่างถิ่น และไม่สะดวกเดินทางมาเลือกตั้ง ความไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามเขตพื้นที่อำเภอขึ้นชมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามเขตพื้นที่อำเภอขึ้นชมที่มีความแตกต่างทางด้านอาชีพรายได้ เพศ และการศึกษา นั้นมีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

2.2 เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชาชนทั่วไปที่มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 19,728 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Taro Yamane จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระสังฆาธิการ บุคคลกรและประชาชนในเขตอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 รูป/คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) จึงใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview)

1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 5 ข้อ แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 35 ข้อ ลักษณะของข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

2) แบบสัมภาษณ์เป็นแบบมีคำถามที่แน่นอน โดยทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2 ข้อ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ความเหมาะสมทั่วไป รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของภาษาที่ใช้ เนื้อหาปรับปรุงแก้ไข นำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ตรวจสอบแก้ตามผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทำการทดลอง (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ใช้วิธีการหาค่า สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.92 ของแบบสอบถาม

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะสำคัญทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคลสถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), และอธิบายถึงการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สถิติที-เทส (t-test) และ เอฟ-เทส (F-test) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอขึ้นชม จังหวัดมหาสารคาม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ตามลำดับ

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอขึ้นชม จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า

4.1 การศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 53.00 มีระหว่างอายุ 50 – 59 ปี จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 40.50 มีระดับการศึกษานุปริญญา, ปวส. จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 มีอาชีพเกษตรกร จำนวน 133 คนคิดเป็นร้อยละ 33.20 มีรายได้ 10,001 - 15,000 บาท จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.50

4.2 พฤติกรรมของการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอขึ้นชม จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มาก ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด พบว่า คุณลักษณะด้านการติดตามข่าวสารการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.15$) รองลงมา คือคุณด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.91$) ด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.86$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการดำเนินงานเตรียมการเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.78$) ตามลำดับ

4.3 ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยนี้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอขึ้นชม จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้วิจัยกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ และ ประเด็นที่น่าสนใจ แล้วจึงนำมาอภิปรายผลดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอขึ้นชม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอขึ้นชม จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นประชาชนมีความตั้งใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข่าวสารเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดประชาชนสนใจข่าวสารการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจากโฆษณา รถแห่หาเสียง และสื่อออนไลน์ มีการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวและสนใจที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งการชี้แจงการแนะนำวิธีการเลือกตั้งตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง วิธีการลงคะแนน จัดทำแผ่นปลิว แผ่นพับ แจกจ่ายตามอาคาร

บ้านเรือนเพื่อเชิญชวนไปใช้สิทธิเลือกตั้งและให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีการประชุมเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติตามแผนในด้านกิจกรรมทางการเลือกตั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในกิจกรรมทางการเลือกตั้งสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามการนับคะแนนเสียงการเลือกตั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามการประกาศผลการรับสมัครการเลือกตั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการลงคะแนนเสียงการเลือกตั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบสถานที่ที่ใช้ในการเลือกตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรสวรรค์ นวลพล (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ของพื้นที่แขวงศาลาธรรมสพน์เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครของพื้นที่แขวงศาลาธรรมสพน์เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอขึ้นชม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาพรวมจึงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อายุเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่สำคัญเพราะอายุจะเป็นที่บ่งถึงประสบการณ์และระดับประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความคิด ความเชื่อ การคิดวิเคราะห์สำหรับการตัดสินใจหรือ อายุยังทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน เช่นเมื่ออายุมากขึ้น ก็ทำให้ประสบการณ์มากขึ้นความฉลาดรอบคอบก็มากขึ้น ทำให้ความสนใจมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โกคิน ขวัญลา (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดบึงกาฬ” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดบึงกาฬแตกต่างกัน บุคคลมักมีลักษณะบางประการที่แสดงถึงพื้นฐานการศึกษาหรือสาขาวิชาที่เรียนมา เนื่องจากสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่อบรมหล่อหลอมให้บุคคลมีบุคลิกภาพไปในทิศทางที่แตกต่างกันครูผู้สอนเองก็มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้เรียนโดยการสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตัวเองให้แก่ผู้เรียนดังนั้นการศึกษาจึงเป็นตัวกำหนดในกระบวนการเลือกของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พร พรสวรรค์ นวลพล (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ของพื้นที่แขวงศาลาธรรมสพน์เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ของพื้นที่แขวงศาลาธรรมสพน์เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานครแตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ คำเคียง ลักษณะโยธิน (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครลำปางแตกต่างกันอาชีพที่แตกต่างกันย่อมมีความรู้สึนึกคิด อุดมการณ์รวมทั้งมีความต้องการที่แตกต่างกัน บุคคลมักจะสนใจหรือยึดแนวความคิดในแนวสาขาของตนเป็นสำคัญซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วสันต์ สุวรรณ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองจ่อมอำเภอสนทรายจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองจ่อมอำเภอสนทรายจังหวัดเชียงใหม่แตกต่าง

ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะรัตน์ ตันตรานนท์ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแขวงเมืองรายเขตเทศบาลนครเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแขวงเมืองรายเขตเทศบาลนครเชียงใหม่แตกต่างกัน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนซึ่งถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลและมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางความคิดและทัศนคติของแต่ละบุคคล แนวความคิดหรือการแสดงความคิดเห็นจึงแตกต่างกันออกไปตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญรักษ์ ตันตยานุสรณ์ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของผู้ประกอบการค้าไม้และไม้แกะสลักในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของผู้ประกอบการค้าไม้และไม้แกะสลักในจังหวัดเชียงใหม่แตกต่างกัน

6. องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม” ได้องค์ความรู้ใหม่ ซึ่งแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม เช่น มีการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

2) ควรหาวิธีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม เช่น มีการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

7.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งต่อไป
ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรมีการทำวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

2) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่น เช่น อปทานิยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น อันเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

3) ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในองค์กร หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- บุญรักษา ตันตยานุสรณ์. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของผู้ค้าไม้และไม้แกะสลักในจังหวัดเชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ดำเคียง ลักษณะโยธิน. (2552). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองลำปาง. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิระพันธ์ วิสูตรศักดิ์. (2547). การดำเนินบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- โกวิท พวงงาม. (2546). *องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย หลักการและมติใหม่ในอนาคต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- สำนักงานทะเบียน อำเภอชุมพล จังหวัดมหาสารคาม. (2564). *ข้อมูลทั่วไป*. มหาสารคาม: สำนักงานทะเบียน อำเภอชุมพล จังหวัดมหาสารคาม.
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา.
- โกคิน ขวัญลา. (2563). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดบึงกาฬ. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- ปิยะรัตน์ ตันตรานนท์. (2548). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเมืองราย เทศบาลนครเชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรสวัสดิ์ นวพล. (2560). พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. สถาบันเทคโนโลยีสุรนารี.

- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2541). ปัจจัยการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. *รายงานการวิจัย*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- วสันต์ สุวรรณ. (2547). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษาตำบลหนองจอม. อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

- Kwanla P. (2020). Political participation of people in Bueng Kan Province. *Doctor of Political Science Thesis*. Pathum Thani University.
- Laksanayothin D. (2009). Political participation of people in Lampang Municipality. *Master of Arts Thesis*. Graduate School: Chiang Mai University.
- Nawapol P. (2017). Political participation behavior of citizens in the election of Bangkok council members. Sala Thammasop District, Thawi Watthana District, Bangkok. *Master of Public Administration Thesis*. Suvarnabhumi Institute of Technology.
- Office of the Parliamentary Secretariat. (2017). *Constitution of the Kingdom of Thailand*. Bangkok: Office of the Parliamentary Secretariat.
- Puangngam K. (2003). *Thai local government organizations. Principles and new dimensions in the future*. 4th printing. Bangkok: Win Yuchun Publishing House.
- Registration Office, Chumchon District, Maha Sarakham Province. (2021). *General information*. Maha Sarakham: Registration Office, Chumchon District, Maha Sarakham Province.
- Rungvisai S. (1998). Factors in deciding voters in voting in elections for members of the House of Representatives. *research report*. Secretariat of the People's Tolerant Council.
- Suwan W. (2004). Political participation of people in subdistrict administrative organizations: a case study of Nong Chom subdistrict. San Sai District, Chiang Mai Province. *Master of Political Science Thesis*. Graduate School: Chiang Mai University.
- Tantayanusorn B. (2006). Participation in local politics of timber and wood carving entrepreneurs in Chiang Mai province. *Master of Political Science*. Graduate School: Chiang Mai University, 2006).
- Tantranon P. (2005). Political participation of voters in Mengrai District. Chiang Mai Municipality. *Master of Political Science Thesis*. Graduate School: Chiang Mai University.
- Wisutsak J. (2004). Carrying out the role of the Nong Sarai Subdistrict Administrative Organization, Pak Chong District, Nakhon Ratchasima Province to the participation of local people. *Master of Public Administration Thesis*. Mahasarakham University.

การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4
Academic administration Based on good governance of educational
Institution administrators under Buriram primary educational
service area office 4

ธงชัย ชุนาพรหม

Thongchai Khunaprom

พระครูวิจิตรปัญญารักษ์

Phrakhruvichitpanyaphorn

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roi-Et Campus

E-mail: tonynoi101@gmail.com

(Received: December 27, 2023/ Revised: April 15, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 2) เปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน 3) ศึกษาแนวทางการบริหารวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากร 1,893 คน กลุ่มตัวอย่าง 317 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน เครื่องมือการวิจัยคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า:

1) การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ การนิเทศการศึกษา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้

2) การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามตำแหน่ง และระดับการศึกษา พบว่าผู้บริหารและครูมีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารวิชาการทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน ส่วนการจำแนกจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน มีการบริหารงานวิชาการโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา และการนิเทศการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 1) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอน

ผลการเรียน 2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 3) ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ 4) ด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา 5) ด้านการนิเทศการศึกษา 6) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; ผู้บริหารสถานศึกษา; หลักธรรมาภิบาล

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study Academic administration based on Good governance of Educational institution administrators under Buriram Primary Educational Service Area Office 4 2) to compare academic administration based on Good governance of Educational institution administrators under Buriram Primary Educational Service Area office 4, classified by position, education level and work experience 3) to study academic administration guidelines based on the Principles of Good governance of Educational institution administrators under Buriram Primary Educational Service Area office 4. This research is a mixed methods research, population 1,893 people, sample group 317 people, key informants 5 people, research tools are questionnaires and interviews, statistics used in data analysis include percentages, averages, and standard deviations.

The results of the research found that:

1. The academic administration based on Good governance of Educational institution administrators under Buriram Primary Educational Service Area office 4, overall level was at a high level. The aspect with the highest average was educational supervision The side with the lowest average was development of the learning process.

2. Comparison of opinions level towards academic administration based on Good governance of Educational institution administrators under Buriram Primary Educational Service Area office 4, classified by position and education level. It was found that administrators and teachers had no different levels of opinions towards academic administration in all aspects. Classification by work experience, the overall academic administration was different with statistical significance at the .05 level. When considering each aspect, it was found that development of media innovation and educational technology and educational supervision was significantly different at the level of .05 level

3. Guidelines for academic administration based on Good governance of Educational institution administrators under Buriram Primary Educational Service Area office 4, were: 1) Assessment, evaluation and process of transferring grade 2) Educational Curriculum Development 3) Development of learning process 4) Learning management in educational institutions 5) Educational supervision 6) Development of media, innovation and educational technology.

Keywords: Academic administration, Educational institution administrators, Good governance

1. บทนำ

ยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว กว้างขวาง ปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคใดในโลกย่อมส่งผลกระทบไปได้ทั่ว ปัญหาต่าง ๆ ยุ่งยากสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นและยากที่จะแก้ไข จึงต้องเตรียมบุคลากรให้มีความสามารถรับมือได้กับปัญหาที่ยุ่งยากมากมายเหล่านั้น ดังนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาเยาวชนคนไทยให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์คิดระดับโลกได้ความสามารถในการจูงใจ เปิดเผย อภิปรายให้แก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม มุ่งมั่นบริหารจัดการองค์กรและประเทศชาติให้อยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน นอบน้อมถ่อมตน ยึดถือความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และจะต้องมีความสามารถในการเชื่อมโยงสร้างเครือข่ายกับผู้อื่นได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555: 1) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการวางรากฐานสร้างสรรค์พัฒนาความเจริญมั่นคงและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตั้งแต่ตนเอง สังคมและประเทศชาติ

การบริหารงานวิชาการนับว่าเป็นหัวใจสำคัญทางการศึกษาที่ทุกสถานศึกษาต้องถือปฏิบัติผลสัมฤทธิ์ที่เกิดกับตัวผู้เรียนจึงเกิดจากการบริหารจัดการที่ดีการวางแผน การกำหนดกลยุทธ์โดยมีเป้าหมายหลักในการดำเนินงานที่จะพัฒนาให้ผู้เรียน มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จและออกไปเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จและออกไปเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคมได้จากรายงานผลการดำเนินการประจำปี 2564 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4 ผู้วิจัยพบว่า มาตรฐานที่ 3 สัมฤทธิ์ผลการบริหารและการจัดการศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีผลงานที่แสดงความสำเร็จและเป็นแบบอย่างได้ระดับคุณภาพ ควรปรับปรุง ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวจัดอยู่ในกลุ่มงานบริหารวิชาการซึ่งมีความสำคัญต่อการยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้ผ่านเกณฑ์ตามกระทรวงศึกษาธิการกำหนดเป็นตัวบ่งชี้ที่วัดระดับคุณภาพของการศึกษาการจัดการศึกษาในสถานศึกษาอีกด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ (กาญจน์ เรืองมนตรี และธรินธร นามวรรณ, 2554: 4) ได้กล่าวถึงงานวิชาการว่า งานวิชาการถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา ก็คือเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูง

จากสภาพปัญหาผู้วิจัยพบว่าการบริหารงานงานวิชาการตามมาตรฐานดังกล่าวยังขาดการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารวิชาการผู้วิจัยจึงขอนำ “หลักธรรมาภิบาล” มาบูรณาการในการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในฐานะที่เป็นนิติบุคคล ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) และหลักความคุ้มค่า โดยการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และขอบข่ายของงานวิชาการเป็นขอบข่ายที่กว้าง และเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการ (จรุณี แก้วเอี่ยม, 2557: 3)

จากข้อมูลความสำคัญ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4 เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุน พัฒนาการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

2.2 เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามตำแหน่ง ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 191 โรงเรียน มีประชากร ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวนทั้งสิ้น 1,893 คน (ข้อมูลครูและบุคลากร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซีมอร์แกน (Krejcie, R.V. & Morgan, D.W.) จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ปีการศึกษา 2565 จำแนกตามสัดส่วนของจำนวนผู้บริหารสถานศึกษาและครู ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 317 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 แบบสอบถาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเพื่อถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 แบบสอบถามมีลักษณะตรวจสอบรายการ (Check List) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบโดยถามเกี่ยวกับตำแหน่ง เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ประกอบด้วย 6 ด้านได้แก่ 1) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 2) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 4) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 5) การนิเทศการศึกษา 6) การพัฒนาและใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert, 1993: 247)

3.2.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างซึ่งมีประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาตผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามโดยใช้ Google Form เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

3) ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร จำนวน 5 คน ในสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (Best Practice)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่ผู้ตอบผ่านระบบออนไลน์มาดำเนินการตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นดังนี้

3.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.4.2 วิเคราะห์ระดับการปฏิบัติทางการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย () และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2553: 121)

3.4.3 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

3.5.1 สถิติที่ใช้หาคุณภาพของเครื่องมือ

- 1) การหาค่าความสอดคล้อง (Index of item Congruence : IOC)
- 2) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's -Coefficient)

3.5.2 สถิติพื้นฐาน ได้แก่

- 1) ค่าร้อยละ (Percentage)
- 2) ค่าเฉลี่ย
- 3) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) คำนวณได้จากสูตร

3.5.3 สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

- 1) การทดสอบที่ t - test (Independent Samples)

2) การทดสอบค่า F-test (One Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ใช้สูตรของเชฟเฟ้ (Scheffe's Method)

4. ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิจัยเรื่องนี้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ซึ่งมีคุณลักษณะข้อมูลทั่วไป คือ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ใช้การแจกแจงหาความถี่ (Frequency) และคำนวณร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
ตำแหน่ง		
1. ผู้บริหาร	60	18.90
2. ครู	257	81.10
รวม	317	100.00
ระดับการศึกษา		
1. ปริญญาตรี	215	67.80
2. สูงกว่าปริญญาตรี	102	32.20
รวม	317	100.00
ประสบการณ์ในตำแหน่ง		
1. 1-5 ปี	182	57.40
2. 6-10 ปี	66	20.80
3. 11 ปี ขึ้นไป	69	21.80
รวม	317	100.00

จากตารางที่ 4 .1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นครูจำนวนเท่ากับ 257 คน คิดเป็น ร้อยละ 81.10 ผู้บริหาร จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 18.90 ระดับการศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 32.20 ปริญญาตรี จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 67.80 และประสบการณ์ในการทำงานมากที่สุด คือ 11 ปี ขึ้นไป จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 21.80, 6-10 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80 และ 1-5 ปี จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 57.40

ตอนที่ 2 การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

การวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	อันดับ	แปลผล
1. การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	3.97	0.81	4	มาก
2. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	3.83	0.83	5	มาก
3. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	3.82	0.76	6	มาก
4. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา	4.09	0.78	3	มาก
5. การนิเทศการศึกษา	4.35	0.65	1	มาก
6. ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา	4.31	0.65	2	มาก
รวมเฉลี่ย	4.05	0.78	-	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า การบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$, $S.D.=0.78$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปต่ำสุด ได้แก่ การนิเทศการศึกษา ($\bar{X}= 4.35$, $S.D.=0.65$) รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X}=4.31$, $S.D.=0.65$) ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ($\bar{X}=4.09$, $S.D.=0.78$) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X}=3.97$, $S.D.=0.81$) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X}=3.83$, $S.D.=0.83$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X}=3.82$, $S.D.=0.76$)

ตอนที่ 3 การศึกษาแนวทางแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

1) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดปฏิทินการดำเนินการวัดผลและประเมินผลให้เหมาะสม กับการปฏิบัติงานในภาพรวมโดยแจ้งให้คณะครูทราบร่วมกันควรมีการประเมินยุทธศาสตร์และตัวชี้วัดในการดำเนินงานวิชาการที่จะช่วย พัฒนาให้บรรลุตามอุดมการณ์

และเป้าหมายโรงเรียน ในแผนปฏิบัติการประจำปีให้สามารถพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน และต่อยอดการศึกษาในระดับสูงยิ่งขึ้น

2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรประชุมวางแผน และแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบงาน หลักสูตรสถานศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของสังคม ชุมชนท้องถิ่นของสถานศึกษา และการจัดทำโครงสร้างหลักสูตร สารการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษาควรจัดหลักสูตรและโครงสร้างหลักสูตร ตามความจำเป็นและเหมาะสมจะช่วยพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามอุดมการณ์และเป้าหมายของโรงเรียน

3) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนให้มียืดหยุ่นตามความสนใจความถนัดของผู้เรียน มีการใช้สื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันทั้งที่เป็นสื่อเทคโนโลยีและสื่อแบบชิ้นงานตามเนื้อหาสาระที่ทำการเรียนการสอน สนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดหา ผลิต และใช้สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยในรูปแบบที่หลากหลายตามเนื้อหาสาระ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสื่อติดตามการดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ตรวจสอบและประเมินผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนให้มียืดหยุ่นตามความสนใจความถนัดของผู้เรียน

4) ด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อช่วยให้การสอนของครู มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดควรจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดประโยชน์ สูงสุดโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดทำโครงการเกี่ยวกับการจัดหา ผลิต และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม สนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดหาและผลิตสื่อ นวัตกรรม และใช้ให้ตรงตามจุดประสงค์และเนื้อหา

5) ด้านการนิเทศการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนควรมีการจัดนิเทศภายในอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อให้คำปรึกษาช่วยเหลือในการจัดการเรียนการสอน ที่ช่วยส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพควรดำเนินการนิเทศครูผู้สอนโดยผู้บริหารหรือหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมายด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้นิเทศเป็นผู้ให้ความเห็นหรือคำแนะนำตามหลักการนิเทศเปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือปรึกษา และจัดทำสรุปรายงานผลการนิเทศพัฒนาประสบการณ์วิชาชีพในรูปแบบวิธีการต่างๆ

6) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรับปรุงเครือข่ายสัญญาณอินเทอร์เน็ต สนับสนุนการค้นคว้าออนไลน์ ห้องคอมพิวเตอร์ รวมถึงจัดหาคอมพิวเตอร์พร้อมอุปกรณ์ต่อพ่วงติดตั้งในห้องเรียนสำหรับครูผู้สอนเพื่อให้ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ระบบเครือข่ายอุปกรณ์และศูนย์การเรียนรู้พื้นฐาน ชุดมัลติมีเดียและศูนย์การเรียนรู้เพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

5. อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยเสนอการอภิปรายผลเฉพาะประเด็นสำคัญดังนี้

1) จากการวิจัยพบว่า การศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นับว่าเป็นหัวใจหลักของโรงเรียน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานต้องอาศัยกระบวนการบริหารวิชาการ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การประเมินผลตามแผน ปรับปรุงแก้ไขและวางแผนใหม่ต่อไป และการบริหารวิชาการที่ดี

สอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา แซ่ม้อย (2565) กล่าวว่า งานวิชาการ เป็นหน้าที่สำคัญที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับงานวิชาการ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความรู้มีคุณภาพ มีผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ทั้งนี้การบริหารวิชาการจะบรรลุจุดประสงค์ได้ผู้บริหาร ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะเกี่ยวกับการดำเนินการวิชาการ เป็นผู้นำทางวิชาการ ทั้งทั้งด้านการออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนรู้และประเมินการเรียนรู้ รวมทั้งต้องเข้าใจบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้ ตอบสนอง ความต้องการของชุมชนและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน และอนาคต

จากผลการวิจัยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การนิเทศการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศการศึกษสถานศึกษามีการวางแผนการจัดทำคู่มือกระบวนการนิเทศการศึกษสถานศึกษามีการจัดการระบบนิเทศภายในสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกับระบบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต่อศักดิ์ เนียมวิลัย (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการนิเทศภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการนิเทศ ภายในของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 โดย ภาพรวมพบว่าอยู่ในอันดับมากองค์ จันทร์หอม (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มตำบล ยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการนิเทศการศึกษาของโรงเรียน ในกลุ่มตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษามีการจัดทำแผนการเรียนรู้ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแต่ครูไม่ได้สอนตามแผนจัดการเรียนรู้และไม่ครอบคลุมทุกตัวชี้วัด ปัจจุบันสถานศึกษาไม่ได้เชิญวิทยากร ผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นมาสอนนักเรียนทำให้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องปราชญ์ในท้องถิ่นไม่ต่อเนื่อง สถานศึกษาขนาดเล็กสถานศึกษามีการจัดการเรียนรู้โดยครูผู้สอนไม่เพียงพอและสอนไม่ตรงตามสาขาวิชา ทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านกระบวนการเรียนรู้ไม่ได้ประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Campbell Tyler (2009) ได้ศึกษาผลการใช้การจัดการเรียนการสอนระหว่างแบบใหม่ แบบปัจจุบันและแบบดั้งเดิมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ผ่านข้อบ่งชี้ของทฤษฎี คอนสตรัคติวิซึมและกระบวนการรับรู้ทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์และเจตคติต่อวิธีการสอนของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 530 คน และครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 6 คนจากโรงเรียน มัธยมในแอตแลนตาและจอร์เจีย ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่และแบบเก่า และระหว่างแบบปัจจุบันกับแบบเก่า และพบว่าเจตคติที่ดีและไม่ดีส่งผลให้เกิดความแตกต่างกันของ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2) การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามตำแหน่งและระดับการศึกษา พบว่าผู้บริหารและครูมีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารวิชาการทุกด้าน ไม่แตกต่างกันเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนจำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่สอดคล้องกับ นฤมล สังข์ปิ่น (2557) ศึกษาเรื่องสภาพการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานส่งเสริม การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพการ

บริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครู ในสังกัดสำนักงาน ส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมพบว่า มีสภาพอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานของผู้บริหาร สถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครูจำแนกตามตำแหน่ง พบว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันและจำแนกตามประสบการณ์โดยรวมพบว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3) แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ท่าน ทั้ง 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 3) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 4) ด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา 5) ด้านการนิเทศการศึกษา 6) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถาน ศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ว่าความต้องการของผู้เรียนสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้ม แข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอด จนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ กระทรวงศึกษาธิการ

6. องค์ความรู้ใหม่

1) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน จากผลการวิจัยพบว่าหากผู้เรียน ต้องการย้ายสถานศึกษาสามารถนำผลการวัดและประเมินผลของสถานศึกษาไปเทียบโอนยังสถานศึกษาอื่นได้ มีค่าดัชนีความสำคัญลำดับแรก ดังนั้น หากผู้เรียนต้องการย้ายสถานศึกษา ควรมีการเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียนที่เรียนรู้อยู่จากสถานศึกษาได้ในกรณีต่างๆ ได้แก่ การย้ายสถานศึกษา การย้ายหลักสูตร เป็นต้น

2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาจัดกระทำหลักสูตร สถานศึกษาสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียนกับผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม โดยผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยกำหนดโครงสร้างหลักสูตร แต่ละรายวิชาและแต่ละระดับชั้นให้ชัดเจน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์พันธกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษา

3) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จากผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาใช้สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน มีค่าดัชนีความสำคัญลำดับที่ 3 ดังนั้น ควรระบุโครงการเกี่ยวกับการจัดหา ผลิตและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอนไว้ให้ครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ครูผู้สอนมีวัสดุอุปกรณ์เพื่อสร้างและใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีความทันสมัย

4) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า ควรพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยกระบวนการ วิจัยในภาพรวม มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญลำดับที่ 4 ดังนั้นเพื่อให้ทราบจุดเด่นและจุดด้อยในการจัดการเรียนการสอนเพื่อที่จะได้นำไปเสริมสร้าง และปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป และจะช่วยส่งเสริมให้ครูสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ สามารถจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5) ด้านการนิเทศการศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการนิเทศโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและสรุปรายงานผลการนิเทศ มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญลำดับที่ 5 ดังนั้น ควรนิเทศและใช้ผลการนิเทศมาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการรายงานผลการนิเทศแก่ผู้บริหารสถานศึกษาและต้นสังกัด

6) ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาปรับปรุงการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญลำดับที่ 6 ดังนั้น ควรปรับปรุงเครือข่ายสัญญาณอินเทอร์เน็ต ให้ทันต่อยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนทางการศึกษา

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดควรบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด แนวปฏิบัติด้านการบริหารวิชาการ โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัด ควรกำหนดปฏิทินการบริหารงานวิชาการและนโยบายในภาพรวมให้ชัดเจนเพื่อสถานศึกษาจะได้นำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อไป

3) โรงเรียนควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ โดยต้องสร้างความเข้าใจให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของขอบข่ายงานวิชาการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

4) ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอกควรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการ เช่น ภาศึ 4 ฝ่ายและคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีบทบาทในการดำเนินงานดังกล่าวเพื่อให้การบริหารงานดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่โรงเรียนกำหนดไว้

7.2 ข้อเสนอแนะนำในการไปใช้

1) ควรศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4 เป็นงาน วิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

2) ควรศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4 เพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ เช่น การศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารและครูที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องแนวทางการพัฒนาและประเมิน สถานพอเพียง เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง.
- กาญจน์ เรืองมนตรี และธรินธร นามวรรณ. (2554). *การบริหารงานวิชาการและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- จรรณี แก้วเอี่ยม. (2557). *เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษากลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้บริหารมืออาชีพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์
- ต่อศักดิ์ เนียมวิลัย. (2559). *แนวทางการนิเทศภายในของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์เขต 3. ปริญญamahบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*
- นฤมล สังข์ปั้น จินฉัตร ปะโคทั้ง และพงษ์ธร สิงห์พันธ์. (2559). *สภาพการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต. 16(1), 67-68.*
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุวีริยาสาส์น จำกัด.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2565). *การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนงค์ จันทร์หอม. (2557). *กระบวนการนิเทศของผู้บริหารโรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล สังกัด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.*

ภาษาอังกฤษ

- Achinsamajarn C. 2004. *New teaching supervision*. Bangkok: Chongcharoen Printing.
- Campbell J.P. and Beaty E.E. (1977). *On the Nature of Organizational Effectiveness. In New Perspectives on Organizational Effectiveness*. San Francisco: Jossey - Bass Publishers.
- Chaemchoi S. (2022). *Academic administration that responds to changes in the world in the era of disruption*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Chanhom A. (2014). *Supervision process of administrators of Wat Srinuanthamwimon School, under Bangkok. Master of Education Thesis Department of Educational Administration. Graduate School: Silpakorn University.*
- Kaoian C. (2014). *Academic administration techniques in educational institutions, strategies and guidelines for professional administrators*. 2nd printing. Songkhla: Printing suburbs.

- Kasikun T. (2017). Academic administration of educational institution administrators according to the opinions of school teachers under Phatthalung Municipality. Phatthalung Province. *Phuket Rajabhat University Academic Journal*. 13(1), 290-303.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(3), 607-610.
- Ministry of Education. (2003). *Manual for administration of basic educational institutions that are juristic persons*. Bangkok: Freight Forwarding and Parcel Organization.
- Ministry of Education. (2012). *Announcement of the Ministry of Education on guidelines for development and evaluation. The Sufficiency Economy Center is a learning center based on the philosophy of sufficiency economy in education*. Bangkok: Sufficiency Economy Driving Center.
- Rueangmontri K. and Namwan T. (2011). *Academic administration and learning management innovation*. Maha Sarakham: Apichat Printing.
- Niamwilai T. (2016). Guidelines for internal supervision of small schools. Under the jurisdiction of the Educational Service Area Office Nakhon Sawan Primary Education District 3. *Master's Degree*. Graduate School: Nakhon Sawan Rajabhat University.
- Sangphan N. et al. (2016). Administrative conditions of administrators of educational institutions under the Office of the Promotion of Non-Formal and Informal Education, Ubon Ratchathani Province. *Bua Bandit Educational Administration Journal*. 16(1), 67-68.
- Srisa-at B.. (2017). *Preliminary research. New and improved edition*. 10 th printing. Bangkok: Suviriyasan Company Ltd.
- Suphankhong S. (2016). *Educational supervision of Banharn Jamsai Witthaya School 1. Independent research, M.Ed.* Nakhon Pathom : Silpakorn University.
- Thiansai P. (2014). Conditions of academic administration at Wat Sawetchat School. Khlong San District Office Bangkok. *Master of Education Thesis. Department of Educational Administration*. Phranakhon Rajabhat University.
- Utharanan S. (1987). *Supervision of studies in principles of theory and practice*. Bangkok: Mit Siam.

การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่ม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3

School personnel management in the Phra That Uppmung under Roi Et
primary educational service area office 3

ปกรณเกียรติ กะอาจ

Pakornkiat Ka-art

กฤตยากร ลดาวัลย์

Kittayakorn Ladawan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roi-Et Campus

E-mail: Kruporl2538@gmail.com

(Received: August 23, 2023/ Revised: April 20, 2024/ Accepted: April 21, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่มสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 2) เปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่ม จำแนกตาม ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน 3) รวบรวมข้อเสนอแนะการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่ม กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 92 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่ม แบ่งเป็น 3 ตอน มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบค่าที (t-test) และสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว F- test

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่ม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่ง รองลงมาคือ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการรักษาวินัยและการออกจากราชการ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่ม จำแนกตาม ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ข้อเสนอแนะการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ่ม พบว่า ควรให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอสามารถปฏิบัติงานในโรงเรียนได้ถูกต้องชัดเจน ควรแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อสอบสวนความจริงและความยุติธรรม เพื่อป้องกันการกระทำความผิดวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

คำสำคัญ: การบริหารงานบุคคล กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษา, พระธาตุอุ่ม

Abstract

This research article has objectives are 1) to study the personnel management in schools of Phra That Uppmung Educational Quality Development Group under the Roi Et Primary Educational Service Area 3 2) to compare the personnel management in schools of Phra That Uppmung Educational Quality Development Group under the Roi Et Primary Educational Service Area, classified by position, educational qualification, and work experience, and 3) to collect recommendations for the personnel management in schools of the Educational Quality Development Group, Phra That Uppmung. The target group consisted of 92 schools administrators and teachers. The research tool Was a questionnaire about the personnel management in schools of Phra That Uppmung Educational Quality Development Group, divided into 3 parts: there was a content validity between 0.67-1.00, and confidence for the entire issue was .98. The statistics used were frequency, percentage, mean, and standard deviation, t-test and F- test.

The results showed that 1) the condition of personnel management in schools of the Educational Quality Development Group, Phra That Uppmung overall, was at a high level, sorted the aspect with the highest mean to the lowest: they were manpower and positioning, followed by recruitment and appointment, enhancing efficiency in the performance of government officials. The aspect with the lowest average was maintaining discipline and leaving government service. 2) opinion comparison of personnel towards the personnel management in schools of the Educational Quality Development Group, Phra That Uppmung, classified by position, educational qualification, and work experience, the difference was statistically significant at the .05 3) recommendations for personnel management in schools of the Phra That Uppmung Educational Quality Development Group found that there should be a manual and a clear personnel management structure chart for maximum efficiency in education management Government teachers and education personnel should always be able to develop themselves and be able to perform their duties in the school accurately and clearly. should appoint a committee to conduct investigations of truth and justice to prevent disciplinary offenses by government teachers and education personnel.

Keywords: Personnel Management, Phra That Uppmung, Educational Quality Development Group

1. บทนำ

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งเป็นผลให้ภารกิจ อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารบุคลากรปรับเปลี่ยนไปเช่นกัน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล โดยให้อำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาและของผู้อำนวยการ สถานศึกษาที่เป็นอำนาจโดยแท้ตามกฎหมายกำหนด โดยมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในภารกิจของสถานศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไป โดยที่การบริหารงานบุคคลตามแนวการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลของโรงเรียน อยู่ในภารกิจงานของสถานศึกษา ซึ่งเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มุ่งให้ กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษา ดำเนินการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามี ความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาบุคลากร รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการ พัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 3-17)

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดกรอบการบริหารงานบุคคลไว้ดังนี้ การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนามีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้บริหาร สถานศึกษาต้องดำเนินการในภารกิจหลัก คือ การวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุ แต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัย และการรักษาวินัยและการออกจากราชการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ติดตามการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ผลการดำเนินงานยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ โรงเรียนขนาดเล็กยังคงใช้งบประมาณและทรัพยากรที่ไม่คุ้มค่า และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การทดสอบระดับชาติ ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ประกอบกับโรงเรียนขนาดเล็กมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจากการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่ประสบปัญหาค้ำคลึงกัน ใน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนการสอน ด้านความพร้อมทางปัจจัยของโรงเรียนและด้านการมีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562: 1-2)

กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุบลุม มีภารกิจในการบริหารเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ในกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุบลุม จำนวน 10 โรงเรียน โดยทั้ง 10 โรงเรียนอยู่ในเขตพื้นที่บริการ 3 ตำบลได้แก่ ตำบลโคกสูง ตำบลโพธิ์ศรีสว่าง และตำบลอุ่มเม่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด (สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3, 2564) จากสภาพปัญหาในปัจจุบันของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 พบว่าสถานศึกษาขนาดเล็กมีสภาพอัตรากำลังที่เกณฑ์ และมีจำนวนครูไม่ครบชั้นเรียนเนื่องจากการคิดเกณฑ์ อัตราอัตรากำลังของข้าราชการครูในสถานศึกษาขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียน ในสถานศึกษา ทำให้สภาพอัตรากำลังของ ข้าราชการครูเปลี่ยนแปลงไปทุกปี โดยสาเหตุสำคัญ

ของการเพิ่มและลดของจำนวนนักเรียนในโรงเรียนเกิดจาก นโยบาย เป้าหมายของโรงเรียนไม่ต่อเนื่อง การขาดแคลนของสื่อการเรียนการสอน การขาดแคลนบุคลากร ค่านิยมของผู้ปกครองที่ต้องการ ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาชั้นนำ ทำให้สถานศึกษาขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน ไม่ได้รับการจัดสรรอัตรา กำลังทดแทนจากผลการเกษียณอายุราชการ ส่งผลให้สถานศึกษาขนาดเล็ก ขาดแคลนบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับปัญหาข้าราชการครูที่ได้รับการ บรรจุใหม่ส่วนมากเป็นครูที่มีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด เมื่อมีคุณสมบัติการย้ายจึงขอย้ายกลับภูมิลำเนา และข้าราชการ ครูที่จบตามสาขาวิชาเอกในสถานศึกษา ไม่ตรงกับความต้องการตามหลักสูตรแกนกลาง ทำให้นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขนาดเล็กขาดโอกาสและความเท่าเทียมในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562: 4)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ว่าการบริหารงานบุคคลในความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนเพื่อพัฒนาส่งเสริมและยกระดับคุณภาพการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

2.2 เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตาม ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

2.3 เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 5 คน, ครูผู้สอนจำนวน 72 คน และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 15 คน จำนวน 10 โรงเรียน เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีจำนวนจำกัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด รวมทั้งสิ้น 92 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ประชากรทั้งหมด เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 5 คน, ครูผู้สอนจำนวน 72 คน และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 15 คน จำนวน 10 โรงเรียน เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีจำนวนจำกัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด รวมทั้งสิ้น 92 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำนวน 4 ด้าน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 เป็นแบบปลายเปิด (Open-ended)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.4.1. ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

3.4.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มพระธาตุอุ้มงู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 พร้อมด้วยแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวม ข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง

3.4.3 ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.5.1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.5.2 วิเคราะห์การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

3.5.3 ทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยใช้ t-test (Independent Samples)

3.5.4 ทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มงู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตาม ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ใช้ค่าเอฟ (F- test) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไปโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One – way Analysis of Variance) เมื่อ พบความแตกต่างผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (Multiple Comparison) ตามวิธี ของเชฟเฟ (Sheaffe')

3.5.5 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการทำวิจัย 2 ประเภท ได้แก่

4.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (μ) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เพื่อบรรยายข้อมูลทั่วไป

4.2 สถิติอนุมานหรืออ้างอิง (Inferencial Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA)

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาระดับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน

การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนา คุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์	ระดับการปฏิบัติ			
	μ	σ	อันดับ	แปลผล
1. ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง	4.29	0.67	1	มาก
2. ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.27	0.75	2	มาก
3. ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.30	0.60	3	มาก
4. ด้านการรักษาวินัยและการออกจากราชการ	4.34	0.58	4	มาก
รวมเฉลี่ย	4.30	0.65	-	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า สภาพการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.30$, $\sigma = 0.65$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปต่ำสุด ได้แก่ ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง ($\mu = 4.29$, $\sigma = 0.67$) รองลงมาคือ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ($\mu = 4.27$, $\sigma = 0.75$) ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ($\mu = 4.30$, $\sigma = 0.60$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการรักษาวินัยและการออกจากราชการ ($\mu = 4.34$, $\sigma = 0.58$)

5.2 วิเคราะห์การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตารางที่ 4.8 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตาม ตำแหน่ง

การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของ กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระ ธาตุอุโมงค์						
	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้าน การวางแผนอัตรากำลังและ กำหนดตำแหน่ง	ระหว่างกลุ่ม	2.079	2	1.040	5.195	.007*
	ภายในกลุ่ม	17.811	89	.200		
	รวม	19.890	91			
2. ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	ระหว่างกลุ่ม	2.000	2	1.000	5.790	.004*
	ภายในกลุ่ม	15.368	89	.173		
	รวม	17.367	91			
3. ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพใน การปฏิบัติราชการ	ระหว่างกลุ่ม	3.531	2	1.766	12.169	.000*
	ภายในกลุ่ม	12.913	89	.145		
	รวม	16.445	91			
4. ด้านการรักษาวินัยและการออก จากราชการ	ระหว่างกลุ่ม	2.112	2	1.056	7.774	.001*
	ภายในกลุ่ม	12.091	89	.136		
	รวม	14.203	91			
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	2.256	2	1.128	10.537	.000*
	ภายในกลุ่ม	9.529	89	.107		
	รวม	11.785	91			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.13 การเปรียบเทียบระดับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตามวุฒิการศึกษา

การบริหารงานบุคคล	ตำแหน่ง				t	Sig
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	μ	σ	μ	σ		
1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง	4.36	0.44	3.90	0.47	3.35	0.00*
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง	4.43	0.40	3.89	0.45	3.72	0.00*
3.การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	4.38	0.38	3.89	0.48	4.21	0.00*
4. การรักษาวินัยและการออกจากราชการ	4.40	0.36	3.99	0.40	3.75	0.00*
รวมเฉลี่ย	4.38	0.31	3.91	0.36	4.71	0.00*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตาม ประสบการณ์การทำงาน

การบริหารงานบุคคล	ความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
1. ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง	ระหว่างกลุ่ม	2.117	2	1.059	5.301	.007*
	ภายในกลุ่ม	17.773	89	.200		
	รวม	19.890	91			
2. ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	ระหว่างกลุ่ม	1.844	2	.922	5.285	.007*
	ภายในกลุ่ม	15.524	89	.174		
	รวม	17.367	91			
3. ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	ระหว่างกลุ่ม	3.591	2	1.795	12.430	.000*
	ภายในกลุ่ม	12.854	89	.144		
	รวม	16.445	91			
4. ด้านการรักษาวินัยและการออกจากราชการ	ระหว่างกลุ่ม	2.252	2	1.126	8.384	.000*
	ภายในกลุ่ม	11.951	89	.134		
	รวม	14.203	91			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2.391	2	1.196	11.326	.000*
	ภายในกลุ่ม	9.394	89	.106		
	รวม	11.785	91			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.3 ข้อเสนอแนะการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3 สถานศึกษา พบว่าควรจัดทำคู่มือและแผนภูมิโครงสร้างการบริหารงานบุคคลไว้อย่างชัดเจน ควรวางแผนอัตรากำลังควรเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เรียน โดยให้สถานศึกษามีครูครบชั้นครบตรงตามวิชาเอก เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการศึกษา ควรเสริมสร้างประสิทธิภาพโดยให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้เข้ารับการอบรมตามความเหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และยกย่องเชิดชูเกียรติเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจรวมถึงจัดสรรสวัสดิการให้เหมาะสมและสอดคล้อง ควรให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ สามารถปฏิบัติงานในโรงเรียนได้ถูกต้องชัดเจน ควรแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อสอบสวนให้ได้ความจริงและความยุติธรรมโดยไม่ชักช้า เพื่อป้องกันการกระทำความผิดวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

6. อภิปรายผล

จากการสรุปผลผู้วิจัยเสนอการอภิปรายผลเฉพาะประเด็นสำคัญดังนี้

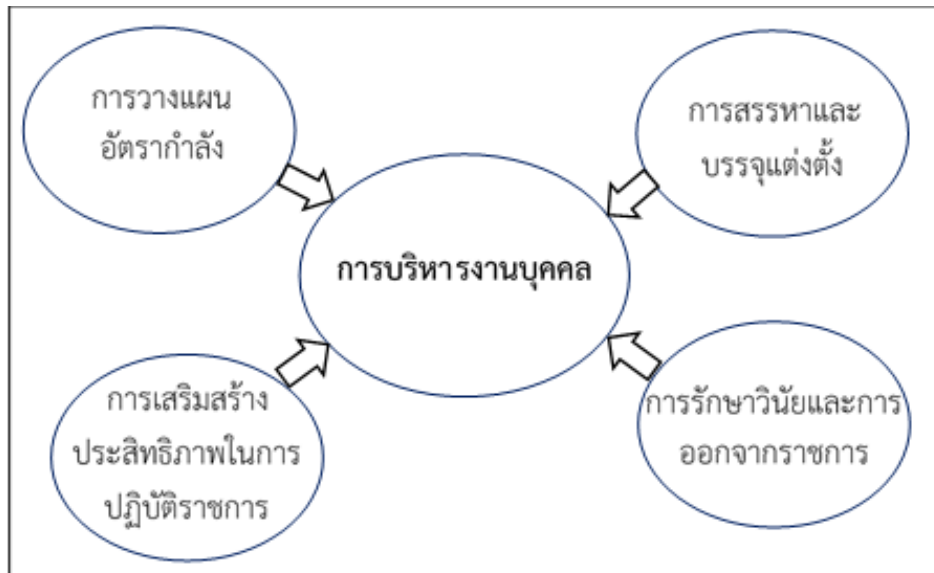
6.1 สภาพการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานบุคคลในโรงเรียน ถือเป็นปัจจัยหลักสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบาย เป้าหมายของโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ หากผู้บริหารเข้าใจและใส่ใจต่อธรรมชาติของบุคคล ทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการในการบริหารงานบุคคลก็ย่อมส่งผลให้ บุคลากรของโรงเรียนมีคุณภาพ สร้างความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรได้เป็นอย่างดี ลดความ ขัดแย้ง และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถของตนส่งผลให้ โรงเรียนเป็นที่ยอมรับทั้งจากภายในและภายนอกและทำให้การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษามีคุณภาพ และประสิทธิภาพสูงขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542) กล่าวว่า การบริหารบุคลากร หมายถึง กระบวนการ ดำเนินงานที่ผู้บริหารใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการพิจารณาบุคลากร เพื่อสรรหา บรรจุ แต่งตั้งบุคลากรที่มีความสามารถ มีความเหมาะสมเข้ามาทำงานในหน่วยงาน และขณะปฏิบัติงานได้จัดทำ ประวัติการพัฒนและการบำรุงรักษาบุคคลเพื่อให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้เต็มความสามารถมีขวัญกำลังใจ ในการทำงาน รวมทั้งการให้ผู้ที่พ้นจากงานสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระแสง ปกสุสโร (วงศ์พันธุ์เสือ) (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาชั้น พื้นฐานระดับประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การ บริหารงานบุคคลในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

6.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุ้มง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหาร ได้ให้ความสำคัญกับการวางแผนการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา ซึ่งบุคลากรในสถานศึกษาเชื่อว่าจะประสบผลสำเร็จได้ ที่สำคัญคือผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงานโดยให้ความสำคัญต่อการบริหารงานบุคคล รวมถึงประสบการณ์ด้านการบริหารงานของผู้บริหาร จึงทำให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างจากครูผู้สอน เพราะผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับครูทุกคน โดยไม่มี การแบ่งเพศ แบ่งวิทยฐานะ ผู้บริหารบริหารงานภายใต้หลักความยุติธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธวีภา ทนอินทรอาจ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดใน กลุ่มเครือข่าย โรงเรียนหนองบ่อ ก้านเหลืองคำพิ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครพนม เขต 1 ผลการศึกษา พบว่า การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาตามความคิดเห็น ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนหนองบ่อ ก้านเหลืองคำพิ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้าน ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วินัยและการ ดำเนินการทางวินัย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลจำแนกตามประสบการณ์ทำงานโดยรวมและรายด้านทุก ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. องค์ความรู้ใหม่

การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 มี 4 แนวทาง ดังภาพ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ผู้บริหารควรมีเป้าหมายในการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนอย่างชัดเจน
- 2) ผู้บริหารควรเปิดโอกาสหรือรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาและการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม

8.2 ข้อเสนอแนะนำไปใช้

- 1) ควรคำนึงถึงหลักการปฏิบัติงานด้านการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนอย่างรอบด้าน อันได้แก่ การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง ,การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ,การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการและการรักษาวินัยและการออกจากราชการ และผู้บริหารต้องให้ความสำคัญต่อการปรับกระบวนการทำงานในองค์กร เพื่อให้บรรลุประสิทธิผลขององค์กร
- 2) หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรวางแผนการบริหารงานบุคคลร่วมกับสถานศึกษา เพื่อกำหนดนโยบายและการปฏิบัติที่สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนักเรียน

8.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- 1) ควรเพิ่มจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระธาตุอุโมงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3” ให้มากขึ้น ครอบคลุมในเขตพื้นที่การศึกษา
- 2) ควรเพิ่มเครื่องมือในการทำวิจัยให้มากขึ้นนอกเหนือจากการเก็บข้อมูลด้วย แบบสอบถาม เช่น การสังเกตพฤติกรรม หรือการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ให้ได้ผลตรงกับความเป็นจริงยิ่งขึ้นไป

9. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2542). *จิตวิทยาอุตสาหกรรม*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พัศตรวิภา ทันอินทรอาจ. (2554). การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนหนองบ่อ ก้านเหลืองคำพิ อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยนครพนม.
- พระเล็ง ปภสสุโร (วงศ์พันธุ์เสือ). (2555). *การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับ ประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรีเขต 1*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3. (2564). *รายงานประจำปี 2564*. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ภาษาอังกฤษ

- Employees under Roi Et Primary Educational Service Area 3. (2021). *Annual Report 2021*. Employees under Roi Et Primary Educational Service Area 3.
- Ministry of Education. (2003). *National Education Act 1999 and its amendments*. (2nd edition) 2002. Bangkok: Ministry of Education.
- Ministry of Education. (2008). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2008*. Bangkok: Ministry of Education.
- Office of the Basic Education Commission. (2019). *Guidelines for the implementation of participation Management of education*. Bangkok: The Agricultural Cooperative Assembly of Thailand Limited.
- Phra Seng Paphassaro (Wang Pan Suea). (2012). *Personnel administration in basic educational institutions at the Primary Education Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1*. University Press Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Secretariat of the House of Representatives (2019). *The purpose and annotation of sections of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560*. Bangkok: The Secretariat of the House of Representatives.

- Tan-intaraart P. (2011). Personnel management in educational institutions affiliated with the network. Nong Bo School Kan Lueang Kham Phi, Na Kae District, Nakhon Phanom Province Nakhon Phanom Educational Service Area Office District 1. *Thesis Master of Education Education Administration*. Nakhon Phanom University.
- Wonganutaraj P. (1999). *Industrial Psychology*. Bangkok: The Center for Sueserm Bangkok.

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

The Factors Affecting Electoral Behavior of the President of Sub-District
Administrative Organization in the Thai Charoen District, Yasothon Province

พระชนากร ญาณโมลี

Phra Thanakorn Yanamoli

สุรพล พรหมกุล

Suraphon Promkul

ชาญชัย ฮวดศรี

Chanchai Huadsri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus

E-mail gon25835@gmail

(Received: June 24, 2023/ Revised: April 21, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 3) ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยการประยุกต์ตามหลักพรหมวิหาร 4 เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตอำเภออำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร มีจำนวน 392 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ และวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1) ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านนโยบายการพัฒนา รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติด้านหลักพรหมวิหาร 4 ด้านบุคลิกภาพ ด้านการสื่อสาร และด้านจิตวิทยา ตามลำดับ 2) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ด้านบุคลิกภาพ และหลักพรหมวิหาร 4 เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้โดยด้านบุคลิกภาพ มีอิทธิพลเชิงบวก นั่นคือเมื่อบุคลิกภาพของผู้สมัครเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเปลี่ยนไป 0.25 หน่วย ด้านหลักพรหมวิหาร 4 มีอิทธิพลเชิงบวก นั่นคือเมื่อหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้สมัครเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเปลี่ยนไป 0.24 หน่วย 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ ของผู้สมัครก่อนที่จะเลือกตั้ง ส่งเสริมการเลือกตั้งโดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ประกอบการเลือกตั้ง เป็นต้น

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีผล; พฤติกรรมการเลือกตั้ง; นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the level of electoral behavior of the president of the sub-district administrative organization; 2) to study the factors affecting the electoral behavior of the president of the sub-district administrative organization; 3) to study the recommendations on factors affecting the electoral behavior of the president of sub-district administrative organizations by applying the principles of the Four Brahmavihāra. This study was carried out by means of mixed-method research. The samples consisted of 392 people and 14 key informants. The tools used were a questionnaire and an interview form. The obtained data were analyzed using a social science software package and contextual content analysis statistics used are frequency values, average percentage values and standard deviation and multiple regression correlation.

The research results were as follows:

1) The level of factors affecting the electoral behavior of the president of the sub-district administrative organization in the five aspects at a moderate level. The highest mean was seen in the aspect of development policy, followed by practices, Brahmavihāra, personality, communication, and psychology respectively. 2) The results of the analysis of factors affecting the electoral behavior of the President of the Subdistrict Administrative Organization suggested that personality and the Four Brahmavihāra principles were factors that influenced the election of the president of the sub-district administrative organization. The personality had a positive influence. That is, when the candidate's personality increases by 1 unit, the election for the president of the Subdistrict Administrative Organization will change by 0.25 units. When the candidate's Four Brahmavihāra increases by 1 unit, the election for the president of the Subdistrict Administrative Organization will change by 0.24 units. 3) The recommendations on factors affecting the electoral behavior of the president of sub-district administrative organizations in the Thai Charoen District by applying the principles of the Four Brahmavihāra were that relevant agencies should encourage the public to study various aspects of the candidate before the election etc.

Keywords: Factors affecting; electoral behavior; President of sub-district administrative organization

1. บทนำ

ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระดับชาติ และการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเรียนรู้และมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นการพัฒนาทางการเมืองอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งการเลือกตั้งในประเทศไทยมีสองระดับ คือ การเลือกตั้งระดับชาติ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ในส่วนของการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.) การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร การเลือกตั้งสมาชิกสภาเมืองพัทยา และการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทั้งนี้ ยังรวมถึงการเลือกตั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นนั้นเป็นการเลือกตั้งในระดับพื้นฐาน โดยมีหลักการ คือเปิดโอกาสให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการปกครองตนเอง (Self Government) ตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย และเป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมการเลือกตั้งในระดับชาติได้เป็นอย่างดี (สากล พรหมสถิต, 2560: 5)

ทั้งนี้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการปกครองอื่นๆ เพราะประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนหลักการ 3 ประการ กล่าวคือ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) หลักเสรีภาพและอิสรภาพ (Freedom and Liberty) และหลักความเสมอภาค (Equality) ดังนั้น จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่เลวร้ายที่สุดเพราะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลจำนวนมากที่สุด (Majority) มีอิทธิพลเหนือกลไกของรัฐโดยมีการแข่งขันทางการเมืองอย่างเสมอภาคและเสรีเพื่อให้ได้มาซึ่งคณะบุคคลที่มีหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการเข้าไปบริหารประเทศโดยจะต้องได้รับความยินยอมและบริหารประเทศตามเจตนาจำนงของปวงชนการมองอำนาจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือคณะบุคคลจะกระทำผ่านกระบวนการทางการเมืองที่เรียกว่า การเลือกตั้ง ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” นั้นประชาชนจะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครองโดยผ่านการเลือกตั้ง (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2539: 2)

ในจังหวัดยโสธร ผู้รับสมัครเลือกตั้งพยายามจะใช้กลยุทธ์ และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยใช้ทั้งวิธีการที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง อาทิเช่น การทำให้เกิดความสนใจในตัวผู้สมัครทำให้ตื่นตัวประทับใจในความเก่งกาจสามารถหรือทำให้เกิดความสงสัยเห็นอกเห็นใจการใช้นโยบายของพรรคการเมืองผู้นำพรรค ผลงานในอดีตของพรรคการวาดฝันว่าในอนาคตจะทำอะไรให้ประชาชนการใช้เครือข่ายผู้มีตำแหน่งมีอิทธิพล พระ ครู หรือผู้อาวุโสเป็นหัวคะแนน การเดินเคาะประตูบ้าน การจัดฉากการเวียนเทียน การสร้างคะแนนจัดตั้ง การทำบัตรผี พลร่ม การโอนย้ายทะเบียนบ้านเพื่อมาลงคะแนนและวิธีการอื่น ๆ รวมทั้งการซื้อเสียงเลือกตั้ง (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2531: หน้า 14) ตามที่กล่าวมาแล้วในปัจจุบันในเขตเมืองก็มีการใช้ป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ โปสเตอร์ การตั้งเวทีอภิปรายการโฆษณาทางตรงและทางอ้อมผ่านวิทยุ โทรทัศน์ ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (เฟซบุ๊ก, ทวิตเตอร์ และอื่นๆ) โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ (สมาร์ทโฟน) มีการตั้งทีมงานดูแลช่วยประชาชนในงานบุญ งานบวช งานประเพณีงานวัดและงานสังคมโดยการบริจาคหรือเป็นเจ้าภาพที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายแก่ชุมชนและสังคมผู้นำทางการเมืองในระดับต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนกระบวนการประชาธิปไตยตั้งแต่จากส่วนกลางไปสู่ระดับท้องถิ่นหรือชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการบริหารจัดการดำเนินงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นหลักประชาชนในชุมชนสามารถที่จะเลือกตัวแทนของตนเองเพื่อเข้ามาพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นเพื่อความอยู่ดีกินดีของชาวชุมชนทุกๆ คน ซึ่งผู้ที่เข้ามาเป็นตัวแทนของ ประชาชนดังกล่าวนี้ ก็คือ ผู้นำทางการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งโดยเสียงส่วนใหญ่ของประชาชน (ควรจิต คนสัน, 2548: 2)

ด้วยเหตุที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้องเป็นบุคคลที่จะทำหน้าที่ในการบริหารงานอันจะเกิดขึ้นภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตน การมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม อันเป็นธรรมประจำใจอันประเสริฐ เป็นหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หรือธรรมที่มีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติ จึงจะดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติต่อมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย เมตตา ความรักใคร่ กรุณา ความสงสาร มุทิตาความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข และอุเบกขา วางตัวเป็นกลาง และเป็นธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ ผู้ที่จะเป็นผู้นำ เป็นผู้ปกครอง ซึ่งต้องดูแลทุกข์และสุขของบุคลากรในองค์กร ชุมชน ประชาชน จึงต้องมีพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมะประจำใจในการบริหารงาน เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและการทำงานของคนในสังคม

จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ว่าเป็นอย่างใด มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ตลอดจนศึกษาถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ประยุกต์ตามหลักหลักพรหมวิหาร 4 ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร อันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธรต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับของพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ประยุกต์ตามหลักหลักพรหมวิหาร 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อการวิเคราะห์ที่มีความครอบคลุมรอบด้าน

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ซึ่งมีจำนวน 17,693 คน กลุ่มตัวอย่างได้จากผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร จำนวน 392 คน ที่ได้จากสูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.05

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) การวิเคราะห์หิอทธิพลระหว่างตัวแปรต้น และตัวแปรตาม โดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำอธิบาย

4. ผลการวิจัย

1. ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบายการพัฒนา 2) ด้านจิตวิทยา 3) ด้านบุคลิกภาพ 4) ด้านการสื่อสาร 5) ด้านการปฏิบัติด้านหลักพรหมวิหาร 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 5 ด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด พบว่า ด้านนโยบายการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.39$) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติด้านหลักพรหมวิหาร 4 ($\bar{X} = 3.34$) ด้านบุคลิกภาพ ($\bar{X} = 3.32$) ด้านการสื่อสาร ($\bar{X} = 3.27$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านจิตวิทยา ($\bar{X} = 3.25$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อ

พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

โดยภาพรวม

(n=392)

พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วน ตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D	
1. ด้านนโยบายการพัฒนา	3.39	1.33	ปานกลาง
2. ด้านจิตวิทยา	3.25	1.34	ปานกลาง
3. ด้านบุคลิกภาพ	3.32	1.34	ปานกลาง
4. ด้านการสื่อสาร	3.27	1.35	ปานกลาง
5. ด้านหลักพรหมวิหาร 4	3.34	1.41	ปานกลาง
รวม	3.31	1.35	ปานกลาง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร พบว่า

1) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ นโยบายการพัฒนา จิตวิทยา บุคลิกภาพ การสื่อสาร และหลักพรหมวิหาร 4 ผลการวิเคราะห์ พบว่า ด้านบุคลิกภาพ และ หลักพรหมวิหาร 4 เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้โดยด้านบุคลิกภาพ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นั่นคือเมื่อบุคลิกภาพของผู้สมัครเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเปลี่ยนไป 0.25 หน่วย

หลักพรหมวิหาร 4 เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้โดยหลักพรหมวิหาร 4 มีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นั่นคือหลักพรหมวิหาร 4 เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเปลี่ยนไป 0.24 หน่วย

ตัวแปรที่เหลือไม่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

ตัวแปร	B	Beta	t	Sig
ด้านนโยบายการพัฒนา	0.10	0.05	0.99	0.32
ด้านจิตวิทยา	0.05	0.02	0.48	0.62
ด้านบุคลิกภาพ	0.25	0.11	2.22	0.02*
ด้านการสื่อสาร	0.09	0.04	0.88	0.37
ด้านหลักพรหมวิหาร 4	0.24	0.29	6.13	0.00**
a = 28.65				
R ² = 0.12		F = 5.53	Sig. of F = 0.00**	

* หมายถึง มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** หมายถึง มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. ข้อเสนอแนะปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ตามหลักพรหมวิหาร 4 พบว่า

1. ด้านเมตตา การตัดสินใจเลือกบุคคลที่มีความเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ และอุทิศเวลาเพื่อส่วนรวมได้ มีความจริงใจ มีความปรารถนาต่อประชาชนต่อชุมชนต้องการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเป็นผู้มีคุณประโยชน์ต่อชุมชนต่อสังคมมีความเสมอต้นเสมอปลายให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนคอยช่วยเหลือชาวบ้านอยู่เสมอเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถวางแผนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมได้เป็นอย่างดี

2. ด้านกรุณา การตัดสินใจเลือกบุคคลที่ชอบช่วยเหลือชาวบ้านช่วยเหลือชุมชนต้องการให้ชุมชนพ้นจากความลำบากเป็นผู้ที่ช่วยเหลือชาวบ้านเป็นอย่างดีมีความปรารถนาดีต่อชาวบ้านเป็นคนที่มีความยุติธรรมสามารถแยกแยะถูกผิดได้เป็นผู้ที่สงสารผู้อื่นอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ต้องคอยช่วยเหลือผู้ยากในการปกครองให้พ้นทุกข์ ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้มีชีวิตที่ดีขึ้นโดยไม่แบ่งแยกกลุ่มหรือชุมชน มีความยุติธรรมสามารถทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมเป็นผู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนได้ เป็นผู้ที่ยกย่องช่วยเหลือสังคมเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลักในการบริหารจัดการสามารถให้ความช่วยเหลือสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

3. ด้านมุทิตา การตัดสินใจเลือกบุคคลมีความจริงใจเลือกคนดียินดีเมื่อคนอื่นได้ดีมีความสุขอยากให้คนอื่นมีความสุขสร้างรายได้ สร้างอาชีพ ดูแลทั่วถึงทุกชุมชนทุกหมู่บ้านเป็นผู้ที่ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ไม่มีความอิจฉาริษยา มีความสามัคคีกลมเกลียวกันมีการแผนการทำงานให้ ประสบความสำเร็จวางแผนให้การช่วยเหลือประชาชนอย่างทั่วถึงนำพาชุมชนให้เจริญก้าวหน้ายินดีและมีความสุขในความสำเร็จของผู้อื่น

4. ด้านอุเบกขา การตัดสินใจเลือกผู้นำที่ดีมีการปล่อยวางไม่ยึดติดมากไปเป็นผู้มีความยุติธรรมพยายามคิดพิจารณาไตร่ตรอง ใครว่าอย่างไรวางเฉยวางตัวเป็นกลางความยุติธรรมให้ความช่วยเหลือประชาชนด้วยความจริงใจเป็นกลางไม่แบ่งกลุ่มแบ่งฝ่ายเป็นผู้ที่มีความเป็นกลางบริหารจัดการด้วยความยุติธรรมมีความเที่ยงตรงไม่เข้าเติมผู้ที่ตกทุกข์ สามารถแก้ไขปัญหาได้

5. อภิปรายผล

ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่มีความสำคัญปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร จำนวน 5 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร มีคุณสมบัติด้านนโยบาย กล่าวคือ การมีนโยบายตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนและการมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายท้องถิ่นในระดับปานกลาง จึงทำให้ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นงคริษ์ ต้นแคน (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งของประชาชนในการลงคะแนนเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัย พบว่า ระดับเหตุผลที่ใช้ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และไม่สอดคล้องกับ พระวัจนกร กนตวณโณ (พิมล) (2564) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” พบว่า ระดับปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

2. จากการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ด้านนโยบายการพัฒนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ยังไม่สามารถประชาสัมพันธ์นโยบายของตนเองให้ประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึงเท่าที่ควร ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจในนโยบายก่อนการเลือกตั้งทำให้ระดับการเลือกตั้งของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ซึ่งสอดคล้องกับ นงครักษ์ ต้นแคน (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งของประชาชน ในการลงคะแนนเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัย พบว่า ระดับเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม รายข้อด้านนโยบายของผู้สมัคร อยู่ในระดับปานกลาง และไม่สอดคล้องกับ ปิยะรัตน์ สนแจ้ง (2561) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษากรณีประชาชนกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2562” ที่พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านนโยบายของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของประชาชนชาวกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมาก

3. ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ด้านจิตวิทยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้สมัครเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละช่วยเหลืองานส่วนรวม เป็นคนในเขตตำบลที่เลือกตั้งโดยกำเนิด มีประสบการณ์ มีชื่อเสียง มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ทำให้ระดับการตัดสินใจของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ พันตำรวจโทหญิง ชุตินา ศรีเมธาวิ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดลพบุรี : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2560 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดลพบุรี ด้านจิตวิทยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และไม่สอดคล้องกับ นงครักษ์ ต้นแคน (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัย พบว่า ระดับเหตุผลที่ใช้ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม รายข้อด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้สมัครได้จัดให้มีการรณรงค์หาเสียง ทั้งการเดินหาเสียง ปราศรัย แจกใบปลิว ใช้รถโฆษณา วิทูรกระจายเสียง โดยหวัคะแนน ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับ ยงยุทธ พงษ์ศรี (2561) ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2562” พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านคุณสมบัติของผู้สมัครที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดปทุมธานีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และไม่สอดคล้องกับ นงครักษ์ ต้นแคน (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” ผลการวิจัย พบว่า ระดับเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม รายข้อด้านวิธีการหาเสียงของผู้สมัคร อยู่ในระดับมาก

5. ผลการศึกษาพบว่า ระดับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ด้านการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ก่อนที่ประชาชนเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้คำนึงถึงบุคคลที่เป็นคนรู้จักเป็นอย่างดี เป็นเพื่อนหรือคนที่สนิท ผู้สมัครเคยช่วยเหลือหรือเป็นผู้มีบุญคุณ หรือเป็นผู้มีอุปการะคุณแนะนำให้เลือก ซึ่งสอดคล้องกับ วิวัฒน์ ดาริเวศน์ (2564) ที่ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกษตรสุวรรณ อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี” พบว่า ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะตัดสินใจในการลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับ ยงยุทธ พงษ์ศรี (2562) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิก

สภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี : ศึกษาในห้วงเวลาปี พ.ศ. 2562” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี ด้านสื่อบุคคล อยู่ในระดับปานกลาง ไม่สอดคล้องกับ พระวัจนกร กนตวณโณ (พิมล) (2564) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ด้านสื่อบุคคลอยู่ในระดับมาก

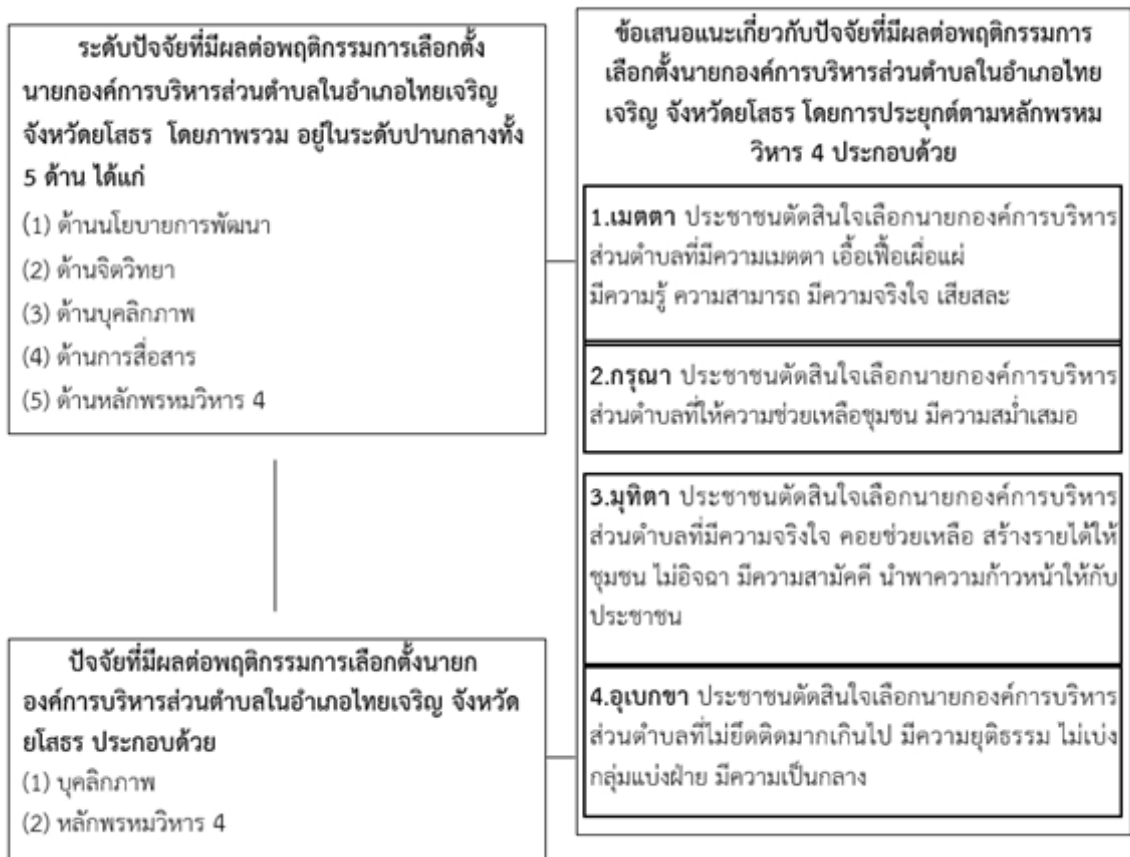
6. ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ด้านพรหมวิหาร 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ามีประชาชนตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จากหลักพรหมวิหาร 4 ตัดสินใจเลือกจากผู้สมัครมีความเมตตา มีเมตตาริจิตดี มีความกรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ผู้สมัครมีมุทิตา มีความจริงใจ มีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ผู้สมัครมีความยุติธรรม มีจิตใจเที่ยงตรง ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นประสบความทุกข์ และผู้สมัครเป็นผู้ที่มีความสงบนิ่งเมื่อประสบปัญหา ซึ่งไม่สอดคล้องกับ พระมหาสุรศักดิ์ สวณณกาโย (สีตาราช) (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักนิติธรรมในการปกครองของผู้นำท้องถิ่น ตำบลนามะเฟือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู” ผลการวิจัย พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้นำท้องถิ่นในตำบลนามะเฟือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

7. จากผลการวิจัยพบว่า บุคลิกภาพเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร นั่นคือเมื่อคุณลักษณะของผู้สมัครเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้การตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเปลี่ยนไป 0.25 หน่วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประชาชนให้การยอมรับผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความเสียสละช่วยเหลืองานส่วนรวม มีความรู้ความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นคนในเขตตำบลที่เลือกตั้งโดยกำเนิด มีความซื่อสัตย์สุจริต มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจดี สอดคล้องกับการศึกษาของ นงคริักษ์ ต้นเคน (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้สมัครมีอิทธิพลต่อการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 4.1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

7. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธรโดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อไป

2) จากผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธรเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งด้านนโยบาย

การพัฒนา ด้านจิตวิทยา ด้านบุคลิกภาพ ด้านการสื่อสาร และด้านหลักพรหมวิหาร 4

3) ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศประกอบการการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเลือกตั้งหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) จากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านบุคลิกภาพเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การ ดังนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งควรมีการนำปัจจัยด้านบุคลิกภาพไปปรับใช้ในการพัฒนาตนเอง เพื่อนำไปสู่การได้รับเลือกตั้งต่อไป

2) จากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านหลักพรหมวิหาร 4 เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การ ดังนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งควรมีการนำปัจจัยด้านหลักพรหมวิหาร 4 ไปปรับใช้ในการพัฒนาตนเอง เพื่อนำไปสู่การได้รับเลือกตั้งต่อไป

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรมีการทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภออื่น ๆ ภายใน จังหวัดยโสธร

2) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่น เช่น สปัจริยธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น อันเป็นแนวทางในการส่งเสริมปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร โดยนำหลักธรรมมาประกอบการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

3) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในเชิงลึกต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2539). รายงานการวิจัยการเลือกตั้ง พ.ศ. 2531. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น.

กรมล ทอธธธธธธธธ. (2531). การเลือกตั้ง พรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิจัย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ควรชิต คนสัน. (2548). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตเลือกตั้งที่ 6 จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เฉลิมพล นุชอุดม และคณะ. (2562). เถอนทในการตัดสินใจเลือกผู้แทนระดับท้องถิ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยบูรพา. 11(2), 32-44.

ธนภูมิ โภชน์เกาะ. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 5 กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2562. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. 5(1), 16-28.

- นงคราญ ต้นเคน. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการลงคะแนนเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.*
- นุชปภาดา ธนโรตม. (2557). ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขต เทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- พระวัจันกร กนตวณโณ (พิมพ์). (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- พระมหาสุรศักดิ์ สุวณณกาโย และคณะ. (2564). การส่งเสริมหลักนิติธรรมในการปกครองของผู้นำท้องถิ่นตำบลนามะเฟือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารอุบลปริทรรศน์. 6(2), 377-392.*
- ปิยะรัตน์ สนแจ้ง. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : กรณีศึกษาประชาชนกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2562. *การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง วิทยาลัยสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.*
- ชุติมา ศิริเมธาวี. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดลพบุรี : ศึกษาในช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2560. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.*
- ยุ้งยุทธ พงษ์ศรี. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2562. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.*
- ลีมาศ แปลงศรี. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาและผู้บริหาร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดนครพนม. *วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.*
- สากล พรหมสถิต. (2560). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บุริรัมย์: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ บุริรัมย์.*
- สุจรรย์จิรา ยมลพัทธ์. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรี : ศึกษากรณีเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.*

ภาษาอังกฤษ

- Department of Provincial Administration, Ministry of Interior. (1996). *Election Research Report 1988*. Bangkok: Local Administrative Organization Printing House.
- Khonsan K.. (2005). Factors affecting the decision to vote in the election of members of the House of Representatives in the 6th constituency, Ubon Ratchathani Province. *Master of Arts Thesis political science graduate school. Kasetsart University.*

- Nuchudom C. et al. (2019). Criteria for decision-making in selecting representatives at the local level in the Bangkok area. *Pathumthani University Academic Journal*. 11(2), 32-44.
- Phra Wajakorn Kantawanno (Pimol). (2021). Factors Affecting People's Election of Provincial Administrative Organization Council Members in Chiang Khan District, Loei Province. *Master of Political Science Thesis*. Graduate school: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Surasak Suwanagayo et al. (2021). Promotion of the Rule of Law in the Administration of Local Leaders in Nam Phueng Subdistrict, Mueang District, Nong Bua Lam Phu Province. *Ubon Review Journal*. 6(2), 377-392.
- Phromsathit S.. (2017). *Human Resource Development*. Buriram: Faculty of Management Sciences Buriram Rajabhat University.
- Plangsri L.. (2022). Factors influencing the decision to vote for the election of council members and executives. People's Local Administrative Organization in Nakhon Phanom Province. *Master of Public Administration thesis Department of Public Administration*. Sakon Nakhon Rajabhat University.
- Pochkoh T.. (2022). Factors Affecting Voting in the Election of Members of the House of Representatives, District 5, Bangkok, Year 2019. *Journal of the College of Administration*. 5(1), 16-28.
- Pongsri Y.. (2018). Factors Affecting the Election of Members of the House of Representatives, Pathum Thani Province : A Study During the Year 2019. *Master of Political Science Thesis. Department of Political Communication*. Political Communication College: Krirk University.
- Sanjang P.. (2018). Factors Affecting the Election of Members of the House of Representatives : A Case Study of the People of Bangkok, Year 2019. *Master of Political Science Independent Study. Department of Political Communication*. Political Communication College: Krirk University.
- Sirimethawee C.. (2017). Factors affecting the decision to elect members of the House of Representatives. Lopburi Province : Study during the year 2017. *Master of Political Science thesis political communication*. Political Communication College: Krirk University.
- Tonken N.. (2015). Factors Influencing People's Decisions in Voting for the President of Kham Toei Subdistrict Administrative Organization, Muang District, Nakhon Phanom Province. *Master of Public Administration Thesis*. Graduate school: Mahasarakham Rajabhat University.

- Thanawarodom N.. (2014). People's opinions toward the electoral behavior of voters in the district. Nakhon Sawan Municipality Nakhon Sawan Province. *Master's Degree Thesis Department of Public Administration*. Graduate school: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thongthammachat K.. (1988). Election, political parties and government stability. Bangkok: *Research Department*. Faculty of Political Science. Chulalongkorn University.
- Yamonphat S.. (2016). Factors Affecting Mayor Election Decision : A Case Study of Suphan Buri Municipality Suphan Buri Province. *Master of Political Science Thesis political communication*. Political Communication College: Krirk University.

คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถาน
ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
Quality of Service Impacting the Operation of Student Support Systems in
Schools under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon

อภิชาติ หอมหวล
Apichart Homhuan
สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ
Supattarasak Khumsamart
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี
Faculty of Education, Thonburi University
Email: ton05121119@gmail.com

(Received: December 19, 2023/ Revised: April 1, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ศึกษาระดับคุณภาพบริการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร 2) ศึกษาระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร 3) ศึกษาคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างเป็นครู จำนวน 340 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับคุณภาพบริการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความน่าเชื่อถือ 2) ระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 3) คุณภาพบริการสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .702

คำสำคัญ: คุณภาพบริการ; การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา; สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

Abstract

The objectives of this research are to investigate 1) the level of service quality in schools under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon, 2) the level of operation of student support systems in the schools under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon. and 3) the quality of service impacting the operation of student support systems in schools under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon. The stratified random sampling technique selected a sample size of 340 teachers. A questionnaire was used as a research tool. The statistical analyses included percentages, means, standard deviations, and multiple regression analysis.

The findings revealed that: 1) the overall level of service quality in schools under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon, was high. When inspecting in detail, it was found that the highest-rated aspect was confidence-building for service recipients, followed by fairness. The least-rated aspect was trustworthiness. 2) The overall level of operation of student support systems in schools under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon, was also high. When inspecting in detail, it was found that the highest-rated aspect was problem prevention and resolution for students, followed by student screening. The least-rated aspect was getting to know students as individuals. 3) The quality of service significantly impacted the operation of student support systems of schools under the Primary Educational Services Office, Samut Sakhon, at the .01 level, with a correlation coefficient of 0.702.

Keywords: Service Quality; operation of student support systems in the schools; BTS Sukhumvit Line; The Primary Educational Services Office, Samut Sakhon

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม 2562 มาตรา 6 กำหนดว่า การจัด การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในสภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันที่อยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านพฤติกรรมนักเรียน เด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันจำนวนไม่น้อยที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา ทำให้มีพฤติกรรมแตกต่างกันไปจากเด็กและเยาวชนในอดีต แม้ว่าผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และคนทำงานด้านเด็กจะใช้ความรัก ความปรารถนาดีอย่างมากมาย เพียงใดก็ตาม ก็ไม่อาจพิทักษ์ ปกป้อง และคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้ปลอดภัย หรือมีพฤติกรรม ตามที่สังคมคาดหวังได้ (เอมอร์ วิริยะขันติกุล, 2555: 103)

คุณภาพบริการ (Service Quality) เป็นมโนทัศน์และปฏิบัติการในการประเมินของผู้รับบริการ โดยจะเปรียบเทียบระหว่างการบริการที่คาดหวัง (Expectation service) กับการบริการที่รับรู้ได้จริง (Perception service) จากผู้ให้บริการ ซึ่งหากผู้ให้บริการสามารถให้การบริการที่สอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้รับบริการหรือสร้างการบริการที่มีระดับสูงกว่าที่ผู้รับบริการคาดหวัง จะส่งผลให้การบริการดังกล่าวเกิดคุณภาพการบริการ ทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจจากบริการที่ได้รับเป็นอย่างมาก (Parasuraman, Zeithaml & Berry, 1990: 20-23) และเนื่องจากโรงเรียนเป็นผู้ให้บริการทางการศึกษา คุณภาพการบริการจึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจประยุกต์ใช้ในกระบวนการปฏิรูประบบบริหาร จนกระทั่งได้รับความสนใจจากภาครัฐในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จึงนำมาปรับปรุงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือวัดสมรรถนะในการให้บริการสาธารณะของหน่วยงานภาครัฐมากขึ้นเป็นลำดับในปัจจุบัน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนที่จะดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอน วิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน มีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จึงกำหนดนโยบายสำคัญให้โรงเรียนในสังกัดทุกแห่งจัด ให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และดำเนินการอย่างจริงจังต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน นักเรียนทุกคนจะต้องได้รับการดูแล ช่วยเหลือ อย่างรอบด้านด้วยกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสมและทันการณ์ ได้รับการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อให้เป็นคนดี มีความสุข และปลอดภัยในสภาพสังคมปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563: 29) จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า เห็นได้ว่าผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษานั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียน และการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะบริหารจัดการให้สถานศึกษา มีคุณภาพต้องอาศัยบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในหลายๆ ด้าน และคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา เพราะผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ จึงส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับคุณภาพบริการของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาสมุทรสาคร

2.2 เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาสมุทรสาคร

2.3 เพื่อศึกษาคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาสมุทรสาคร

3. วิธีการดำเนินวิจัย

3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาสมุทรสาคร จำนวน 2,273 คน กลุ่มตัวอย่างมาจากประชากรที่กำหนดจำนวนตามสูตรของ Taro Yamane ได้จำนวน 340 คน ทำการสุ่มเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมี 3 ตอน โดยมีลักษณะดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และวิทยฐานะ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพบริการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาสมุทรสาคร ตามแนวคิดของ พาราซูรามาน (Parasuraman, 1990) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาสมุทรสาคร ตามแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559) ลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale)

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ด้วยการหาความเที่ยงตรง ได้ค่า IOC (Index of item Objective Congruence) เท่ากับ 1.00 หาความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach Alpha Coefficient) เท่ากับ .988

การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์คุณภาพบริการ โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2. การวิเคราะห์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3. การวิเคราะห์คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาสมุทรสาคร ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Step-wise Multiple Regression Analysis)

2. สมมติฐานการวิจัย

คุณภาพบริการส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร อย่างมีนัยสำคัญที่ .05

3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะดำเนินการเลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยค่าสถิติ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แบบสอบถามตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) โดยการคำนวณหาค่าความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2. แบบสอบถามตอนที่ 2 วิเคราะห์คุณภาพบริการ โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และแปลความหมายตามเกณฑ์ขอบเขตของค่าเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสต์ (Best, 1970) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายถึง คุณภาพบริการ	อยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายถึง คุณภาพบริการ	อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายถึง คุณภาพบริการ	อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	หมายถึง คุณภาพบริการ	อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	หมายถึง คุณภาพบริการ	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. แบบสอบถามตอนที่ 3 วิเคราะห์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และแปลความหมายตามเกณฑ์ขอบเขตของค่าเฉลี่ยตามแนวคิดของเบสต์ (Best, 1970) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00	หมายถึงการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49	หมายถึง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49	หมายถึง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับปาน

กลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึงการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

4. การวิเคราะห์คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร 1 ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

4. ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตารางที่ 1 ค่าร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	103	30.29
หญิง	237	69.71
รวม	340	100.00
2. อายุ		
21 - 30 ปี	76	22.35
31 - 40 ปี	117	34.41
41 - 50 ปี	88	25.88
51 - 60 ปี	59	17.35
รวม	340	100.00
3. ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	248	72.94
สูงกว่าปริญญาตรี	92	27.06
รวม	340	100.00
4. ประสบการณ์ในการทำงาน		
น้อยกว่า 5 ปี	59	17.35
5-10 ปี	122	35.88
11-15 ปี	78	22.94
มากกว่า 15 ปี	81	23.82
รวม	340	100.00
5. วิทยฐานะ		
ครูผู้ช่วย (ไม่มีวิทยฐานะ)	41	12.06
ครู คศ.1 (ไม่มีวิทยฐานะ)	98	28.82
ชำนาญการ	103	30.29
ชำนาญการพิเศษ	98	28.82
รวม	340	100.00

ที่มา: จากการประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 69.71 มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 34.41 การศึกษา ระดับปริญญาตรี จำนวน 248 คน คิดเป็นร้อยละ 72.94 ประสบการณ์ในการทำงาน 5 – 10 ปี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 35.88 ตำแหน่งวิทยฐานะครู จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 30.29 และ ครู คศ.1 (ไม่มีวิทยฐานะ) จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 28.06

2. ผลการศึกษาระดับคุณภาพบริการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับคุณภาพบริการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวม

คุณภาพบริการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. ความเป็นรูปธรรม	4.44	0.56	มาก	2
2. ความน่าเชื่อถือ	4.40	0.55	มาก	5
3. การตอบสนอง	4.42	0.55	มาก	4
4. การให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ	4.48	0.53	มาก	1
5. การดูแลเอาใจใส่	4.43	0.54	มาก	3
รวม	4.43	0.55	มาก	

ที่มา: จากการประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับคุณภาพบริการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.55)

เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.53) รองลงมาได้แก่ ด้านความเป็นรูปธรรม ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.56) ส่วนด้านความน่าเชื่อถือ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.55)

3. ผลการศึกษาระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวม

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.43	0.54	มาก	5
2. การคัดกรองนักเรียน	4.47	0.54	มาก	2
3. การส่งเสริมนักเรียน	4.46	0.53	มาก	4
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน	4.48	0.53	มาก	1
5. การส่งต่อนักเรียน	4.46	0.54	มาก	3
รวม	4.46	0.54	มาก	

ที่มา: จากการประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 3 พบว่าระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.54)

เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.53) รองลงมาได้แก่ ด้านการคัดกรองนักเรียน ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.54) ส่วนด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.54)

4. ผลการวิเคราะห์คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์อำนาจทำนายของคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

ตัวแปรทำนาย	b	β	t	p
1. ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ (X_4)	1.156	0.292	4.841	0.000
2. ด้านการดูแลเอาใจใส่ที่ส่งผลต่อ (X_5)	0.975	0.243	4.352	0.000
3. ด้านความน่าเชื่อถือ (X_2)	0.580	0.151	2.782	0.006
4. ด้านการตอบสนอง (X_3)	0.499	0.129	2.079	0.038
5. ค่าคงที่ (Constant)	40.547	-	10.226	0.000

$R = 0.702$ $R^2 = 0.493$ $R^2_{adj} = 0.487$, $F = 4.323$,
 $df1 = 1$, $df2 = 335$, $Sig. < 0.01$, $SE_{est.} = 5.382$, $a = 40.547$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ที่มา: จากการประมวลผลโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 4 ตัวแปรอิสระทั้งหมดของงานวิจัย ด้าน ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ (X_4) ด้านการดูแลเอาใจใส่ที่ส่งผลต่อ (X_5) ด้านความน่าเชื่อถือ (X_2) และด้านการตอบสนอง (X_3) ได้ร้อยละ 49.30 ($R^2 = 0.493$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อปรับค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ ที่มีค่าเท่ากับ 5.382 ($SE_{est.} = 5.382$) พบว่า ปัจจัยทั้งหมดสามารถร่วมกันทำนายตัว การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือของสถานศึกษา ได้ถึงร้อยละ 48.70 ($R^2_{adj} = 0.487$) ส่วนอีกร้อยละ 51.30 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่นที่ไม่นำมาเป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้ ตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนายสูงสุด คือ ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ ($\beta = 0.292$) รองลงมา ได้แก่ ด้านการดูแลเอาใจใส่ที่ส่งผลต่อ ($\beta = 0.243$) ด้านความน่าเชื่อถือ ($\beta = 0.151$) และด้านการตอบสนอง ($\beta = 0.129$) ตามลำดับ

5. อภิปรายผล

คุณภาพบริการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก การให้บริการที่ดีต้องสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้รับบริการ หมายถึง นักเรียน และ ผู้ให้บริการ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนในการดูแลนักเรียน การให้บริการที่ดีกับนักเรียน ในปัจจุบันนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ความสำเร็จในงาน เนื่องจากจำนวนนักเรียนส่ง ผลต่อการได้งบประมาณ จำนวนผู้บริหาร จำนวนครู และบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา ที่จะได้รับพิจารณาในแต่ละปี หากสถานศึกษามีนักเรียนมาก งบประมาณจะมากตามไปด้วย ทำให้มีการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นสถานศึกษาที่มีคุณภาพบริการที่ดีนั้น สร้างความน่าเชื่อถือ และความมั่นใจแก่ผู้ปกครองที่จะเลือกสถานศึกษาส่งนักเรียนเข้ามาเรียนในสถานศึกษานั้น คุณภาพบริการของสถานศึกษานั้น

ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างคุณภาพบริการที่ดีให้เกิดขึ้นกับสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรณนุช สุวรรณน้อย (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2563) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการบริการและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อบริการทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

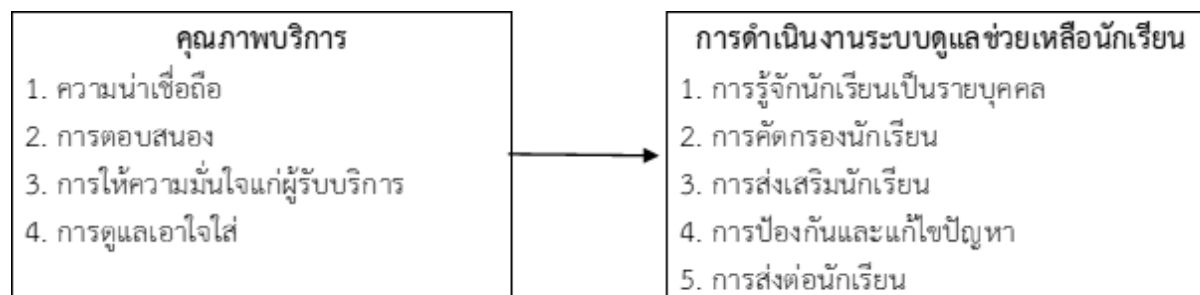
การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่นักเรียนที่เป็นชนนีอาจเนื่องจาก หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี สถานศึกษาได้งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้พร้อมที่จะแนะนำและร่วมกันแก้ปัญหาของผู้เรียน ตามกระบวนการดำเนินงานและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธิตา พงษ์สวัสดิ์ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนชะอำ คุณหญิงเนื่องบุรี และปราณี เตยอ่อน (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล)

คุณภาพบริการ ของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร เรียงตามลำดับอิทธิพลจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ ด้านการดูแลเอาใจใส่ที่ส่งผลต่อ ด้านความน่าเชื่อถือ และด้านการตอบสนอง เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร สามารถร่วมกันทำนายการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้ร้อยละ 49.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องจากคุณภาพบริการที่ดีเป็นการให้บริการแก่นักเรียนซึ่งถือเป็นผู้รับบริการในขณะนี้ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้ให้บริการด้านการศึกษแก่นักเรียนนั้น ต้องยึดหลักการด้านคุณภาพบริการที่มีความเป็นรูปธรรม น่าเชื่อถือ ตอบสนองความต้องการของนักเรียน ให้ความมั่นใจ และการดูแลเอาใจใส่ เป็นอย่างดีโดยผ่านทางครูที่ปรึกษาและครูประจำชั้น ซึ่งใช้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเป็นแนวทางในการดูแลนักเรียน การนำหลักแนวคิดคุณภาพบริการ ที่เป็นแนวคิดในเชิงการบริหารธุรกิจมาปรับใช้ในการบริหารการศึกษานั้น เพื่อเป็นส่งเสริมให้ครูดูแลนักเรียนอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีทัศนคติเชิงบวก มีเจตคติที่ดี และเป็นพลเมืองที่ดี ทั้งยังเป็นแนวทางในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาอีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรณนุช สุวรรณน้อย (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

6. องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร” แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำคุณภาพบริการของสถานศึกษา ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาให้บริการด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยไม่เลือกปฏิบัติ ทำให้ผู้ปกครองมั่นใจในบริการ มาใช้ในสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ตามขั้นตอน ดังนี้ 1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2. การคัดกรองนักเรียน 3. การส่งเสริมนักเรียน 4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 5. การส่งต่อนักเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

ควรนำแนวคิด ทฤษฎี คุณภาพบริการ มาใช้ในงานวิจัยกับการบริหารงานด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา

ควรศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดอื่น ๆ หรือหน่วยงานอื่น ๆ เนื่องจากระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ปราณี เตยอ่อน. (2558). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน วัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล).

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 7(2), 304-314.

ภัทรณฤนท์ สุวรรณน้อย. (2564). คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือของโรงเรียน สมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. วิทยานิพนธ์บริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยธนบุรี.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2563). คุณภาพการบริการและความพึงพอใจของนักศึกษาต่างชาติต่อบริการทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*. 10(1), 64-72.
- สุธิดา พงษ์สวัสดิ์. 2561. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี. *สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *คู่มือการคัดเลือกสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประจำปีการศึกษา 2563*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เอมอร วิริยะขันติกุล. (2555). สภาพและแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 4(1), 102-111.

ภาษาอังกฤษ

- Office of the Basic Education Commission. (2020). *Guide for selecting educational institutions and educational service area offices to receive awards for student care and support systems for the academic year 2020*. Bangkok: Special Center for Student Protection and Assistance. Office of the Basic Education Commission.
- Phongsawat S. 2018. Operation of the student care and assistance system at Cha-am Khunying Nueangburi School. *Dissertation Master's degree Field of Study: Educational Administration*. Graduate School: Silpakorn University.
- Parasuraman, A., Berry, L.L., & Zeithaml, V.A. (1990). *Delivering quality service: Balancing customer perceptions and expectations*. New York: the free.
- Suwannoi P. (2021). Service quality that affects the operation of the care and support system of Somdet Phra Piya Maharat Ramamaniyakhet School. Under the Office of Special Education Administration. *Master of Educational Administration Thesis Department of Educational Administration*. Thonburi University.
- Srisantisuk S. (2020). Service quality and satisfaction of international students with educational services of Khon Kaen University. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Phanom University*. 10(1), 64-72.
- Toei-on P. (2015). Operation of the student care and support system of Wat Chet Riw School (Sakhon Kitkoson). *Silpakorn University Journal*. 7(2), 304-314.
- Wiriyakhantikul A. (2012). Conditions and guidelines for the development of school-based administration in affiliated schools. Bangkok Central Bangkok Group. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University*. 4(1), 102-111.

ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของ
ประชาชนใน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

The Factors Affecting the Exercise of Voting Rights for Members of the
Provincial Administrative Organization Council of the People
In Chiang Khan District, Loei Province

พระวัจนกร กนตวณโณ (พิมล)

Phra Watjakon Kantawanno (Phimon)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

E-mail: watjakon199719@gmail.com

(Received: May 16, 2022/ Revised: April 20, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย 2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นอย่างไร 3) ข้อเสนอแนะการส่งเสริมการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย งานวิจัยนี้เป็นแบบผสมวิธีโดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 397 คน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย และ ค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์อย่างง่าย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการรณรงค์หาเสียงอยู่ในระดับมากและด้านนโยบายการเลือกตั้ง อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ด้านสื่อบุคคล ด้านการรณรงค์หาเสียง ด้านนโยบายการเลือกตั้ง ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05

3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพบว่า ประชาชนควรใช้สิทธิเลือกตั้งโดยเสรี เลือกคนที่มีความสามารถไปเป็นตัวแทนของตน ก่อนตัดสินใจเลือกตั้ง ควรพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครให้รอบด้าน เช่น แนวคิด นโยบาย การพัฒนาชุมชน สังคม การเสียสละเพื่อส่วนรวมอย่างเสมอภาค มีการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา เป็นต้น

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผล; การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง; สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด

Abstract

The objectives of this research to study 1) the level of factors affecting the exercise of voting rights for members of the Provincial Administrative Organization Council of the people in Chiang Khan District, Loei Province; 2) the correlation between the factors affecting the exercise of voting rights for members of the Provincial Administrative Organization Council of the people in Chiang Khan District; 3) the recommendations for promoting the election of members of the Provincial Administrative Organization Council of the people in Chiang Khan District. This study was carried out by means of mixed-method research. The sample included 397 participants and ten key informants. The questionnaire and the interview form were used to collect the data. The statistics used in the data analysis were: Percentage, Mean, Standard Deviation, and Pearson's Correlation Coefficients.

The research results were as follows:

1) The overall level of factors affecting the exercise of voting rights for members of the Provincial Administrative Organization Council of the people in Chiang Khan District, Loei Province, was statistically rated at a high level. The aspect of 'Practice per the Four Iddhipāda Dhammas' was rated at a high level, followed by 'Campaign,' rated at the same level, and 'Election policy,' rated at a moderate level.

2) The results of the analysis of the correlation between personal media, campaign, election policy, and self-conduct according to the Four Iddhipāda Dhammas indicated that there was a statistically significant correlation with the exercise of the voting right for members of the Provincial Administrative Organization Council of the people in Chiang Khan District at a level of 0.05.

3) The recommendations on factors affecting the exercise of voting rights for members of the Provincial Administrative Organization Council were that people should exercise their rights to vote freely and choose good people who can represent them. Before deciding to vote, applicants' qualifications should be carefully considered in concepts, community and social development policies, equal sacrifice for the common good, direct communication, etc.

Keywords: factors affecting; exercise of voting rights; members of the Provincial Administrative Organization Council

1. บทนำ

การกระจายอำนาจ เป็นคำหรือสิ่งที่คนในสังคมไทยให้ความสนใจและติดตามเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนที่สุดฉบับหนึ่ง และเป็นผลสืบเนื่องมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ทำให้การกระจายอำนาจมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ในหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น กระจายอำนาจจึงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากขึ้นตามลำดับ และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นหรือในระดับพื้นที่ของไทย...ภายใต้รัฐธรรมนูญหนึ่ง ๆ ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องมีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่สถาบันการเมืองการปกครองในศูนย์กลางเสมอ เพื่อมีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศหรือระดับโลก เนื่องจากไม่มีกลไกที่เป็น “ตัวแทน” อันชอบธรรมที่จะออกไปมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างพันธมิตรในทางยุทธศาสตร์ การเจรจาต่อรองในด้านผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศ หรือการมีตัวแทนเข้าไปนั่งในการประชุมระหว่างประเทศ รวมถึงการเข้าเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศ ดังนั้น รัฐบาลส่วนกลางหรือรัฐบาลระดับชาติจึงมีหน้าที่ในด้านความสัมพันธ์ภายนอกหรือกิจการวิเทศสัมพันธ์ของรัฐ และมีความสำคัญในฐานะ “ตัวกลาง” ที่คอยประสานและสร้างความร่วมมือในระหว่างบรรดาสถาบันทางการเมืองการปกครองนอกศูนย์กลาง เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความร่วมมือในการกระทำต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Interests) ภายในรัฐ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ม.ป.ป.)

การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพื้นฐานของการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ถือเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยกับประชาชน โดยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในภารกิจของท้องถิ่นและเกิดความสำนึกในสิทธิหน้าที่ของตนเองที่มีต่อชุมชน หน้าที่พลเมือง อันจะนำไปสู่การปกครองตนเองในที่สุด จึงกล่าวได้ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดโดยมีตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในองค์กรที่เรียกว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะทำภารกิจเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ตรงตามเป้าหมายรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากที่สุด (โกวิทย์ พวงงาม และอลงกรณ์ อรรคแสง, 2547) การทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านกิจกรรมทางการเมืองการปกครองคือการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากการแสดงออกทางด้านสิทธิเสรีภาพทาง ความคิดของประชาชนที่ต้องการตัวแทนของตนเองให้มโนนโยบายในการบริหารในรูปแบบใดต้องให้มี การพัฒนาไปในทิศทางใดและต้องการผู้แทนของตนเองที่มีลักษณะเช่นใด การเลือกตั้งเป็นกลไกการใช้อำนาจอธิปไตยโดยการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนที่มโนนโยบายตรงกับความต้องการของตนเอง ให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนด้วยความชอบธรรมเพื่อลดภาวะความตึงเครียดขัดแย้ง หรือการ สืบต่ออำนาจ และเป็นกลไกที่จะควบคุมให้ผู้แทนที่ดำรงตำแหน่งจากการเลือกตั้งตระหนักรู้เสมอว่า ต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน เพราะประชาชนเป็นผู้กำหนดอนาคตทางการเมืองของตน ด้วยการเลือกหรือไม่เลือกตนกลับมาทำหน้าที่ผู้แทนอีก ดังนั้นการเลือกตั้งจึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมืองโดยประชาชนจะสำนึกถึงความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการเลือกผู้แทนเลือกรัฐบาล (วรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2544) การเลือกตั้ง เป็นกระบวนการแสวงหาเจตนาารมณ์ร่วมของประชาชนหรือเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เสียงข้างมากของประชาชนปรากฏขึ้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันเป็นระบบตัวแทน ประชาชนจะต้องเลือกผู้ที่ได้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งไปเป็นตัวแทนของตนในการปฏิบัติหน้าที่ทางการเมือง ในทางทฤษฎีจึงถือว่าผู้ที่เป็นตัวแทนได้รับ

มอบอำนาจให้ปฏิบัติหน้าที่ตามเจตนารมณ์ของปวงชนการเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักอำนาจสูงสุดของปวงชนในทางปฏิบัติ ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นวิถีชีวิตแบบหนึ่งของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งนั้นยึดหลักการพื้นฐานที่จะให้ประชาชนสามารถแสดงเจตนารมณ์ที่แท้จริงได้ โดยการจัดให้มีการลงคะแนนลับปลอดจากการคุกคาม ไม่มีการจำกัดสิทธิโดยใช้ผิว เพศ ฐานะ และทุกคนมีความเสมอภาคกันในการลงคะแนนเสียง (ไพฑูรย์ โปธิสว่าง และวิเชียร ต้นศิริคงคล, 2556)

การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในเขตอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2563 ที่ผ่านมา พบว่า มีผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 6 คน แสดงให้เห็นถึงความสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และมีการต่อสู้ระหว่างผู้สมัครในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง มีการซื้อสิทธิขายเสียง มีการใส่ร้ายป้ายสีคู่ต่อสู้ เพื่อชี้นำประชาชนให้เชื่อมั่นศรัทธาตัวเองและอาจได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดในที่สุด ในขณะที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวน 46,178 คน อย่างไรก็ตามสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทุกครั้งที่ผ่านมามีปัญหามากมาย เกิดเป็นมายาคติทางการเมืองของการเลือกตั้ง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่เรียกว่าระบบการ “ซื้อสิทธิขายเสียง” จนทำให้การเลือกตั้งในระดับเทศบาล ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่นกลายเป็นพิธีกรรมทางการเมืองที่ไร้ความหมาย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตัดสินใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ว่ามีผลต่อการเลือกตั้งอย่างไรและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาส่งเสริมสิทธิทางการเมืองของประชาชนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิทางการเมืองของตนได้อย่างเต็มที่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการส่งเสริมการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

ขอบเขตด้านประชากร ประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 10 คน 2) ประชากร ได้แก่ ประชากรที่มีรายชื่อตามทะเบียนที่ถูกจัดเป็นรายอำเภอของอำเภอเชียงคาน มีประชากรทั้งหมด 61,182 คน แยกประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งอายุ 18 ปีขึ้นไปมีจำนวนประชากรทั้งหมด 46,178 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จำนวน 397 คน ได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ด้านส่วนบุคคล ด้านการรณรงค์หาเสียง ด้านนโยบาย

การเลือกตั้ง และด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สามารถสรุปสาระสำคัญของผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอยู่ในระดับมากและปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรก พบว่า ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและด้านสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ด้านสื่อบุคคล ด้านการรณรงค์หาเสียง ด้านนโยบายการเลือกตั้ง ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีสติในการรับฟังข่าวสาร เข้าใจถึงกลยุทธ์ของสื่อเพื่อไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือในการสร้างผลประโยชน์ทางการเมือง ควรมีนโยบายส่งเสริมด้านการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยให้กับประชาชน โดยเฉพาะสิทธิของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยและรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ควรเชิญชวนชาวบ้านไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เพื่อสรรหาบุคลากรผู้ที่จะสามารถมาทำหน้าที่รับใช้ประชาชนได้

5. อภิปรายผล

1. ระดับปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา เริงสำราญ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธุ์ทิพา อัครธีรณัย (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของประชาชนชาวจังหวัดนครนายก พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อติศักดิ์ จันทรวีทัน (2558) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการศึกษาพบว่า มีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศนีย์ ปิยะเจริญเดช (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบ

ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า

2.1) ด้านสื่อบุคคล ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประชาชนควรพิจารณาจากสื่อที่มีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด โดยพิจารณาจากข่าวสาร ข้อมูลของการลงข่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ กณิศ พรหมนิกร (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการเปิดรับสื่ออยู่ในระดับ ปานกลาง คือ สื่อบุคคล ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิชาภา เหมะจุลิน (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรศึกษารณิ: ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดบึงกาฬ ผล การศึกษาพบว่า ด้านสื่อบุคคล อยู่ในระดับมากที่สุด

2.2 ด้านการรณรงค์หาเสียง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิชาภา เหมะจุลิน (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรศึกษารณิ: ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดบึงกาฬ ผล การศึกษาพบว่า การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง อยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา เรืองสำราญ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี ศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ด้านสื่อการรณรงค์หาเสียง อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อติศักดิ์ จันทรวีทัน (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผล การศึกษาพบว่า ด้านอิทธิพลของสื่อบุคคล อยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 ด้านการรณรงค์หาเสียง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธุ์ทิพา อัครธีรณัย (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครนายก ผลการศึกษาพบว่า ด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของประชาชนชาวจังหวัดนครนายกมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใน การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก จังหวัดนครนายกมี ด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง อยู่ในระดับมาก ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรัญญา เรืองสำราญ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี ศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ด้านสื่อการรณรงค์หาเสียง อยู่ในระดับปานกลาง คือ ป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมวลชนและการประชาสัมพันธ์

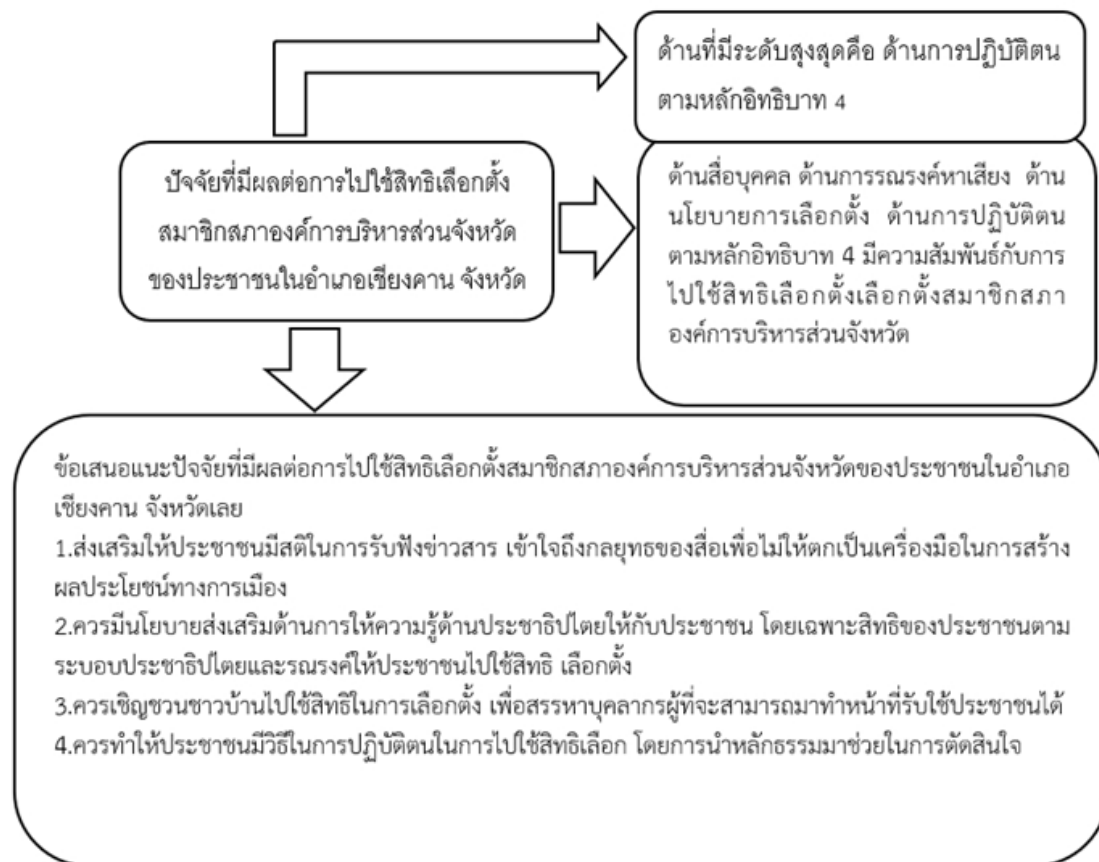
2.4 ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวันเพ็ญ สารโท (ทุมชะ) และคณะ (2565) ศึกษาเรื่อง การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการปกครองบริหารงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการปกครองบริหารงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยรวมทุกด้านปฏิบัติอยู่ในระดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชินกร สุจิตโต (ทองดี) และคณะ (25563) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ใน การปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ

วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมาก

6. องค์ความรู้ใหม่

ปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดของประชาชนในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีอยู่ 4 ด้าน ด้านสื่อบุคคล ด้านการรณรงค์หาเสียง ด้านนโยบายการเลือกตั้ง ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) หน่วยงานของรัฐควรมีการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งผ่านสื่อที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เช่น หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน/เสียงตามสาย เพื่อประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง
- 2) มีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนรับทราบสิทธิและหน้าที่รวมถึงอำนาจของการไปใช้สิทธิเลือก

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ควรประกาศประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารการเลือกตั้ง ให้ประชาชนได้ทราบถึงข้อดีการเลือกตั้ง และเมื่อไปใช้สิทธิเลือกตั้งมีข้อเสียอย่างไร

2) ควรออกกฎหมายเพื่อลงโทษผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งให้รุนแรงมากขึ้น และสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการออกมลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ควรมีการทำวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเพื่อศึกษาถึงเหตุผลเชิงลึกที่ประชาชนชาวจังหวัดเลยมีอะไรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด

2) ควรมีการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก

8. เอกสารอ้างอิง

กณิศ พรหมนิกร. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ มีสิทธิเลือกตั้งในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.*

โกวิทย์ พวงงาม และอลงกรณ์ อรรถแสง. (2547). *มิติใหม่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น : ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมอธรรม.

ณิชาภา เหมาะสุลิน. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรศึกษา กรณี: ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดบึงกาฬ. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.*

ทัศนีย์ ปิยะเจริญเดช. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี : ศึกษาในห้วงเวลา ปี พ.ศ. 2559. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.*

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2544). *การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

พระชินกร สุจิตโต (ทองดี) และคณะ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดงเจริญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารนิสิตวัง.* 22(2), 1-12.

พระมหาวันเพ็ญ สารโท และคณะ. (2565). การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการปกครองบริหารงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.* 2(1), 38-46.

พันธุ์ทิพา อัครธีรณัย. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครนายก : ศึกษาในช่วงเวลาพ.ศ. 2559. *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.*

ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง และวิเชียร ต้นศิริคงคล. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อการได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้นำทางการเมืองของประเทศไทย. *รายงานการวิจัย. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.*

รองศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (ม.ป.ป.). องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2566, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%99>.

อดิศักดิ์ จันทร์วิทัน.(2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.

อรัญญา เรืองสำราญ. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปทุมธานี. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารการเมือง. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.

ภาษาอังกฤษ

Akrathiranai P. (2016). Factors affecting decision-making in the election of members of the House of Representatives. Nakhon Nayok Province: studied during the period B.E. 2016. *Master of Political Science Thesis Department of Political Communication*. Political Communication College: Krirk University.

Chanwithan A. (2016). Factors affecting the decision to elect members of the House of Representatives of the people of Prachuap Khiri Khan Province. *Master of Political Science Thesis Department of Political Communication*. Political Communication College: Krirk University.

Hemathulin N. (2013). Factors affecting the decision to elect members of the House of Representatives. Case study: Voters in Electoral District 1, Bueng Kan Province. *Master of Political Science Thesis Department of Political Communication*. Political Communication College: Krirk University.

Mektrairat N. *Local Administrative Organization*. Retrieved on 8 January 2023, from [http:// wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%99](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%99).

Promnikorn K. (2012). Factors affecting decision making of people. Have the right to vote in the election of members of the House of Representatives in Roi Et Province. *Master of Political Science Thesis Department of Political Communication*. Political Communication College: Krirk University.

- P. Kowit Puangngam and Akkasaeng A. (2004). *New dimensions of local government organization: local administrators who are directly elected by the people*. Bangkok: Semaatham Publishing House.
- Piyacharoendet T. (2016). Factors affecting the decision to elect members of the House of Representatives, Phetchaburi Province: A study in the time period of 2016. *Master of Political Science Thesis Department of Political Communication*. Political Communication College: Kirk University.
- Phra Chinnakorn Suchitto (Thongdee) et al. (2020). Application of the 4 principles of Iddhipada in the work performance of personnel of local government organizations, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Wang Student Journal*. 22(2), 1-12.
- Phra Maha Wanphen Sartho et al. (2022). Applying the 4 principles of Itthipatha in the administration of the village headman, Na Klang District, Nong Bua Lamphu Province. *Political Science Journal Mahamakut Buddhist University*. 2(1), 38-46.
- Phothisawang P. and Tansirikongkol W. (2013). Factors affecting the election votes of political leaders in Thailand. *research report*. Faculty of Political Science and Law Burapha University.
- Roengsamran A. (2014). Factors affecting the election of members of the House of Representatives, Pathum Thani Province. *Master of Political Science Thesis Department of Political Communication*. Political Communication College: Kirk University.
- Uwanno B. (2001). *Creating good governance in Thai society*. Bangkok: Winyachan.

การประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม
คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน

An application of modern media innovations to promote the development
of quality of life according to Buddhist ethics that appears in Isan folk tales

สงวน หล้าโพทนัน

Sanguan Laphonthan

พระใบฎีกานรินทร์ สีลเตโช

Phra Baidika Narin Silatecho

พระมหาสากล สุภรเมธี

Phramaha Sakol Subharamedhi

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

Sowit Bamrungphak

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

Email: sanguan.laphonthan@gmail.com

(Received: April 15, 2024/ Revised: April 22, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน 2) เพื่อผลิตและประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ชุมชน 4 จังหวัด กลุ่มตัวอย่าง 40 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากพระไตรปิฎก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาความ

ผลการวิจัย พบว่า การใช้ปัญญาของตัวละครในนิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เช่น พระมารดาของพระสังข์แอบข่มขืนคนทำความสะอาดบ้านและทำลายหอยสังข์ เพื่อไม่ให้พระสังข์มีที่ซ่อนอีกต่อไป การแสดงความเคารพในนิทานเรื่องอุรังคธาตุ เช่น พระมหากัสสปเถระพร้อมพระอรหันต์ 500 ท่าน ได้อัญเชิญอุรังคธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประดิษฐานที่ภูถ้ำกาเพื่อให้พุทธบริษัททั่วทั้งเทวตาทิพย์ได้เคารพสักการบูชา การให้อภัยในนิทานเรื่องนางสิบสอง เช่น ท้าวรถสิทธิ์ให้อภัยนางสนมทะเลา การปกครองที่ปรากฏในนิทานเรื่องพระยาคนคาก เช่น พระยาคนคากยกไพร่พลขึ้นไปรบกับพระยาแสนเพื่อให้พระยาแสนปล่อยตนให้ตกต้องตามฤดูกาล ส่วนการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนาในนิทานเรื่องเสียวสวาสดีคือ การใช้ปัญญาและคุณธรรมในการทำงานของท้าวเสียวสวาสดี, กิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ปัญญาไตร่ตรอง คือ กิจกรรม How to (การแก้ปัญหา) กิจกรรมเกี่ยวกับความเคารพผู้อื่น ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมือง กิจกรรมเกี่ยวกับการให้อภัย 3 กิจกรรม เช่น การทำงานเป็นทีม เป็นต้น กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้; นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่; การพัฒนาคุณภาพชีวิต;

คติธรรมทางพระพุทธศาสนา; นิทานพื้นบ้านอีสาน

Abstract

The objectives of this research are : 1) to study the Buddhist morality appearing in Isan folktales, 2) to produce and apply modern media innovation to promote the development of quality of life according to the Buddhist morality appearing in Isan folktales. It is qualitative research. The area used in the research was communities in 4 provinces, a sample group of 40 persons (monks and laities), the tools used in the research were an observation recording form, in-depth interview and group discussion recordings, collecting document information from the Tripitaka, related documents and research and collect field data by observation, in-depth interview and group discussion, data analysis using descriptive methods.

The results of the research found that using the wisdom of the characters in the story of Suwansangkumar, such as the mother of Phra Sang secretly watched people cleaning the house and destroying the conch shells in order for Phra Sang to no longer have a place to hide, showing respect in the story of the Urangkha relics, such as Phra Maha Kassapa Thera along with 500 Arahants, brought the Urangkathatu relics of the Lord Buddha to be enshrined at Phu Langka so that all Buddhists and deities can pay homage, forgiveness in the story of Nang Sib Song, such as Thao Rod Sit forgiving Nang Santhamala, governance that appears in the story of Phraya Khan Khak, such as Phraya Khan Khak raising cards. The soldiers went up to fight with Phraya Than to get Phraya Than to let the rain fall according to the season. As for governance according to Buddhist principles in the story of Siaw Sawat, it is using of wisdom and morality in the work of Thao Siewawat. The activities related to the use of intellectual reflection, i.e. how to activities (problem solving), activities related to respect for others, i.e. activities to promote the cultivation of citizenship consciousness, activities regarding forgiveness 3 activities, such as teamwork, etc., activities related to governance according to Buddhist principles, such as selecting member of the council of representatives etc..

Keywords: An application; modern media innovations; development of quality of life;
Buddhist ethics; Isan folk tales

1. บทนำ

ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภูมิภาคอีสานของประเทศไทย เป็นดินแดน ที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะของดินแดนที่เป็นแอ่งอารยธรรม มีการสั่งสมวัฒนธรรม มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในอีกฐานะหนึ่งคือการเป็นอาณานิคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การเป็นดินแดนที่มีผลผลิตทางด้านวัฒนธรรมอันหลากหลาย ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น และผลผลิตที่เกิดจากการผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ ผลผลิตทางศิลปะ และวัฒนธรรมทั้งหลายเหล่านี้ ได้มีการสั่งสม สืบทอดและการปรับเปลี่ยนไปตาม สภาพการณ์ทางสังคม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2558: 240) คนไทยอีสานมีลักษณะนิสัยพื้นฐานคือความมักน้อยสันโดษ อ่อนน้อมถ่อมตน และซื่อตรง ไม่ชอบการแข่งขันชิงดีชิงเด่น อาชีพหลักคือทำนา ไร่ และสวน อาศัยน้ำฝนในการปลูกข้าว พืชสวนและพืชไร่ ดังนั้นภาพลักษณ์ของคนอีสานจึงเป็นคนมีน้ำใจ น่ารัก และขยันทำมาหากิน อาศัยพระพุทธศาสนาหล่อหลอมจิตใจและพฤติกรรมให้เกิดความดีงามทั้งในรูปแบบการเทศน์สั่งสอนของพระสงฆ์ การศึกษาธรรมะจากคัมภีร์และวรรณกรรมพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ทัศนศิลป์ ประเพณีจิตรกรรม ประติมากรรม และวรรณศิลป์ เช่น นิทานพื้นบ้านอีสานที่แฝงคติชีวิตและคตินิยมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจัดเป็นกระบวนการที่สามารถเกิดขึ้น ได้ตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัยและทุกสังคมหากจะแตกต่างกันไปบ้างในเรื่องวิธีการและลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอดีตนั้นเป็นไปอย่างช้าๆ เนื่องจากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ยังมีน้อย และระบบการสื่อสารคมนาคมยังไม่ค่อยพัฒนาก้าวหน้าเท่ากับปัจจุบัน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเป็นไปค่อนข้างยาก แต่เมื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศของทุกสังคมมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็วและเกิดขึ้นตลอดเวลา (พุทธินันท์ บุญเรือง, 2560: 3)

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงสังคม ไทยมีการเปิดเสรีการค้าก่อให้เกิดการหลั่งไหลของระบบอุตสาหกรรมเกษตรของคนไทย มีการก้าวกระโดดของเทคโนโลยีเพื่อการผลิตในการส่งออกต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยที่เทคโนโลยีมีความเจริญ การสื่อสารและการคมนาคมสามารถส่งผ่านถึงกันได้อย่างสะดวก รวดเร็วในปัจจุบัน ส่งผลให้ภาคอีสานเองก็มีผลกระทบทางด้านพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ ศาสนาเปลี่ยนแปลงไปด้วย (บันเทิง พาพิจิตร, 2557: 16) กล่าวคือ ด้านการประกอบอาชีพ คนอีสานรุ่นใหม่ไม่นิยมทำนาเหมือนสมัยก่อน เพราะมองว่าเป็นความยากลำบากและไม่ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ดังนั้นคนที่ไม่มีการงานประจำมักจะทอดทิ้งบ้านเกิดเดินทางไปหางานทำที่กรุงเทพหรือต่างจังหวัดแทน สำหรับคนที่ยังประกอบอาชีพการทำนาตามที่ได้สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษมักจะเป็นอยู่ยากลำบากกว่าสมัยก่อน เพราะแหล่งหาเงินทางธรรมชาติน้อยลง ความจำเป็นในการซื้อสิ่งของบริโภคอุปโภคมีมากขึ้น ส่งผลให้เกิดภาวะหนี้ครัวเรือนมากขึ้น ปัญหาเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และการเมือง การปกครอง คือเมื่อคนมุ่งแต่การทำมาหากินบวกกับการดำเนินชีวิตที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้นและติดกับดักทุนนิยม เชื่อวิทยาศาสตร์มากกว่าศาสนา จึงไม่สนใจศึกษาธรรมะ ไม่ปฏิบัติตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ละเลยวัฒนธรรมที่ดีงามในอดีต เช่น การแสดงความเคารพผู้ใหญ่ มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ไม่มีความสามัคคีปรองดองกัน และไม่รู้จักให้อภัยผู้อื่น เป็นต้น

พื้นที่การวิจัยครั้งนี้ 4 แห่ง ประกอบด้วย ชุมชนจันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ชุมชนเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม และชุมชนกระนวน จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

จากกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมซึ่งกระทบมากกว่าสังคมชนบทในระดับหมู่บ้านและตำบลเพราะความเป็นชุมชนใหญ่ระดับอำเภอและมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบมากขึ้นในอนาคตเพราะปัญหาเศรษฐกิจโลก คณะผู้วิจัยมองว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่มีภูมิคุ้มกันทางศาสนาและวัฒนธรรมโดยเฉพาะขาดการเรียนรู้และปรับตัวกับเหตุการณ์ปัจจุบันหรือสิ่งที่ประสบอยู่นั้น ความเป็นอยู่แบบขาดปัญญาและไม่มีที่พึ่งทางจิตใจเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงเพราะทำให้ชีวิตมีความยากลำบาก ไม่มีความสุข ความจริงแล้วสังคมไทยมีมรดกทางสังคม ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมทั้งที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความกลมกลืนทางวัฒนธรรม เพียงแต่ขาดการเห็นคุณค่าและใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังเท่านั้นเอง โดยเฉพาะพระพุทธศาสนามีคำสอนหลายระดับที่สามารถนำไปใช้หรือปฏิบัติโดยตรงและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และบริบทของสังคม หลักธรรมสำหรับส่งเสริมเศรษฐกิจ เช่น หลักการพึ่งพาตนเอง (นาถกรณธรรม) ความยินดีในสิ่งที่ทำได้และมีอยู่ ไม่ละโมภหรือดิ้นรนเกินตัว (สันโดษ) ความรู้จักประมาณ (มัตตัญญูตา) เป็นต้น หลักธรรมสำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น ธรรมที่ทำให้คนอื่นระลึกรู้ถึงตน (สาราณียธรรม) ความเคารพผู้อื่น เป็นต้น หลักธรรมสำหรับส่งเสริมการเมืองการปกครอง เช่น การละเว้นอคติ ราชสังคหวัตถุ เป็นต้น

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวมานี้สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองได้ เพียงแต่ต้องมีการศึกษาปัญหาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วประยุกต์ธรรมใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบัน คือศึกษารายละเอียดจนสามารถทำสิ่งที่เป็นามธรรมให้เกิดเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจนโดยการสร้างแนวทางปฏิบัติที่ดี ทำได้อย่างนี้การศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธศาสนาจึงจะเกิดสัมฤทธิ์ผลในฐานะเป็นธรรมสำหรับส่งเสริมศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมและประเทศในอดีตโดยมากเป็นการศึกษาหลักการ ส่วนหนึ่งเกิดเป็นรูปธรรมเฉพาะที่เป็นความชำนาญเฉพาะทางและอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน เป็นต้น หลายเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองยังไม่สามารถนำมาสร้างเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาให้เป็นประโยชน์แก่คนหมู่มากได้

หลักธรรมเหล่านี้ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้านอีสาน เช่น เรื่องพญาคันคาก ผาแดง นางไอ่ สินไซ ชูลูนางอ้ว เป็นต้น ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ดังนั้นจึงเป็นการได้บูรณาการคำสอนพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในศิลปศาสตร์และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบสื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนมีจิตสำนึกในหลักการเรียนรู้ (โยนิโสมนสิการ) ความเคารพ การอภัย และการปกครองตามแนวธรรมาภิบาล และมีรูปแบบการปฏิบัติที่ส่งเสริมคุณธรรมตามที่กล่าวมานี้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อผลิตและประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน จัดทำคู่มือส่งเสริมและกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อตอบโจทยยุทธศาสตร์ชาติ และยุทธศาสตร์และแผนงานด้านการศึกษา วิจัยและนวัตกรรม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไทยให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน

2.2 เพื่อผลิตและประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน และเพื่อผลิตและประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) ในการศึกษาวิจัย มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 พื้นที่การวิจัย และกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชน 4 จังหวัด ได้แก่ 1) บ้านจันทาร ตำบลจันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด 2) บ้านเชียงยืน ตำบลเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 3) เทศบาลตำบลยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ 4) เทศบาลเมืองกระนวน จังหวัดขอนแก่น

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยเลือกเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเรื่องนิทานพื้นบ้านอีสาน พระพุทธศาสนา ศิลปะ คติชนวิทยา การเมืองการปกครอง รวมทั้งอัตลักษณ์และวัฒนธรรมอีสาน ได้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพระสงฆ์ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ครู/อาจารย์ นักเรียน และประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งสิ้น 40 รูป/คน ดังนี้

1) กลุ่มพระสงฆ์ กำหนดเอาเป็นพระเถระที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน

2) กลุ่มบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดเอาผู้บริหารระดับสูง ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในการบริหารส่วนท้องถิ่น และบุคลากรผู้รับผิดชอบด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาและวิถีชีวิตชาวบ้าน จำนวน 5 คน

3) กลุ่มผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มผู้ปกครองชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าใจความต้องการของชาวบ้าน จำนวน 5 คน

4) กลุ่มครู/อาจารย์ กำหนดเอาครู/อาจารย์ที่มีองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง จำนวน 5 คน

5) กลุ่มนักเรียน เป็นกลุ่มเยาวชนและเป็นอนาคตของชาติสมควรได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังเรื่องศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติ จำนวน 10 คน

6) กลุ่มประชาชนทั่วไป กำหนดเอาประชาชนที่มีความสนใจและมีพื้นฐานความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง จำนวน 10 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1) แบบบันทึกการสังเกต

คณะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและคณะ เป็นเวลา 3 เดือน โดยในแต่ละแห่งนั้นจะเข้าไปเก็บ 2 วัน 1 คืน โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Ob-

servation) เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมขณะทดลองรูปแบบโดยการร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง การรู้จักเคารพผู้อื่น การให้อภัยผู้อื่น และการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา ของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่วิจัยหรือชุมชนนั้นๆ ให้ได้มากที่สุด

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก

คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย พระสงฆ์ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ครู/อาจารย์ นักเรียน และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ความเคารพผู้อื่น การให้อภัยผู้อื่น (อภัยทาน) และการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อดำเนินการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยตัวแทนพระสงฆ์ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ครู/อาจารย์ นักเรียน และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ความเคารพผู้อื่น การให้อภัยผู้อื่น และการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ได้กำหนดสนทนากลุ่มนี้

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ประเภทตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1) ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร

ค้นคว้าเอกสาร ตำราและงานวิจัยเกี่ยวกับ 1) คำสอนพระพุทธศาสนาเรื่องการใช้ปัญญาไตร่ตรอง ความเคารพผู้อื่น การให้อภัย การปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา จากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) นิทานพื้นบ้านอีสานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นที่เลือกศึกษา จำนวน 6 เรื่อง จำแนกตามคติธรรมที่เลือกศึกษา ดังนี้ 1) การใช้ปัญญาไตร่ตรอง 2 เรื่อง ได้แก่ สุวรรณสังข์กุมาร 2) ความเคารพผู้อื่น ได้แก่ อรุ้งคราตุ 3) การให้อภัย ได้แก่ นางสิบสอง 4) การปกครอง ได้แก่ พระยาคนคาก และท้าวเสียวสวาด โดยรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ 1) สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การตรวจสอบเอกสาร คณะผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของเอกสารที่นำมาศึกษา ทั้ง 2 ประเภท ซึ่งจะตรวจสอบจากผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนา และคติชนวิทยา (นิทานพื้นบ้านอีสาน) เกณฑ์การตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ได้แก่ ผู้เขียน คุณภาพของเอกสาร และแหล่งที่มาของเอกสาร

2) ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การศึกษาภาคสนาม คณะผู้วิจัยศึกษาภาคสนามจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 รูป/คน โดยสร้างแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.1) การสังเกต (Observation)

การเก็บข้อมูลคณะผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(Non-Participant Observation)โดยสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรมขณะทำกิจกรรมประยุกต์สื่อบุคคลที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งคณะผู้วิจัยไม่ได้แจ้งการสังเกตแก่ผู้ร่วมกิจกรรม

2.2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

คณะผู้วิจัยจะได้สัมภาษณ์เชิงลึกหรือประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน และการประยุกต์ใช้สื่อสมัยใหม่ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ตอบโจทย์หรือวัตถุประสงค์การวิจัย ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นการถาม-ตอบในรูปแบบการสนทนาตามประเด็นคำถามที่ได้กำหนดไว้

2.3) การจัดทำคู่มือส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ

เมื่อได้องค์ความรู้เกี่ยวกับคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านแล้วคณะผู้วิจัยจะได้ออกแบบและจัดทำคู่มือส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน เพื่อใช้จัดกิจกรรมอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางคตินิยมทางพระพุทธศาสนาฯ แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยจัดทำเป็นคู่มืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)

2.4) การประยุกต์ใช้สื่อสมัยใหม่

การประยุกต์ใช้สื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯเป็นขั้นตอนที่ได้สื่อสมัยใหม่หรือคู่มือส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ แล้ว โดยการทำกิจกรรมประยุกต์ใช้คตินิยมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ความเคารพผู้อื่น การให้อภัยผู้อื่น และการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน โดยคณะผู้วิจัยและคณะได้ขอความร่วมมือตัวแทนชุมชนทั้ง 4 แห่ง ร่วมกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ ดำเนินกิจกรรมโดยวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ กำหนดจัด 2 ครั้งๆ 2 พื้นที่ๆ ละ 25 คน ($25 \times 4 = 200$) รวม 200 คน ใช้แบบสังเกตในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อมูลเอกสาร ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี 2) ข้อมูลภาคสนาม เป็นการนำผลการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มมาสังเคราะห์ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี ต่อจากนั้นเป็นการนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาความตามประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัย

4. ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

4.1 คตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงคตินิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน ดังนี้ 1) การใช้ปัญญาไตร่ตรอง 1 เรื่อง ได้แก่ สุวรรณสังข์กุมาร 2) ความเคารพผู้อื่น ได้แก่ อรุณชาติ 3) การให้อภัย ได้แก่ นางสิบสอง 4) การปกครอง ได้แก่ พระยาคันคาก และท้าวเสียวสวาด

4.1.1 การใช้ปัญญาไตร่ตรอง

ในบทความนี้หมายถึง โยนิโสมนสิการ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ประมวลคำสอนเกี่ยวกับโยนิโสมนสิการจำแนกไว้ 10 อย่าง ได้แก่ 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หรือกระจายเนื้อหา 3) วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา 4) วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ หรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา 5) วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย 6) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก 7) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสธนา คือการใช้สอยหรือบริโภค 8) วิธีคิดแบบอุปมาอุปไมยหรือคุณค่าธรรม 9) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน คือวิธีคิดแบบ

มีปัจจุบันธรรมดาเป็นอารมณ์ความจริง 10) วิธีคิดแบบวิรัชชาวาท (จำแนกแจจแจง) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), อ้างใน คมสันธุ์ ต้นสนนท์, 2561: 25-31)

หัวข้อนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาขานทานพื้นบ้านอีสานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร การใช้ปัญญาของตัวละครในนิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เช่น ตอนที่พระสังข์ยังไม่ประสงค์แสดงตนให้ใครๆ รู้จัก พระองค์ได้แอบซ่อนในหอยสังข์ แต่ด้วยความที่ต้องการช่วยเหลืองานบ้านของพระมารดา จึงแอบออกจากหอยสังข์มาทำงานบ้าน พระมารดาสังเกตเห็นบ้านสะอาด จึงสงสัยว่ามีใครแอบมาช่วยทำความสะอาด พระนางจึงแอบข่มดูและเห็นพระสังข์เป็นคนแอบทำความสะอาดบ้าน ด้วยความที่ต้องการได้เห็นลูกตลอดไปพระนางจึงทุบทำลายหอยสังข์เพื่อไม่ให้พระสังข์ได้มีที่ซ่อนอีกต่อไป ดังข้อความว่า

ในเมื่อนางผู้แม่แลมาสู่เรือนดังนั้นก็เห็นยังกวาดแผ้วเห้ายเรือนเป็นอันดี ดังนั้น นางอสุจันจึงนึกบ่ให้บุคลละผู้ใดอยู่เมื่อจักคนนั้นแล ต่อบลาย นั้นไปภายในหัว เอกหิ ยังมีในวัน 1 ส่วนดังนางเทวี อันเป็นแม่แห่งมหาสัตว์เจ้าก็เข้าไปสู่สระกุหลอน 1 นางบ่ได้เมียนไฟในเรือนกับได้ปกและหนีไป ดังนั้นมหาสโต อันว่า มหาสัตว์เจ้าก็ออกมาจากหอยสังข์หน่วยนั้น ก็มาเมียนไว้แล้วช่วงเรือนแล้ว แลกวาดแผ้วเสียชู่ที่ให้ดีแล้วแล ปกไว้ยังไฟบอรรบแล้วจะเข้าไปอยู่ในหอยสังข์เก่า (ผูก 1 หน้า 18, อ้างใน พงนิยั เพ็งเปลี่ยน, 2532) เอกทิวส ยังมีในวัน 1 นางก็คินใจในใจว่า กูจักทำเป็นดังไปชวนชวายนัน จับประตู่เรือนไว้แจบดีแล้ว กูจักมาผกดูเหิน ดังนั้นนางคินใจในใจดังนี้แล้ว อากสิ นางก็มากระทำด้วยประการดังนี้ ก็มาลักผกเบ็ง หันแล (ผูก 1 หน้า 19, อ้างใน พงนิยั เพ็งเปลี่ยน, 2532) ดังนั้นนางก็คินใจเมื่อภายหลังว่าดังนี้ ผิดว่ากูบ่ทักหน่วยหอยสังข์นี้เสียดังนี้ ลูกกูก็จักเข้าไปลื้ออยู่ บ่สงสัย กูก็บ่มีได้เห็นหน้าลูกกูแท้ดีหลีแล นางจึงทักหอยสังข์เสียแล้ว ก็ลากเอาไปเผาไฟเสีย ก็มีแล (ผูก 1 หน้า 20, อ้างใน พงนิยั เพ็งเปลี่ยน, 2532) วิธีการคิดดังกล่าวนี้เป็นการคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย คือเมื่อบ้านสะอาดแสดงว่ามีเหตุมาจากการมีคนทำความสะอาด และเป็นการทำที่ไม่ต้องการให้ใครๆ เห็น ดังนั้นเพื่อจะให้รู้ว่าใครแอบมาทำความสะอาดบ้าน จึงต้องแอบดู และเมื่อรู้คนทำว่าเป็นลูกที่แอบอยู่ในหอยสังข์ นางจึงต้องทำลายหอยสังข์ทิ้งเพื่อให้ลูกไม่มีที่ซ่อนอีกต่อไปและตนจะได้เห็นลูกนั้น

4.1.2 ความเคารพผู้อื่น

ความเคารพเกิดจากความมีวินัยเป็นพื้นฐาน ได้แก่ ศีล อันเป็นข้อวัตรปฏิบัติ อย่างเคร่งครัด เมื่อมีความเคารพก็ทำให้รู้จักตระหนักในบุคคลและสิ่งนั้นๆ จะเห็นได้ว่า หลักเสขียวัตถ์ ได้แก่ ข้อวัตรปฏิบัติที่ภิกษุสามเณรจะต้องศึกษาธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทต่างๆ ถือได้ว่าเป็นบรรทัดฐานของการมีความเคารพ อันเป็นการจัดระเบียบสังคมสงฆ์และสังคมผู้ครองเรือนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้เป็นอย่างดีความเคารพเป็นบ่อเกิดแห่ง ความสามานสามัคคีเป็นการแสดงออกในด้านความเอื้อเฟื้อต่อบุคคล และสิ่งต่างๆ ที่เรามี ส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักความเคารพ โดยสรุปมี 6 ประการ คือ 1) สัตถุคารวตา ความเคารพในพระศาสดาหรือพระพุทธเจ้า 2) อัมมคารวตา ความเคารพในพระธรรม 3) สังฆคารวตา ความเคารพในพระสงฆ์ 4) สิกขาคารวตา ความเคารพในการศึกษา 5) อัปปมาทคารวตา ความเคารพในความไม่ประมาท 6) ปฏิสันถารคารวตา ความเคารพในปฏิสันถาร

ความเคารพ 6 ประการนี้ถือเป็นหลักสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเคารพเอื้อเฟื้อและหนักแน่นจริงจัง เป็นพื้นฐานทางสังคมทั้งในสังคมสงฆ์และสังคมผู้ครองเรือน เพราะถ้าขาดความเคารพแล้วปัญหาต่างๆ ย่อมเกิดขึ้นมากมาย เช่น การทะเลาะ เบาะแว้งกัน จะเห็นได้ว่าบ่อเกิดแห่งความแตกแยกกันก็เกิดมาจากความไม่เคารพกันนั่นเอง โดยมีประเด็นใหญ่ที่สำคัญอยู่ 2 อย่าง คือ มีความประพฤติไม่เสมอกันและมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน (พระธีต กิตติวณฺโณ, 2560: 7)

หัวข้อนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษานิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องอุรังคธาตุ การแสดงความเคารพต่อพระอุรังคธาตุของพระมหากัสสปเถระ พร้อมด้วยพระอรหันต์ 500 รูป พระมหาขันธีย์ ชาวบ้าน และเทวดาทั้งหลาย ที่ปรากฏในนิทาน เช่น พระมหากัสสปเถระพร้อมพระอรหันต์ 500 ท่าน ได้อัญเชิญอุรังคธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประดิษฐานที่ภูลังกาเพื่อให้พุทธบริษัททั้งหลายได้เคารพสักการบูชา ดังข้อความว่า กล่าวอรหันต์ตาเจ้า 500 ตนมีมหากัสสปะเจ้าเป็นประธานกับพญาทั้ง ๔ ก่ออุบมุงไว้ อุรังคธาตุที่ภูกำแพงแล้วก่อนแล ยามนั้นพญาอินทรีมีหมู่เทวดาทั้งหลายมากก็ลงมาสู่ภูกำแพง จากดาวะตึงสาสวรรค์ยามหัวค่ำจึงอาณัติให้วิสุกรรมเทวบุตรให้แต่มริจนาลายดอกกลายเครือรูปเทวบุตรเทวดา รูปพญาอินทรี พระอาทิตย์ พระจันทร์ รูปพญาทั้ง 5 ไวในอุบมุง ทั้ง 4 ด้าน ก่อนอกให้แต่มฐูปอรหัน 500 และรูปพญาศรีสุทโธ ศรีมหาเมฆา วิสาขาเทวบุตรไว้ถ้ำใน แล้วจึงสักการบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนของหอม ตรีขะนันตี เครื่องเสพทั้งมวล (อิทธิราชย์ นันขันตี, 2563: 12)

4.1.3 การให้อภัย

คำว่า “อภัยทาน” ประกอบขึ้นจากคำสามคำ กล่าวคือ “อ+ภย+ทาน” แปลว่า “การให้ความไม่กลัว” หรือ “การให้ความไม่มีภัย หรือให้ความปลอดภัย” ซึ่งหมายถึง การอดโทษ หรือการยกโทษให้แก่กัน ไม่ถือโทษโกรธพยาบาทอาฆาตจองเวรต่อกันอีกต่อไป การให้ในลักษณะนี้เป็นการสร้างบรรยากาศของสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น โดยการที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลได้แสดงให้บุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่นไม่มีความเกรงกลัว ขลาดกลัว หรือหวาดระแวงต่อการคิด พูด และการกระทำของเรา อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้จิตของเราได้มีโอกาสให้อภัยในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ดีกับเรา หรือขออภัยต่อบุคคลอื่นในสิ่งที่เราได้ล่วงละเมิดในวิถีทางที่ไม่เหมาะสมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การไม่จองเวร หรือพยาบาทซึ่งกันและกัน...พระพุทธศาสนาได้ชี้ให้เห็นจุดเด่นของ “การให้” อย่างน้อยสองประการ กล่าวคือ ว่า “ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้” และ “ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหม่อมมากย่อมคบเขา” หลักการเช่นนี้เป็นการให้ความสำคัญแก่ “ผู้ให้” ซึ่งได้รับการยอมรับจาก “ผู้รับ” หรือบุคคลทั่วไปที่แสดงความชื่นชมต่อการให้ แม้จะไม่ได้เป็นผู้รับโดยตรงก็ตาม ฉะนั้น การให้ที่นำไปสู่การผูกมิตร และนำมาซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในบรรยากาศของความขัดแย้งกันก็คือ “การให้อภัย” เหตุผลสำคัญของการให้อภัยเกิดจากพื้นฐานทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “ใครบ้างไม่มีโทษ ใครบ้างไม่มีกรรม ใครบ้างไม่ถึงความหลงใหล ในโลกนี้ ใครเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้มั่งคั่งในกาลทุกเมื่อเล่า” ฉะนั้น “เมื่อเราขอโทษอยู่หากบุคคลใดไม่ยอมยกโทษให้ ยังมีความโกรธอยู่ภายใน มีความแค้นเคืองหนัก บุคคลนั้น ชื่อว่าผูกมิตร” ซึ่งการผูกเวรดังกล่าวจึงนำไปสู่ผลลบแก่ตนเอง และสังคม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การให้อภัยจึงมีความสำคัญแก่วิถีชีวิต และการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งในเชิงปัจเจกและสังคมในหลายมิติด้วยกัน (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ผศ.ดร., 2553: ออนไลน์)

หัวข้อนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษานิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนางสิบสอง ตัวอย่างการให้อภัยที่ปรากฏในนิทาน เช่น หลังจากที่พระรถเสนใช้อุบายแอบนำยาวิเศษจากเมืองยักษ์มารักษาดวงตาของพระมาตัจฉาและพระมารดาจนหายเป็นปกติดังเดิม และกราบขอบพระคุณให้ท้าวรถสิทธิ์ผู้เป็นพระบิดาทรงทราบเองที่เกิดขึ้นทั้งหมด นางสนทมะมาลากล่าวว่าตนเองจะถูกกลโกงของท้าวรถสิทธิ์ ท้าวรถสิทธิ์จึงให้อภัยตามคำทูลขอร้องของพระรถเสนและนางสิบสอง ดังข้อความว่า รถเสนจึงเอาตามารักษาแม่กับป้าจนเซาดี และขึ้นไปกราบขอบพระคุณให้ท้าวรถสิทธิ์ผู้เป็นพระบิดาผู้เรื่องราวทั้งเปิด นางสนทมะมาลาเห็นว่าเจ้าของมีความผิดกะได้ขอชีวิตไว้แล้วอ้างว่าเจ้าของมีลูกอยู่ในท้องกับท้าวรถสิทธิ์ ขอให้เห็นใจแล้วจะเหลือโตน นางเภาจึงมีใจเมตตาได้ขอร้องให้ปล่อยนางไปเสียอย่าได้ฆ่านางเภา ท้าวรถสิทธิ์เชื่อเพราะว่าท้าวรถเสนและนางทั้งสิบสองได้ช่วยกันอ่อนน้อม จึงได้ปล่อยนางกลับไปตั้งแต่นั้นมาพ่อแม่ลูกทั้งสิบสองจะได้มีชีวิตอยู่ต่อมาด้วยความสงบสุข (สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.: ออนไลน์)

4.1.4 การปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา

การตั้งเป้าหมายของรัฐศาสตร์ หรือการเมืองการปกครองในพระพุทธศาสนา อยู่กับการ สร้างสภาพเอื้อให้มนุษย์ในสังคมประพฤติปฏิบัติตน เพื่อบรรลุเป้าหมายของชีวิตทั้ง 3 ระดับได้คือทั้ง เป้าหมายในชาตินี้ ชาติหน้า และในชาติสุดท้าย คือบรรลุมรรคผลนิพพาน หลักธรรมาธิปไตยหรือการยึดธรรมเป็นใหญ่ เป็นหัวใจสำคัญของหลักรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก ธรรมาธิปไตยนั้นไม่ถือว่าเป็น “ระบอบการปกครอง” ระบอบหนึ่งเหมือนอย่าง ระบอบประชาธิปไตย หรือ ระบอบคอมมิวนิสต์ แต่ทุกระบอบการปกครองที่มีอยู่ สามารถนำธรรมาธิปไตยไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งนั้น โดยยกเอา “หลักธรรม” เป็นเกณฑ์ในการตัดสินสูงสุดคล้ายกับ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ การตัดสินใจใดๆ หรือการกระทำใดๆ ก็ตามจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย รัฐธรรมนูญฉันทิการตัดสินใจนั้นๆ หรือการกระทำนั้นๆ ก็ต้องไม่ขัดต่อ “หลักธรรม” ฉะนั้น (พิเชฐ ทังโต และคณะ, 2553: 2-3)

หัวข้อนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษานิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องพระยาคนคากและเสียวสวาส นิทานเรื่องพระยาคนคากกล่าวถึงเรื่องการปกครองโดยเฉพาะตัวเอกของนิทานคือพระยาคนคาก ซึ่งทนการกดขี่ข่มเหงของพระยาแสนไม่ได้ จึงยกไพร่พลขึ้นไปรบกับพระยาแสนและสามารถเอาชนะได้ พระยาแสนต้องยอมทำตามเงื่อนไขคือปล่อยฝนตามฤดูกาล เพื่อให้เกษตรกรได้อาศัยน้ำฝนทำนาและการเกษตร หลังจากนั้นเป็นต้นมาชาวประชาและสัตว์ทั้งหลายก็อยู่อย่างสงบสุข กรณีดังกล่าวนี้เป็นตัวอย่างของการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม ดังข้อความว่า เมื่อสำเร็จเสร็จสรรพแล้ว พระยาคนคากก็พาสารพัดสัตว์ไพร่พลทั้งหลายลงจากเมืองแสนแดนฟ้า กลับสู่แดนดินเมืองชมพูตามเส้นทางเดิมที่ปลวกทำไว้ นับแต่พระยาคนคากร่างคางคกยกรบชนะพระยาแสน บรรดาผู้คนและสัตว์พืชในโลกชมพูทวีปก็อุดมสมบูรณ์พูนสุขทุกประการ พืชพันธุ์ธัญญาหารมั่งคั่งและมั่นคง ถึงเดือนอ้ายได้ฉลองความร่วมมือเป็นปีใหม่เก็บเกี่ยวพืชผล จนถึงเดือนห้าฟ้าฝนแห่งแล้งก็แต่งตก ยอยกพญานาคขี้บั้งไฟขึ้นไปบอกแสนฟ้า น้ำฟ้าฝนก็หล่นลงมาเป็นธรรมชาติไม่ขาดแคลนตามคำแสนตกลงไว้ ชาวทิพย์ชาวแสนเมตตาหาลูกหมากพร้าวต้นเท่าลำตาล ก็เอิกเกริกเบิกบานบินเข้ายังเยี่ยไม่เสียหายอันใดเลย (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2559: ออนไลน์) ส่วนเรื่องเสียวสวาสดี มีจุดเด่นคือท้าวเสียวสวาสดีมีภาวะผู้นำ สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดี เป็นเหตุให้เมืองจำปาศักดิ์มีความสุข ดังข้อความว่า ด้วยคุณลักษณะพิเศษที่ท้าวเสียวสวาสดีเป็นคนดี มีปัญญาเฉลียวฉลาดไม่ลืมหืม ครุฑพ่อน้อมถ่อมตนต่อคนทั่วไป และปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความขยันหมั่นเพียร จึงเป็นที่รักใคร่โปรดปรานของเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ หลังจากที่เมืองจำปาศักดิ์ผ่านพ้นภัยพิบัติถึงขั้นยุคเหี้ยมมาได้ ก็ด้วยความฉลาดหลักแหลมของท้าวเสียวสวาสดี จนกระทั่งเมืองจำปาศักดิ์เจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพย์สินเงินทอง ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าเมืองกลับมีศีลธรรมปกครอง บ้านเมืองโดยสุจริตยุติธรรม ประชาชนขยันหมั่นเพียรถือศีลฟังธรรมเคารพในจารีตประเพณีและกฎหมายอันดีงามของบ้านเมือง (พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี), อ้างใน มนตรี โคตรคันหา, 2565: ออนไลน์) คติธรรมการปกครองที่ปรากฏในนิทานทั้ง 2 เรื่อง มีความแตกต่างกันตามบริบท กล่าวคือ พระยาคนคากถูกปกครองด้วยความไม่เป็นธรรม ดังนั้นจึงมีการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม และได้ความเป็นธรรมในที่สุด ส่วนท้าวเสียวสวาสดีมีสติปัญญาและมีคุณธรรม จึงสามารถสนองงานปกครองของพระราชาด้วยความถูกต้องเป็นธรรม และทำให้บ้านเมืองมีความสุข

4.2 การผลิตและประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อนี้คณะผู้วิจัยได้จัดทำสื่อสมัยใหม่คือหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับคติธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตามที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย และจัดกิจกรรมโดยการประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทาน

พื้นบ้านอีสานใน 4 ประเด็น คือ 1) การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง 2) การรู้จักเคารพผู้อื่น 3) การให้อภัยผู้อื่น 4) การปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนี้

4.2.1 การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง

ประเด็นนี้คณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมพหุปัญญาด้านสังคม คือ กิจกรรม How to (การแก้ปัญหา) โดยกิจกรรมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถคิดแก้ปัญหาสังคมได้ วิธีดำเนินกิจกรรมคือ ผู้ดำเนินรายการกำหนดปัญหาสังคม 4 ปัญหา ได้แก่ (1) ปัญหาการติดเกมออนไลน์ (2) ปัญหาพนันออนไลน์ (3) ปัญหาการบูลลี่ผู้อื่น (4) ปัญหาการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยแบ่งผู้ร่วมกิจกรรมเป็น 4 กลุ่ม แล้วให้ตั้งสมมติฐานการแก้ปัญหา และนำเสนอผลกระทบของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และผลของการแก้ปัญหา ขั้นตอนสุดท้ายคือประเมินกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมรู้จักคิดเชิงเหตุผล และเชิงความสัมพันธ์

4.2.2 ความเคารพผู้อื่น

ประเด็นนี้คณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง โดยกิจกรรมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมือง วิธีดำเนินกิจกรรมคือ ผู้ดำเนินรายการกำหนดกิจกรรม 3 อย่าง ได้แก่ (1) ความเคารพกฎหมาย และกฎกติกา (2) ความเคารพสิทธิและความเสมอภาค (3) ความเคารพความแตกต่างในความคิดเห็นและการแสดงออก โดยแบ่งผู้ร่วมกิจกรรมเป็น 3 กลุ่ม ให้กลุ่มส่งตัวแทนกลุ่มละ 2 คน แสดงบทบาทสมมติตามกิจกรรมที่กำหนดให้ ขั้นตอนสุดท้ายคือประเมินกิจกรรม กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมเข้าใจ มีจิตสำนึก และปฏิบัติตามได้ถูกต้องในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม

4.2.3 การให้อภัย

ประเด็นนี้คณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมการให้อภัย โดยกิจกรรมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการให้อภัยผู้อื่น วิธีดำเนินกิจกรรมคือ ผู้ดำเนินรายการกำหนดกิจกรรม 3 อย่าง ได้แก่ (1) บทบาทสมมติความขัดแย้งและการให้อภัย (2) การทำงานเป็นทีม (3) การเล่นเกม โดยแบ่งผู้ร่วมกิจกรรมเป็น 3 กลุ่ม ทำกิจกรรมที่กำหนดให้ ขั้นตอนสุดท้ายคือประเมินกิจกรรม กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีน้ำใจ มีความเสียสละ และรู้จักให้อภัยผู้อื่น

4.2.4 การปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา

ประเด็นนี้คณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา โดยกิจกรรมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา วิธีดำเนินกิจกรรมคือ ผู้ดำเนินรายการกำหนดกิจกรรม 3 อย่าง ได้แก่ (1) บทบาทสมมติการหาเสียงเลือกตั้งของ สส. (2) การเลือก สส. (3) การตัดสินใจทางการเมือง โดยแบ่งผู้ร่วมกิจกรรมเป็น 3 กลุ่ม ทำกิจกรรมที่กำหนดให้ ขั้นตอนสุดท้ายคือประเมินกิจกรรม กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจ และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา

5. อภิปรายผล

การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน พบว่า การใช้ปัญญาของตัวละครในนิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เช่น ตอนที่พระสังข์ไม่ประสงค์แสดงตนให้ใครๆ รู้จัก พระองค์ได้แอบซ่อนในหอยสังข์ และแอบออกจากหอยสังข์มาทำงานบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระการทำงานของพระมารดา พระมารดาสังเกตเห็นบ้านสะอาดและสงสัยว่ามีใครแอบมาช่วยทำความสะอาด จึงแอบข่มขู่ เมื่อเห็นพระสังข์เป็นคนแอบ

ทำความสะอาดบ้าน พระนางจึงทูลทำลายหอยสังข์เพื่อไม่ให้พระสังข์ได้มีที่ซ่อนอีกต่อไป และพระนางจะเห็นโอรสตลอดไป วิธีการคิดดังกล่าวนี้เป็นการคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย, การแสดงความเคารพในนิทานเรื่องอุรังคธาตุ เช่น พระมหากัสสปเถระพร้อมพระอรหันต์ 500 ท่าน ได้อัญเชิญอุรังคธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประดิษฐานที่กุลิงกาเพื่อให้พุทธบริษัททั้งหลายได้เคารพสักการบูชา, การให้อภัยที่ปรากฏในนิทานเรื่องนางสิบสอง เช่น ท้าวธราทิตีให้อภัยนางสนมทะเลมาลา ผู้ยุยงให้พระองค์รับสั่งให้ควักตาของนางสิบสอง หลังจากทรงทราบจริงจากพระรถเสนและนางสิบสอง, การปกครองที่ปรากฏในนิทานเรื่องพระยาคนคาก เช่น ชาวโลกถูกพระยาแถนกดขี่ข่มเหง เพราะอิจฉาริษยาในสมบัติของพระยาคนคาก พระยาคนคากทนการกดขี่ข่มเหงของพระยาแถนไม่ได้ จึงยกไพรพลขึ้นไปรบกับพระยาแถนและสามารถเอาชนะได้ พระยาแถนต้องยอมทำตามเงื่อนไขคือปล่อยฝนตามฤดูกาล เพื่อให้ชาวโลกได้อาศัยน้ำฝนทำการเกษตร หลังจากนั้นเป็นต้นมาชาวประชาและสัตว์ทั้งหลายก็อยู่อย่างสงบสุข ส่วนการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานเรื่องเสียวสวาสดี คือ การใช้ปัญญาและคุณธรรมในการทำงานของท้าวเสียวสวาสดี

จะเห็นว่านิทานพื้นบ้านอีสานมีทั้งเรื่องเล่าสืบต่อกันมาเพื่อความบันเทิงบ้าง เพื่อเป็นคติในการดำเนินชีวิตบ้าง และนิทานอิงคำสอนพระพุทธศาสนา คติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสานมีความหลากหลายครอบคลุมมิติการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ เช่น สังคม การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สาธารณสุข การประกอบอาชีพ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของโสรัจ นามอ่อน และคณะ (2551) เรื่อง “การวิเคราะห์อิทธิพลนิทานพื้นบ้านจากหนังสือใบลานอักษรธรรมอีสานในจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า นิทานพื้นบ้านอีสานนอกจากให้ความรู้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ม่วนซื่นโอชะ และหลักพุทธปรัชญาแนวคิดและหลักคตินิยม แนวทางยึดถือประพฤติ ปฏิบัติในชีวิตประจำวันแล้วยังทำให้ทราบถึงแนวคิดอันล้ำลึกกว้างไกล วิจิตรพิสดารที่แสดงออกผ่านทางสื่อกลาง คือ วรรณกรรมใบลาน อันเป็นประจักษ์พยานที่ยังคงหลงเหลือไว้เป็นมรดกตกทอดอันล้ำค่าทางสังคม ให้คนไทยทั้งชาติได้ภาคภูมิใจไม่น้อยหน้าชนชาติใด ทั้งยังให้ทราบวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน การอยู่ร่วมกันในสังคม อันเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศชาติ จึงควรอนุรักษ์เผยแพร่นิทานพื้นบ้านให้เข้าสู่กลุ่มเยาวชนให้หันมาสนใจมากยิ่งขึ้น ด้วยการนำเข้าสู่ระบบการสอนในสถาบัน สอนนอกระบบ และสอนตามอัธยาศัย ศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านอีสานในด้านอื่นๆ อาทิ ด้านผลกระทบทางความประพฤติ การแสดงออกนอกระเบียบแบบแผน ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลธรรม จริยธรรมอันดีงาม

กิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ปัญญาไตร่ตรองคณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมพหุปัญญาด้านสังคม คือ กิจกรรม How to (การแก้ปัญหา) 4 ปัญหา ได้แก่ (1) ปัญหาการติดเกมออนไลน์ (2) ปัญหาพนันออนไลน์ (3) ปัญหาการบูลลี่ผู้อื่น (4) ปัญหาการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งกิจกรรมพหุปัญญานี้ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือผู้ทำกิจกรรมรู้จักคิดเป็นและการแสดงออกด้วยวิธีการคิดที่หลากหลายตามศักยภาพของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มงานพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระบวนการเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) ในคู่มือแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาว่า “พหุปัญญาของผู้เรียนมีความหลากหลาย ทำให้การจัดการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพหุปัญญาของผู้เรียนให้ปรากฏ โดดเด่นออกมาเป็นการปลดล็อกศักยภาพของผู้เรียนเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์กับสังคม”, กิจกรรมเกี่ยวกับความเคารพผู้อื่น 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) ความเคารพกฎหมาย และกฎกติกา (2) ความเคารพสิทธิและความเสมอภาค (3) ความเคารพความแตกต่างในความคิดเห็นและการแสดงออก ซึ่งกิจกรรมส่งเสริม

เสริมการปลูกจิตสำนึกความเป็นพลเมืองนี้ช่วยส่งเสริมผู้เรียนหรือผู้ทำกิจกรรมให้มีจิตสำนึกในการทำหน้าที่พลเมืองของตนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของวิชาพรณ พินลา (2559) เรื่อง “แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21” พบว่า “ความเป็นพลเมืองในสังคมร่วมสมัย จำเป็นต้องสร้างกลไกการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ที่ทำให้เกิดพลเมืองที่มีความรับผิดชอบด้วยจิตสำนึกในตนเอง และความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและต่อชุมชนของตนเอง โดยคำนึงถึงเหตุและผลที่กำหนดไว้ในหลักนิติรัฐ ที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพความเป็นมนุษย์ รวมถึงสิทธิมนุษยชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน”, กิจกรรมเกี่ยวกับการให้อภัย 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) บทบาทสมมติความขัดแย้งและการให้อภัย (2) การทำงานเป็นทีม (3) การเล่นเกม ซึ่งกิจกรรมส่งเสริมการรู้จักให้อภัยผู้อื่นนี้ช่วยส่งเสริมผู้เรียนหรือผู้ทำกิจกรรมให้รู้จักมีน้ำใจต่อผู้อื่น มองว่าทุกคนมีโอกาสทำผิดพลาดได้ เมื่อผิดพลาดแล้วก็ควรได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเพื่อไม่ให้ทำผิดอีก การปฏิบัติต่อกันอย่างนี้จะช่วยให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Enright (2008) ในหนังสือ Forgiveness is a Choice ว่า “ประโยชน์ในด้านของสัมพันธภาพ การให้อภัยก่อให้เกิดการลดความตึงเครียดในความขัดแย้งระหว่างบุคคลลง บุคคลที่มีการให้อภัยจะช่วยให้ผู้ที่ให้อภัยมีสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้ดีขึ้น” ส่วนกิจกรรมบทบาทสมมติเกี่ยวกับการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนา 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) การหาเสียงเลือกตั้งของ สส. (2) การเลือก สส. (3) การตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมนี้ช่วยส่งเสริมผู้เรียนหรือผู้ทำกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ มีจิตสำนึก และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองโดยธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของจรี สายจันเจียม (2558) เรื่อง “พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางรัฐศาสตร์” พบว่า “สังคมไทยได้รับอิทธิพลคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบริหารและการปกครอง โดยเฉพาะที่นำมาจากคัมภีร์ชาดก เช่น ทศพิธราชธรรม พละ ของกษัตริย์ เว้นจากอคติ ซึ่งเป็นธรรมของพระราชา ผู้นำ ผู้ปกครองโดยตรง เมื่อมอง ในแง่รัฐศาสตร์ ก็คือหลักแห่งการบริหารและการปกครองกายและใจ ซึ่งเมื่อนำมาปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ ชีวิตดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องและก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม”

6. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ หรือผลการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน” แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

7. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “การประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานรัฐโดยเฉพาะสถานศึกษาสามารถศึกษาองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้และนำไปใช้ในการส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม และการปกครอง โดยสามารถประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือทำกิจกรรมส่งเสริมที่เหมาะสมกับบริบทการทำงานในหน่วยงานของตน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการการประยุกต์ใช้นวัตกรรมสื่อสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน พบว่ายังมีประเด็นอื่นที่สามารถศึกษาได้ ดังนั้นจึงได้เสนอประเด็นสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน

2) การสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิตเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านอีสาน

8. เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระบวนการเรียนการศึกษาระดับพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). *คู่มือแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา*.
 ขอนแก่น: กลุ่มงานพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระบวนการเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
 คมสันธุ์ ต้นสินนท์. (2561). การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนห้วยวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัด
 ปทุมธานี. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์*. บัณฑิตวิทยาลัย:
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 จูรี สายจันเจียม. (2558). พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางรัฐศาสตร์. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. 4(1), 398-401.
 พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน. (2532). การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
 บัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาตะวันออก*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
 พระธีรทัต กิตติวัฒน. (2560). ศึกษาการเสริมสร้างพฤติกรรมและการแสดงการเคารพของเยาวชนบ้านศิริพร ตำบล
 ไคสี อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ. *วารสารธาตุพนมปริทรรศน์*. 1(2), 1-12.
 พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ผศ.ดร.. (2553). *อภัยทานกับการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย*. สืบค้นเมื่อ 16
 กันยายน 2566, จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/453>.

- พิเชฐ ทั้งโต และคณะ. (2553). การศึกษาวิเคราะห์รัฐศาสตร์เชิงพุทธในมุมมองของนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ในประเทศไทย. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บันเทิง พาพิจิตร. (2557). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พุทธินันท์ บุญเรือง. (2560). การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของชุมชนชายแดนต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) : การเกิดขึ้นของจุดผ่านแดนถาวรช่องภู่อู่และการตอบสนองของคนท้องถิ่นในอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*. 4(1), 1-21.
- มนตรี โคตรคันหา. (2565). *นิทานท้าวเสียวสวาสดี*. สืบค้นเมื่อ 16 กันยายน 2566, จาก [https:// www.isan-gate.com/new/9-word/849-siew-sawad.html](https://www.isan-gate.com/new/9-word/849-siew-sawad.html).
- วิภาพรรณ พินลา. (2559). แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*. 12(1), 20-34.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2558). *โศวัฒนธรรมอีสาน*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โสรัจ นามอ่อน และคณะ. (2551). การวิเคราะห์อิทธิพลนิทานพื้นบ้านจากหนังสือใบลานอักษรธรรมอีสาน ในจังหวัดอุบลราชธานี. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (ม.ป.ป.). *พระไตรรัตน์ในอีสาน วรรณกรรมพระพุทธศาสนา 50 เรื่อง*. สืบค้นเมื่อ 16 กันยายน 2566, จาก <https://cackku.wixsite.com/phratraitat2/copy-of-35>.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2559). *พญาคนคาก นิทานชาวบ้านลาว-ไทย เรื่องคางคกยกรบขอฝน*. สืบค้นเมื่อ 16 กันยายน 2566, https://www.matichonweekly.com/scoop/article_9785.
- อริราชย์ นันขันตี. (2563). *นิทานอุรังคธาตุ*. อุบลราชธานี: หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นครพนม สำนักศิลปากรที่ 9 อุบลราชธานี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

ภาษาอังกฤษ

- Basic education curriculum development and learning process group, Khon Kaen secondary educational service area, Office of the basic education commission, Ministry of education. (M.P.P.). Guidelines for organizing learning activities to promote multiple intelligences of secondary school learners. Khon Kaen: Basic education curriculum development and learning process group, Khon Kaen secondary educational service area, Office of the basic education commission, Ministry of education.
- Bureau of Culture Khon Kaen University. (M.P.P.). *Phra Trairat in Isan 50 stories of Buddhist literature*. Retrieved on 16 September 2023, from <https://cackku.wixsite.com/phratraitat2/copy-of-35>.

- Bunruang P. (2017). Social, cultural, and economic changes of border communities towards entry into the ASEAN Economic Community (AEC): The emergence of the permanent border crossing point at Chong Phu Du and the response of local people in Ban District. coke Uttaradit Province. *Praewa Kalasin Academic Journal Kalasin University*. 4(1), 1-21.
- Enright, R. D. (2008). *Forgiveness is a Choice*. Washington, DC.: APA Life Tools.
- Khotkanta M.. (2022). *Tales of Thao Siawsawat*. Retrieved 16 september 2023, from <https://www.isangate.com/new/9-word/849-siew-sawad.html>.
- Nankhanti A. (2020). *Tales of Urangkhatat*. Ubon Ratchathani: Chaloem Phrakiat National Library, Her Majesty Queen Sirikit, Nakhon Phanom, Fine Arts office No. 9, Ubon Ratchathani, Fine Arts Department, Ministry.
- Nam-on S. et al. (2008). Analysis of the influence of folk tales from the book Bailan Aksorn Tham Isan in Ubon Ratchathani Province. *Research report*. Mahachulalong kornrajavidyalaya University.
- Paphichit B. (2014). *Social and cultural changes*. Bangkok: Odeon Store.
- Pengplian P. (1989). A study of Isaan literature on the story of Suwansang Kumara. *Master of Arts Thesis in Thai Inscriptions. Department of oriental*. Graduate School: Silpakorn University.
- Phra Theetat Kittiwanno. (2017). Study of strengthening the behavior of showing respect among the youth of Ban Siriphon, Kai Si Subdistrict, Mueang Bueng Kan District. Bueng Kan Province. *That Phanom Review Journal*. 1(2), 1-12.
- Phra Mahahansa Thammahaso, Asst.Prof.Dr.. (2010). *Forgiveness and creating reconciliation in Thai society*. Retrieved on 16 September 2023, from <https://www.mcu.ac.th/article/detail/453>.
- Pinla W. (2016). Guidelines for organizing social studies learning activities to develop good citizenship according to the democratic method for learners in the 21st century. *Journal of Education and Social Development*. 12(1), 20-34.
- Saichanjam J. (2015). Buddhism is the foundation of political science. *Mahamakut Buddhist University Journal Roi Et campus*. 4(1), 398-401.
- Srisantisuk S. (2015). *Isan culture*. Chiang Mai: Department of Sociology and Anthropology Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Tangto P. et al. (2010). An analytical study of Buddhist political science from the perspective of political science scholars in Thailand. *Research report*. Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

- Tonsinon K. (2018). Learning management according to the principles of Yonisomanasikāra in the subject of Buddhism of Mathayom 2 students at Horwang School, Pathum Thani, Suan Phrikk Subdistrict, Mueang Pathum Thani District, Pathum Thani Province. *Master of Buddhist Studies. Thesis Department of Sangha Management*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Wongthet S. (2016). *Phaya Khan Khak, Lao-Thai folktales. The story of a toad asking for rain*. Retrieved 16 September 2023, from https://www.matichonweekly.com/scoop/article_9785.

ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาสตำบลหนองแก้ว
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

A study of the Meditation practitioners' quality of life at Wat Thanyawat,
Nong Kaeo subdistrict, Mueang Roi Et district, Roi Et province

พระปลัดสุขประเสริฐ สุขเมธโส (ศิริเวช)

Phrapalad Sukprasert Sumedhso (Siriwet)

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi-Et Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya

Email: 6317205003@mcu.ac.th

(Received: April 27, 2023/ Revised: November 14, 2023/ Accepted: December 21, 2023)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary) และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 20 รูป/คน สรุปผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาทั้ง 4 ด้านได้แก่ 1) การเจริญกาย 2) พัฒนาความประพฤติทางกาย วาจา และใจ 3) การฝึกอบรมจิต 4) ฝึกอบรมปัญญา
2. วิเคราะห์สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า 1) สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตก่อนการปฏิบัติธรรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ ผู้เข้าปฏิบัติธรรม ส่วนใหญ่อายุมาก ไม่อยากเข้าร่วมกับหมู่คณะสงฆ์ มีภาวะร่างกายและจิตใจที่ย่ำแย่ ขาดศีลธรรม 2) สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตหลังการปฏิบัติธรรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ เข้าร่วมกับหมู่คณะสงฆ์ทำกิจกรรมการปฏิบัติได้ดีขึ้น มีศีลธรรม และมีจิตใจดีขึ้น 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ มีการพัฒนากาย วาจาสม่ำเสมอ
3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ ด้านกาย จัดกิจกรรมหรือเพิ่มการปฏิบัติธรรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ด้านศีล ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอย่างมั่นคง ด้านจิต พัฒนาให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความอดทน ตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ด้านปัญญา ผู้เข้าปฏิบัติธรรม สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา เข้าใจถึงสภาพแห่งความเป็นจริงของสรรพสิ่ง

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต; ผู้เข้าปฏิบัติธรรม; แนวทางการพัฒนา

Abstract

The research study on “A Study of the Meditation Practitioners’ Quality of Life at Wat Thanyawat, Nong kaeo Subdistrict, Mueang Roi Et District, Roi Et Province.” Consisted of following objectives: 1) to investigate the quality of life development based on Buddhism; 2) to explore the current situation of meditation practitioners at Wat Thanyawat, Nong kaeo Subdistrict, Mueang Roi Et District, Roi Et Province; and 3) to propose the guidelines for developing the meditation practitioners’ quality of life at Wat Thanyawat, Nong kaeo Subdistrict, Mueang Roi Et District, Roi Et Province. This research is qualitative research by using the method of collecting document data and field study. The researcher selected key informants by using a purposive selection method, totaling 20 person. Therefore, the results of the research can be concluded as follows:

1. The principles of improving the quality of life according to Buddhist principles includes the following 4 aspects: 1) physical development 2) development of physical, verbal and mental 3) mental training 4) to train wisdom to know and understand things as they really are.

2. From analyzing the current situation of meditation practitioners at Wat Thanyawas, Nong Kaeow Subdistrict, Mueang Roi Et District. Roi Et Province, the results are found as follows: 1) the quality of life prior to meditation practice, the practitioners did not want to join the Sangha because of their old age, poor physical and mental health, lack of morality 2) the practitioners’ quality of life improved as a result of their meditation practice, as they were able to join the Sangha, nurture their morality and have overall better mental health and 3) the quality of life development of meditation practice includes the contemplation of the physical body and speech for good or happiness.

3. The guidelines for developing the meditation practitioners’ quality of life include the following: physical aspect by organize activities or practice Dhamma continuously, moral aspect by teting in stable discipline, wisdom aspect by Development those who practice Dhamma to have patience and be committed to righteousness.

Keywords: Quality of life; Dharma practitioners. Development guidelines

1. บทนำ

สภาพปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารแต่คนมีความทุกข์ทางจิตใจในเรื่องต่างๆ เช่น มีความวิตกกังวลความเครียดความเหนื่อยล้า ความอยากได้ อยากเป็น ความรัก ความโกรธ ความเบียดเบียน เป็นต้นซึ่งล้วนแล้วมีสาเหตุจากการขาดภูมิคุ้มกันกิเลสและป้องกันจิตใจจากสภาพแวดล้อมที่คอยกระตุ้นเร้าอารมณ์ ทำให้โรคที่เรียกว่าโรคใจ ทั้งนี้ในทางพระพุทธศาสนามีเครื่องมือจัดการความทุกข์ที่สามารถป้องกันและดับพิษอารมณ์ได้ด้วยการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน การมีสติในการพิจารณาข้อมูล โดยใช้สติปัญญามากกว่าการใช้อารมณ์ จึงมีประโยชน์อย่างมากทั้งในด้านการเรียน การปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม (มาลีวัล เลิศสาครศิริ, 2006: 4) การปฏิบัติธรรมเป็นการฝึกจิตใจให้สงบและเป็นสมาธินั้น มีใช้แต่เฉพาะเจาะจงหมู่พระภิกษุ แต่อุบาสกอุบาสิกา ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนก็พึงปฏิบัติให้มากเจริญให้มาก เช่นกัน เป็นการปฏิบัติที่ทำให้บุคคลมีความระลึกรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา และยังสามารถกำหนดรู้สิ่งต่างๆ ได้ตามสภาพความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำไปแก้ไขปัญหามานานในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งจะลดปัญหาสังคมได้เป็นอย่างดี ด้านจิตใจที่มีระเบียบวินัยประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต น้อมนำเอาหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

ในปัจจุบันสังคมไทย เป็นสังคมที่มีความแตกแยกทางความคิดขึ้นค่อนข้างสูง ทั้งเรื่องของการเมืองหรือกรณีสถานการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ จะเห็นได้ว่าสังคมไทยปัจจุบันนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็ว ในทัศนะของคนส่วนใหญ่คิดว่า ประเทศที่มีการพัฒนาถือว่ามีความเจริญรุ่งเรือง สัมผัสการพัฒนาทางจิตใจ ทำให้เกิดปัญหาซึ่งทำให้เกิดผลตามมาในรูปแบบของความเครียด การต่อสู้เดือดร้อนวุ่นวายทุกข์อยู่เกือบตลอดเวลา และความไม่สงบสุขในสังคม ประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ไม่ได้ศึกษาหลักธรรมในการดำเนินชีวิตในทางพระพุทธศาสนา วิธีการที่ทำให้เกิดความรู้จากการภาวนานี้ พระพุทธเจ้าเรียกว่าวิปัสสนากัมมัฏฐาน (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2533: 34-35) ประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม มีผลจากการศึกษายืนยันว่า ผู้เข้าปฏิบัติธรรมฐานส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น โดยนำธรรมะจากการปฏิบัติธรรมฐานไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและพัฒนาจิตใจ ตลอดจนสติปัญญาของตนเองให้สูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเอง และบุคคลในครอบครัว การปฏิบัติธรรมทำให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองทางด้านพฤติกรรม คือ กาย วาจา และสามารถพัฒนาทางด้านปัญญาได้ ด้วยพุทธศาสนิกชนทุกคนควรเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมการปฏิบัติธรรมจึงเป็นเสมือนรูปแบบหนึ่งแห่งการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย (กนิษฐรัตน์ แสงจันทร์, 2543: บทคัดย่อ)

วัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นวัดที่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนบ้านเก่า ที่มีวัฒนธรรมอีสานแบบชาวพุทธมาอย่างยาวนาน นับได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนิกชนชุมชนบ้านเก่า และชุมชนใกล้เคียง ผู้วิจัยเองในฐานะเป็นเจ้าอาวาสโดยเป็นผู้ให้การฝึกปฏิบัติธรรม เป็นผู้นำการปฏิบัติและแนะนำแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ ก็สังเกตเห็นพบปัญหาได้ว่า บางท่านมีความประพฤติเป็นที่น่าสนใจในขณะเดียวกันผู้เข้าปฏิบัติธรรมบางท่าน แม้จะเข้ามาอบรมหลายครั้งแต่ก็ยังเป็นผู้ที่ใจร้อน ขาดสติ และมีอคติต่อผู้ปฏิบัติธรรมด้วยกัน ซึ่งความใจร้อน ขาดสตินี้อาจทำให้พูดและทำผิดพลาด และก่อให้เกิดความทุกข์ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงปัญหาว่า วิธีการใดที่ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสามารถนำการฝึกปฏิบัติธรรมมาประยุกต์ไปใช้เจริญสติในชีวิตประจำวัน และเป็นผู้ที่มีสันติภายในและสันติภายนอกให้ทางวัดและผู้ปฏิบัติธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส

ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการศึกษารวบรวม ข้อมูลเอกสาร (Documentary) และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ในการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิธีการวิจัย (Methodology) การ ศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการอันประกอบไปด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) โดยมีเหตุผลประการสำคัญดังนี้

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยที่มุ่งศึกษาประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม โดยการศึกษาจากการรวบรวมเอกสารจากหลายแหล่งข้อมูล เพื่อให้ได้องค์ความรู้และสิ่งที่ค้นพบใหม่ เกี่ยวกับประเด็นการวิจัย โดยการจำแนกการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1) เอกสารปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพ.ศ.2539 เป็นเอกสารหลัก เป็นต้น

1.2) เอกสารทุติยภูมิ คือศึกษาเอกสารวิชาการ ตำรา บทความ หนังสือ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นภาษาไทยและส่วนที่เป็นภาษาต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม และแนวคิดรูปแบบการปฏิบัติธรรมฐานของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม

2) การวิจัยภาคสนาม (Field Work Study)

การวิจัยภาคสนามได้กำหนดประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อที่จะเก็บข้อมูลในพื้นที่ ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Criterion Base Selection) เพราะได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม และสภาพปัจจุบันการปฏิบัติธรรมฐานของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม จึงใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้โดยการกำหนดขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ให้ข้อมูลในการวิจัย จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์ผู้เข้าปฏิบัติธรรม ในฐานะที่มีส่วนในการใช้ธรรมะและนำวิธีการปฏิบัติเป็นแนวทางในการเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม

กลุ่มประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรม ในฐานะในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม และปฏิบัติตามรูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานในแนวทางที่กำหนด

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมีดังนี้ คือ 1) กลุ่มพระสงฆ์ผู้เข้าปฏิบัติธรรม จำนวน 10 รูป 2) กลุ่มประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรม จำนวน 10 คน เพศชาย จำนวน 5 คน เพศหญิง จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลภาคสนาม 2 ส่วน คือ

1) การเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยใช้วิธีการสำรวจ ผู้วิจัยจะได้สำรวจพื้นที่ สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิต ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

2) การเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักตามที่ระบุในขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้ 3 วิธีการคือ 1) สัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth interview) โดยใช้การสัมภาษณ์ ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตามความเหมาะสมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation - Interview) โดยที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามด้วยการสำรวจประชากรและร่วมกิจกรรมในชุมชน เพื่อให้เข้าใจทัศนคติและความคิดเห็น โดยมีการพูดคุยซักถามในประเด็นที่สงสัยและจดบันทึกข้อมูล (Note Taking) ในประเด็นที่สำคัญ 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการจัดกลุ่มสนทนาเพื่อระดมความรู้และอภิปราย โดยมุ่งเน้นที่ประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดูความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้นว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบแล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ ในรูปแบบการบรรยายโดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็น และจัดหมวดหมู่ ตามความมุ่งหมายในการวิจัย

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and Analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์ แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปต่อไป

3) สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัย วิธีผู้วิจัยใช้แนวคิดและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

4. ผลการวิจัย

1. หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัยหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา สรุปผลการวิจัยการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา คือ เป็นการพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีล เพื่อขัดเกลาพฤติกรรม และการดำเนินชีวิตของตนเองให้บริสุทธิ์รวมถึงการฝึกหัดการอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วม

งาน ให้มีความเกื้อกูลต่อกัน และกระบวนการที่สำคัญในการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์ด้วยศิลปบริบูรณ์ ด้วยสมาธิและบริบูรณ์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันและอนาคต ควรให้มีการปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ดังนี้ 1) กายภาวนา หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี 2) ศีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติทางกาย วาจา และใจ ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน 3) จิตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิต ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญ งอกงาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย และ 4) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้ เข้าใจ สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลก โดยอาศัยการปฏิบัติธรรมอีกอย่างหนึ่ง เพราะทั้งนี้จริตของคนเราก็กแตกต่างกันไป หลักธรรมที่เหมาะสมกับจริตของแต่ละคนก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม หลักธรรมในการปฏิบัติ ย่อมต้องกลมกลืนกันไป ทั้งสภาวะต่างๆ ก็ต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้บำเพ็ญเพียงด้วย ได้แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ สมถภาวนา การบำเพ็ญด้วยการนั่งสมาธิ และวิปัสสนาภาวนา อันเป็นการบำเพ็ญเพียรฝึกจิตให้มีสติที่แน่นอน เพื่อให้เกิดผลที่ดีต่อผู้ปฏิบัติและที่สำคัญคือการปฏิบัติธรรมขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติ เป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติธรรมทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม ย่อมก่อให้เกิดเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ

2. สภาพปัจจุบันของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

จากการศึกษาวิจัยสภาพปัจจุบันของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตก่อนการปฏิบัติธรรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านสุขภาพกาย คือ มีสุขภาพร่างกายมีความอ่อนเพลีย มีความหงุดหงิดง่าย มีการนอนหลับยาก โรคภัยไข้เจ็บค่อนข้างมากทำให้เกิดความทรมานอ่อนล้ามาก มีระบบหายใจเข้าออกติดๆ ขัดๆ ทำให้อวัยวะร่างกายต่าง ๆ มีความเจ็บปวดทรมานกับการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่อายุมากทำให้เป็นอุปสรรคในการฝึกปฏิบัติธรรม ต้องอดทนต่อการปฏิบัติธรรมมาก ด้านสภาวะทางสังคม คือ มีความไม่เอื้อเฟื้อร่วมกับหมู่คณะสงฆ์ การปฏิบัติเพราะมีความขี้เกียจ สังคมชุมชนมีภาวะร่างกายและจิตใจที่ย่ำแย่ เห็นวัตถุนิยมมีความสำคัญมากกว่า มีความเห็นแก่ตัวเอาเปรียบคนอื่น หวังผลประโยชน์ส่วนตัว พยายามเพิ่มกิเลสให้กับตนเอง ขาดการสัมพันธ์กับวัดและชุมชนระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมด้วยกัน มีวิถีชีวิตที่ขาดศีลธรรม ผู้คนขาดความผูกพันกับครอบครัว และการดำเนินชีวิตประจำวัน มุ่งการกระทำตนให้มีความสุขของตนเอง และขาดความเมตตากรุณา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น อาศัยเครื่องอบายมุขทุกอย่างเป็นที่พึ่งพาให้กับตนเอง ด้านสุขภาพจิตใจ คือ มีระดับจิตใจตนเองต่ำ จิตใจไม่สงบทำให้เกิดกิเลส มีขุนวายสับสนภายในจิตใจ ไม่มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนในการปฏิบัติธรรม ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ จิตใจขาดความมุ่งมั่นในชีวิต คิดถึงแต่ครอบครัวข้างในจิตใจทำให้จิตใจเศร้าหมอง จิตใจหดหู่ว่าแต่ละวันจะดำเนินชีวิตอย่างไร มีความเบื่อหน่ายโลกและชีวิตในแต่ละวัน 2) สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตหลังการปฏิบัติธรรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านสุขภาพกาย คือ มีสุขภาพร่างกายที่ดีขึ้นไม่มีความอ่อนเพลียง่ายเหมือนแต่ก่อน ความหงุดหงิดมีน้อยลง การนอนหลับก็สบายขึ้น มีความยิ้มแย้มแจ่มใส สภาพร่างกายที่แข็งแรงขึ้น เพราะผ่านการฝึกฝนความอดทน โรคภัยไข้เจ็บก็น้อยลง เพราะในช่วงปฏิบัติธรรมไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขระบบหายใจเข้าก็โล่งขึ้นไม่ติดๆ ขัดๆ เหมือนเดิม เพราะได้ฝึกการหายใจอย่างเป็นระบบตามแนวทางปฏิบัติ ด้านสภาวะทางสังคม คือ สามารถเข้าร่วมกับหมู่คณะสงฆ์ในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติได้ดีขึ้น สังคมชุมชนมีภาวะร่างกายและจิตใจที่ดีขึ้น มองเรื่องจิตใจว่ามีความสำคัญมากกว่าวัตถุนิยมซึ่งเป็นเรื่อง

สมมติ ลดความเห็นแก่ตัวเอาเปรียบคนอื่นหวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว แต่มองว่าสังคมส่วนร่วมมีประโยชน์มากกว่า คนในสังคมมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป พยายามหาทางสงบเพื่อความหลุดพ้น ความสัมพันธ์กับวัดและชุมชนระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมด้วยกันดีขึ้น มีศีลธรรม เห็นโทษเห็นประโยชน์บาปบุญคุณโทษ มีความผูกพันกับครอบครัวและการดำเนินชีวิตประจำวันดีขึ้น มีความสุขเพิ่มความเมตตากรุณา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีสติมากขึ้นกว่าเดิม รู้จักแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ไม่อาศัยเครื่องอุปบายมุขทุกอย่างเป็นที่พึ่งพาให้กับตนเอง หรือแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิตใจ คือ มีระดับจิตใจในทุกด้านดีขึ้น จิตใจมีสงบ มีสภาวะธรรมที่ทำให้เกิดศีลธรรม ไม่มีวุ่นวายสับสนภายในจิตใจมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนในการปฏิบัติธรรมว่าปฏิบัติธรรมเพื่ออะไร มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจกล้ายอมรับความเป็นจริง กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ สามารถควบคุมจิตตนเองได้มากกว่าเดิม ทำให้จิตใจไม่มีความเศร้าหมอง มีความมุ่งมั่นในชีวิต ไม่มีความทุกข์ทางจิตใจมีความสงบมากภายในจิตใจมากกว่าเดิม ทำให้เห็นสภาวะธรรมที่เป็นจริงที่ผู้คนมีความเจ็บป่วยมากทำให้สภาพจิตใจมีความสงบ ว่าตนเองก็ต้องเป็นอย่างนั้น และ 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ ด้านกาย (กายภาวนา) คือ พัฒนาด้วยการกำหนดกายไปตามวิธีการ การตั้งสติอยู่ที่กิริยาของกาย พัฒนาที่มุ่งให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี รู้จักสำรวจระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติทางกาย ด้านศีล (ศีลภาวนา) คือ พัฒนาความประพฤติระเบียบวินัย ฝึกฝนอบรมกายวาจาเอาพระวินัยพัฒนามุ่งมั่นในการปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอไม่หวั่นไหว ปฏิบัติตนในด้านดีอย่างต่อเนื่อง ทำไปเรื่อยๆ จนเป็นกิจวัตรประจำวันก็จะเกิดความสุขต่อตัวเอง เพราะมันจะมีวิธีแก้ไข มีจิตใจชุ่มชื้น เบิกบานพร้อมที่จะปฏิบัติธรรมอยู่เสมอ ทำลายกิเลสในตัวมนุษย์ได้ ใช้ศีลในการพัฒนาตัวเอง ด้านจิต (จิตภาวนา) คือ พัฒนาทำให้จิตใจเข้มแข็งปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ตามกำลังความสามารถ ให้ได้มีประสิทธิภาพสูงสุดอย่างมุ่งมั่น เจริญจิตก็จะทำให้รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ฝึกจิตให้มีความสดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ยิ้มแย้ม แจ่มใสในการปฏิบัติธรรม มีความอดทน อดกลั้นต่อความอยากที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติได้หนักแน่นไม่หวั่นไหว ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) คือ ทำให้รู้และเข้าใจถึงการไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในทุกๆ ทั้งปวง คือสิ่งนั้นมีอยู่ ตั้งอยู่ และดับไป ตามกฎไตรลักษณ์ เข้าถึงปัญหาทุกอย่างย่อมมีทางออก วิเคราะห์ถึงเหตุ (ทุกข์) ที่ทำให้เกิดปัญหาแล้ว แก้ไขให้ตรงจุดในการปฏิบัติธรรม นำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติอยู่เป็นประจำจนเกิดความชำนาญ มีสติปัญญาระมัดระวัง หลีกเว้นจากกิเลส และหลุดพ้นจากความทุกข์ แน่วแน่มุ่งมั่นหนักแน่นในการปฏิบัติอย่างแท้จริง เรียกว่า พัฒนาปัญญาอย่างแท้จริงใคร่ครวญพิเคราะห์

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปผลการวิจัย คือ 1) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม ด้านกาย (กายภาวนา) ได้แก่ ฝึกปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็นประจำ จัดกิจกรรมหรือว่าเพิ่มการฝึกปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง วางแผนการปฏิบัติธรรม จัดทำตารางเวลา ทำกิจกรรมรอบสัปดาห์ และต้องมีความเพียรในการปฏิบัติตนอยู่เสมอ พัฒนาการใช้กายให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างสร้างสรรค์ 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม ด้านศีล (ศีลภาวนา) ได้แก่ พัฒนาส่งเสริมทำให้มีเมตตาธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อผู้อื่นอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ต้องมุ่งมั่นปฏิบัติตามศีล 5 มีสติและเมื่อมีโอกาสฝึกฝนให้จิตใจปราศจากกิเลส จนมีพลังอำนาจจากศีล จนเกิดความแข็งแกร่งก็สามารถต่อสู้อำนาจฝ่ายต่ำได้ ต้องระงับยับยั้งความอยาก ดำเนินงานการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากรรมฐาน พยายามหลีกเลี่ยงเหตุอันทำให้ไปในทางที่เสื่อมถอย พยายามควบคุมตนเองให้สงบนิ่ง ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอย่างมั่นคง ไม่หันเหไปในทางที่ชั่วร้าย มั่นคงยึดมั่นตามหลักของการปฏิบัติธรรม 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม ด้านจิต (จิตภาวนา) ได้แก่ พัฒนารอบทางด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งสามารถต่อสู้กับสิ่งภายนอกได้อันจะเป็นผล

ทำให้ตื่นตัว ตื่นใจ ไม่ขาดสติในการปฏิบัติธรรม หาทางปลีกวิเวกหรือหาสถานที่สงบ ร่มรื่น เหมาะสมกับการทำให้จิตใจสงบ หาวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับจริตของตนเองจะทำให้เข้าใจกับการเจริญสมาธิได้เร็วขึ้น พัฒนาคุณภาพชีวิตจะต้องพัฒนาให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีปัญญารู้เท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง อดทน อดกลั้น ต่อความยากที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติ ฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเองให้ความรู้ให้มีจิตสาธารณะ มีจิตอาสา ด้วยความเต็มใจในการปฏิบัติให้มาก มีจิตสำนึกที่ดีมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติธรรม ตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง มีความพากเพียรพยายาม กระตือรือร้นในปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังและจริงจัง และ 4) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ได้แก่ พัฒนานำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง อาศัยหลักปฏิบัติให้เห็นด้วยปัญญา ปลอ่ยวางทำปัจจุบันให้อยู่กับปัจจุบัน การพัฒนาและการฝึกปฏิบัติธรรมที่จะให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา พัฒนาให้เข้าใจถึงสภาพแห่งความเป็นจริงของสรรพสิ่งเพราะฉะนั้นควรเป็นผู้ทำด้วยปัญญา พัฒนาใช้ปัญญาในการตัดสินใจปัญหาทั้งปวง เข้าถึงอารมณ์ของการปฏิบัติธรรม พัฒนาการปฏิบัติธรรมให้ถึงเป้าหมายอันแท้จริง คือ พระนิพพาน

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด” ประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

ประเด็นที่ 1 หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ผู้เข้าปฏิบัติธรรมต้องการชีวิตที่มีความสุข ความสุขนี้ได้เกิดจาก (1) ความสุขทางกาย ความเป็นอยู่ที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี และยังรวมไปถึงการพักผ่อนและสันทนาการที่ดีตามสมควรอีกด้วย (2) ความสุขทางใจ ได้มาจากการรู้จักความพอดี ความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ การมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความรักความอบอุ่นผูกพันในครอบครัว และเพื่อนมนุษย์ มีความอดทนเสียสละทำประโยชน์แก่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ พระครูวิมลธรรมรังษี (สุภาพ เขมรสี), ได้กล่าวว่า แนวทางในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมก็ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความสุขทางจิตใจ โดยนำคำสอนทางพระพุทธ ศาสนามาประพฤติปฏิบัติ พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่คนไทยยอมรับเป็นคุณค่า และเป็นวัฒนธรรมไทยด้วยเหมือนกัน ขณะที่ชาวโลกกำลังประสบความแห้งแล้งทางจิตใจ และโยยหาความสุขทางจิตวิญญาณ ถ้าเรานำหลักของไตรสิกขามาเพื่อพัฒนาทางจิตวิญญาณ เป็นประโยชน์แก่เราชุมชนสังคมทั้งทางเศรษฐกิจ และทางที่จะรื้อฟื้นความสนใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเห็นคุณค่าของดีที่เรามีอยู่ (พระครูวิมลธรรมรังษี (สุภาพ เขมรสี), 2540: 24)

ประเด็นที่ 2 สภาพปัจจุบันคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ สุขภาพกาย สุขภาพร่างกายมีความพร้อมในการปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติธรรมเป็นการฝึกการอยู่อย่างกินง่าย ทำให้มีระเบียบวินัย เห็นถึงสภาพร่างกาย แยกแยะรูปธรรมนามธรรมออกด้วยปัญญาอันเห็นแจ้ง บ่งบอกถึงการปฏิบัติธรรมส่งผลสภาพร่างกายทางที่ดี สภาวะทางสังคม เป็นโอกาสที่จะได้นำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า มาใช้บอกกับวิธีปฏิบัติดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายเดียวกันนำพาปฏิบัติตามหลักและวิธีการการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน ลดเลิกพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม สุขภาพจิตใจ สามารถยกระดับจิตใจตนเองได้ จิตใจให้สงบสามารถแยกแยะสิ่งดีชั่วได้ หลุดพ้นจากการยึดติดกับวัตถุ มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน พึงพอใจในชีวิต มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าใจโลก และชีวิตตามความเป็นจริง ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิมีจิตที่สงบ ใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีสด แสงสว่าง ได้ศึกษาโพชฌงค์ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 : เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา 7 เดือนพบว่า อานิสงส์ของการเจริญโพชฌงค์มี

7 ประการ คือ 1) จะได้บรรลอรหัตตผลทันทีในปัจจุบัน 2) หากในปัจจุบันยังไม่ได้บรรลอก็จะได้บรรลในเวลาที่ใกล้ตาย 3) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตรายปรีณพายีเพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องต่ำ) 5 ประการสิ้นไป 4) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตาย ยังไม่ได้บรรลและไม่ได้อันตรายปรีณพายีจะได้เป็นพระอนาคามี ผู้อุปหัจจปรีณพายีเพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ 5 ประการสิ้นไป 5) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้อันตรายปรีณพายีและไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีณพายีจะได้เป็นพระอนาคามี ผู้สังขารปรีณพายีเพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ 5 ประการสิ้นไป 6) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้อันตรายปรีณพายีไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้อุปหัจจปรีณพายีและไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้สังขารปรีณพายีก็จะได้อันตรายปรีณพายีเพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ 5 ประการสิ้นไปและ 7) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้อันตรายปรีณพายีไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้อุปหัจจปรีณพายีไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้สังขารปรีณพายีและไม่ได้เป็นพระอนาคามี ผู้สังขารปรีณพานจะได้เป็นพระอนาคามี ผู้อุทกังโสโตกนิญฐคามิ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ 5 ประการ สิ้นไป (ศรีสด แสงสว่าง, 2552: บทคัดย่อ)

ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ ด้านกาย (กายภาวนา) จัดกิจกรรมหรือว่าเพิ่มฝึกปฏิบัติธรรมผู้เข้าปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง วางแผนการปฏิบัติธรรมจัดทำตารางเวลาปฏิบัติธรรมรอบสัปดาห์ และต้องมีความเพียรในการปฏิบัติตนอยู่เสมอ ด้านศีล (ศีลภาวนา) ฝึกฝนให้จิตใจปราศจากกิเลส จนมีพลังอำนาจจากศีล ดำเนินงานการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากรรมฐานตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอย่างมั่นคง ด้านจิต (จิตภาวนา) หาทางปลื้กวิเวกหรือหาสถานที่สงบ ร่มรื่น เหมาะสมกับการทำให้จิตใจสงบพัฒนาให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีปัญญารู้เท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงอดทน อดกลั้น ต่อความอยากที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติมีจิตสำนึกที่ดีมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติธรรมตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) การพัฒนาและการฝึกอบรมมาที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญาพัฒนาให้เข้าใจถึงสภาพแห่งความเป็นจริงของสรรพสิ่ง พัฒนาการปฏิบัติธรรมให้ถึงเป้าหมายอันแท้จริง คือ พระนิพพาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหารุ่งเรือง รกขิตธมโม (ปะมะชะ) ได้ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน รูปแบบและวิธีการปฏิบัติธรรมจริงของผู้ปฏิบัติธรรมอารมณ์กรรมฐาน ความหมายและประเภทของกรรมฐานการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ประโยชน์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การนำหลักสติปัฏฐานไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น และนำข้อมูลจากเอกสารมาศึกษาเปรียบเทียบกับผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของเยาวชน ที่มาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน วิธีการปฏิบัติของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวันถูกต้องตามตำราหรือไม่โดยยึดตามเอกสารปฐมภูมิคือพระไตรปิฎก เป็นหลักหารูปแบบที่เหมาะสมกับเยาวชน ด้วยการติดตามผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของเยาวชน โดยอาศัยเครื่องมือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนารูปแบบและวิธีการฝึกอบรมเยาวชน ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในงานวิจัยเล่มนี้ประกอบด้วยงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า เยาวชนมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่างกัน เช่น บางคนขาดความศรัทธาในการปฏิบัติ บางคนไม่เคยรู้มาก่อนว่าการปฏิบัติธรรมคืออะไร และทำไปเพื่อประโยชน์อะไร จึงไม่รู้เป้าหมายของการปฏิบัติธรรม ระยะเวลาในการปฏิบัติธรรมมีน้อยเกินไป ทำให้การปฏิบัติธรรมไม่ต่อเนื่อง และส่วนใหญ่ไม่ต้องการปฏิบัติเคร่งครัดเกินไป จึงควรมีกิจกรรมอื่นมา

ช่วยเสริมในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เยาวชนมีความรู้สึกลึกซึ้งผ่อนคลาย ไม่เครียด เป็นต้น จากการติดตามผลการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานของเยาวชนหลังจากสิ้นสุดแต่ละโครงการปรากฏว่า เยาวชนเกิดการพัฒนาพฤติกรรมอันพึง ประสงค์ดีขึ้น (พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ), 2550: บทคัดย่อ)

6. องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรมวัดธัญญาวาส ตำบลหนองแก้ว อำเภอ เมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ได้พบองค์ความรู้จากการวิจัย โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 คุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ ผู้เข้าปฏิบัติธรรมต้องการชีวิตที่มีความสุข ความสุขนี้ได้เกิดจาก (1) สุขภาพกาย มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี และยังรวมถึงการพักผ่อนและ สันทนาการที่ดีตามสมควรอีกด้วย (2) สุขภาพใจ ได้มาจากการรู้จักความพอดี ความพอใจในสภาพที่เป็น อยู่ การมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความรักความอบอุ่นผูกพันในครอบครัว และเพื่อนมนุษย์มีความอดทน เสียสละทำประโยชน์แก่สังคม

ประเด็นที่ 2 สภาพปัจจุบันของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ สุขภาพกาย สุขภาพร่างกายมีความพร้อมใน การปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติธรรมเป็นการฝึกการอยู่อย่างกินง่าย ทำให้มีระเบียบวินัย เห็นถึงสภาพร่างกายแยกแยะ รูปธรรม นามธรรมออกด้วยปัญญาอันเห็นแจ้ง บ่งบอกถึงการปฏิบัติธรรมส่งผลสภาพร่างกายที่ดี สภาพทาง สังคม เป็นโอกาสที่จะได้นำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้บวกกับวิธีปฏิบัติดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลัก พระพุทธศาสนา มีเป้าหมายเดียวกันนำพาปฏิบัติตามหลักและวิธีการการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข สุขภาพจิตใจ สามารถยกระดับจิตใจตนเองได้ จิตใจให้สงบสามารถแยกแยะสิ่งดีชั่วได้ หลุดพ้นจากการยึดติดกับวัตถุ มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน พึงพอใจในชีวิต มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม คือ ด้านกาย (กายภาวนา) จัด กิจกรรมหรือว่าเพิ่มฝึกอบรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง วางแผนการปฏิบัติธรรมจัดทำตาราง เวลา ทำกิจกรรมรอบสัปดาห์ และต้องมีความเพียรในการปฏิบัติตนอยู่เสมอด้านศีล (ศีลภาวนา) ฝึกฝนให้จิตใจ ปราศจากกิเลสจนมีพลังอำนาจจากศีล ดำเนินงานการปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากรรมฐานตั้งอยู่ในระเบียบวินัย อย่างมั่นคง ด้านจิต (จิตภาวนา) หาทางปลีกวิเวกหรือหาสถานที่สงบ ร่มรื่น เหมาะสมกับการทำให้จิตใจสงบ พัฒนาให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีปัญญารู้เท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงอดทน อดกลั้น ต่อความอยากที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติ มีจิตสำนึกที่ดีมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติธรรมตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) การ พัฒนาและการฝึกอบรมมาที่จะทำให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรม สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา พัฒนาให้เข้าใจ ถึงสภาพแห่งความเป็นจริงของสรรพสิ่ง พัฒนาการปฏิบัติธรรมให้ถึงเป้าหมายอันแท้จริง คือ พระนิพพาน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

1) ควรมีส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรม หรือว่าเพิ่มฝึกอบรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง

2) ส่งเสริมวางแผนการปฏิบัติธรรม จัดทำตารางเวลา ปฏิบัติธรรมรอบสัปดาห์ และต้องมีความเพียรในการปฏิบัติตนอยู่เสมอตั้งอยู่ในระเบียบวินัยอย่างมั่นคง ไม่หันเหไปในทางที่ชั่วร้ายมั่นคงยืนตามหลักของการปฏิบัติธรรม

3) ส่งเสริมหาวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับจริตของตนเองจะทำให้เข้าใจกับการเจริญสมาธิได้เร็วขึ้น พัฒนาคุณภาพชีวิตจะต้องพัฒนาให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีปัญญารู้เท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง

4) ส่งเสริมให้เข้าใจถึงสภาพแห่งความเป็นจริง ของสรรพสิ่งเพราะฉะนั้นควรเป็นผู้ทำด้วยปัญญาให้ถึงเป้าหมายอันแท้จริง คือ พระนิพพาน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1) การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม

2) ศึกษาการกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เข้าปฏิบัติธรรม

3) ศึกษาวิธีการของผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อการเจริญสติและพัฒนาวิปัสสนาสู่ปัญญา

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

มาลีวัล เลิศสาครศิริ. (2559). ประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกสมาธิ ต่อพหุปัญญาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัย
เซนต์หลุยส์. วารสารพยาบาลทหารบก. 7(3), 44-53.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2533). สูตรสำเร็จแห่งชีวิต. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น ตั้งกรุ๊ป.

กนิษฐรัตน์ แสงจันทร์. (2543). ความรู้ทัศนคติและการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัด อัมพวัน
จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูวิมลธรรมรังษี (สุภาพ เขมรสี). (2540). พุทธวิปัสสนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมการ
พิมพ์.

ศรีสด แสงสว่าง. (2552). ศึกษาโพชฌงค์ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 : เฉพาะกรณีการ
ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา 7 เดือน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหารุ่งเรือง รกขิตธมโม (ปะมะชะ). (2550). ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานณศูนย์ปฏิบัติ
ธรรมสวนเวฬุวันอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Lertsakhonsiri M.. (2016). Effectiveness of meditation training programs. Toward the multiple intelligences of first-year students at Saint Louis College. *Army Nursing Journal*. 7(3), 44-53.
- Phra Maha Rungruang Rakkhitthammo (Pamakha). (2007). A case study of youth who practice Vipassana meditation at the Weluwan Suan Dhamma Practice Center, Mueang District, Khon Kaen Province. *Master of Buddhist Studies Thesis*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phrakru Wimolthamrangi (Suphap Khemarasi). (1997). *Buddhist Vipassana*. 3rd printing. Bangkok: Sahathamika Publishing.
- Saengchan K.. (2000). Knowledge, attitude and utilization of Dharma among meditation practitioners at Amphawan Temple, Sing Buri Province. *Master of Communication Arts Thesis*. Graduate School: Chulalongkorn University.
- Saengsaeng S.. (2009). Study of Bojjhaṅga in the practice of Vipassana meditation according to the principles of Satipatthana 4: only the case of practicing Vipassana meditation for 7 months. *Master of Buddhist Studies thesis*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Wannapok S.. (1990). *Formula for success in life*. Bangkok: Amarin Printing Group.

วัฒนธรรม กับ การพัฒนา Culture and Development

พระครูกิตติพิพัฒน์ (ดวง กิตติปัญญา)

Phrakru Kittipipat (Doung Kittipanno)

ธนกร ตรกมลگانต์

Tanakorn Donkamonkan

พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต

Phrakhrubhavanapatthanabanthita

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi-Et Buddhist College

E-mail.dwngdithanci@gmail.com

(Received: October 31, 2023/ Revised: April 21, 2024/ Accepted: April 24, 2024)

บทคัดย่อ

หนังสือ “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา” เกิดขึ้นจากการแสดงธรรมกถาของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ในงานฉลอง 100 ปี พระยาอนุมานราชธน เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2531 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ โครงสร้างและเนื้อหาของหนังสือ ประกอบด้วย 1) ความผิดพลาดของการพัฒนาในยุคที่ผ่านมา 2) ลักษณะและความสำคัญของวัฒนธรรม 3) การพัฒนาสังคมไทย 4) แนวทางการพัฒนายุคต่อไป และ 5) ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา จุดเด่นของหนังสือคือผู้เขียนแสดงลักษณะปัญหาการพัฒนา สาเหตุของปัญหา และแนวทางการพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมที่มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ ซึ่งเป็นความสมดุลของการพัฒนา จุดด้อยคือเนื้อหาไม่มีลักษณะเป็นหลักการ มีการแสดงตัวอย่างน้อย ซึ่งยังต้องการการต่อยอดพัฒนานำหลักการดังกล่าวนี้ไปทำให้เกิดเป็นรูปธรรม ส่วนคุณค่าคือสามารถใช้เป็นหลักการหรือคู่มือในการพัฒนาสังคมและประเทศเพื่อความยั่งยืนได้

คำสำคัญ: วัฒนธรรม; การพัฒนา; ยั่งยืน

Abstract

The book “Culture and Development” arose from a sermon given by Phra Thepvethi (Prayut Payutto) at the 100th anniversary celebration of Phraya Anuman Ratchadhon on December 14, 1988 at the National Cultural Center. The structure and content of the book consist of 1) errors in development in the past era, 2) characteristics and importance of culture, 3) development of Thai society, 4) guidelines for development in the next era, and 5) relationship between culture and develop. The strength of the book is that the author outlines the nature of development problems, cause of the problem and guidelines for development based on culture with science and technology as tools which is the balance of development. The weak

point is that the content is principle-based. There is at least a preview, which still needs further development to bring these principles to make them concrete. The value is that it can be used as a principle or manual for developing society and the country for sustainability.

Keywords: Culture, Development, Sustainability

1. บทนำ

การพัฒนาในปัจจุบันมุ่งพัฒนาเทคโนโลยีเป็นหลัก ทั้งนี้เกิดจากอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ การพัฒนาดังกล่าวนี้เป็นรูปแบบหรือกระแสที่ไม่อาจต้านได้ เพราะคนส่วนมากมีความพอใจที่จะใช้ชีวิตแบบนี้ เนื่องจากมีความสะดวกสบาย อย่างไรก็ตามคนทั้งหลายในปัจจุบันยอมรับว่าการพัฒนาดังกล่าวนี้เป็นความผิดพลาด เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เพราะสร้างปัญหาหลายอย่าง เช่น ความฟุ่มเฟือย ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์จึงคิดหาวิธีการและแนวทางแก้ปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนนี้ บรรดาแนวทางหรือเครื่องมือทั้งหลายวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในตัวเลือกที่ถูกนำมาพิจารณา สัมมนา และกำหนดเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการแก้ปัญหา เช่น สหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศกำหนดให้ปี พ.ศ. 2531 เป็นปีเริ่มต้นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม นอกจากนี้การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนหรือแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นการพัฒนากระแสทางเลือกอย่างหนึ่ง เนื่องจากแนวคิดนี้เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมชุมชนมีรูปแบบการพัฒนาที่เน้นให้คนในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนของตนท่ามกลางการพัฒนากระแสหลักที่เน้นการนำเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี

“วัฒนธรรม” จะเป็นคำที่ถูกใช้บ่อยและพูดถึงกันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน แต่การให้ความหมายของวัฒนธรรมกลับไม่ง่ายอย่างที่คิด ดังที่ Raymond Williams (1976) นักวัฒนธรรมศึกษาชาวเวลส์ กล่าวไว้ว่า “วัฒนธรรมเป็นหนึ่งในคำจำนวนน้อยที่มีความซับซ้อนที่สุดในภาษาอังกฤษ” นั่นก็เป็นเพราะว่าวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับศาสตร์หลากหลายและระบบความคิดที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกันกับการใช้วัฒนธรรมสำหรับแนวคิด Soft Power และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (คิด, 2565) การปรับรูปแบบของวัฒนธรรมให้สามารถสอดแทรกเข้ากับผลประโยชน์หรือค่านิยมของประเทศเป้าหมายได้เพิ่มโอกาสที่วัฒนธรรมดังกล่าวจะกลายเป็น Soft Power ของประเทศนั้น เพราะไม่ได้ถูกมองว่าเป็นศัตรู หากแต่เป็นโอกาสในการต่อยอดสิ่งดีงามใหม่ ทำให้ประเทศเป้าหมายรู้สึกต้องการโอกาสนี้และเปิดใจยอมรับได้อย่างเต็มใจ ดังเช่นศิลปินสัญชาติไทย ลิซ่า Blackpink ที่สามารถใช้พื้นที่ในวงการ K-pop และเวทีโลกในการสอดแทรกความเป็นไทยผ่านภาษา การไหว้ หรือกระทั่งเรื่องราวของเธอ หรือแร็ปเปอร์ไฟแรงมิลลิ ดนุภา ที่ปลุกกระแสชาวเหนียวมะม่วงบนเวทีระดับโลก Coachella จนทุกชาติต่างถามหา ด้วยการแทรกซึมวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่นี้เองจึงดึงดูดส่งอิทธิพลและเป็นที่ชื่นชมของคนทั่วโลกไปโดยปริยาย (TCEB, ม.ป.ป.)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเรื่องล้าหลังดังที่หลายคนเข้าใจ แต่เป็นเรื่องที่สามารถบูรณาการได้ สามารถใช้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหรือใช้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาได้ เช่น การอาศัยคนมีชื่อเสียงนำเสนอวัฒนธรรมของชาติเป็นกระแสให้คนทั้งหลายสนใจ (Soft Power) แม้อาจจะไม่มีคามยั่งยืน แต่ก็ใช้กระตุ้นให้คนหันมาสนใจได้ นับว่าเป็นการใช้วัฒนธรรมกับเทคโนโลยีอย่างสมดุล ผู้เขียนมีความสนใจเรื่องวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเลือกวิจารณ์หนังสือ “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา” ของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) เพื่อเป็นการได้นำเสนอแนวคิดและมุมมองของเจ้าของหนังสือเกี่ยวกับการพัฒนาในมิติของวัฒนธรรมและทัศนะของ

ผู้เขียนต่อหนังสือเล่มนี้ด้วย

2. ความเป็นมาและโครงสร้างของหนังสือ

2.1 ความเป็นมาของหนังสือ : หนังสือเรื่อง “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา” เป็นหนังสือเกี่ยวกับการพัฒนาบนฐานวัฒนธรรม เป็นการถอดเทปที่พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) วัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร แสดงธรรมกถาต่อพระพักตร์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉลอง 100 ปี พระยาอนุมานราชธน เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2531 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งหากสังเกตสถานที่จัดงานครั้งนี้จะเห็นว่าเป็นเรื่องของวัฒนธรรม หากพิจารณาที่มาของหัวข้อในการแสดงครั้งนี้จากคำปรารภของผู้แสดงธรรมกถาจะทราบว่าผู้แสดงมีความตั้งใจที่จะเลือกเรื่องวัฒนธรรม เพื่อยกย่องเชิดชูพระยาอนุมานราชธน ซึ่งท่านได้รับการยกย่องจาก UNESCO ด้านวัฒนธรรม คือเป็นผู้มีผลงานโดดเด่นด้านวัฒนธรรม ทั้งเรื่องภาษาศาสตร์ วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปโบราณคดี ศาสนา และมานุษยวิทยา และเรื่องอื่นๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันศึกษาได้จากผลงานการเขียนของท่าน อีกประการหนึ่งผู้แสดงธรรมกถาเป็นผู้มีความสนใจและเชี่ยวชาญเรื่องการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในมิติของศาสนาและวัฒนธรรม เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจึงได้เลือกแสดงเกี่ยวกับวัฒนธรรม และเป็นที่มาของหนังสือเล่มนี้

2.2 ภูมิหลังผู้บรรยายหรือผู้ประพันธ์หนังสือ : พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) เกิดเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2481 ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ท่านบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ. 2494 และสอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยคได้ขณะเป็นสามเณร และอุปสมบทเมื่อวันที่ 24 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2504 ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร ในฐานะนาคหลวงในพระบรมราชานุเคราะห์และต่อมาได้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมสอบได้วิชาชุดครู พ.ม. ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นรองเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีบทบาททั้งทางด้านงานบริหารและวิชาการเป็นอย่างมาก จากนั้นก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ในปีพ.ศ. 2515-2519 จากนั้นก็ได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน อ.สามพราน จ.นครปฐม ปัจจุบันท่านได้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ท่านได้อุทิศตนให้กับงานการเผยแผ่พระศาสนาทั้งด้านงานบรรยาย งานวิชาการ งานพระธรรมเทศนา ตลอดถึงงานนิพนธ์เอกสารวิชาการจำนวนมาก ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือ “พุทธธรรม” ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าแห่งยุคที่เดียวที่ควรค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง ท่านเป็นผู้ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย มีวัตรปฏิบัติอ่อนน้อมถ่อมตนให้ความสำคัญและความสนใจแก่ผู้เข้าพบโดยไม่เลือกชาติ ศาสนาเป็นพระสงฆ์ที่ให้คุณประโยชน์ต่อวงการพระพุทธศาสนาและมวลมนุษย์อย่างมากอย่างหาที่เปรียบมิได้

2.3 โครงสร้างของหนังสือ : หนังสือ “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา” เป็นหนังสือที่มีลักษณะการแต่งแบบร้อยแก้วหรือความเรียง โครงสร้างของหนังสือประกอบด้วย

1) บทนำ : กล่าวถึงการจัดงานเชิดชูยกย่องเกียรติคุณของพระยาอนุมานราชธน

2) ความผิดพลาดของการพัฒนาในยุคที่ผ่านมา : กล่าวถึงความผิดพลาดของการพัฒนาของมนุษยชาติรวมทั้งประเทศไทยคือการเน้นพัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งเมื่อถึงจุดหนึ่งแล้วก็ถึงทางตัน ผลที่เกิดขึ้นตามมา เช่น ความฟุ่มเฟือย ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ มลพิษภาวะปัญหาศีลธรรม เป็นต้น

3) ลักษณะและความสำคัญของวัฒนธรรม : วัฒนธรรม หมายถึง การสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมด ที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้ เมื่อมนุษย์พัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยละเอียดวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญเหมือนห้องเครื่องหรือรากฐานของการพัฒนา ผลของการพัฒนากลับทำให้มีปัญหาในภายหลัง หรือเป็นที่รู้กันว่าพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

4) การพัฒนาสังคมไทย : ประเทศไทยได้รับอิทธิพลการพัฒนาจากประเทศตะวันตก คือมีประเทศตะวันตกเป็นโมเดลทั้งหลักการและแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ละเลยวัฒนธรรมและศาสนา ผลที่เกิดขึ้น เช่น เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สังคมชนบทได้รับผลกระทบมากกว่าสังคมเมือง เพราะเป็นการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทความเป็นอยู่ของตนเอง ในมิติศาสนาคนรุ่นใหม่ไม่สนใจการพัฒนาจิตใจ ดังนั้นจึงมีปัญหาสังคมหลายอย่าง เช่น ปัญหาความรุนแรง ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

5) แนวทางการพัฒนาต่อไป : เน้นความสมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและวัฒนธรรม คือให้ความสำคัญควบคู่กันไป เช่น ใช้เทคโนโลยีสืบทอดวัฒนธรรม เป็นต้น, การพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยกัน, ความสมดุลระหว่างสังคม จริยธรรม และบัญญัติธรรม

6) ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา : การพัฒนาที่ถูกต้องตั้งอยู่บนฐานความสมดุลหรือความพอดีนั่นเอง ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ท่านใช้ศัพท์เฉพาะทางพระพุทธศาสนา 3 คำ ได้แก่ มัตตา สมตา และมัชฌิมา การพัฒนาสามารถพัฒนาวัฒนธรรมโดยตรง คือทำให้วัฒนธรรมงอกงามยิ่งขึ้น และการใช้วัฒนธรรมพัฒนา ซึ่งเป็นลักษณะของการสร้างสรรค์หรือเพิ่มคุณค่าสิ่งนั้นๆ โดยอาศัยวัฒนธรรม

7) พระยาอนุมานราชชนกกับงานทางด้านวัฒนธรรม : พระยาอนุมานราชชนกเป็นบุคคลต้นแบบด้านวัฒนธรรม มีผลงานด้านวัฒนธรรมเป็นที่ประจักษ์และโดดเด่นทั้งด้านการประพาดิตนและผลงานด้านวิชาการท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกท่านประพาดิตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้รักษาสืบทอด และสร้างสรรค์วัฒนธรรม จนทำให้ท่านได้รับการยกย่องเชิดชูจาก UNESCO ซึ่งแสดงความสำเร็จในการทำงาน การยอมรับ และเป็นเกียรติศักดิ์ศรีแก่ประเทศไทย

2.4 วัตถุประสงค์ของหนังสือ : หนังสือ “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาที่ผิดพลาด ล้มเหลว ไม่ยั่งยืน เพราะขาดวิสัยทัศน์ในการพัฒนา กล่าวคือ มนุษยชาติเน้นพัฒนาเทคโนโลยี เพราะมองว่ามีความทันสมัย รวดเร็ว สะดวกสบาย ละเลยวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา ในที่สุดก็ถึงทางตัน ทำให้ต้องกลับมาทบทวนการพัฒนาใหม่ โดยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม พัฒนาควบคู่กันไปทั้งสองอย่างให้เกิดความสมดุลหรือเชื่อมโยงกัน ประการสุดท้ายผู้เขียนต้องการยกย่องเชิดชูพระยาอนุมานราชชนกเป็นบุคคลต้นแบบวัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่มาของการแสดงธรรมกถาเรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนาครั้งนี้

3. เนื้อหา

หนังสือ “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา” แบ่งเนื้อหาออกเป็นประเด็น ดังนี้

1) ความผิดพลาดของการพัฒนาในยุคที่ผ่านมา

โดยสรุป ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมา มี 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

1.1) ด้านธรรมชาติแวดล้อม การพัฒนาในยุคที่ผ่านมานั้นได้สร้างมลภาวะมาก ก่อให้เกิดภาวะดินเสีย น้ำเสีย อากาศเสีย ทรัพยากรย่อยหรือ เช่น ป่าถูกทำลาย ทั้งโดยมนุษย์ตัดโค่นเองและโดยมลพิษที่เกิดจากมนุษย์ เช่น ฝนกรด ปลาในทะเลน้อยลง หดไปทีละทะเลๆ พืชและสัตว์ค่อยๆ สูญพันธุ์ ดินพัง ชั้นของบรรยากาศเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นอันตราย ระบบนิเวศกำลังพังทลายจากมลพิษและสารเคมีต่างๆ

1.2) ด้านสังคม ปัญหาสังคมมีมากขึ้น มีการเบียดเบียนกัน เอารัดเอาเปรียบกัน ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมขยายกว้างขึ้น มีความยากจนเรื้อรังที่แก้ไม่ตก ปัญหาเยาวชนอบายมุข ความเสื่อมทางศีลธรรม อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มระหว่างประเทศ เกิดภาวะสงครามในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะกำลังมีความหวาดกลัวสงครามนิวเคลียร์

1.3) ชีวิตของมนุษย์ ปรากฏว่ามีปัญหาเพิ่มขึ้นทั้งทางกายและทางใจ กล่าวคือ ทางกาย มีโรคภัยเรื้อรังที่เกิดจากสภาพจิตใจเสื่อมโทรมบ้าง เกิดจากธรรมชาติแวดล้อมเสียเป็นพิษ และเกิดจากสารเคมีบ้าง เกิดจากความวิตกกังวลทางสังคม เช่น ความผิดเพี้ยนทางศีลธรรมและวัฒนธรรมบ้าง ดังจะเห็นได้จากโรคหัวใจที่เพิ่มขึ้นเป็นพิเศษในประเทศที่พัฒนาแล้ว โรคกระเพาะ โรคตับอักเสบ โรคแพ้อากาศ ตลอดจนโรคเอดส์ ส่วน ทางจิตใจ ก็มีปัญหาหลายอย่าง จิตใจของคนในประเทศที่พัฒนาแล้วมีความเร่าร้อนกระวนกระวาย แม้วัตถุจะพร้อมแต่ก็ไม่มีความสุข เกิดความเหงา ความว้าเหว ความรู้สึกแปลกแยก แม้เจริญมาก แต่โรคจิตก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น จำนวนคนฆ่าตัวตายเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วจำนวนคนฆ่าตัวตายจะเพิ่มสูงขึ้นเป็นพิเศษ

2) ลักษณะและความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึง การสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมด ที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

การพัฒนาสังคมและประเทศชาติของมนุษย์ที่เน้นด้านเศรษฐกิจ โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพระเอกอย่างเดียว ตัดขาดปัจจัยด้านวัฒนธรรม ทำให้เกิดผลดังนี้

2.1) วัฒนธรรมคือรากฐานสำคัญของชีวิต เมื่อเราละเลยวัฒนธรรม แทนที่เราจะได้ประโยชน์จากวัฒนธรรม โดยการอาศัยวัฒนธรรมช่วยนำทางหรือควบคุมการพัฒนาให้เหมาะสมและเกื้อกูลชีวิตและสังคมของเราเอง คือให้การพัฒนาเศรษฐกิจและการใช้เทคโนโลยี เข้ากับพื้นเพวิถีชีวิตของตนเอง สนองความต้องการที่แท้จริง ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและอุดมคติแห่งสังคมของตนอย่างกลมกลืน แต่กลับมีผลในทางตรงข้าม เพราะเมื่อไม่มีวัฒนธรรมนั้นมาช่วยเป็นตัวเชื่อมประสาน กำหนดขอบเขต ควบคุมและคานการพัฒนาด้านวัตถุไว้ การพัฒนาวัตถุที่ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ดำเนินไปโดยลำพัง หนักเอียงไปทางเดียว กลายเป็นการกระทำที่ไม่รู้จักขอบเขตและไม่มีเครื่องเหนี่ยวรั้ง ทำให้เกิดการปรับตัวไม่ทันเป็นต้น จนเกิดโทษขึ้นแก่ชีวิตและสังคมเอง

2.2) การพัฒนาที่ละเลยวัฒนธรรมก่อผลเสียหายที่พูดถึงกันบ่อยที่สุดก็คือมีความเจริญแต่ด้านวัตถุ ด้านปริมาณ แต่จิตใจไม่พัฒนาด้วย เกิดความเสื่อมโทรมทางจิตใจ กล่าวคือ การที่มนุษย์มุ่งแต่พัฒนาเศรษฐกิจ ไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจ ทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยและการบริโภคที่เป็นโทษ ยิ่งผลิตรายการยิ่งจนมาก ยิ่งเศรษฐกิจเจริญปัญหาเศรษฐกิจยิ่งเพิ่ม ในขณะเดียวกันก็เป็นการทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์คนเสื่อมจากศีลธรรม จริยธรรมถูกละเลย ภัยอันตรายของมนุษย์มากขึ้นโดยลำดับจนถึงขั้นที่ว่าทั้งโลกธรรมชาติ

และโลกมนุษย์กำลังเสี่ยงต่อความพินาศสูญสิ้น

2.3) การพัฒนาที่ถูกต้อง เมื่อนำปัจจัยด้านวัฒนธรรมเข้ามาร่วมด้วยก็จะทำให้มีการสืบทอดต่อเนื่องทางด้านวัฒนธรรม ประสานเข้าด้วยกันกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้น โดยวัฒนธรรมนั่นเองที่เรารักษาไว้และใช้ด้วยปัญญาอย่างมีโยนิโสมนสิการ จะเป็นตัวช่วยให้เกิดการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงปรับตัวไปได้ด้วยดีโดยมีความประสานกลมกลืน สังคมนี้จำเป็นจะต้องมีการสืบทอดเนื่องจากอดีต แต่ในเวลาเดียวกันก็จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยการรับสิ่งใหม่ๆ หรือทำสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น ถ้าหากว่าสังคมนั้นสามารถทำให้การต่อเนื่องจากเก่าและการเปลี่ยนแปลงใหม่นี้ประสานกลมกลืนกันได้ดี ก็จะดำรงอยู่ด้วยดีและมีความเจริญงอกงามต่อไป แต่การพัฒนาโลกที่ละเลยปัจจัยด้านวัฒนธรรมทำให้การสืบทอดเก่ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่เป็นคนละเรื่อง ไปกันไม่ได้ เกิดความขัดแย้ง คือได้อย่างหนึ่งแต่ก็ต้องสูญเสียอีกอย่างหนึ่ง

2.4) การพัฒนาที่ละเลยองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ทำให้ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย แต่ประชาชนจะมีความแปลกแยก เพราะการพัฒนาไม่เข้ากับพื้นเพภูมิหลังของตัวเขา ไม่เข้ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สืบมาของเขา ไม่กลมกลืนกับสภาพจิตใจ คุณค่า และลักษณะนิสัย และไม่เปิดช่องให้เขาปรับตัวได้ ทำให้ประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรอเสพผล และตื่นเต้นกับสิ่งที่ได้เห็นได้ยิน เป็นเพียงผู้บริโภคโดยไม่ได้ร่วมทำเหตุ เมื่อประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วม การพัฒนาก็อำนวยผลที่เป็นสาระแท้จริงแก่ประชาชนไม่ได้

2.5) การพัฒนาที่ละเลยวัฒนธรรม ทำให้เกิดความเจริญแบบแยกถิ่นแยกกลุ่ม และหนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างไม่สม่ำเสมอระหว่างเมืองกับชนบท ทำให้สังคมแตกแยก ตลอดจนทำลายวัฒนธรรมในที่สุด เพราะว่าวิธีการพัฒนาที่ไม่เอาวัฒนธรรมเข้ามาร่วมด้วยทำให้เกิดวิถีชีวิตคนละแบบที่ขัดกัน พวกที่มีวิถีชีวิตแบบเก่าตามวัฒนธรรมเดิมก็ต้องแยกอยู่ในท้องถิ่น พวกที่มีวิถีชีวิตแบบพัฒนาใหม่ก็แยกอยู่ในเมือง ทำให้การพัฒนาเมืองกับชนบทไม่ประสานสอดคล้อง ไม่เกื้อกูล ไม่สมดุลกัน ชนบทเหมือนมีกำแพงกั้นไม่ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ชาวบ้านรู้สึกตัวว่าถูกกันออกไป

กรณีสังคมไทย การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรม ทำให้เกิดผลเสียทางวัฒนธรรมทั้งสองด้าน คือวัฒนธรรมเดิมของตนเองถูกละทิ้ง ไม่ได้มีการพัฒนาหรือปรับให้เหมาะสม และเอื้อประโยชน์ต่อวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปใหม่ ในเวลาเดียวกันก็รับเอาวัฒนธรรมใหม่ที่ยังไม่ชัดเจนเข้าไป หรือรับเข้ามาแต่ส่วนที่ผิวเผินเป็นส่วนเปลือก ไม่ได้สาระเข้ามา และรับเข้ามาอย่างขัดเขิน ไม่ได้ปรับให้เข้าพอดีกับตนเอง กลายเป็นมีวิถีชีวิตแบบเมืองที่ครึ่งๆ กลางๆ หรือเป็นคนเถื่อนแต่ในอยู่ในเมือง พร้อมกับการสูญเสียวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมเดิมก็สูญหาย วัฒนธรรมใหม่ก็ไม่ได้ ไม่ใช่ของจริง หรือไม่เหมาะกับตน สังคมสูญเสียเอกลักษณ์ และเสริมปัญหาของการพัฒนาแบบใหม่ที่มีปัญหาอยู่แล้ว ให้ปัญหาของการพัฒนาแบบใหม่นั้นรุนแรงยิ่งขึ้น

2.6) เมื่อการพัฒนาละเลยวัฒนธรรม ก็จะทำให้องค์ประกอบต่างๆ ของชุมชนไม่สามารถประสานเกื้อกูลกัน แต่จะขัดแย้งกัน เพราะองค์ประกอบส่วนใดเข้าถึงหรือรับเอาการพัฒนาแบบใหม่ องค์ประกอบส่วนนั้นก็ต้องละทิ้งตัดขาดแยกตัวออกมาจากวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ประกอบส่วนใดยังอยู่ในวัฒนธรรมเดิม ก็ไม่เข้าสู่กระบวนการพัฒนา และเข้ากันไม่สนิทกับฝ่ายพัฒนา ทำให้เกิดความแตกแยกทางวัฒนธรรม นำไปสู่ความแตกแยกของชุมชน และความเจริญขององค์ประกอบต่างๆ ของสังคมอย่างลักลั่นไม่สมดุล ยิ่งทำการพัฒนา ชุมชนยิ่งแตกสลาย เช่น กรณีวัด บ้าน โรงเรียน เป็นต้น

2.7) เมื่อการพัฒนาละเลยวัฒนธรรม ทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนใหญ่ของท้องถิ่น ทั้งด้านวัตถุ บุคคล และนามธรรม ก็ไม่สามารถถูกนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในระบบวิถีพัฒนาแบบใหม่

กลายเป็นของที่สูญเสียเปล่าไร้ประโยชน์ พร้อมกันนั้นกระบวนการพัฒนาแบบใหม่ที่ผ่านมาแต่ต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอก การพัฒนาลักษณะนี้จึงทำให้ท้องถิ่นพึ่งตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาขึ้นภายนอกอย่างเดียว

โดยสรุป การพัฒนาที่ละเลยวัฒนธรรม เมื่อไม่คำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ในตัวบุคคล ก็เป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ความสูญเสียคุณภาพชีวิตทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว

3) การพัฒนาสังคมไทย

สภาพการพัฒนาของสังคมไทยคือ เราได้พัฒนาตามแนวทางของชาติตะวันตก แต่ไม่อาจพัฒนาได้ดังเขา เพราะขาดเหตุปัจจัยสิ่งสมที่จะเป็นได้เหมือนเขา แม้ประเทศที่มีความพร้อมในการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกว่าเรายิ่งประสบปัญหาการพัฒนา เพราะมีปัญหาหลายอย่างเกิดขึ้นจากผลการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เมื่อโลกรู้ตระหนักถึงความผิดพลาดและผลเสียของการพัฒนาที่ผ่านมา และตกลงที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีพัฒนา โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรมถึงกับจะให้วัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เราก็อลอยตัวกับเขาด้วย แต่ความจริงคือเราได้ละเลยทอดทิ้งวัฒนธรรมไปมาก ทำให้ขาดความสืบเนื่อง วัฒนธรรมไม่ได้รับการพัฒนาให้สมดุลกับการพัฒนาด้านวัตถุ และวัฒนธรรมหลายส่วนของเดิมก็ได้เลือนลางหายไป ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ยิ่งกว่านั้น ความตระหนักถึงโทษภัยของการพัฒนานั้นเราไม่ได้เข้าใจชัดเจนและไม่คิดจะแก้ไขอย่างจริงจัง ดังนั้นการพัฒนาที่มีวัฒนธรรมเป็นฐานคงเกิดขึ้นได้ยาก

4) แนวทางการพัฒนาคู่ต่อไป

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาในยุคต่อไปว่าควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

4.1) ภาวะสมดุล คือความสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุกับการพัฒนาจิตใจ หมายความว่า ไม่มุ่งแต่พัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเท่านั้น แต่จะต้องให้เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประสานกลมกลืนกับวัฒนธรรม ใช้เทคโนโลยีส่งเสริมวัฒนธรรม โดยเน้นด้านความงามของจิตใจและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ พัฒนาวัฒนธรรมขึ้นมาเป็นตัวคุมและคาน ตลอดจนเป็นเครื่องนำทางความเจริญทางเศรษฐกิจและการใช้วิทยาศาสตร์กับเทคโนโลยี

4.2) ความสมดุลในระบบความดำรงอยู่ของมนุษย์ องค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

- 2.1) มนุษย์ ซึ่งหมายถึงทั้งกายและใจ
- 2.2) ธรรมชาติแวดล้อม หรือระบบนิเวศ
- 2.3) สังคม

4.3) ความสมดุลระหว่างเก่ากับใหม่ จะต้องไม่มีการแบ่งแยกเป็นเก่ากับใหม่ จะมีแต่การสืบทอดต่อเนื่องจนกระทั่งแยกไม่ออกว่าเป็นเก่าหรือใหม่ เมื่อมีการสืบทอดต่อเนื่องอย่างแท้จริงประสานสืบทอดกันระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ถ้าทำได้อย่างนี้ก็เป็นกรกลมกลืนประสานสมดุลอย่างหนึ่ง

4.4) ภาวะสมดุลระหว่างความพึ่งตนเองได้กับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ละส่วนเมื่อพึ่งตนเองได้ ทุกส่วนก็สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้อย่างสมดุล เมื่อทุกส่วนต่างก็พึ่งพาอาศัยโดยประสานสัมพันธ์กันดี ก็ช่วยให้แต่ละส่วนมีโอกาสพึ่งตนเองได้ เมื่อแต่ละส่วนพึ่งตนเองได้ ก็สามารถรับเอาสิ่งที่ตนพึงได้อย่างพอดีจากส่วนอื่น เมื่อได้รับสิ่งที่ตนพึงได้จากส่วนอื่นแล้ว ก็สามารถผลิตหรือสร้างสรรค์และมีสิ่งที่ตนจะพึงให้ตามควรแก่ส่วนอื่นๆ การที่แต่ละส่วนพึ่งตนเองได้ ในภาวะพึ่งพาอย่างพอดีกับส่วนอื่นๆ นี้ ก็ทำให้เกิดเป็นระบบแห่งความประสานกลมกลืน และเกื้อกูลกัน อันประกอบขึ้นเป็นองค์รวมที่สมดุล ซึ่งสามารถดำรงอยู่และเจริญงอกงามไปด้วยดีโดยสมบูรณ์

4.5) ความสมดุลระหว่างสังจธรรม จริยธรรม และบัญญัติธรรม ในการที่จะทำให้สังคมมีความสมดุลนั้น จะต้องให้สังจธรรม จริยธรรม และบัญญัติธรรมทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องและประสานเกื้อกูลซึ่งกันและกัน บัญญัติธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมปรากฏตัวโดยมีลักษณะภายนอกและรูปแบบเป็นของตนเอง แต่ถ้าเราติดบัญญัติธรรมเกินไป วัฒนธรรมก็จะแข็งทื่อ กระด้าง ไม่มีการปรับปรุงตัว หยดนิ่ง ไม่เจริญก้าวหน้า ไม่มีการพัฒนาวัฒนธรรม จึงต้องเอาความรู้ความเข้าใจในสังจธรรมมาจัดสรรควบคุม เช่น การที่ต้องยอมรับอนิจจังซึ่งเป็นสังจธรรมว่า สิ่งทั้งหลายต้องมีความเปลี่ยนแปลง ต้องรู้จักตัด รู้จักละ รู้จักปล่อย รู้จักสลัดทิ้ง และมีการปรับปรุงตัวเอง โดยยืนอยู่กับสังจธรรม มุ่งเข้าหาสังจธรรม และในเวลาเดียวกันก็ต้องรู้จักสาระของจริยธรรม เพื่อปรับบัญญัติธรรมเช่นกฎหมายเป็นต้น ให้ได้ผลจริงตามสาระและความมุ่งหมายของจริยธรรม ที่อิงอยู่กับและสอดคล้องกับสังจธรรม นี่เป็นเรื่องของการประสานกลมกลืนระหว่างธรรมสามอย่าง องค์ประกอบทั้งสามอย่างนี้จะต้องประสานเกื้อกูลกัน ดำเนินไปอย่างสมดุล

5) ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา วัฒนธรรมเน้นส่วนที่สืบมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การพัฒนาเน้นการทำต่อจากปัจจุบันที่จะสืบเนื่องไปในอนาคต วัฒนธรรมเป็นทุนจากเดิมเท่าที่มีอยู่ อันได้จัดเตรียมไว้ให้พร้อมสำหรับการที่จะก้าวเดินต่อไปในอนาคต ส่วนการพัฒนาเป็นการตัดแต่งเพิ่มขยาย จาก(ทุนที่มีอยู่ใน)ปัจจุบันให้เจริญงอกงามพร้อมยิ่งขึ้นไปในอนาคต วัฒนธรรมหนักข้างอดีตถึงปัจจุบัน การพัฒนาโยงปัจจุบันไปหาอนาคต

วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับ ความเจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ ส่วนการทำเนื้อตัวที่มีอยู่นั้นให้เจริญงอกงามต่อไปอีก ด้วยการคัดกลั่นย่อยสิ่งใหม่ๆ เพิ่มเข้ามา เรียกว่า การพัฒนา วัฒนธรรม เป็นกระบวนการสร้างสรรค์สืบทอดต่อเนื่องจากอดีต สู่ปัจจุบัน เพื่อให้เจริญงอกงามต่อไปในอนาคต อย่างไม่ขาดตอน การที่วัฒนธรรมจะเจริญงอกงามสืบต่อไปในอนาคตด้วยดี จำต้องอาศัยการพัฒนา ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาวัฒนธรรม

4. บทวิจารณ์

ในหัวข้อนี้ผู้วิจารณ์จะได้กล่าวถึงข้อเด่น ข้อด้อย และคุณค่าของหนังสือในมุมมองของผู้วิจารณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. ข้อเด่น

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างลึกซึ้ง และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย โดยผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่ผิดพลาดที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เป็นผลผลิตของวิทยาศาสตร์ นับว่าเป็นความเข้าใจผิดและความมั่งง่ายของมวลมนุษยชาติที่หลงติดกับความสะดวกสบาย มองไม่เห็นภัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรืออาจรู้อยู่ แต่ด้วยความติดสบายทำให้มนุษย์ไม่รู้สึกลัวปัญหาและอันตรายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทำให้เดินมาถึงทางตันคือเทคโนโลยีหลายอย่างสร้างปัญหาให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เอง ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า

ตอนนี้เราไม่พูดถึงด้านประโยชน์ ที่จริงต้องยอมรับว่าเทคโนโลยีมีประโยชน์มาก ที่เราเจริญมาปัจจุบันนี้ ก็ด้วยประโยชน์ของมัน แต่พร้อมกันนั้น เราจะต้องไม่มองข้ามโทษของมันด้วย และโทษในแง่หนึ่งก็คืออันตรายต่อวิถีชีวิตเทคโนโลยีหลายอย่าง นอกจากก่อปัญหาแก่สิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของบุคคล และการดำเนินกิจการหรือระบบแบบแผนของสังคมไปหมด และการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างผิด

ธรรมชาตินั้น ก็ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีก 2 ประการ คือ

1. ปัญหาต่อสุขภาพร่างกาย
2. การสูญเสียอิสรภาพ เช่นทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่ดีมีสุขได้เองโดยลำพัง แต่ชีวิตต้องขึ้นต่อเทคโนโลยี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561: 51)

เมื่อคิดว่าตนก้าวพลาดแล้วจึงคิดจะแก้ไขและเริ่มต้นใหม่โดยอาศัยสิ่งที่เป็นตัวตนของมนุษย์แต่ถูกละเลยนั้นคือวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามสังคมมีลักษณะเป็นพลวัต ปัจจุบันเป็นกระแสของเทคโนโลยี ยากที่จะปฏิเสธได้ ผู้เขียนไม่ได้กล่าวต่อต้านเทคโนโลยี แต่แสดงให้เห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ถูกต้องคือการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่มีวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลาง ในส่วนของวัฒนธรรมเองมนุษย์ต้องรู้จักเชื่อมของเก่ากับของใหม่เข้าด้วยกัน คือการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม ปรับตัว พัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมและเจริญงอกงามตามบริบทสังคม รวมทั้งการใช้วัฒนธรรมพัฒนาสิ่งอื่นให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น

ข. ข้อด้อย

แม้ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้จะได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ ถึงอย่างนั้นก็สามารถวิจารณ์ข้อด้อยในเชิงวิชาการตามทัศนะของผู้เขียนได้ดังนี้

1. เนื่องจากเป็นหนังสือที่ถอดเทปจากการแสดงธรรมกถา ดังนั้นเนื้อหาบางจึงมีสำนวนคล้ายภาษาพูด สันนิษฐานว่าลูกศิษย์หรือคณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือคงไม่ต้องการปรับสำนวนใหม่ ดังนั้นเนื้อหาส่วนหนึ่งจึงมีลักษณะเป็นภาษาพูด

2. หนังสือเล่มนี้แม้จะแสดงให้เห็นถึงปัญหาของการพัฒนา สาเหตุของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการมุ่งอาศัยแต่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ละเลยวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน และแนวทางการแก้ไขปัญหาการพัฒนาคือการเชื่อมวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล พัฒนาทั้งการดำเนินชีวิตระดับปัจเจกบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม เพราะสามอย่างนี้มีความสัมพันธ์กันชนิดไม่อาจแยกจากกันได้ ซึ่งทัศนะแบบนี้เป็นลักษณะของการเข้าใจสิ่งทั้งหลายเชิงปฏิเสธสมุบัติคืออาศัยกันเกิดขึ้น เป็นปัจจัยของกัน (วิม. (ไทย) /4/1/2) นับว่าเป็นภูมิความรู้อย่างลึกซึ้งของผู้เขียน อย่างไรก็ตามผู้เขียนแสดงตัวอย่างการพัฒนาที่ยั่งยืนน้อยไป เช่น แสดงความแปลกแยกของบ้าน วัด โรงเรียน แต่ไม่ได้แสดงรายละเอียดว่าเกิดจากสาเหตุใด ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเหมาะสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เป็นหลักการหรือแนวคิดสำหรับภาคปฏิบัติการ ผู้ที่ไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านการพัฒนา วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาอาจเข้าใจได้ยาก

ค. คุณค่าของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าในแง่ของการใช้เป็นหลักการและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงลักษณะและปัญหาของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรและเกิดจากสาเหตุอะไร และแนวทางการแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหรือรากฐานที่สำคัญของการพัฒนา เพราะวัฒนธรรมคือประสบการณ์ของความดีงาม ความเจริญงอกงามของมวลมนุษยชาติ สามารถนำมาทบทวนและใช้เป็นหลักการ แนวทางในการพัฒนาให้เจริญงอกงามได้ เมื่อผู้อ่านได้ทราบแล้วจะได้ยึดถือเป็นแนวทางในการพัฒนา กล่าวนัยหนึ่งหนังสือเล่มนี้สามารถใช้เป็นคู่มือการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ แต่เป็นในระดับหลักการ แนวคิดการพัฒนา ซึ่งเป็นหลักการระดับมหัพภาค รัฐสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเชิงปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนหรือพัฒนาประเทศได้ ซึ่งจะมีผลทำให้สังคมเกิดความสมดุลแห่งการพัฒนา

5. สรุป

หนังสือ “วัฒนธรรม กับ การพัฒนา” เกิดขึ้นจากการแสดงธรรมกถาของพระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) ในงานฉลอง 100 ปี พระยาอนุমানราชธน เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2531 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ หากไม่นับรวมบทนำที่ว่าด้วยการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณของพระยาอนุমানราชธน และบทสุดท้ายที่ว่าด้วยผลงานด้านวัฒนธรรมของท่านแล้ว โครงสร้างและเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วย 1) ความผิดพลาดของการพัฒนาในยุคที่ผ่านมา 2) ลักษณะและความสำคัญของวัฒนธรรม 3) การพัฒนาสังคมไทย 4) แนวทางการพัฒนาในยุคต่อไป และ 5) ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นคือผู้เขียนแสดงลักษณะปัญหาการพัฒนา สาเหตุของปัญหา และแนวทางการพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมที่มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ ซึ่งเป็นความสมดุลของการพัฒนา จุดด้อยคือเนื้อหาไม่ลึกซึ้งเป็นหลักการ มีการแสดงตัวอย่างน้อย ซึ่งยังต้องการการต่อยอดพัฒนานำหลักการดังกล่าวนี้ไปทำให้เกิดเป็นรูปธรรม ส่วนคุณค่าคือเป็นหลักการหรือคู่มือในการพัฒนาสังคมและประเทศได้เป็นอย่างดี ไม่มีลำสมัย

6. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

คิด. (2565). *Soft Power. วัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย*. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2566, จาก https://www.creativethailand.org/view/article-read?article_id=33445.

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). (2532). *วัฒนธรรม กับ การพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานเพื่อการศึกษาดูธรรม.

TCEB. (ม.ป.ป.). *Soft Power อำนาจแห่งความสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสรรค์เศรษฐกิจไทย*. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2566, จาก <https://www.bussinesseventsthailand.com/th/press-media/news-press-release/detail/1461-soft-power-the-power-of-creativity-to-build-the-thai-economy>.

ภาษาอังกฤษ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka Mahachulalongkorn rajavidyalaya edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

Phrathepwehee (Prayut Payutto). (1989). *Culture and development*. Bangkok: Buddhadham Foundation.

Somdej Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto). (2018). *Sustainable development*. Bangkok: Dhamma offerings for Dhamma study.

Think. (2022). *Soft Power, culture and the development of Thailand's creative economy*. Retrieved on 12 September 2023, from https://www.creativethailand.org/view/article-read?article_id=33445.

TCEB. (M.P.P). *Soft Power, the power of creativity. To create the Thai economy*. Retrieved 12 September 2023, from <https://www.businesseventsthailand.com/th/press-media /news-press-release/detail/1461-soft-power-the-power-of-creativity-to-build-the-thai-economy>.

JOURNAL OF GRADUATE SAKET REVIEW

